

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО

Оксана Гавришків

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ
В КОНТЕКСТІ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ**

Монографія

За науковою редакцією доктора педагогічних наук, професора
Львівського національного університету імені Івана Франка
Н. І. Мачинської

Рецензенти:

Андрій Віленович Литвин – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;

Олена Євгенівна Антонова – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійно-педагогічної, соціальної роботи, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Олександр Васильович Діденко – доктор педагогічних наук, професор, заступник начальника відділу-начальник відділення наукової, науково-технічної діяльності та інтелектуальної власності науково-організаційного відділу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(протокол № 18 від 30 червня 2026 року)*

Гавришків О. Б.

Г12

Формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу : монографія / О. Б. Гавришків ; за науковою редакцією доктора педагогічних наук, професора Львівського національного університету імені Івана Франка Н. І. Мачинської ; Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2026. – 260 с.

ISBN 978-966-397-642-6

DOI 10.36059/978-966-397-642-6

У монографії обґрунтовано теоретико-методологічні засади та системний підхід у формуванні готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання. Розкрито готовність як один із напрямів вітчизняних психолого-педагогічних досліджень, проаналізовано змістове наповнення цього поняття в контексті акмеологічного підходу, а також виокремлено теоретичні та практичні аспекти військової акмеології. Охарактеризовано систему військової підготовки в країнах-членах Альянсу щодо особливостей забезпечення умов для професійного зростання військових упродовж життя. Обґрунтовано й охарактеризовано структуру готовності, що охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний компоненти та відповідні їм цільовий, діяльнісний, особистісний і результативний критерії та рівні її сформованості. Здійснено аналіз сучасного стану готовності, розроблено й описано структурно-функціональну модель та виокремлено педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання. Описано етапи та методику експериментальної роботи, а також проаналізовано її результати, що підтверджують ефективність впровадженої системи.

Для науковців, викладачів вищих військових навчальних закладів, ад'юнктів, аспірантів, курсантів та офіцерів Збройних Сил України.

УДК 378.015.311:355.23

© О. Б. Гавришків, 2026

© Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ.....	10
1.1. Готовність до професійного зростання як психолого-педагогічна проблема.....	10
1.2. Готовність до професійного зростання: акмеологічні засади.....	31
1.3. Система військової підготовки в країнах-членах альянсу: аналіз та перспективи впровадження передових практик.....	53
Висновки до розділу 1.....	76
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ.....	78
2.1. Структура готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.....	78
2.2. Стан готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.....	87
2.3. Модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу.....	104
2.4. Обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.....	132
Висновки до розділу 2.....	141
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ.....	144
3.1. Організація педагогічного експерименту.....	144
3.2. Хід та інтерпретація результатів педагогічного експерименту.....	160
Висновки до розділу 3.....	170
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	172
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	175
ДОДАТКИ.....	206

ПЕРЕДМОВА

Сучасні події, що стрімко розвиваються в нашій країні, висувають низку вимог до професійної підготовки майбутніх офіцерів в умовах посилення глобальних викликів та повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Сьогодні основним із важливих завдань сучасної військової освіти є створення якісної системи професійної підготовки майбутніх офіцерів. Проведення війн, виникнення військових конфліктів, зокрема російсько-української війни, яка демонструє нові форми і методи ведення бойових дій, використання сучасних засобів ураження, кібернетичних атак та інформаційних операцій – усе зумовило необхідність підготовки офіцерів, які володіють не тільки традиційними військовими знаннями та навичками, але мають глибоке розуміння сучасних технологій, психології, соціології та міжнародних відносин.

Боездатність Збройних Сил України обумовлюється людським фактором, моральним духом та професійною підготовленістю військовослужбовців. У монографії крізь призму педагогічної науки актуалізуються питання військового, морально-психологічного та соціального значення військової дисципліни як фундаментальної складової професійної культури. Особлива увага приділяється пошуку ефективних педагогічних шляхів та механізмів її зміцнення в процесі підготовки курсантів. Підготовка держави до оборони передбачає необхідність забезпечення Збройних Сил підготовленими кадрами, реалізацію завдань військово-патріотичного виховання громадян України, забезпечення престижу військової служби.

Професійну основу будь-якої військової частини складають офіцери. Досвід проведення російсько-української війни показує, що сучасні молоді офіцери нашої армії – це люди, яким властиві стійкі переконання та свідоме ставлення до виконання своїх обов'язків. Разом з тим, варто зазначити, що у професійному становленні молодих офіцерів є свої труднощі. Зустрічається розбіжність між уявленнями офіцера про характер діяльності та реальною дійсністю. Цей дисонанс стає причиною професійної деформації та розчарування, що підтверджує необхідність впровадження нових педагогічних моделей.

Проблему готовності фахівців різного профілю до професійної діяльності вивчали науковці різних галузей, зокрема філософи (І. Федорова та М. Житник (Федорова, 2013)), психологи (В. Моляко

(Моляко, 2022), С. Миронець (Миронець, 2007), О. Галян, І. Галян, (Галян, 2012), Н. Антонова (Антонова, 2009), М. Варій (Варій, 1994), О. Тарнавська (Тарнавська, 1991), В. Молотай (Молотай, 2006)), соціологи та педагоги (О. Пехота (Пехота, 2003), Н. Мачинська (Мачинська, 2013), О. Дубасенюк (Дубасенюк, 1998), Л. Кондрашова (Кондрашова, 2006), В. Кремень (Кремень, 2007), С. Сисоєва (Сисоєва, 2005), В. Корнят (Корнят, 2021), О. Біляковська (2019), М. Буйняк (Буйняк, 2019), О. Діденко (Діденко, 2010), В. Литвин та А. Руденко (Литвин, 2021), О. Маслій (Маслій, 2017), Є. Брижаний (Брижаний, 2014), І. Ковальчук (Ковальчук, 2009)) та ін.

Сьогодні можна констатувати, що проблемі дослідження періоду вікової зрілості особистості приділяється недостатньо уваги, а тому логічно назріла потреба у введенні акмеологічного підходу у процес професійної підготовки майбутніх фахівців. Акмеологічний підхід насамперед надав би майбутнім офіцерам суттєву теоретико-методичну допомогу в роботі з людьми «акмеологічного віку», які прагнуть розвиватися та реалізовуватися у професійній діяльності, а також допоміг би самим курсантам досягнути найвищих вершин у навчальній діяльності та у майбутній професійній кар'єрі.

Теоретичний аналіз літератури та досвід роботи у вищому військовому закладі вищої освіти Міністерства оборони України дають підстави стверджувати, що сучасна військова освіта та підготовка майбутніх офіцерів потребують удосконалення. Актуальність означеної проблеми зумовлена низкою суперечностей, які виникають між:

- необхідністю модернізації професійної підготовки майбутніх офіцерів з урахуванням реальної ситуації в Україні та відсутністю концептуального обґрунтування досліджуваної проблеми;
- об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих військових фахівцях та недостатнім рівнем готовності майбутніх офіцерів до професійного саморозвитку;
- постійно зростаючими вимогами до рівня професійної підготовки майбутніх військових, що зумовлені сучасними викликами та малоефективними традиційними навчальними методами, які використовуються для досягнення поставлених цілей;
- потребою у застосуванні творчих та інноваційних педагогічних підходів та домінуванням репродуктивних методів навчання, що призводять до механічного засвоєння матеріалу.

Вищеназвані суперечності визначили вектор нашого дослідження, де *об'єктом* виступає процес професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання у контексті акмеологічного підходу.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність впровадження моделі формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що процес формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання стане ефективнішим за умови теоретичного обґрунтування, розробки та забезпечення експериментальної верифікації комплексної моделі формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання у контексті акмеологічного підходу. Реалізація моделі та впровадження в освітній процес методичних рекомендацій, спрямованих на активізацію самостійної навчально-професійної діяльності майбутніх офіцерів та їхньої мотивації до безперервного професійного розвитку, забезпечить суттєве зростання рівня готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети визначено основні *завдання дослідження*:

- 1) проаналізувати стан вивчення проблеми у педагогічній теорії та практичній діяльності Збройних Сил України, охарактеризувати понятійно-категорійний апарат дослідження;
- 2) визначити компоненти, критерії, показники готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу;
- 3) обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів у контексті акмеологічного підходу;
- 4) розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання у контексті акмеологічного підходу.

Для досягнення мети та реалізації поставлених завдань було використано комплекс *методів дослідження*, а саме:

- *теоретичні*: порівняльний аналіз, синтез, вивчення, класифікація та систематизація науково-теоретичного матеріалу, нормативних документів задля розкриття сутності ключових понять дослідження, що визначають процес формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів у контексті акмеологічного підходу, теоретичне моделювання з метою побудови структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх офіцерів до професійного саморозвитку у контексті акмеологічного підходу;

- *емпіричні*: діагностичні (опитування, тестування) задля дослідження сучасного стану готовності майбутніх військових офіцерів України до професійного зростання; педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності нашої моделі формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів в контексті акмеологічного підходу;

- *статистичні*: узагальнення та інтерпретація отриманих даних для виявлення закономірностей і взаємозв'язків між досліджуваними феноменами.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження, представлених у монографії, полягає в концептуальному обґрунтуванні та системному розв'язанні актуальної науково-педагогічної проблеми. У праці *вперше* теоретично розроблено, обґрунтовано та експериментально верифіковано комплексну структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання на засадах акмеологічного підходу, яка інтегрує взаємопов'язані блоки й забезпечує системність освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах.

Вагомим теоретичним внеском дослідження є обґрунтування комплексу педагогічних умов, що безпосередньо впливають на ефективність підготовки військових фахівців в умовах сучасних глобальних викликів та воєнного стану. До цих умов віднесено: формування мотиваційного компонента курсантів; упровадження інтегративного підходу у викладанні спеціальних та загальних дисциплін; формування психологічної готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності під час виконання бойових завдань; а також безперервне підвищення кваліфікаційного рівня

та педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників із вузькопрофільних дисциплін.

Дістали подальшого розвитку концептуальні положення військової педагогіки та акмеології в частині теоретичного аналізу категорії готовності. У монографії цей феномен розглянуто через призму філософського, психологічного та педагогічного аспектів. На основі цього уточнено сутнісний зміст базових понять дослідження: «готовність до професійного зростання» та «формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів Збройних Сил України у контексті акмеологічного підходу». Наголошено на високому потенціалі акмеологічних технологій, які стимулюють курсантів до безперервного самовдосконалення, самоосвіти, розвитку лідерських якостей, стратегічного мислення та забезпечення психологічної стійкості й адаптивності в екстремальних умовах невизначеності.

Наукову новизну роботи розширює здійснений автором компаративний аналіз систем професійної підготовки військовослужбовців у провідних країнах-членах НАТО (зокрема США, Великої Британії, Німеччини та Франції). Виявлено ключові закономірності поетапного та безперервного навчання за кордоном, що дало змогу адаптувати передові міжнародні стандарти до реалій вітчизняної системи військової освіти з урахуванням викликів сучасної російсько-української війни.

Теоретично доведено й практично деталізовано внутрішню архітектуру досліджуваного феномена, яка охоплює чітко визначені компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний), що корелюють із відповідними критеріями (цільовим, діяльнісним, особистісним та результативним) і дозволяють диференціювати рівні (низький, середній, високий) сформованості готовності майбутніх офіцерів до професійного акме.

Представлене наукове дослідження виконано під керівництвом завідувача кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка, доктора педагогічних наук, професора *Наталії Ігорівни Мачинської*, якій авторка висловлює щиру та глибоку вдячність за всебічну підтримку, цінні поради і слухні зауваження, що заклали фундаментальну теоретичну основу для реалізації цієї праці та формування нового бачення модернізації військової освіти.

Також авторка висловлює глибоку вдячність рецензентам монографії: докторам педагогічних наук, професорам *Андрію Віленовичу Литвину, Олені Євгенівній Антоновій та Олександру Васильовичу Діденку* за приділену увагу, ретельний аналіз роботи, цінні зауваження та конструктивні рекомендації, які сприяли покращенню якості та наукової значущості цього видання.

Наукові результати, представлені у монографії, мають на меті стати теоретичним та практичним підґрунтям для удосконалення військової освіти в умовах триваючої збройної агресії, забезпечуючи формування офіцера нової генерації.

Зауваги і побажання просимо надсилати на електронну скриньку: oksana589@ukr.net.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

У розділі розкрито готовність як один із напрямів вітчизняних психолого-педагогічних досліджень; проаналізовано особливості змістового наповнення поняття готовності до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу. Охарактеризовано систему військової підготовки в країнах-членах альянсу щодо особливостей забезпечення умов для професійного зростання військових уподовж життя. Виокремлено теоретичні та практичні аспекти військової акмеології – прикладної складової акмеологічної науки.

1.1. Готовність до професійного зростання як психолого-педагогічна проблема

Сучасному суспільству потрібні висококваліфіковані, конкурентоспроможні фахівці, яким притаманна компетентність, ділова завзятість, здатність до ризику та прийняття самостійних рішень. Успішного фахівця будь-якої сфери характеризують такі якості як: пошукова активність, соціальна відповідальність, організованість, практична спрямованість, вольова наполегливість. Питання готовності до професійної діяльності фахівця є важливою психолого-педагогічною проблемою, що потребує детального теоретичного аналізу та практичного дослідження.

Вища освіта має забезпечити належне професійне становлення людини. Тому від якості вищої освіти безпосередньо залежить успішність як окремої особи, так і позитивний розвиток усього суспільства у цілому. Фахівець-початківець повинен мати фундаментальні знання, володіти професійними вміннями та навичками, досвідом творчої й дослідницької діяльності щодо вирішення професійних проблем. Повноцінна освіта усе частіше розглядається як необхідна умова досягнення бажаного рівня життя і як один із чинників прогресу економіки та суспільства у цілому.

Освіта сьогодні зазнає значних змін, пов'язаних із прийняттям нових державних стандартів. Сучасне технічне оновлення, комп'ютеризація й розширення комунікативних каналів і потоків у сфері виробництва, освіти і науки супроводжуються зміною суспільних потреб рівня та якості професіоналізму сучасних працівників. Якщо раніше одержаних у закладі вищої освіти знань було достатньо для 20–25 років успішної практичної професійної діяльності, то на сьогодні оптимальний термін їх ефективності становить максимум 5–7 років, а в галузях, що визначають науково-технічний прогрес, майже вдвічі менше. Це є підтвердженням необхідності пошуку та впровадження нових технологій професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах закладу вищої освіти.

Сучасний ринок праці вимагає від майбутніх претендента на вакансію, окрім високої кваліфікації за основним фахом, мобільності знань у різних сферах життя, сформованих умінь і навичок самостійного й творчого перенесення одержаних знань у соціально-економічну ситуацію, що змінюється, та забезпечення потреби в їх постійному оновленні. Нестабільність, характерна для економічної ситуації, що склалася, висуває особливо жорсткі вимоги до професіонала з точки зору збереження його конкурентоспроможності, забезпечуваної насамперед за рахунок високого рівня професійної компетентності, який на сьогодні не може бути досягнутий без відповідної професійної підготовки.

Проблема готовності вивчається науковцями різних галузей, зокрема філософами, психологами та педагогами. Тому буде доцільним розглядати категорію готовності у різних аспектах діяльності: філософському, психологічному та педагогічному.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови готовність визначається як бажання що-небудь зробити (Великий тлумачний словник, 2005). У психологічному тлумачному словнику готовність визначається як установка на певну поведінку, мобілізованість сил для виконання поставленого завдання та як стан особистості (Словник психолого-педагогічних понять і термінів, 2025). Філософи І. Федорова та М. Житник надають такі визначення готовності: 1) ступінь вираженості професійного досвіду, яким володіє людина в межах компетенції певної посади; 2) ґрунтовне знання та володіння своєю справою, розуміння сутності роботи, що виконується; 3) сукупність

знань, що дають змогу професійно судити про щось; 4) наявність знань і досвіду, необхідних для ефективної діяльності в заданій предметній сфері (Федорова, 2013).

Проблема готовності у філософії досить повно відображена, оскільки стан готовності є універсальним людським явищем. Філософи розуміють готовність людини до діяльності як певний стан її свідомості. Як стверджує І. Зазюн, будь-яка діяльність програмується і керується свідомістю, котра виступає в якості причини людських дій (Зазюн, 2000). Разом з тим пропонується принципово різні функціональні моделі діяльності, розуміння місця та ролі свідомості людини в її здійсненні є також різним. Найбільше, що цікавить філософів, це питання про «свободу волі» діючого суб'єкта, яке, на нашу думку, має принципове значення для визначення його готовності до діяльності.

З філософським поняттям трактування стану готовності перетинається і його трактування у психології, насамперед, психології праці й спорту, в інженерній, соціальній і військовій психології. Є чимало напрацювань, які прямо або опосередковано характеризують готовність людини до діяльності, визначаючи системоутворюючим чинником різні її параметри. Загальним є те, що психологічний підхід у центр ставить психічний акт, який за своєю структурою завжди пов'язаний з відповідною структурою матеріального акту єдності. Як сказав В. Андрущенко, будь-яка зовнішня матеріальна діяльність людини вже вміщує у собі психологічні компоненти, за посередництвом яких відбувається регуляція (Андрущенко, 2009).

Варто зазначити, що трактування поняття готовності у психологічних дослідженнях трактується у декількох напрямках, зокрема: готовність як загальна психологічна категорія; готовність у контексті психологічної готовності до виконання того чи іншого різновиду професійної діяльності; готовність до конкретного виду професійної діяльності.

Беручи до уваги таке розмаїття підходів, ми систематизуємо наші дослідження у цих трьох напрямках.

У психологічних словниках подається кілька визначень до поняття «готовність», де визначаються певні відмінності у його тлумаченні. Зокрема, читаємо таке визначення поняття: 1) готовність – активно-дійовий стан особистості, установка на певну поведінку,

мобілізованість сил на виконання завдання; для готовності до дій потрібні знання, уміння, навички, наполегливість і рішучість здійснити ці дії; 2) готовність до певного виду діяльності передбачає певні мотиви і здібності. Психологічними передумовами виникнення готовності до виконання конкретної діяльності є її розуміння, усвідомлення відповідальності, бажання досягти успіху, визначення послідовності дій і способів роботи. Утруднюють відчуття готовності пасивне відношення до завдання, безтурботність, байдужість, відсутність плану дій і наміру максимально використати свій досвід. Недостатність готовності призводить до неадекватних реакцій, помилок, невідповідності функціонування психічних процесів тим вимогам, що ставляться ситуацією (Побірченко, 2015); готовність – стан особистості, який дозволяє їй успішно увійти в професійне середовище та швидко розвиватися в професійному відношенні (Словник психолого-педагогічних понять і термінів, 2025).

У готовності до діяльності закладений особистісний смисл дій і вчинків людини. Вчений Г. Балл, дотримується думки, що особистісний смисл виражає саме її (людини) ставлення до усвідомлених об'єктивних явищ» (Балл, 1996) де і виражена змістовно-смістова сторона мотивації. Дослідження наукових праць дає підстави визначити два основні підходи до розуміння поняття «психологічна готовність» – функціональний та особистісний (Буйняк, 2019).

О. Колесніченко, спираючись на дослідження різних авторів функціонального підходу (О. Керницького, О. Добрянського, Л. Матохнюка) пропонує власне визначення поняття психологічна готовність – певний психічний стан, що є умовою високих результатів виконання того чи іншого виду діяльності, тобто розуміється як прояв готовності до діяльності в конкретній ситуації (Колесніченко, 2011).

Зокрема В. Моляко визначає психологічну готовність як психічний стан, який характеризується такими ознаками як: оптимальне збудження, висока сталість нервових процесів, наполегливість у досягненні цілей, впевненість у своїх силах, саморегуляція та самооцінка. Науковець вважає, що сутність психологічної готовності полягає у здатності суб'єкта приймати рішення у певній ситуації у відповідності з наявними мотивами і завданнями; у психологічному поєднанні діяльності і стану; у можливості контролю над ситуацією і регуляції результатів кожної дії, яка здійснюється цілеспрямовано (Моляко, 2022).

В. Вареник розуміє психологічну готовність до діяльності як тимчасове явище здатне до готовності та працездатності (Вареник, 1996). Автори навчального посібника за редакцією М. Корольчука (Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я, 2002) визначають психологічну готовність як зміни в психіці людини, які відбуваються у зв'язку з особливостями діяльності та є необхідними для пристосування до неї. С. Миронець виокремлює психологічну готовність до праці як суб'єктивний стан особистості, який відображає її підготовленість до діяльності. Науковець пропонує таке визначення: «готовність – суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності і яка прагне її виконувати» (Миронець, 2007).

Варто зазначити, що у науковій психологічній літературі поняття «готовність» та «підготовленість» досить часто вживаються як слова синоніми. Вчені М. Данилко та П. Джуринський вбачають у них відмінності: готовність, на їхню думку, виступає як характеристика мотиваційної сфери, а підготовленість – як характеристика професіоналізму (Джуринський, 2013).

Функціональний підхід проявляється також у працях І. Гаркуші та В. Кайко, які розглядають установку як готовність психофізичних сил особистості до виконання певних дій (Гаркуша, Кайко, 2020).

Інший підхід, особистісний, тлумачить готовність як складне багаторівневе утворення, динаміку системи з пізнавальними, вольовими, мотиваційними та емоційними характеристиками О. Кокун (Кокун, 2010), Н. Антонова (Антонова, 2009).

До психологічного підходу М. Кришталь відносить такі напрями: *загальний, діяльнісний та професійний*. Перший з них, *загальний*, виступає одним з найбільш поширених та займає велике місце у психологічній науці. Цей напрям тлумачить готовність до діяльності як складне утворення, яке включає в себе пізнавальний, мотиваційний, емоційний і вольовий компоненти, а також розвинені здібності й властивості особистості. М. Кришталь, досліджуючи ці напрями, звертав увагу на утворення тих необхідних суб'єктивних умов або властивостей особистості, які забезпечують можливість людині свідомо й добросовісно, зі знанням справи працювати в колективі й для колективу» (Кришталь, 2011).

Другий напрям, *діяльнісний*, готовність до діяльності вивчає як певний функціональний стан психіки, який у поєднанні з умовами та особистісними якостями людини сприяє її успішній діяльності, який зумовлюється тим, що стан готовності вирішальним чином обумовлюється стійкими психічними особливостями, які є властиві цій чи іншій особистості, умовами, а також її психічними станами.

Третій напрям готовності до діяльності – *професійний*, аналізує її як складне особистісне утворення, яке охоплює професійно-значущі якості особистості, вміння і спрямованість. У своєму дисертаційному дослідженні щодо системи оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності С. Кубіцький під поняттям «професійна готовність до діяльності» розуміє «...спрямованість особистості, яка передбачає потреби, переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові й інтелектуальні якості, знання, уміння, установки на певну поведінку в незвичайних умовах» (Кубіцький, 2001).

О. Бикова готовність до професійної діяльності зводить до наявності професійно-важливих якостей і властивостей особистості. Вона формулює поняття «готовність» в аспекті професійної діяльності як психолого-педагогічну таксономію необхідного і достатнього комплексу професійно-важливих якостей і властивостей особистості. На думку науковиці, готовність до професійної діяльності включає такі види готовності: морально-психологічну та командирську, авторитативну, креативну і комунікативну:

- морально-психологічна готовність та командирська готовність – природний таланти керівника, авторитет, миттєве розуміння соціальної значущості бойового завдання, відповідальність, інтуїція, висока творча активність, раціоналізм у своїй управлінській діяльності, сміливість, нестандартність, рішучість, витримка та самовладання, упевненість, переконливість, аргументованість, чіткі команди, оперативність прийняття рішення, готовність до небезпеки;

- авторитативна готовність – спонукальний, регулятивний, трансформативний, інформаційно-пізнавальний, регенеративний, виховно-дисциплінуючий, морально-етичний, авторитарно-престижний, посадовий, управлінський, лідерський, харизматичний компоненти;

- креативна готовність – генератор ідей, евристична творча діяльність, професійне честолюбство, дивергентність, пошук, гнучкість

розуму, наукова комунікабельність, глибина знань та ємність тезаурусу, високий науковий авторитет;

– комунікативна готовність – психологічна сумісність, активна життєва позиція, відданість обов'язку, спільність поглядів із колективом, професійна дружба, взаємодопомога, братерство, повага до колег, до правил співжиття, хороші ораторські здібності, орудувати професійною мовою, ситуаціями професійного мовлення (Бикова, 2001).

М. Козяр, досліджуючи стан готовності, звернув увагу на дослідження В. Варенника, котрий у психологічній науці досліджував стан готовності до діяльності. Науковець розпізнавав стійку готовність і тимчасовий стан, який називав «передстартовим»; вирізняв звичайну, підвищену та знижену готовність, класифікуючи психічні стани готовності за аналогією з поділом психічних процесів (Козяр, 2004).

У розкритті сутності поняття «психологічна готовність» важливим є внесок В. Моляко. Вчений розглядав психологічну готовність крізь призму готовності людини до праці та визначив її як «спрямованість» особи, установку на певну дію. Готовність, на думку дослідника, це «налаштування можливостей особистості для успішної дії у теперішній момент», «внутрішнє налаштування особи на певну поведінку у процесі виконання навчальних і трудових завдань, установка на активні дії» (Моляко, 2022).

Л. Рибалко розуміє готовність як особистісні інтегровані новоутворення в мисленні, свідомості, самосвідомості, якостях особистості майбутнього вчителя (інтелектуальних, психічних, фізичних та ін.), які забезпечують продуктивне виконання педагогічної діяльності. Такі новоутворення – самості майбутнього вчителя виявляються в прагненні розкривати, реалізовувати, розвивати власний потенціал, характеризуються поповненими знаннями про природу самості, акме та вміннями професійно-педагогічної самореалізації, а також сформованою адекватною оцінкою, акмеологічною позицією педагога. Вони сприяють досягненню акме в різних видах діяльності майбутнього вчителя (Рибалко, 2007).

Д. Мельничук та співавтори дослідження (Мельничук, 2022) виокремлюють готовність як своєрідний стан, в основі якого покладена установка особистості до виконання певної діяльності, спрямованої

на задоволення її актуальної потреби. На думку дослідників, утворення психологічних установок відбувається в процесі здатності індивіда представляти в свідомості вплив зовнішніх умов. Для виникнення установки визначальними є об'єктивні (зовнішні умови) та суб'єктивні (потреби) чинники, які є тісно взаємопов'язані між собою і посилюють вплив один одного. Згідно запропонованої теорії, установка діє не тільки як причина поведінки й подібно до мети: в установці заздалегідь закладено те, що станеться в майбутньому. Виходячи з цього, науковці пояснюють загальний механізм роботи психіки: спочатку установка виникає як налаштування суб'єкта, виражена в готовності його психофізичних функцій до виконання певної активності, після чого, на її основі реалізується конкретна поведінка (Мельничук, 2022). За трактуванням В. Бочелюк, готовність – це складне особистісне утворення, стан, який є обумовлений психологічними особливостями особистості (Бочелюк, 2003).

Заслужовує на увагу дослідження характеристик поняття готовності до професійної діяльності Т. Гуркової. Вчена розглядає готовність як складне особистісне утворення відносно його двох рівнів. На першому, готовність розглядається як бажання, прагнення опанувати якоюсь професією, спеціальністю, на другому – як здатність, підготовленість до професійної діяльності (Гуркова, 2020).

З теоретичного аспекту науковці виокремлюють загальну (довготривалу) і ситуативну (короткочасну) готовність. Так, за П. Горностаєм, під поняттям професійна готовність доцільно розуміти загальну готовність людини до професійної діяльності (як психологічну так і фізичну), що може бути як тривалою (професійна підготовленість), так і короткочасною.

Загальна готовність – це стійка система професійно-важливих якостей особистості (уважність, позитивне ставлення до професії, тощо), її досвід, знання, навички, необхідні для успішної діяльності за багатьох обставин. Вона розкриває потенційну можливість виконання завдання з найкращими показниками. Проте це залежить від готовності у певний момент, тобто від стану до початку виконання задачі – настрою, який відображає особливості та вимоги ситуації.

Ситуативна готовність розглядається як актуалізація довготривалої, що збільшує її дієвість. Обидві форми готовності перебувають у єдності та взаємозв'язку. Виникнення короткочасної готовності

залежить від довготривалості, в свою чергу перша визначає ситуативну здатність мислення, пам'яті, навичок, знань, всієї діяльності (Горностай, 1988).

Група дослідників, розглядаючи готовність до праці, вказують на наявність у людини особливого психічного стану, який називають тимчасовим, передстартовим станом. Автори виокремлюють три види передстартового стану готовності до праці:

- звичайний (або нейтральний) стан виявляється перед роботою, до якої людина звикла і не передбачає додаткових вимог до неї;
- стан підвищеної готовності спостерігається тоді, коли людина відчуває ентузіазм та зацікавленість новим видом діяльності. Основні причини до стану підвищеної готовності – це особливе стимулювання праці, новизна, творчий характер, добре самопочуття та наявність особливих тривалих обставин, які передували діяльності (наприклад, тривала відсутність на роботі);
- стан зниженої готовності проявляється у випадку переважання негативних емоцій та психічних станів (відсутність зацікавленості у роботі, страх, нерішучість, невпевненість у собі) перед початком робочого дня (Вареник, Глазунов, Глазірина, 1996).

М. Корольчук та співавтори вважають, що стартовий стан доцільніше було б розглядати як адекватний та неадекватний. При цьому адекватна мобілізаційна готовність спостерігається за наявності сформованої мобілізаційної готовності, що забезпечує успішність виконання дії, а неадекватна виробляється за підвищеної чи недостатньої мобілізації сил (Психологія праці у звичайних та екстремальних умовах, 2015).

Залежно від потреби, на основі якої формується готовність, В. Корнят виокремлює елементарну, неусвідомлену, що формується на основі потреб життєзабезпечення і втілюється у найпростіших предметних ситуаціях та соціальну готовність, що виникає під впливом соціальних потреб і спрямована на соціально значущі об'єкти (Корнят, 2021).

Отже, теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми професійної готовності дає підстави стверджувати про спільність, яка виражається в тому, що всі дослідники розглядають її як складне цілісне утворення, динамічне явище, систему, яку детермінують внутрішні та зовнішні фактори і яка має свою структуру.

За визначенням О. Блінова, професійна готовність є не лише результатом, але й метою професійної підготовки, початковою та основною умовою ефективної реалізації можливостей кожної особистості. О. Блінов поєднує професійну готовність з направленістю на професійну діяльність та стійкими установками на працю. При цьому готовність не є єдністю якостей та психічного стану особистості. Вчений констатує, що психічний стан хоча і не є якістю особистості, однак він не протилежний йому, ба більше, може переходити в процесі діяльності у якість. Показники професійної готовності пов'язані з особистістю та діяльністю. Якщо готовність функціонує у певний обмежений проміжок часу, тоді її можна назвати станом; якщо готовність проявляється в різні періоди під впливом мотиваційних факторів і ситуацій, то слід говорити про готовність як про якість особистості (Блінов, 1999).

Досліджуючи питання готовності до професійної діяльності Л. Прудка визначає, що ця категорія залежить від відповідного рівня професійної компетентності та майстерності, а також здатності до саморегуляції, налаштованості на відповідну соціальну діяльність, уміння мобілізувати свій професійний (духовний, особистісний та фізичний) потенціал на розв'язання поставлених завдань у відповідних умовах (Прудка, 2013).

О. Сакалюк під готовністю менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі розуміє складне, інтегроване, особистісне утворення, яке містить в собі психологічний, когнітивний та функціональний компоненти для вирішення професійних завдань, що потребують урахування етнокультурних, соціопсихолінгвістичних, педагогічних явищ чинників розвитку закладів освіти різного типу (Сакалюк, 2012). Цей підхід належить до особистісного підходу формування готовності до професійної діяльності, особливістю якого є розвиток особистісних якостей, що базується на психолого-функціональних компонентах. І. Коваль, вивчаючи стан готовності у майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах звернув увагу на класифікацію умов О. Бойкова, які впливають на стан готовності, в яких відбувається діяльність, а саме:

- мета завдань, їх важкість, новизна, творчий характер;
- ситуація діяльності, приклади поведінки оточуючих;
- властивості стимуляції дій і результатів;

- мотивація до прагнення досягти того чи іншого результату;
- оцінка вірогідності досягнення результату;
- самооцінка своєї власної підготовки;
- пережитий нервово-психічний стан;
- стан здоров'я і фізичного самопочуття;
- власний досвід мобілізації сил на розв'язання завдань більшої складності;
- вправність контролювати і регулювати рівень свого стану готовності;
- здатність самонастроюватися, створювати оптимальні внутрішні умови для майбутньої діяльності (Коваль, 2014).

М. Варій розпізнає різні рівні психологічної готовності: «від ділового, бойового настрою до ситуаційної готовності (тимчасового психологічного стану, котрий виявляється тільки в даній ситуації і стосовно конкретного виду бойової та службової діяльності) до постійної внутрішньої готовності (стійкого особистісного стану, що виявляється у будь-який час, у будь-яких умовах)» (Варій, 2008).

О. Колесніченко, проаналізувавши різні підходи до визначення психологічної готовності до професійної діяльності вказав, що дане явище є складним цілісним утворенням психіки людини, що об'єднує в собі цілу низку психологічних феноменів, які знаходяться в тісному взаємозв'язку, має складну динамічну структуру, між компонентами якої існують функціональні зв'язки. На думку О. Колесніченко, визначення поняття психологічної готовності людини до виконання професійних дій ґрунтується на уявленнях про властивості, якості, риси особистості, сукупності індивідуальних особливостей та базуються на оцінці професійно-важливих властивостей людини, які виявляються при зіставленні показників властивостей із показниками критеріїв, що визначають успішність професійної діяльності (Колесніченко, 2011).

М. Кужель під психологічною готовністю особистості до професійної діяльності розуміє психічний стан, який виникає у результаті усвідомленого або неусвідомленого відображення психологічної структури професійної діяльності і який відзначається чіткими мотиваційними, операційними та регуляційними властивостями особистості. М. Кужель визначила рефлексивний підхід, психологічний підхід психологічної готовності особистості до професійної діяльності, що

допомагає саморегуляції особистості усередині професійної діяльності, активному особистісному і професійному самовизначенню (Кужель, 2010).

В. Молотай дійшла висновку, що психологічна готовність є складним станом, у якому виявляються як психічні процеси, так і якості, властивості особистості у цілому. На думку вченої, психологічна готовність – це системний стан, що відповідає різним рівням психічної регуляції, включає особистісно-значеннєвий, ситуативно-цільовий і операційно-виконавчий рівень. Психологічна готовність містить здатність до психологічної саморегуляції, готовність діяти у нестандартних умовах та схильність передбачати (Молотай, 2006).

Л. Кондрашова розглядає готовність до діяльності, як фундамент професіоналізму, основою якого є психологічна готовність – «складне особистісне утворення, що включає в себе ідейно-моральні і професійні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, оптимізм, налаштування на працю; спроможність до подолання труднощів, самооцінку результатів праці, потребу у професійному самовихованні, що забезпечує високі результати праці» (Кондрашова, 2006).

О. Тарнавська запропонувала розглядати психологічну готовність до діяльності як інтегративне утворення, що складається із трьох взаємозумовлених і взаємозалежних підструктур: 1) функціональна, до якої входять компоненти: мотиваційний (мотиви вибору професії і спеціальності, орієнтація на її цінності тощо); когнітивний (знання спеціальних дисциплін); операційний (наявність вмінь і навичок, необхідних для вирішення професійних завдань моделювання своєї діяльності); 2) емоційна (настроєність на вирішення професійних завдань, впевненість у собі як у фахівці, стан задоволеністю професією тощо); 3) особистісна (професійно важливі якості особистості: волюві, моральні та ін.) (Тарнавська, 1991).

Вважаємо, що при такому підході до тривалої психологічної готовності до діяльності слід віднести особистісну та окремі елементи функціональної (а саме, мотиваційний компонент), а до короткочасної – емоційну.

О. Боднарчук, досліджуючи тему психологічної готовності, звернув увагу на тлумачення М. Дяченка, де психологічна готовність до діяльності науково-педагогічних працівників (НПП) виражається як

«співвідношення і послідовність розгортання різних її компонентів (мета, мотиви, способи, пізнавальні процеси, властивості особистості та ін.» (Бондарчук, 2008). У такому аспекті готовність відображає структуру, яка включає: 1) позитивне ставлення особистості до того чи іншого виду діяльності, професії; 2) адекватні до вимог діяльності, професії здібності, темперамент, риси характеру, мотивацію; 3) необхідні знання, навички, уміння; 4) стійкі професійно-важливі особливості сприймання, уваги, мислення, емоційних і вольових процесів.

Досліджуючи питання готовності до професійної діяльності, Л. Прудка визначає, що ця категорія залежить від відповідного рівня професійної компетентності, професійної майстерності, а також здатності до саморегуляції, налаштованості на відповідну соціальну діяльність (Прудка, 2013).

Як засвідчив ґрунтовний аналіз наукової психологічної літератури різноманітність підходів вчених до визначення поняття «психологічна готовність» пояснюється, на нашу думку, багатозначністю та складністю цього явища.

У педагогічних дослідженнях готовність тлумачать як цілісний всебічний вияв особистості, що має здатність сприяти до ефективного виконання нею діяльності, використанню своїх професійних функцій. Її набувають у процесі психологічної, моральної, професійної та фізичної підготовки, яка є результатом всебічного розвитку особистості з урахуванням вимог професійної діяльності.

Перш за все варто відзначити, що науковці підходять до визначення змісту поняття «готовність до педагогічної діяльності» також з позиції функціонального або особистісного підходів, проте більшість з них дотримується останнього, вважаючи, що психологічна готовність до педагогічної діяльності є завершеним результатом професійного навчання (Линенко, 1995).

Важливим у становленні кожного професіонала є процес формування професійної готовності до діяльності. Тому тут провідне місце посідають педагоги та психологи, котрі приділяють особливу увагу проблемі формування готовності до фахової діяльності. Г. Кравчук стверджує, що вона формується в процесі засвоєння загальних та професійних знань, вироблення необхідних вмінь та навичок, удосконалення набутих і розвинутих якостей особистості (Кравчук, 2013).

І. Гавриш зазначає, що готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності визначається вченими як інтегративне особистісне утворення, що є умовою та регулятором успішної професійної діяльності (Гавриш, 2006). Л. Кондрашова стверджує, що готовність – важливий показник становлення випускника педагогічного вишу, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися (Кондрашова, 1987).

М. Буйняк, вивчаючи готовність вчителів до інтенсивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, звернула увагу на працю В. Крутецького, де вчений розглядає готовність до педагогічної діяльності як сукупність педагогічних здібностей, необхідних для успішного її здійснення. До них відносять:

- дидактичні здібності – здатність вчителя доступно викладати матеріал, стимулювати мислення учнів та їхню зацікавленість навчальним предметом;
- академічні здібності – загальна обізнаність педагога та його глибокі знання у цій галузі науки, яку він викладає;
- перцептивні здібності – уміння відчутти внутрішній світ учнів, розуміти їхні настрої та психічні стани;
- мовленнєві здібності – здатність чітко і зрозуміло висловлювати свої думки, доцільно використовувати невербальні засоби спілкування (Буйняк, 2019).

Як стверджує В. Кремень, до професійно-важливих якостей європейських учителів відносять високий рівень самоконтролю, комунікабельність, готовність до співробітництва, впевненість у собі, емоційна врівноваженість (Кремень, 2007).

О. Пехота до структури професійної готовності педагога включає такі складники:

- 1) гуманістичний світогляд і гуманістичні знання, здатність формувати взаємодіяння з іншою людиною з точки зору емпатії, толерантності і безсумнівного прийняття;
- 2) психологічний стан та рівень вихованості;
- 3) здатність і потребу в самоаналізі власних якостей і вчинків особистості;

4) здатність і потребу особистісно-професійного самовдосконалення;

5) високий творчий потенціал;

6) уміння розв'язувати життєві та професійні протиріччя гуманістичним шляхом, не порушуючи індивідуальної логіки дій і загалом розвитку учня;

7) вміння складати і здійснювати індивідуальні особистісно-професійні програми розвитку для конкретного його етапу (Пехота, 2003).

Свою модель готовності до педагогічної діяльності пропонують М. Жалдак, Ю. Рамський та М. Рафальська, згідно з якою успішному розв'язанню різноманітних педагогічних завдань сприяють:

1) сукупність знань (суспільно-політичні й культурні знання; знання навчального предмета, засобів педагогічної комунікації, особливостей учнів, достоїнств і недоліків власної діяльності;

2) стимули і мотиви діяльності;

3) спрямованість особистості педагога;

4) педагогічна майстерність;

5) професійно-значущі риси педагога як особистості (Жалдак, 2009).

О. Дубасенюк, вивчаючи проблему педагогічної майстерності звернула увагу на думку А. Волошина, який трактує готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності як «його потенційну здатність до здійснення творчої педагогічної діяльності, що формується у процесі спеціально сформованої професійної підготовки і викликана рівнем розвитку професійних та особистісних якостей майбутнього педагога, які допомагають успішній творчій педагогічній діяльності» (Дубасенюк, 2010).

Л. Султанова готовність до професійної педагогічної діяльності поділяє на загальну та спеціальну. Зокрема, педагогічну готовність вчена вважає компонентом загальної готовності до педагогічної діяльності та розглядає її як сукупність таких якостей особистості: здібності до ідентифікації себе з іншими людьми, волі й ініціативності, перцептивних здібностей. Готовність, на думку вченої, включає у себе також педагогічну спрямованість особистості вчителя, установку на роботу у школі, емоційну стійкість, яка забезпечує витримку. Вчена виділяє та розмежовує поняття «професійна готовність»

та «професійна придатність», звертаючи увагу на взаємозв'язок цих понять. Професійна придатність, на його думку, визначається як сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, які необхідні для досягнення успіху в обраній сфері. У процесі професійної підготовки професійна придатність переходить у готовність до педагогічної діяльності (Султанова, 2012).

Заслуговує на увагу думка Н. Мачинської, яка розглядає готовність у контексті системного підходу як систему організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують формування в особистості знань, умінь, навичок, професійної готовності та спрямованості (Мачинська, 2016).

М. Буйняк, досліджуючи тему готовності у педагогічній діяльності зауважила, що поняття готовності до професійної діяльності може бути використане у контексті трьох психологічних теорій: як категорія теорії діяльності (готовність – це стан і процес), як категорія теорії особистості (готовність як установка та внутрішня позиція особистості), як категорія професійної підготовки вчителів до педагогічної діяльності (Буйняк, 2019).

Варто зауважити, що на сьогодні сутність готовності до педагогічної діяльності виражається в діалектичній єдності всіх її структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин. Зокрема, основними інваріантними та іманентними складовими готовності, на думку вчених, є єдність особистісного та процесуального компонентів. З одного боку, готовність є особистісною (емоційно-інтелектуальна, вольова, мотиваційна, що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, упевненість в успіху, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізації сил, подолання непевності тощо); з іншого – операційно-технічною, що включає інструментарій педагога (професійні знання, уміння, навички і засоби педагогічного впливу) (Курлянд, 2005).

Л. Кондрашова подає готовність як єдність двох напрямів – морального та психологічного, що включають в себе професійно-моральні погляди й переконання, професійну спрямованість психічних процесів, самовладання, педагогічний оптимізм, працездатність, налаштованість на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самооцінку його результатів, потребу

в професійному самовихованні, що забезпечує високі результати педагогічної роботи (Кондрашова, 2006). Дослідниця наголошує про доцільність запровадження морально-психологічної підготовки фахівців освітньої сфери.

Заслуговує на велику увагу визначення готовності запропоноване у працях І. Ковалю, де мова йде про те, що готовність випускників закладів вищої освіти до фахової діяльності потрібно вивчати через діяльнісні прояви індивіда, коли студент виконує свої власні можливості та перспективи, розширює систематичність професійних вмінь і навичок, засвоює та викарбовує нові, нескладні способи вирішення фахових завдань в ході професійної підготовки (Коваль, 2017).

В. Староста та О. Гошко виокремлюють такі структурні компоненти готовності педагога до професійної діяльності:

- мотиваційний – позитивне ставлення до даного виду діяльності, бажання займатися нею;
- когнітивний – наявність необхідних знань, умінь та уявлень;
- гностичний – оволодіння засобами та прийомами реалізації різних аспектів діяльності;
- емоційно-вольовий – самоконтроль та емоційна сталість;
- оцінюючий – самооцінка професійної підготовленості (Староста, 2018).

За дослідженнями В. Старости та О. Глушко, готовність випускника закладу вищої освіти до професійної діяльності об'єднується у чотири блоки: професійна орієнтація (готовність до професійного навчання), безпосередній процес оволодіння знаннями і вміннями в межах певної професії (професійна готовність), наявність необхідних для діяльності якостей особистості (особистісна готовність), адаптація після навчання до професійних функцій (професійна адаптація) (Глушко, 2010).

В. Корнят зазначає, що знання та обізнаність педагогів про інновації є найважливішим елементом їхньої готовності до професійної діяльності та впровадження нового в освітній процес (Корнят, 2018).

В. Фрицюк вважає, що готовність є професійно-важливою якістю вчителя, яка впливає на успішність професійної адаптації та визначає такі компоненти: *мотиваційний*, що передбачає позитивне ставлення до професії, інтерес до неї та інші стійкі професійні мотиви; *орієнтаційний*, що об'єднує знання й уявлення про особливості й умови

професійної діяльності, вимоги до особистості; *операційний*, який визначає володіння способами та прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, уміннями, навичками, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення; *вольовий*, що включає самоконтроль, уміння управляти діями, з яких складається виконання трудових обов'язків; *оцінний*, що передбачає самооцінку своєї професійної підготовленості й відповідність процесу вирішення професійних завдань оптимальним трудовим зразкам (Фрицюк, 2017).

Дослідження «готовності викладачів вищих навчальних закладів міністерства внутрішніх справ України до педагогічної діяльності» О. Степаненко теж належить до особистісного підходу і визначається як явище, що є складним особистісним утворенням, ядром якого є позитивні установки, мотиви й засвоєні цінності викладацької професії, а також професійно-важливі риси характеру та здібності, сукупність знань, умінь і навичок та певний досвід їх застосування, що забезпечують здатність педагога визначати оптимальні способи діяльності, оцінювати свої можливості щодо їх відповідності особливостям функціонування ВНЗ МВС (Степаненко, 2013).

Отже, готовність майбутніх фахівців до професійного зростання розглядається дослідниками переважно як інтегративна властивість особистості, що представлена сукупністю особистісних, професійних якостей і станів, які дають змогу майбутньому фахівцю успішно здійснювати професійну діяльність та самовдосконалюватися в ній.

Проаналізувавши наукові дослідження, ми можемо зробити висновок, що автори визначають готовність як комплексний феномен, що охоплює не лише знання та вміння, але і готовність до постійного навчання, гнучкість у мисленні та здатність приймати нестандартні рішення в динамічному середовищі. Крім того, важливим складником готовності є здатність до адекватної самооцінки особистісних можливостей та обмежень.

У контексті нашого дослідження акцентуємо увагу на проблемі формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів. Сучасні події висувають низку вимог до професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Питання професійної підготовки майбутніх військових є актуальним завданням військової освіти, яке вимагає пошуку нових підходів для вирішення проблеми, що виникла через суперечність між

необхідністю якісної вищої освіти та обмеженими можливостями традиційних освітніх практик.

На нашу думку, системний підхід до професійної підготовки майбутніх офіцерів визначає готовність до професійної діяльності як ключовий інтегральний показник. Ефективність цього підходу забезпечується шляхом інтегрованого розвитку фундаментальних знань, професійних компетенцій та універсальних навичок, що є необхідними для ефективної професійної діяльності.

Військово-професійна підготовка, за твердженням Є. Брижатого, є ключовим фактором, що формує загальну спрямованість особистості майбутнього офіцера. Цей комплексний процес включає в себе систему мотиваційних чинників, які стимулюють активну навчальну діяльність та визначають життєві цінності, потреби та прагнення молодого фахівця (Брижатиї, 2014).

Професійна підготовка майбутніх офіцерів є складним динамічним процесом, який безпосередньо залежить від взаємопов'язаних факторів та зв'язків, що формуються та проявляються на основі загальних закономірностей педагогічного процесу (Данильченко, 2024).

Процес підготовки нової генерації офіцерського корпусу, здатних чітко діяти в кризових ситуаціях, виконувати посадові обов'язки, керувати підлеглим особовим складом, стає основним пріоритетом розвитку Збройних Сил України. Прогрес у вихованні і навчанні майбутніх офіцерів повинен відбуватися за діалектичним відмиранням застарілого і народженням нового, що вимагає наповнення педагогіки вищої військової школи новим змістом.

Є. Брижатиї зазначає, що процес формування знань, умінь та навичок базується на двох етапах:

- проблемно-предметний: первинне сприйняття та осмислення змісту й досвіду подальшої професійної діяльності;
- ціннісно-регуляційний: формуються управлінські (командні) навички та вміння майбутнього керівника, йде розвиток творчого стилю, мотиви, ціннісні орієнтації, лідерські якості.

Загальний алгоритм професійного становлення майбутніх офіцерів включає такі етапи:

- установчо-мотиваційний: формування мотивації до подальшої професійної діяльності майбутнього офіцера. Відбувається постійне збагачення та накопичення знань, вмінь та навичок;

- змістовно-пошуковий: передбачає організаційні функції педагогічної діяльності майбутніх офіцерів;
- адаптивно-перетворювальний: відбувається перехід отриманих теоретичних знань у практичну площину, набуття професійного досвіду та його практичне застосування;
- системно-узагальнюючий: процес узагальнення та систематизації отриманих знань, вмінь та навичок, їх доведення до відповідного професійного рівня;
- контрольно-рефлексивний: проведення підсумкового контролю, оцінювання та самооцінювання набутих знань (Брижатиї, 2014).

Професійна підготовка, як зазначає А. Вітченко, поступово переходить до готовності майбутнього офіцера виконувати поставлені професійні завдання. Перехід від готовності супроводжується поступовим переходом до компетентності. Від компетентності до найвищої сходинки у процесі професійного розвитку-професіоналізму (Вітченко, 2019).

Згідно Наказу Міністерства оборони України поняття готовності отожднюється з спроможністю, –це властивість, що дозволяє здійснювати певні дії для досягнення конкретної мети з урахуванням визначених ресурсів та оперативні (бойові) спроможності – сукупність властивостей, які визначають здатність органу військового управління, військової частини (підрозділу, корабля) виконати поставлені завдання відповідно до визначених стандартів; індивідуальна спроможність військовослужбовця – рівень його теоретичних знань та практичних умінь, психологічні та фізичні якості, які необхідно мати для виконання функціональних обов’язків за займаною посадою¹.

О. Коваленко, вивчаючи готовність офіцерів до діяльності, звернув увагу на думку М. Бойкова, який стверджує, що готовність до діяльності виступає як потенційна можливість і здатність до досягнення високих результатів у роботі (Коваленко, 1999). Вчений у структурі готовності воїна виділяв дві взаємозалежні системи компонентів психіки – це динамічні та стійкі компоненти.

О. Бойко стверджує, що рівень готовності особистості до діяльності характеризується якістю військово-професійної підготовленості, а також мобілізованістю духовних і фізичних сил. Розглядаючи

¹ https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/484_nm.pdf

сукупну готовність до діяльності та виділяючи гіперболізований, оптимальний, знижений і неготовність як найнижчий рівень, охарактеризуємо їх:

- гіперболізований рівень проявляється, коли психічна напруженість знаходиться на крайній межі можливостей особистості; цей стан може привести до повної дезорганізації психіки, або ж може стати стимулом для досягнення оптимального рівня функціонування, якщо особистість здатна перебороти цей стан;

- оптимальний рівень готовності характеризується вираженою впевненістю в успіху, яка відображається у вірі в ефективність власних дій та довіри до низки чинників, як, приміром озброєння, одноступені, командири та власні здібності; така готовність передбачає повну мобілізованість ерудиції, знань, досвіду та майстерності, що сприяє швидкому та ефективному розв'язанню завдань; важливими рисами такої готовності є швидкість та економічність протікання психічних процесів, а також висока результативність та оперативність діяльності;

- низький рівень готовності може зумовлюватися як недостатнім рівнем загальної підготовленості, так і нездатністю налаштувати себе на вирішення цього завдання (надмірна самовпевненість у результаті чи невпевненість у реальності здійснення події, до якої готується);

- неготовність окреслюється як несприйняття діяльності і як повна дезорганізованість, розгубленість, шоківий стан чи повне небажання і нездатність діяти при настанні очікуваної події (Бойко, 2005).

Узагальнюючи викладене, можемо зробити висновок, що сталого, остаточного визначення поняттю готовності до діяльності поки ще не сформувалося. Існують три основні підходи до змісту його твердження: 1) готовність – складне утворення, яке включає у себе когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий компоненти (тобто сукупність знань, вмінь та навичок, професійно-важливих якостей особистості, які повинен мати фахівець для успішного виконання діяльності); 2) готовність – це певний функціональний стан, що слугує успішній діяльності, забезпечує її високий рівень; 3) готовність – складне особистісне утворення, що включає професійно-важливі якості особистості, вміння і психологічні стани.

Поняття готовності у нашому дослідженні ми розглядали у трьох аспектах: *філософському, психологічному та педагогічному*.

У філософському аспекті готовність трактується як універсальне явище, що містить проблему свободи волі суб'єкта, що й визначає загальний стан готовності особи до діяльності.

У психологічному аспекті готовність розглядається як у професійно-зорієнтованому контексті (готовність педагогічних працівників, готовність офіцерів, готовність медичних фахівців), так і в загальному розумінні характеристики розвитку особистості в цілому.

У педагогічному аспекті готовність трактується як ознака професійної компетентності фахівця, що визначає його спроможність до професійного та особистого зростання впродовж життя.

У дисертації розглядаємо формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів Збройних Сил України як багатограний, динамічний і безперервний процес, спрямований на розвиток у курсантів комплексу особистісних якостей, знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання службових обов'язків упродовж усієї кар'єри. Цей процес ґрунтується на взаємодії особистості з оточенням та професійною діяльністю, стимулюється прагненням до самовдосконалення та саморозвитку, й зрештою сприяє формуванню висококваліфікованих, вмотивованих та стійких до викликів офіцерів.

1.2. Готовність до професійного зростання: акмеологічні засади

Інтеграція України в європейський простір, безперевні зміни в технологіях на ринку праці та збуту впливають на характер вимог, що належать до якості професійної підготовки майбутніх фахівців. Адже майстерність та кваліфікація працівників безпосередньо визначають темпи виробництва, формування матеріальних та духовних цінностей суспільства. У сучасних умовах потрібен фахівець, здатний до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації як в особистісному, так і професійному житті, про що свідчить низка прийнятих нормативних актів, зокрема Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Концепція розвитку освіти дорослих в Україні (2011), де наголошено на необхідності забезпечення високої якості професійної освіти, конкурентоспроможності та мобільності випускників закладів вищої освіти на ринку праці.

У Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти України зазначено, що пріоритетами державної політики у розвитку освіти є: особистісна орієнтація освіти, формування національних та загальнолюдських цінностей. Зберігаючи кращі здобутки вітчизняної педагогіки, українська освіта набуває нових рис. Розвиток її не позбавлений суперечностей, труднощів, але головною є тенденція до динамізму й осучаснення (Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти, 2013).

Інтерес до вирішення проблеми готовності людини до професійної діяльності не згасає декілька століть поспіль. Разом з тим, як зазначає Ю. Тепла, залишається потреба по-новому усвідомити стан і завдання професійної підготовки спеціалістів у всіх галузях науки, які прямо чи опосередковано впливають на формування духовних чи матеріальних цінностей суспільства, тому тема професіоналізму не перестає бути актуальною в сучасних умовах (Тепла, 2014, с. 194).

У контексті професіоналізму вартим уваги є поняття компетентності, яке є провідним у Національній рамці кваліфікаційних рівнів. Компетенція означає здатність і готовність особи застосовувати знання і навички, а також персональні, соціальні та методичні здібності і діяти продумано й індивідуально. Набуті компетенції структуруються згідно поля діяльності / навчання і утворюють комплексну компетенцію діяльності. Ширину і глибину набутих компетенцій слід розглядати в залежності від тривалості навчання (обсягу і зростаючої складності начального поля / поля діяльності).

У методичних рекомендаціях щодо зіставлення кваліфікацій за національною рамкою кваліфікацій України зазначено, що випускники мають володіти такими компетенціями як *фахова* (знання: готовність і здатність вирішувати завдання і проблеми на основі поглиблених фахових знань і вмінь; навички: самостійне планування, здійснення та оцінка робочих ситуацій в рамках професійної діяльності із застосуванням альтернативних варіантів дій і взаємодією з суміжними галузями) та *персональна* (соціальна компетенція: готовність і здатність налагоджувати і підтримувати соціальні зв'язки, усвідомлювати та розуміти прихильність та напруженість у відносинах, а також раціонально і відповідально взаємодіяти і знаходити порозуміння з іншими; самостійність: готовність і здатність у професійних, суспільних і приватних ситуаціях поводитись належним

чином, готовність і здатність вирішувати, обдумувати й оцінювати; готовність і здатність розвиватись у професії і професійному навчанні та вести цей розвиток впродовж життя)¹.

О. Біляковська стверджує, що якість освіти безпосередньо залежить від професійної підготовки вчителя, який має бути не просто носієм знань, а справжнім наставником, здатним створити сприятливе розвивальне середовище для кожного учня, враховуючи його індивідуальні особливості. Для забезпечення високої якості освіти необхідний компетентнісний підхід, який формує ключові компетенції майбутнього вчителя, роблячи його конкурентоспроможним і професійно підготовленим фахівцем. Отже, модернізація змісту професійної підготовки педагогів є ключовим завданням національної системи освіти, що сприятиме підвищенню якості освітнього процесу (Біляковська, 2019).

У великому тлумачному словнику сучасної української мови, крім поняття готовності, термін «професійна готовність» відсутній. На нашу думку, значення слів «професійний» та «готовність» засвідчують про незавершеність процесу, його динамічність (Великий тлумачний словник української мови, 2005, с. 148).

Л. Клік, на основі аналізу наукових публікацій, зазначає, що поняття готовності становлять такі властивості, риси та прояви: позитивне ставлення до діяльності, адекватні вимоги до неї, професійні риси характеру; здібності, темперамент, мотивації, необхідні знання, навички і вміння; стійкі, професійно-важливі особливості сприйняття, уваги, мислення, емоційних і вольових процесів (Клік, 2014, с. 135).

Людина в усі періоди її життя здатна опановувати нові знання та розширювати світогляд, а в процесі професійної діяльності поглиблювати досвід. Ефективність навчання дорослих залежить від багатьох чинників: мотивації, рівня підготовленості, прагнення навчатися, підвищувати свій професійний рівень (Лук'янова, 2015, с. 31–36). Упродовж свідомого життя, особливо в період зрілості, кожна людина прагне до самореалізації через самовиховання, саморозвиток, самоорганізацію, самокорекцію, самовдосконалення; в особистому та

¹ https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/Final%20Guidelines%20referencing%20Ukraine_UKR.pdf

професійному розвитку вона прагне до свого акме. Вартим уваги є порівняння І. Булиги досягнення особистісної зрілості і творчого «акме» людини з айсбергом упродовж її професійної діяльності (Булига, 2015). Авторка визначає 7 рівнів особистісної зрілості, які ми подаємо у Додатку А. Проаналізуємо їхній зміст.

До першого рівня «акме» автор відносить найглибшу частину айсберга, що містить підсвідому сферу творчої зрілості. Сюди належить творчий потенціал, який включає в себе оригінальність та своєрідність мислення, інтуїцію, уяву, обдарованість і природні задатки особистості.

До другого рівня належить перший пласт видимої частини айсберга: фізична зрілість, що передбачає здоровий спосіб життя, енергію, фізичну силу та досконалість.

Третій рівень, як зазначає І. Булига, свідчить про особистісну зрілість людини, яка складається із готовності до саморозвитку, особистісного зростання та розквіту. Цей рівень охоплює інтелектуальну зрілість, дивергентне мислення, унікальність розуму, кмітливість. Саме тут творчість виступає як нове знання і як нова динамічна структура.

Четвертий рівень визначає міжособистісну зрілість, яка охоплює комунікативні вміння, ядром якої є досвід спілкування, взаєморозуміння, доброзичливість; управлінську, яка поєднує в собі взаємодію, вплив та досвід управлінської діяльності; співтворчість, куди входить співробітництво, імпрровізація, емпатія і творчий пошук у процесі спілкування.

П'ятий рівень «акме», на думку автора, передбачає професійний розквіт, який складається з професійної майстерності, покликання, досвіду самоактуалізації, громадянської компетентності та управлінської зрілості.

Шостий рівень айсберга – креативна зрілість, до складу якої входять: творча особистість і креативність, дивергентне мислення; творчий пошук, здатність створювати об'єктивні нові речі; креативний досвід – конструктивність, інноваційність та оригінальність. Креативне мислення у процесі творчості являє собою низку різних внутрішніх варіантів, а на додаток оригінальні доповнення на основі роздумів чи діалогу. І. Булига наголошує, що стимулювання розвитку творчої зрілості можливо шляхом створення особистого сценарію творчого самовдосконалення.

Сьомий рівень – найвищий рівень «акме» – передбачає духовну досконалість дорослої людини, яка базується на оригінальності світосприйняття, духовні цінності, унікальності креативної особистості, духовній зрілості та культурі. І. Булига стверджує, що всі сім рівнів особистісної зрілості взаємодіють між собою, але кожна особистість розвивається нерівномірно, і ступінь досягнення самозрілості залежить від його творчого потенціалу (Булига, 2015).

В умовах складної соціокультурної ситуації в кожній країні необхідні новий погляд та нове ставлення до навколишньої реальності. Переосмислення шляхів і перспектив подальшого розвитку особистості можливе в рамках нових концепцій освіти, пошук яких ведеться вченими різних країн. Поряд із традиційними теоріями освіти, щоб себе добре зарекомендувати, ведеться пошук нових підходів та концепцій. В останні роки успішно розвивається новий науковий напрямок – *акмеологія*, що розглядає розвиток як постійне вдосконалення, а підсумком його є результат, досягнутий особистістю й суспільством.

Акмеологія (від грецького «акме»–пік, вершина, найвища ступінь будь-чого) – нова наукова галузь, комплекс дисциплін, об'єктом вивчення яких є людина в динаміці її саморозвитку, самовдосконалення, самовизначення в різноманітних життєвих сферах самореалізації.

Наукові передумови акмеології були закладені ще 144 року до н. е. у вченні Аполлодора, представника Александрійської школи, який визначив дану науку як найвищий щабель розвитку, як кульмінацію діяльності і ввів латинське визначення «акме»–розквіт.

Поняття «акмеологія» було введено 1928 року для визначення особливого розділу вікової психології–дорослості й зрілості. Однак уже в ті роки поняття «дорослість» і «зрілість» чітко розмежовувались. Цей період охоплює вік від 18 до 55–60 років і характеризується завершенням загально-соматичного розвитку і статевого дозрівання, а також високим рівнем інтелектуальних, творчих і професійних досягнень.

По новому осмислюється основний принцип акмеології як методологічної бази спрямованості в майбутнє, зростає розуміння змісту і стратегії життя, категорії соціального оптимізму, що дає підставу для вироблення цілепокладання особистості, мотивації та формування акме.

Період досягнення «акме» має як особистісну, так і соціальну детермінацію. Людина вступає в період досягнення максимальної продуктивності через розкриття своїх здібностей, особистісних якостей, життєвого та професійного досвіду, в той же час, досягнення «акме» можливе тільки у випадку суспільно важливої діяльності, реалізацією запитів суспільства, культури, професії. «Акме» – вершина професіоналізму-це стабільність високих результатів роботи, а також надійність.

Багато науковців указують на те, що студенти не вміють навчатися, не можуть самостійно думати. У своєму дослідженні О. Дубасенюк констатує, що педагоги чимало уваги приділяють навчанню практичних умінь, менше – розумовим, а організаторським умінням студентів уваги не приділяють (Дубасенюк, 2010). Саме навчальні навички та вміння розвивають у студентів здатність до самоорганізації, реалізації своїх можливостей, самоконтролю і поступово ведуть до досягнення власного «акме».

Як стверджує Н. Мачинська, акмеологія (квітуча сила, вершина) – наука про досягнення людиною вищих вершин у життєдіяльності та самореалізації творчого потенціалу (Мачинська, 2015).

Використання акмеологічного підходу в сучасній вищій професійній освіті є дуже важливим, оскільки це посилює професійну мотивацію майбутніх офіцерів, стимулює розвиток їхнього творчого потенціалу, дає можливість виявляти та використовувати ресурси особистості для досягнення успіху в професійній діяльності. Період найвищого творчого успіху, професійної майстерності-це гармонійне поєднання вже раніше досягнутих здобутків та усвідомлюваних можливостей, відкриття в собі нових можливостей і здібностей, розвиток креативності.

У сучасній психолого-педагогічній літературі виокремлюють різні визначення акмеології як науки:

- акмеологія – наука, яка виникла на стику природничих, суспільних і гуманітарних дисциплін і вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на етапі її зрілості і особливо при досягненні нею найбільш високого рівня в цьому розвитку (Антонова, 2011);

- акмеологія – нова галузь наукових знань у системі наук про людину – досліджує фундаментальну закономірність творчості і самосвідомості людини» (Сидорчук, 2014, с. 321–335);

– акмеологія – це покликання майбутнього; акмеологію як науку відрізняє фундаментальність, інтегрований характер і гуманістична спрямованість (Пальчевський, 2010, с. 7–13).

Спираючись на результати теоретичного аналізу, ми зазначаємо, що предметом акмеології є пошуки шляхів розв’язання таких завдань: саморозвиток зрілої людини; самореалізація її творчого потенціалу; об’єктивні та суб’єктивні фактори, які сприяють чи перешкоджають досягненню вершин; закономірності самовдосконалення, самокорекції і самореорганізації під впливом нових вимог, як зовнішніх (розвиток суспільства, науки, культури, техніки), так і внутрішніх (власні інтереси, потреби, усвідомлення власних здібностей, переваг та недоліків) тощо.

З такого визначення предмета акмеології стає зрозуміло, що ця наука ніколи не замінить ні психології, ні педагогіки, хоча впродовж тривалого часу розвивалася в їхніх межах.

Акмеологія спирається на свою систему понять, яку ми систематизували й уклали у вигляді таблиці у Додатку Б. Це дало нам змогу надати чіткі й однозначні визначення ключових термінів та систематизувати понятійний апарат акмеології.

Акмеологія в процесі свого розвитку пройшла всі етапи становлення, характерні для будь-якої науки. Дослідники, зокрема, О. Антонова (Антонова, 2011), О. Дубасенюк (Дубасенюк, 2010), Н. Мачинська (Мачинська, 2016), С. Пальчевський (Пальчевський, 2020), С. Сисоєва (Сисоєва, 2009), зазначають, що акмеологія як наука пройшла чотири етапи розвитку, а саме: латентний, номінаційний, інкубаційний, інституційний.

Перший, латентний, стосується того періоду, коли склалися історичні, соціальні, філософські, культурологічні, педагогічні і практичні передумови виокремлення в науковому пізнанні нової сфери людинознавства. Другий, номінаційний, визначається тоді, коли соціальна потреба в акмеологічних знаннях була усвідомлена і визначена шляхом введення у 1928 році у науковий обіг нового спеціалізованого терміна «акмеологія». Початок третього етапу, інкубаційного, пов’язують із виникненням концептуальної ідеї про необхідність констеляції досліджень акмеологічної проблематики в якості нової галузі людинознавства. Передумовою виникнення третього етапу стали результати досліджень, в яких науковці узагальнили

та систематизували дослідження людинознавства другої третини ХХ століття. Тогочасні дослідження визначають об'єктом акмеології насамперед професійну діяльність викладача, що згодом зумовило зародження нової акмеологічної галузі – педагогічної акмеології. Поступово поширювалася думка про те, що акмеологія – наука про закономірності розвитку професіоналізму. Третій етап у розвитку акмеології завершився висуненням програми розгортання акмеології в якості особливої науки про шляхи досягнення вершин професіоналізму в різних галузях людської діяльності. Четвертий етап, інституційний, пов'язаний із створенням низки соціальних структур: акмеологічних кафедр, лабораторій у закладах вищої освіти, Міжнародної академії акмеологічних наук та широких акмеологічних досліджень (Пальчевський, 2010, с. 12).

У 2004 році було створено науково-дослідну лабораторію акмеології освіти при Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Основною метою науково-дослідної лабораторії є ініціювання, координація та всебічне сприяння проведенню оригінальних досліджень у сфері акмеології професійно-педагогічної діяльності. Ключовими завданнями при цьому виступають: консолідація наукового потенціалу шляхом залучення дослідників різного рівня, налагодження продуктивної співпраці з профільними науковими центрами як в Україні, так і за її межами, а також забезпечення ефективної інтеграції нових наукових знань у академічний дискурс через їх представлення на наукових форумах та публікаціях у фахових виданнях України¹.

У 2006 році було створено Всеукраїнську громадську організацію «Українська академія акмеологічних наук», яка об'єднала зусилля вітчизняних науковців та фахівців у галузях педагогіки, психології, економіки, правознавства, соціології, мовознавства, управління тощо, які працюють в різних регіонах країни і секторах народного господарства та досліджують різні аспекти акмеологічної теорії і практики².

Як стверджує Н. Мачинська, педагогічна освіта передбачає цілеспрямоване оволодіння сукупністю психолого-педагогічних знань, формування на цій основі базових професійно-педагогічних компетенцій,

¹ Див.: <https://zu.edu.ua/lab-acmeology.html>

² Див.: <https://kubg.edu.ua/informatsiya/naukovtsyam/ukrainska-akademiia-akmeolohii.html>

які є основою для становлення особистості до подальшої професійної діяльності. Вона виступає невід'ємним компонентом загального особистісного розвитку кожного фахівця, слугує базою для формування особистісних професійних якостей (Мачинська, 2015).

Навчально-методична лабораторія акмеології при Миколаївському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, мета якої є навчально-методичний та організаційний супровід особистісного та професійного зростання педагогів області на основі акмеологічного підходу.

Основні завдання: супровід системи виховної роботи та поза-шкільної освіти, методичне забезпечення викладання предметів «Основи здоров'я», «Фізична культура» та «Захист вітчизни», організація роботи з обдарованою учнівською молоддю в інтелектуальних змаганнях, а також методичний супровід конкурсів фахової майстерності педагогів³.

В акмеологічних дослідженнях і акмеологічній практиці перше місце посідає акмеологічний аналіз.

Акмеологічний аналіз – це метод акмеологічного дослідження, що являє собою представлення головних акмеологічних детермінант розвитку. У свою чергу акмеологічний аналіз розкриває акмеологічні умови та фактори, інваріанти професіоналізму, а також завбачує у пошуку різних законів, систем, які слугують досягненню професіоналізму.

Акмеологічна експертиза є надзвичайно важливим та конструктивним методом при розв'язанні акмеологічних завдань. Це комплексна оцінка суб'єктів праці, спрямована на виявлення їх професіоналізму, а також на особистісне самовдосконалення (Архипова, 2009).

Як зазначає С. Пальчевський, до основних завдань акмеології належать такі: 1) з'ясування індивідуально-психологічних особливостей розвитку людини на різних ступенях зрілості та в період «акме»; 2) виявлення відмітних ознак, які мають бути розвинуті в дошкільному, шкільному віці та юності; 3) дослідження з позицій творчості певних аспектів традиційних концепцій психології особистості, впровадження їх в акмеологічну науку; 4) дослідження шляхів самореалізації та розкриття її творчого потенціалу; 5) розробка акмеологічних

³ Див.: <https://moippo.mk.ua/navchalno-metodychna-laboratoriia-akmeolohii/>

концепцій формування професійної самосвідомості; 6) аналіз руху по шляху самовдосконалення та формування професійної майстерності; 7) виявлення, опис і аналіз феноменології акме-форм у життєдіяльності людини; 8) удосконалення людської особистості, допомога їй у досягненні нею вершин у фізичному, духовно-моральному та професійному розвитку; 9) вивчення можливостей продовження акме-періоду в житті людини (Пальчевський, 2010, с. 7–13).

Таким чином, акмеологія проводить комплексні дослідження процесів і способів здійснення різними фахівцями професійної діяльності, синтезуючи для цього досягнення інших наук про людину, перш за все, філософії, соціології, психології, фізіології й педагогіки, з метою вивчення і аналізу акмеформ, успішної й творчої професійної майстерності і розробки технологій розвитку професіоналізму.

На сьогодні існує певна система акмеологічних наук. Дослідники спираються на теорію О. Дубасенюк, враховуючи при цьому предмет акмеології – людину, її творчий характер та освіту як фактор творчого довголіття (Дубасенюк, 2010, с. 18–25). Ці дослідження з акмеології виходять за рамки класичних підходів до вивчення людини, тому вони є важливим доповненням до сучасної науки про людину. Акмеологія дозволяє розкрити механізми творчого процесу, описати закономірності професійного розвитку та визначити оптимальні умови для досягнення високих результатів у роботі. У зв'язку з цим, акмеологія займає важливе місце у системі наук про людину і є важливим напрямом сучасних досліджень. Ми акцентуємо нашу увагу на професійній акмеології, зокрема педагогічній та військовій.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «професія» – це рід занять трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок та є для будь-кого джерелом існування». «Професіонал» – той хто зробив будь-яке заняття предметом своєї постійної діяльності, своєю професією. Це добрий фахівець, знавець своєї справи (Великий тлумачний словник, 2005).

У короткому акмеологічному словнику поняття «професіонал» розглядається як суб'єкт професійної діяльності, який володіє високими показниками професіоналізму особистості та діяльності, самоефективності; такий, що має високий професійний та соціальний статус, систему особистісної та діяльнісної нормативної регуляції, що динамічно розвивається; є постійно спрямованим на саморозвиток

та самовдосконалення, що мають соціально-позитивне значення (Акмеологічний словник, 2012, с. 20).

Як стверджує О. Кравець, «професіонал – це суб'єкт діяльності, який володіє такими характеристиками розуму, волі, почуттів, або такими психічними властивостями, які складають сталу структуру, дозволяють йому на високому рівні продуктивності виконувати ту діяльність, якою він зарекомендував себе як хороший фахівець». Учена зазначає, що «...дійсний професіоналізм завжди пов'язаний із сильною мотиваційною зарядженістю на здійснення саме цієї діяльності і на досягнення в ній унікального, неординарного результату» (Кравець, 2009).

З погляду сучасних акмеологічних позицій, які обґрунтовує Ю. Бойко, професіоналізм діяльності – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних умінь і навичок, зокрема таких, що засновані на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами і способами розв'язання професійних задач, що дозволяє здійснювати діяльність з високою стабільною продуктивністю.

Саме за його визначенням, професіоналізм особистості – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високий рівень креативності, адекватний рівень домагань, мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток фахівця (Бойко, 2017).

Заслуговує на увагу думка Т. Дерекі, яка стверджує: «...якщо людина, проходячи відрізок свого життєвого шляху, який прийнято називати дорослістю, з цілковитою самовіддачею оволодіває спеціальністю, а потім з повною відповідальністю за результати своєї праці показує себе як професіонал та, не зупиняючись на вже досягнутому, прагне вийти на рівень Майстра в своїй професійній галузі, то це все – показники її зрілості як суб'єкта діяльності» (Дерека, 2015, с. 178).

Н. Підбуцька наголошує, що професіоналізм включає в себе дві сторони: мотиваційну та операційну сферу професійної діяльності. Вчена, розглядаючи операційну сферу професіоналізму одночасно й розглядає професійно-важливі психічні якості, професійну свідомість, мислення і творчість. Вона вважає, щоб досягти успіху у професійній сфері людина має володіти цими якостями (Підбуцька, 2016).

Ми погоджуємося з Н. Підбуцькою, яка виокремлює три основних складових творчого результату в діяльності: професіоналізм особистості, професіоналізм діяльності та творчість. Вважаємо, що означена формула успіху є необхідною складовою у готовності майбутніх офіцерів у контексті акмеологічного підходу та пропонуємо такі етапи професійного зростання майбутніх офіцерів: професіоналізм особистості, професіоналізм діяльності, творчість та творчий результат. Етапи професійного зростання майбутніх офіцерів зображено у Додатку В.

Насамперед розглянемо професіоналізм особистості у двох його значеннях. З одного боку він являє собою цілий комплекс особистісних характеристик людини, які є неминучими для успішного виконання професійних функцій. З іншого боку професіоналізм – це внутрішня складова людини, яка володіє цим необхідним набором психічних якостей (Хоржевська, 2016).

Професіоналізм особистості – якісна індивідуальна риса суб'єкта праці, що зображає професійну кваліфікацію і компетентність, варіацію ефективних професійних умінь та навичок (включаючи і ті, що базуються на творчих досягненнях), опанування сучасними алгоритмами і способами вирішення професійних задач, які дозволяють здійснювати діяльність з високою і стабільною продуктивністю. Ця риса вимагає подальшого розвитку.

Особистісно-професійний розвиток – це перебіг розвитку особистості, який зорієнтований переважно на високий рівень професіоналізму і професійних досягнень, що відбувається за рахунок навчання і саморозвитку, професійних взаємодій та професійної діяльності. Професіоналізм особистості передбачає досягнення високого результату.

Професіоналізм творчості І. Хоржевська тлумачить як компонент, залучений до структури професіоналізму діяльності педагога, професійну творчість також авторка відносить до цієї сфери. Це не створює заперечень, але беручи до уваги, що творчість може виявлятися не лише в професійній діяльності, а й у самовдосконаленні, в організації життєдіяльності людини, потрібно виділити творчий результат як окрему складову (Хоржевська, 2013).

Досягнення творчого результату є можливим лише за умови отримання певного рівня професіоналізму індивідуальності, професіоналізму діяльності і творчості. Для того щоб оцінити

акмеологічний потенціал особистості, динаміку особистісно-професійного розвитку чи рівня професіоналізму С. Пальчевський розробив акмеологічні критерії та показники (Пальчевський, 2010). Акмеологічні критерії та показники можуть бути об'єктивними та суб'єктивними. Об'єктивністю є те, що більшість професійних показників можна безпосередньо виміряти, оцінити та порівняти використовуючи надійні апробовані методи. Суб'єктивність пов'язана з специфікою самооцінки та самоконтролю.

Акмеологічні критерії поділяють на інтегральні та конкретні. Інтегральні акмеологічні критерії перебувають у тісному зв'язку з основоположними проявами професіоналізму, а конкретні представляють специфічність професіоналізму.

До інтегральних показників слід віднести:

- оперативність професійної діяльності;
- процесуальні особливості діяльності;
- ґрунтовність професійного спілкування;
- майстерність особистості фахівця-професіонала.

Зміст конкретних акмеологічних параметрів можна проілюструвати на прикладах. З результатів професіоналізму випливає система конкретних акмеологічних показників професіоналізму діяльності, яку можна оцінити. Автори характеризують професіоналізм за такими показниками: 1) постійна продуктивність та успішна діяльність; 2) висока кваліфікованість та професійна компетентність; 3) максимальна інтенсивність і напруженість праці; 4) висока точність і надійність; 5) висока упорядкованість; 6) низька опосередкованість; 7) творчість; 8) високий рівень знань у діяльності; 9) здатність розвитку індивіда як особистості; 10) скерованість на звершення позитивних соціально-значущих цілей (Пальчевський, 2010).

Професіоналізм особистості І. Хоржевська розглядає як: 1) сукупність індивідуальних характеристик людини; 2) внутрішня характерна риса людини (Хоржевська, 2016). Критеріями виокремлення етапів становлення професіонала дослідниця вибрала 5 рівнів професіоналізму особистості. Визначені рівні характеристик професіоналізму особистості ми систематизували в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Рівні професіоналізму особистості

Рівні	Змістова характеристика
допрофесіоналізм	– первинне ознайомлення з професією
професіоналізм	– адаптація до професії – самоактуалізація в професії – вільне володіння професією у формі майстерності
суперпрофесіоналізм	– вільне володіння професією у формі творчості планування низкою суміжних професій – творчість
непрофесіоналізм	– виконання праці за професійно деформованими нормами на тлі деформації особистості
післяпрофесіоналізм	– завершення професійної діяльності

Джерело: укладено автором

Основою розвитку професіоналізму в конкретній діяльності виступають специфічні акмеологічні інваріанти професіоналізму, а саме: основні якості, уміння та внутрішні спонуки, які сприяють високій продуктивності, стабільності професіоналізму діяльності, незалежно від змісту та особливостей, а також ініціативний розвиток спеціаліста та втілення його творчого потенціалу. Акмеологічні інваріанти якраз і підштовхують людину до професійної діяльності та поділяються на: 1) *загальні*, які повністю незалежні від особливостей діяльності: відображення самоаналізу знань і вчинків, їх значень, тобто рефлексію, високий рівень управління своїм психоемоційним станом (саморегуляцією), соціальним мисленням та здатністю приймати рішення, та *особливі* (специфічні) відображають своєрідність професійної діяльності (наприклад, для професій типу «людина – людина» такими є психологічна компетентність, комунікативність і комунікативні навички тощо).

Згідно з дослідженням Н. Підбуцької, становлення професіоналізму – це «цілеспрямований процес реалізації особистісно-професійного потенціалу і досягнень особистої зрілості і професійної компетентності суб'єкта професійної діяльності, зумовлений соціальною ситуацією та творчими можливостями самого індивіда. При цьому становлення професіоналізму передбачає не лише потребу індивіда

в професійній діяльності, але й ціннісні орієнтації особистості на професійне удосконалення» (Підбуцька, 2016).

В. Гупаловська, в процесі становлення професіоналізму виділяє кілька етапів, які ми зображаємо у Додатку В (В.1). Розкриємо зміст цих етапів:

- етап формування намірів характеризується формуванням професійних намірів особистості;
- на етапі професійної підготовки виникають адекватні уявлення про професію; формується психологічний апарат, який гарантує ефективність професійної діяльності;
- етап професійної адаптації – це етап, на якому відбувається активне закріплення нової соціальної ролі та адаптацією до нового колективу, незалежним виконанням професійної діяльності;
- етап набуття цілісності поділяють на дві стадії: професіоналізації та майстерності. Перша детермінує стабільно функціонуючого фахівця, а друга – фахівця-новатора. Для стадії професіоналізації існує відносно стабільний індивідуальний план діяльності, виникнення професійно-значущих якостей, стабільність професійної позиції. Розвиваючись по шляху професійної творчості, спеціаліст переходить до стадії майстерності, де першочергово виникають професійна зрілість, індивідуальний стиль діяльності, визначення особистості з професійною діяльністю (Гупаловська, 2005).

Проблеми творчої особистості є стрижневою для акмеологічних наук. Учені стверджують, що вивчення факторів, які забезпечують досягнення «акме» у зрілої особистості найвищого рівня професіоналізму та продуктивності в різних видах творчої діяльності полягає не лише в системі освіти і її підсистемах, авторських системах діяльності викладачів і студентів, але й суспільства в цілому. Найпродуктивніший період у досягненні людської особистості вершин саморозвитку в акмеології розуміють як творчу зрілість, яка проявляється в інтенсивному розумовому і фізичному розвитку людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами на протязі дорослого періоду життя (Архипова, 2009, с. 55).

Неодмінним компонентом, атрибутом справжнього професіонала, є його творча зрілість, яка включає в себе фізичну, громадянську, особистісно-духовну й професійну зрілість (Гладкова, 2011, с. 320).

Професійна кар'єра людини умовно формується упродовж кількох етапів, а саме:

- *підготовчий* (18–22 роки) – відбувається отримання вищої або середньої професійної освіти. Кар'єра ще не реалізована, оскільки вона досягається з моменту зарахування випускника в організацію, де основи майбутнього фахівця будуть закладатися згодом;

- *адаптаційний* (23–30 років) – молодий фахівець увійшов у сферу праці, опанував професійні знання та знайшов своє місце в колективі. Кульмінація цього моменту може збігатися з початком кар'єри керівника, якому посприяла попередня посада;

- *стабілізаційний* (30–40 років) – проходить вирішальне розподілення працівників на перспективних та неперспективних щодо керівництва закладу. Ті, хто досягнув свого максимального розвитку, продовжують займати посади молодших фахівців, а ті, хто прагне досягти рівня творчого «акме» починають просуватися кар'єрними сходинками. Тим не менше, пройшовши цей період, всі досконало пізнають свою роботу та стають професіоналами своєї справи;

- *консолідаційний* (40–50 років) – відсутність перспектив кар'єрного зростання та просування, психологічні проблеми, спричинені перебудовою організму, змушують людей потрапити до кризи середнього віку. Вони починають узагальнювати виконану роботу і розуміють, що подальший професійний розвиток неможливий. Намагаються шукати шляхи виходу із ситуації та задумуються як побудувати своє життя далі;

- *етап зрілості* (50–60 років) – в цей період люди, як правило, зацікавлені у передачі своїх знань, майстерності молодшому поколінню. Керівники старших вікових категорій мають своєчасно вибирати посади, виходячи з їх сил, досвіду та знань;

- *завершальний* (понад 60 років) – передпенсійний вік та підготовка до нього.

В. Гладкова і С. Пожарський наголошують, що професійна акмеологія – наука про шляхи досягнення професіоналізму в роботі фахівця. Головним результатом його роботи є наявність позитивних якісних змін в оволодінні вміннями, знаннями та навичками, що відповідають прийнятним професійним стандартам, формування якостей особистості, які необхідні для активної життєдіяльності в суспільстві. Сутність професійної акмеології полягає у:

- виборі фахівцем способів своєї життєдіяльності з врахуванням мотивів, ціннісних орієнтацій, цілей;
- гуманістичній орієнтації на здійснення фахової діяльності;
- визначенні шляхів досягнення професіоналізму;
- підготовка тих, з ким працюють, до подальшої взаємодії.

Професійна акмеологія також вивчає рівні професійної діяльності та зрілості особистості фахівця:

- початковий рівень оволодіння професією, що має за мету адаптацію до неї;
- рівень фахової майстерності (використання у своїй діяльності передових зразків професійного досвіду, володіння прийомами індивідуального підходу до суб'єктів взаємодії);
- рівень самоактуалізації в професії (осмислення перспектив професії для саморозвитку);
- рівень творчості фахівця (втілення особистісного творчого вкладу, доповнення авторськими пропозиціями, які стосуються як окремих завдань, прийомів, методів, засобів, форм організації процесу навчання так і створення нових систем ефективної взаємодії) (Гладкова, Пожарський, 2011, с. 320).

З погляду загальнонаукової методології становлення професіоналізму заслуговують на увагу наукові праці Є. Барбіної (Барбіна, 2017), Беха С. (Бех, 2008; Бех, 2009), І. Зязюна (Зязюн, 2000; Зязюн, 2001; Зязюн, 2005) та ін. Разом з тим залишається відкритою проблема формування готовності до професійної діяльності досягнення високого рівня майстерності, тобто такої сукупності стійких знань, умінь, навичок та професійно-важливих якостей офіцера, які б забезпечили високий рівень володіння зброєю, бойовою технікою, способів їх застосування в різноманітних умовах бойової діяльності у майбутніх офіцерів-курсантів вищого військового навчального закладу Міністерства оборони України. О. Марченко виділяє військову акмеологію як практичну складову акмеологічної теорії, яка на сьогоднішній день виступає науковим та прикладним напрямком акмеології. Специфіка цього напрямку відрізняється такими характеристиками:

- розвивається на стику громадських, гуманітарних, природничих і військово-технічних наук;
- вивчає феноменологію індивідуальних і групових суб'єктів військової служби;

– досліджує закономірності, механізми, умови та фактори їх продуктивного розвитку та самореалізації під час виконання військово-професійних завдань (Марченко, 2014, с. 345).

У центрі уваги військової акмеології виступає військовий фахівець, воїн і командир, який здійснює свою військову працю на достойному рівні. У загальній проблематиці військової акмеології виділяються такі проблеми, як професіоналізм військової діяльності в особливих і екстремальних умовах небезпечних спеціальностей.

Відповідно до воєнної доктрини 2015 року розроблено Концепцію Збройних сил України з метою вдосконалення підготовки збройних сил України, де визначені основні положення для реалізації вимог щодо поглиблення співпраці з НАТО¹. Стандарти підготовки НАТО є основою для впровадження (розроблення) стандартів з підготовки та інших регламентуючих, організаційних, програмних документів, спрямованих на удосконалення окремих складових підготовки ЗС України, їх форм і методів.

На сьогодні військова акмеологія перебуває в процесі визначення та закріплення своїх соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему здатну діяти у напрямі задоволення деякої суспільної потреби. Цей напрям дослідження наповнюється інформаційною масою, зміст якої дає змогу обґрунтовано виділити предметне поле військової акмеології, дослідити теоретико-методологічні та прикладні засади для вирішення широкого кола практичних та наукових питань. Всі вони знаходяться в основі цілісної акмеологічної концепції.

Для військової акмеології одним з новаторських завдань є висвітлення феномена «акме» захисника Вітчизни, а також групового суб'єкта військової служби. Принциповим значенням є положення загальної акмеології про те, що справжній професіоналізм не може виникнути у людини, що займається тільки однією діяльністю, він не можливий без розвитку спеціальних і загальних здібностей готовності до професійної діяльності².

Військова майстерність – це «акме» військової справи. Але сьогодні офіцер повинен мати не тільки суто військово-професійні

¹ Див.: <https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html>

² Див.: <http://medbib.in.ua/voennaya-akmeologiya.html>

знання, уміння та навички, він також повинен володіти широким світоглядом, розуміти геополітичні, соціально-економічні, правові, культурні процеси, які відбуваються в державі та світі.

З акмеологічних позицій оцінка кваліфікації військового фахівця враховує зовнішні (успішність, продуктивність діяльності, кар'єрне зростання) і внутрішні (стійка мотивація до поступального саморозвитку, стан задоволеності, стан незадоволеності від результату діяльності, відкритість для засвоєння нового, інтегративний спосіб мислення при виробленні оптимальних стратегій діяльності, здатність до об'єктивної самооцінки своїх професійних досягнень та лінії поведінки) показники ефективності його діяльності (Марченко, 2014).

Серед зовнішніх факторів потрібно виділити насамперед кар'єрні домагання майбутнього офіцера, фахівця, оскільки досягнення професійної акме-вершини традиційно пов'язується з його кар'єрним зростанням. Тут доцільно розглянути так званий «якір кар'єри», що є важливим рушієм професійного становлення та росту майбутнього військового фахівця. Як відзначають науковці О. Гавалешко, Т. Кривко, В. Пасніченко, якір кар'єри у структурі особистості, виникає в початковий період професійної діяльності, відрізняється стійкістю, може залишатися стабільним тривалий час (Гавалешко та ін., 2004, с. 84).

О. Марченко виділяє такі умови кар'єрного зростання військового фахівця як: техніко-функціональна грамотність, продуктивний менеджмент, служіння, виклик (змагальна потреба), що характеризуються наявністю певних значущих рис. Характеристику найбільш вагомих рис ми запропонували у табл. 1.2.

Успіх у професійній діяльності військовослужбовця проявляється в першу чергу в досягненні ним своєї мети, у переборюванні або перетворюванні умов, які перешкоджають досягненню поставленої мети та високих результатів діяльності.

Зовнішні та внутрішні показники розташовані у тісному взаємозв'язку, оскільки основу кар'єри військовослужбовця складає успішна, продуктивна діяльність, що сфокусована на підходах міцних мотивів, об'єднує фундаментальні та професійні знання, професійні вміння та гарантує успіх як досягнення значливої мети й високих та похвальних результатів праці.

Таблиця 1.2

**Значущі риси кар'єрного зростання
військовослужбовця**

«Якорі кар'єри»	Значущі риси
Техніко-функціональна грамотність, продуктивний менеджмент	У міру засвоєння спеціальності у військово-службовця проявляється величезна мотивація до зазначеного типу роботи, згодом проявляються здібності, технічні чи функціональні навички, де спеціаліст перевершує інших, в результаті чого він відчуває себе професійним знавцем, у нього відбувається ототожнення зі змістом виконуваної роботи. Помічається здатність до участі в постановці організаційних питань, після досягнення мети появляється бажання отримати неабиякі ресурси й можливості для старанного виконання поставлених цілей. Професійне зростання встановлюється здебільшого вертикальною кар'єрою.
Служіння	Військовослужбовець з таким орієнтуванням мріє продовжувати роботу в одному напрямку, навіть у разі змінення свого місця служби. Можлива ідентифікація із сильною організацією чи професією.
Виклик	Військовослужбовець робить ставку на те, щоб «кидати виклик». Професійна ситуація розглядається з позиції «виграв-програв», і тому процес боротьби більш важливий, ніж конкретна сфера діяльності й кваліфікація. Можуть бути непорозуміння у керівництві з такими людьми пов'язані з розвитком та мотивацією. Саме вони є високо вмотивованими й самі можуть бути відданими організації, що пропонує їм адекватні можливості. Водночас така проблема може спричиняти емоційні проблеми для всіх оточуючих.

Джерело: укладено автором

Формуванню стійкої мотивації до самовдосконалення, саморозвитку майбутнього військового фахівця сприятиме особистий приклад оточуючих (викладачів, курсових командирів, начальників, сержантів), їх культура, навика, досвід, спосіб життя, поведінка, манера спілкування, виховання.

Зрозуміло, що особистісний розвиток майбутнього військового фахівця у вищому військовому навчальному закладі Міністерства оборони України має набути професійного забарвлення. О. Гаркович акцентує увагу на тому, що сам процес формування готовності до професійного зростання являє собою такі етапи:

- 1) важливість самоусвідомлення курсантом необхідності до професійного самовдосконалення;
- 2) самостійно приймати рішення щодо професійного самовдосконалення;
- 3) програмування самостійної роботи над собою;
- 4) невимущена практична діяльність щодо виконання програм самоосвіти та самовиховання;
- 5) самоаналіз, самооцінка та підбиття підсумків щодо виконання програми самовдосконалення (Гаркович, 2005, с. 36–40).

Проте, здобуття знань, формувань умінь та навичок у курсантів відбувається не лише у службовий час. У структурі позаслужбового часу є особливий елемент – вільний час (Кожедуб, 2013). Значна його частина присвячена інтелектуальному і фізичному розвитку курсантів. Саме простір вільного часу курсанти заповнюють науковою, суспільною, естетичною, спортивно-масовою, інформаційно-комунікативною, культурно-дозвіллевою діяльністю. У цьому просторі вони займаються самоосвітою та самовихованням. Тому доречно розглядати вільний час як засіб досягнення курсантами «акме» військової справи.

Участь у суспільних заходах навчального закладу, виконання суспільних доручень, що здійснюються головним чином у вільний час, є прерогативою суспільної діяльності.

Естетична діяльність формує у майбутніх офіцерів естетичні почуття, смаки, судження, художні здібності. Цей вид діяльності спрямований на розвиток здатності сприймати та перетворювати дійсність за законами краси у всіх сферах (Кожедуб, 2013).

Досягнення певного рівня військової майстерності неможливе без діяльності з самоосвіти та самовиховання, що охоплює безпосередньо систематичну та організовану працю курсантів з метою закріплення та вдосконалення раніше здобутих на практиці умінь і навичок, а також оволодіння новими (Ягупов, 2000).

Таким чином, дотримання акмеологічного підходу у формуванні готовності до професійного зростання у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України сприятиме організації об'єктивних (удосконалення матеріально-технічної бази ВВНЗ, естетизація, слідування військовим традиціям, інтерактивні форми організації навчальних занять, побудова індивідуальної освітньої траєкторії курсанта), суб'єктивних (гуманізація, демократизація взаємодії, запровадження методик особистісного та професійного самовдосконалення) умов особистісного розвитку особистості курсанта, його впевненого просування до акме-вершин на етапі професійної підготовки.

Проте, потрібно зазначити, що підготовка сучасного офіцера з високим професійним рівнем без реформування Збройних Сил України є досить нелегким завданням. Зважаючи на повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, професійна підготовка військовослужбовців стала надзвичайно важливою для забезпечення національної безпеки. На жаль, унаслідок конфлікту, Україна зазнала серйозних втрат, в тому числі і військових кадрів, тому формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів має вирішальне значення для зміцнення військової сили України. При цьому, в контексті війни, необхідно враховувати вимоги специфіки бойових дій та стресових ситуацій, які можуть виникнути в ході війни. Тому навчальні програми та методи навчання мають відповідати вимогам, що виникають у бойових умовах та дозволяють підготувати військовослужбовців до ефективних бойових дій в таких ситуаціях.

Отже, готовність до професійного зростання в майбутніх офіцерів у контексті акмеологічного підходу має вирішальне значення для сучасної військової освіти. Акмеологічний підхід передбачає формування в майбутніх офіцерів не лише професійних знань, умінь та навичок, а й ціннісних орієнтацій, моральних та етичних установок, що визначають мотиви їхньої діяльності та поведінки у складних і стресових умовах бойових дій та забезпечують стійкість, здатність

до саморозвитку, відповідальність за прийняття рішення, та готовність діяти в інтересах колективу і держави.

У процесі нашого дослідження розглянуто зміст акмеології як міждисциплінарної науки, що вивчає закономірності розвитку особистості на етапі професійної зрілості. Особливу увагу ми зосередили на військовій акмеології, яка досліджує особливості становлення та розвитку особистості майбутнього офіцера та досягнення ним вершин професіоналізму, психологічної стійкості та готовності до виконання професійних завдань.

Отже, формування готовності в майбутніх офіцерів до професійного зростання у контексті акмеологічного підходу – це цілеспрямований та системний процес розвитку професійної компетентності майбутніх військових, що спрямований на досягнення найвищих рівнів професіоналізму через самовдосконалення, самоосвіту, самоконтроль та застосування акмеологічних технологій, які є особливо важливі в умовах воєнного стану, забезпечуючи психологічну стійкість, оперативність рішень та адаптивність до складних бойових умов.

З огляду на вищевказане необхідна зміна підготовки та навчання ЗСУ відповідно до вимог сьогодення та приведення курсантів до належного рівня професійних знань відповідно до міжнародних стандартів. Досягнути цього можна методом вивчення закордонного досвіду формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів.

1.3. Система військової підготовки в країнах-членах альянсу: аналіз та перспективи впровадження передових практик

У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне розглянути систему підготовки майбутніх офіцерів провідних країн світу-членів НАТО з метою вивчення та узагальнення досвіду, подальшого застосування сучасних методик і технологій в освітньому процесі у вищих військових навчальних закладах України.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) є об'єднанням, яке складається з країн Північної Америки та Європи, і було створено з метою досягнення цілей Північноатлантичного договору.

Згідно з Договором, фундаментальною роллю НАТО є збереження свободи та безпеки країн-членів шляхом використання політичних та військових засобів. На сьогодні, членами НАТО є 32 країни: Албанія, Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Угорщина, Франція, Хорватія, Чехія, Литва, Латвія, Естонія, Румунія, Болгарія, Словаччина і Словенія та інші. НАТО відіграє важливу роль у питаннях управління кризовими ситуаціями та миротворчої діяльності¹.

Дослідженню позитивного зарубіжного досвіду з підготовки військових фахівців присвячено багато наукових праць, а саме: досвіду Сполучених Штатів Америки (Толок, 2013), В. Андронов (Андронов, 2024), І. Шлямар, О. Воронцов (Шлямар, Воронцов, 2023), Німеччини (Ю. Черних, О. Черних, 2017), Великої Британії (Богунів, 2019; Бабенко, 2012, М. Томпсон та співавтори (Thompson, 2024), Р. Ладлоу та співавтори (Ladlow, 2024), Will Davies, 2022), Франції (Брижатиї, 2014, А. Юлдашев (Yuldashev, 2024), І. Кадиров (Kadirov, 2024) та ін. Це пояснюється тим, що підготовка майбутніх військових у цих країнах відображає найбільш типові характеристики сучасних методів створення програм військової освіти, їх функціонування та взаємодії з академіями НАТО, цивільними університетами та інститутами.

О. Маслій наголошує, що процес навчання в сучасних арміях перебуває у центрі уваги та носить багатоплановий характер. Зокрема, він охоплює підготовку різних категорій військовослужбовців, як від сержантського, так і до офіцерського складу. Тому питання якісної підготовки майбутніх офіцерів є однією з основних проблем підтримання високої бойової готовності у Збройних Силах України. Офіцер виступає справжнім професіоналом у повному розумінні цього поняття. Як стверджує О. Маслій, жодна армія не може фігурувати без офіцерів, які володіють високою професійною майстерністю. Тому майже всі країни світу, в тому числі і Україна, мають на меті покращувати та вдосконалювати підготовку кваліфікованих офіцерських кадрів (Маслій, 2020).

Вивчення досвіду професійної підготовки майбутніх офіцерів у розвинених країнах світу відкриває нові цілі та можливості для

¹ Див.: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_52044.htm

удосконалення системи неперервної військової підготовки в умовах її адаптації до вимог та стандартів НАТО. К. Тушко стверджує, що для покращення стану підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності та підвищення ефективності такої діяльності необхідно проводити глибокі та всебічні дослідження та використовувати досвід у цій галузі. Основним інтересом для розробки професійної підготовки у майбутніх офіцерів, на думку автора, є вивчення теоретичних та практичних аспектів підготовки до професійної діяльності у зарубіжних арміях (Тушко, 2020).

Розглядаючи сам процес підготовки військових кадрів у закордонних країнах, слід зазначити, що він пов'язаний з постійною модернізацією бойової техніки і зростанням ролі людського чинника в збройних конфліктах. Таким чином, чим вищий рівень професійної підготовки офіцерського корпусу, тим вищою є ефективність їх професійної діяльності.

У системі військової освіти країн НАТО, кількість збройних сил пропорційна чисельності збройних сил в Україні (Велика Британія, Франція, Німеччина) та свідчить про те, що в тих країнах створена і діє потужна та досить розгалужена система військової підготовки. Принцип диференціації впроваджується в підрозділах управління освітою на всіх рівнях. Кожен вид збройних сил насправді є автономною системою підготовки відповідно до свого функціонального призначення та прийнятої військової доктрини, що включає десятки військових навчальних закладів з різними спеціальними військовими напрямками. У вищих навчальних закладах (подібна ситуація в українському відділі військової підготовки) велика увага приділяється навчальному курсу підготовки офіцерів запасу. Наприклад, у США вищі навчальні заклади мають понад 1000 таких курсів, які за необхідності можуть зрости до 1200.

Освітні програми підготовки таких курсів щороку мають велику кількість офіцерів та слухачів, які доповнюють оперативний та стратегічний рівень кадрових офіцерів збройних сил: до цих типів систем військової освіти належать такі навчальні заклади: 1) тактичного рівня: школи, коледжі, навчальні центри, кафедри військової підготовки, інститути, училища, академії); 2) оперативно-тактичного та оперативно-стратегічного рівня: університети, академії, курси, інститути. Підготовка фахівців строго базується на принципі ступеневості

з чітким просуванням по службі та відповідною підготовкою сертифікованих кандидатів на курси до призначення на вищі посади (Маслій, 2020).

На сьогодні Україна встановила тісні зв'язки з основними військовими закладами США, Великої Британії, Франції та Німеччини. Зокрема, у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного укладено угоди про співпрацю з кількома військовими закладами вищої освіти провідних країн: військовою академією у Вест Пойнті-США та військовою академією Великої Британії у місті Сандгерст (Трембецька, 2013).

Відповідно до річних планів та програм Міністерства оборони України та країн-партнерів у галузі міжнародного співробітництва передбачено навчання військовослужбовців ЗС України у вищих військових навчальних закладах цих країн. Так, військова академія у м. Сандгерст, Велика Британія, приймає слухачів з України від 1997 року¹. Для того щоб стати «королівським кадетом» у військовій академії Великої Британії, потрібно мати дуже хороші знання з англійської мови та скласти мовні тестування на рівні факультету й академії, а згодом й міжнародні тести IELTS. У Великій Британії курсант повинен добре навчатися і мати хороші оцінки з усіх дисциплін. Також, дуже велика увага Британській системі військової освіти приділяється психологічній і фізичній підготовці. Для того, щоб продовжити навчання, потрібно подолати спеціальну смугу перешкод, схожу на стрес-тест і випробування фізичних і психологічних якостей кандидатів. Багато елементів смуги можна пройти, лише допомагаючи один одному. Особливістю навчання в Сандгерсті є максимально наближене навчання в полях до реальних бойових умов, які тривають цілодобово².

Щороку країни-партнери надають для України близько 200 навчальних місць без фінансових витрат нашої держави (Телелим, Приходько, 2012).

Відтак, розглянемо досвід формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів у Сполучених Штатах Америки,

¹ Див.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2913165-ukrainec-stav-najkrasim-za-kordonnim-vipuschnikom-korolivskoi-vijskovo-akademii-v-sandgersti.html>

² Див.: <https://armyinform.com.ua/2021/01/navchannya-u-brytanskij-vijskovij-akademiyi-insajd-vid-ukrayinskogo-kursanta/>

оскільки у цій країні найбільш боєздатне військо світу, яке є лідером як за міццю й оснащенням, так і за рівнем соціального захисту свого персоналу. Армія США перебуває на першій сходинці рейтингу найсильніших військових держав світу.

До складу сучасних збройних сил США входять 6 самостійних видів – армія (сухопутні війська), військово-повітряні сили, військово-морські сили, корпус морської піхоти, берегова охорона, космічні сили (новий вид, заснований 20 грудня 2019 року), а також частини і з'єднання резерву та національної гвардії. Усі види збройних сил підпорядковуються міністерству оборони США і лише берегову охорону в мирний час у підлегло департаменту внутрішньої безпеки, за воєнного ж часу вона переходить під юрисдикцію Міноборони.

Збройні Сили США утворені з регулярного і резервного компонентів. За даними Global Firepower³, активний персонал становить 1 400 000 осіб (0,4 % населення) та 860 000 (0,3 %) перебувають у резерві.

Резервний компонент містить резерви всіх шести видів і національної гвардії. Військовослужбовці нацгвардії, які поєднують бойову підготовку з роботою за основним фахом, належать до так званого організованого резерву. Неорганізований резерв становлять особи, які мають достатній військовий вишкіл або які нещодавно закінчили службу у військах, тож не потребують додаткової підготовки.

В американській армії існує досить жорстка система підбору кандидатів на службу. При цьому армія є найбільшим роботодавцем, що забезпечує солдатів гідною зарплатнею і конкурентоспроможним соціальним пакетом. Так, зокрема:

- американці можуть проходити військову службу, починаючи від 17 років, віковий ліміт – 42 роки; після успішного проходження тестування кандидати підписують контракт терміном від 2 до 6 років;
- для того щоб укласти контракт, потрібно пройти тест ASVAB (Armed Services Vocational Aptitude Battery), який налічує 200 запитань; за допомогою тесту перевіряється рівень знань та ерудиція з математики, мови, електроніки, механіки тощо(якщо здобувач хоче

³ Див.: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=united-states-of-america

потрапити до еліти військово-повітряних сил або берегової охорони, прохідний бал за цей тест має бути високим).

Досить жорсткими і категоричними під час добору кандидатів є вимоги до їхнього фізичного стану, який перевіряють тестом Army Physical Fitness Test (APFT), який передбачає 35 відтискань в упорі лежачи, вправи для пресу (50 разів за 2 хв.) і крос на 2 милі (3,2 км), який потрібно пробігти не довше, ніж за 16,5 хвилини. Цей тест обов'язковий не лише для новобранців, які після кількох виснажливих тижнів навчання намагаються влитися до лав збройних сил, а й для діючих військовослужбовців; як APFT проходять кожні 2 роки, а з віком нормативи дещо знижуються. Також слід зауважити, що до цього тесту допускаються люди у відмінній фізичній формі, параметри якої прописані окремим документом. Приміром, вага чоловіка зростом 170 см не має перевищувати 82 кг, а для жінки такого ж зросту граничною є вага 73 кілограми.

Військовослужбовцям Сполучених Штатів Америки надається велика кількість привілеїв. Пентагон збільшує свій соціальний пакет, в той час коли бізнес-структури скорочують пільги і винагороди для своїх працівників. Також великим заохоченням тут виступає дистанційна освіта. Майбутньому офіцеру надається персональний комп'ютер і річна оплата на навчання в розмірі 4500 дол., при цьому курсант вибирає профіль навчання особисто. Кожен військовослужбовець застрахований на 400 тис. дол. та має право на довічну медичну страховку. Головне місце в соціальному пакеті Пентагону відводиться безпосередньо матеріальному стимулюванню, куди входять різні компенсаційні виплати, що становлять від 68 % до 80 % грошового забезпечення військовослужбовця. Розміри платні постійно змінюються і, як правило, у бік збільшення. Так, за останніми даними, заробітна платня в американській армії коливається в середньому від 31 205 до 112 701 дол. На рік. Мінімальний оклад у збройних силах США (рядовий, термін служби до 2 років) становить 2 тис. дол. На місяць, офіцер отримує від 4700 дол. На місяць, а оклад, приміром, полковника з вислугою 10 років становить 7 350 дол.¹

¹ Див.: <https://armyinform.com.ua/2020/05/zbrojni-syly-ssha-byudzheth-struktura-vidbi-r-zarplata/>

У США процес підготовки офіцерських кадрів складається з трьох рівнів:

- 1-й рівень, термін не менше 4 роки, від військовослужбовців офіцерського складу, зокрема від молодших офіцерів до командирів батальйонів. Після закінчення курсу, перед призначенням на первинну посаду, випускник проходить спеціалізацію терміном 4–8 тижнів.

- 2-й рівень, термін 5–10 місяців, здійснюється підготовка офіцерів, які призначаються на посади командирів батальйонів, бригад, дивізії та інше. Обов’язковою умовою є наявність вислуги військової служби від 10 до 15 років.

- 3-й рівень, термін 10 місяців, передбачено підготовку військовослужбовців (генералів, адміралів) для вищого командного складу збройних сил та міністерства оборони США.

На сьогоднішній день в США існує три базових навчальних військових заклади. Вест-Пойнт здійснює підготовку для сухопутних військ; Колорадо-Спрінгс для військово-повітряних сил США; Аннаполіс – для Військово-морських сил. Для прикладу розглянемо організацію освітнього процесу в училищі у Вест-Пойнті. Цей військовий заклад є найстарішим і найпрестижнішим навчальним закладом США, що здійснює підготовку кадрових військових. Набір здійснюється серед американських громадян віком від 17 до 22 років, які не одружені і не мають дітей. Реєстрація здійснюється за попередніми заявами на підставі анкет та атестатів про освіту.

Для вступу у Вест-Пойнт потрібно мати рекомендації, пройти оцінювання та систему відбору. Рекомендація приймається прийнятною комісією як юридичний документ, який фіксує ділові якості вступника. Лише особи уповноважені конгресом можуть видавати її, такі як: віце-президент, сенатори, члени палати представників, губернатори територіальних володінь, представники в конгресі від округу Колумбія, від Віргінських островів та інше (Брижатиї, 2011).

Під час вступних випробувань в академії здійснюється оцінка рівня освіти фізичної підготовки і стану здоров’я претендента. Рівень освіти визначається за результатами тестування, яке проводиться в спеціалізованих центрах. Під час оцінювання рівня підготовки і загального розвитку вступника враховуються особистісні якості, громадська діяльність, вивчення додаткових військових (спеціальних

дисциплін) у школі або коледжі. Рівень фізичної підготовки визнається на спеціальному іспиті, що передбачає виконання комплексу вправ (Бойко, 2003, с. 83–93).

Після закінчення вступної компанії до училища вступає лише один із дев'яти претендентів з числа чоловіків і одна із десяти жінок. Щорічно на навчання зараховується приблизно 1300 чоловіків і 170 жінок. Оскільки навчання в училищі є непростим, за роки навчання 20–30 % курсантів відраховують. Стресові ситуації, що спеціально створюється з метою навчити майбутніх офіцерів витримки без заперечного виконання наказів є основною причиною відрахувань курсантів. З метою допомоги молодим офіцерам до швидкої адаптації до реалій військової служби, особливо в зоні загострення збройного конфлікту, вважаємо за доцільне використати такий підхід в українських вищих військових навчальних закладах у процесі підготовки майбутніх офіцерів.

Варто зазначити, що висока конкуренція серед молодих людей до вступу в училище Вест-Пойнт насамперед обумовлено високою якістю та різноплановістю навчання курсантів. Загальноосвітня підготовка курсантів передбачає вивчення не лише загального курсу навчальних дисциплін (31), а також додатково, на вибір, пропонується велике різноманіття інших напрямів навчання (30) і спеціалізацій (19). По закінченні професійного навчання кожен курсант, крім вивчення військових дисциплін також може спеціалізуватися серед природничих і прикладних наук, інженерній справі, гуманітарних науках чи питаннях національної безпеки.

На початковій стадії військової підготовки майбутні офіцери здобувають базові вміння та навички. Зокрема, проходять індивідуальну підготовку, вивчають настанови, інструкції та статuti, навчаються взаємодіяти у складі окремого підрозділу, оволодівають стрілецькою зброєю, займаються фізичною та стройовою підготовкою. Кожен навчальний курс завершується практикою у навчальних центрах, де вони знайомляться з зразками сучасної техніки стрілецького та артилерійського озброєння, засобами зв'язку чи стажування у військових гарнізонах та частинах на посадах командирів взводів, де вони можуть опановувати техніку пілотування вертольотів, та приймати участь у кількадецих військових навчаннях. Після закінчення навчання в училищі випускникам присвоюється науковий ступінь

«бакалавра наук» і початкове військове звання 2-й лейтенант та укладається обов'язковий контрактна службу в регулярних військах терміном 5 років (Брижатий, 2014).

Вважаємо, що таке співвідношення теорії та практики упродовж всього навчання сприяє ефективному формуванню у майбутніх офіцерів готовності до професійного зростання, що в свою чергу адаптує до реалій військової служби. Така практика є доцільною для впровадження і в українських вищих військових навчальних закладах.

Структура підготовки військовослужбовців США подана нами у Додатку Г. Аналіз структури підготовки військовослужбовців США, зміст професійної підготовки військовослужбовців дозволяють нам виділити такі основні особливості цієї системи:

- високий рівень особистої професійної підготовки військовослужбовців і постійне прагнення до його підвищення;
- висока якість і різноплановість навчання курсантів;
- унікальність навчально-матеріальної бази видових академій;
- добре продумана система стимулювання процесу навчання;
- ретельна система відбору кандидатів на військову службу.

Сьогодні більшість міжнародних конфліктів світового значення є невіддільними від втручання американських військових, котрі намагаються домінувати у світі, зміцнюючи власну військову силу. Військово-політичне керівництво США досягає успіху завдяки доброму укомплектуванню збройних сил високопрофесійними спеціалістами, тобто офіцерами.

Однією з найбільш високооцінених і найкраще оснащених армій у світі виступає британська армія, що забезпечує успіх у боях завдяки мужності і абсолютній відданості своїх солдатів.

Британська армія на сьогодні задіяна по всьому світу в численних зарубіжних операціях (Афганістан, Африка, Канада, Кіпр, Німеччина, Гібралтар та ін.) і використовує спеціальний досвід і можливості для вирішення цілої низки проблем¹.

Збройні сили Великої Британії – Збройні сили Сполученого Королівства відомі під такими іменами як Британські Збройні сили, Збройні сили її Величності, іноді загальноприйнята назва – Королівські Збройні сили. Британським Головнокомандувачем Збройних Сил

¹ Див.: <https://www.army.mod.uk/deployments/>

є британський монарх. Збройні Сили Великої Британії знаходяться під управлінням Оборонної Ради Міністерства Оборони.

До складу сучасних збройних сил Великої Британії входять 3 види: Військово-морські сили, Сухопутні війська, Військово-повітряні сили¹.

Громадяни Великої Британії, які виявили бажання вступити на військову службу та досягли встановленого віку, укладають з Міністерством оборони на певний термін контракт, який передбачає взаємні права та обов'язки сторін. Закон про військову службу і Королівський указ 1947 р. визначають всі права і обов'язки, порядок проходження служби, а також всі питання, які стосується особового складу (Фермен, 2001, с. 74–75).

Курс початкової підготовки рядового складу у сухопутних військах Великої Британії складається з двох етапів. Перший етап передбачає одинарну підготовку, тривалістю 6 тижнів, а саме: фізична, стройова, вогнева, тактична і загальноосвітня підготовка. На другому етапі здійснюється підготовка за фахом, тривалістю від 2 до 6 місяців, де вивчаються спеціальні предмети, вивчення яких проводиться в навчальних центрах (школах відповідного роду військ), де отримують початкову військову підготовку та присвоюють первинне військове звання рядовий відповідного роду військ².

Випускники військових училищ, цивільні заклади вищої освіти за короткостроковим контрактом входять до складу офіцерського корпусу Збройних сил Великої Британії. Проте є ще незначна частина офіцерів (близько 5 %), які починали свою службу рядовими, а потім закінчила курси підготовки і перепідготовки³.

Підготовка майбутніх офіцерів у Збройних силах Великої Британії вирізняється цілісністю і безперервністю. Сандгерстське військове училище здійснює початкову військово-спеціальну і військово-професійну підготовку майбутніх офіцерів. У майбутньому офіцери підрозділів і частин проходять допідготовку і перепідготовку на курсах підвищення кваліфікації при військово-навчальних закладах або центрах родів військ. Разом з тим, у Сухопутних військах Великої Британії

¹ Див.: <https://www.gov.uk/government/statistics/quarterly-service-personnel-statistics-2025/quarterly-service-personnel-statistics-1-january-2025>

² Див.: <https://mil.in.ua/uk/stan-ta-perspektyvy-rozvytku-zbroinykh-syl-velykoi-brytanii/>

³ Див.: https://www.army.mod.uk/media/5219/20180910-values_standards_2018_final.pdf

немає військових закладів вищої освіти, а Сандгерстське військове училище є середнім спеціалізованим навчальним закладом з посиленою військовою підготовкою.

Обов'язковим є проходження навчання у Сандгерстському військовому училищі для всіх кадрових офіцерів короткострокової служби. До навчального закладу приймаються особи віком від 17,5 до 25 років, які закінчили середню загальноосвітню школу і мають хороші результати в навчанні, також студенти університетів і випускники шкіл, що підписали контракти з командуванням Збройних сил Великої Британії, яке в останні два роки надає учням фінансову допомогу. Навчальний заклад готує не лише командирів для сухопутних військ Великої Британії, а й для багатьох інших країн.

На першому році навчання основна увага приділяється фізичній і загальній військовій підготовці. Також чимало уваги приділяється вмінням самостійно оцінювати обстановку й приймати правильні рішення. Щоб удосконалити свої навички у цьому, всі курсанти виконують обов'язки командира відділення самостійно.

Впродовж освітнього процесу основна увага акцентується на загально військовій підготовці. Курсанти отримують максимум знань з таких навчальних дисциплін як: топографія, тактика, вогнева, інженерна та фізична підготовка.

Проте, крім вивчення військових дисциплін, курсанти мають змогу вивчати психологію, етику, розглядати питання поведінки в суспільстві тощо (Salmon, 2003, с. 119–120).

Структура підготовки військовослужбовців Збройних сил Великої Британії подана нами у Додаток Г (Г.1). Характерною особливістю професійної підготовки військовослужбовців є те, що відповідальність за військові навчання і формування морально-бойових якостей у військовослужбовців, педагогічну діяльність та підготовку до неї, покладено на командирів усіх ступенів у Збройних силах Великої Британії.

Аналіз статистичних даних дає можливість зробити такі висновки. Завдяки комплексному вирішенню декількох завдань, досягається ефективна система підготовки професійної британської армії:

- проведення професійного поетапного відбору майбутніх офіцерів для служби в армії, враховуючи їхню загальноосвітню підготовленість, рівень початкової військової підготовки, морально-психологічних якостей;

- добре спланована і продумана педагогічна підготовка військових кадрів, яка здійснюється безпосередньо у вищому військовому навчальному закладі;
- неперервна перепідготовка військовослужбовців, включаючи унтер офіцерський та офіцерський склад (сюди входить загальноосвітня і педагогічна підготовка, курс молодших командирів і морального лідерства офіцерів);
- максимальний характер впливу всієї системи формування навчання і виховання в поєднанні з результативними заходами матеріального заохочення військової, зокрема і педагогічної, діяльності та підготовка до неї (див.: Особливості вищої військової освіти в США).

На нашу думку, вищезазначені особливості підготовки майбутніх військових фахівців доцільно запровадити в освітньому процесі підготовки майбутніх офіцерів в українських вищих військових навчальних закладах.

Підкреслимо, що система підготовки військових кадрів Великої Британії вирізняється хорошою педагогічною підготовкою військовослужбовців, курсами лідерства, використанням інформаційних технологій на практиці, результативним заохоченням військово-професійної діяльності, навчанням, побудованим на практичній основі¹.

У рамках нашого дослідження значний інтерес займає функціонування системи військової освіти Німеччини. Станом на сьогодні, у Німеччині один із найвищих рівнів військової освіти.

Система військової освіти Німеччини була започаткована в 1957 році в Академії керівного складу бундесверу, що є багаторівневим міжнародним навчально-науковим комплексом. Підготовка офіцерського корпусу яка передбачає навчання у військах, школах родів військ, офіцерських школах та університетах бундесверу здійснюється, враховуючи систему комплектування бундесверу кадровими офіцерами і офіцерами за контрактом (3–15 років) (Абашкіна, 1998, с. 557).

Офіцери можуть проходити навчання в офіцерських школах, школах родів військ, в одному з університетів бундесверу. Офіцерський корпус Збройних сил Німеччини комплектується випускниками

¹ Див.: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/65ce3ec80f4eb1001aa9811d/JSP_822_V7.0_Vol_2_V3.0_-_Defence_Individual_Training.pdf

офіцерських шкіл, офіцерів, службовців за контрактами та унтер-офіцерами, які отримали офіцерське звання. У сухопутних військах Німеччини підготовка офіцерів офіцерського складу складається з: початкової військової підготовки у військах (3 місяці); основної підготовки за програмою рядового військовослужбовця і підготовка для отримання водійських прав (6 місяців; курс підготовки для отримання військового звання фанен-юнкен у школах родів військ; військове стажування в якості командира відділення (3 місяці)².

Система підготовки військовослужбовців Німеччини охоплює розгорнуту мережу навчальних закладів, а саме: військова академія бундесверу, два університети, офіцерські школи сухопутних військ, школи роду військ. Після закінчення навчання в школах роду військ, після 39 місяців офіцерські кадри направляються для здобуття вищої військової освіти в університети бундесверу.

Військово-професійну освіту офіцери можуть отримати в університетах бундесверу. Частини і з'єднання бундесверу визначають потрібну кількість курсантів. Задля цього освітній процес враховує зміни, що відбуваються в сфері науки техніки озброєння тощо. Під час навчання військовослужбовці отримують теоретичні та практичні знання, набувають педагогічні навички, потрібні для служби у військах. Після закінчення навчання курсанти отримують диплом та їм присуджують науковий ступінь. Такий диплом прирівнюється до диплома цивільного закладу вищої освіти. Також майбутні викладачі вищих військових навчальних закладів можуть поступити в аспірантуру при університетах (Абашкіна, 1999).

Підготовка офіцерського корпусу здійснюється в Мюнхені та Гамбурзі. У Гамбурзі (Führungsakademie der Bundeswehr³) навчання організовано за такими курсами: економіка та організація виробництва, машинобудування, педагогіка, електроенергетика і техніка зв'язку. У Мюнхені аналогічна система навчання проте з різницею, що тут є й інші факультети: інформатики, авіаційно-космічної техніки, інженерно-будівельний топографії та геодезії. Як правило, в Мюнхені навчається більша кількість військовослужбовців. Після

² Див.: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/heer/organisation/ausbildungskommando/offizierschule-des-heeres>

³ Див.: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/weitere-bmvgdienststellen/fuehrungsakademie-der-bundeswehr>

закінчення навчання офіцери проходять подальшу службу у військах. Для призначення на вищу посаду офіцери мають пройти місячні курси підвищення кваліфікації при школах родів військ. Весь період навчання кадрового офіцера і офіцера за контрактом розрахований на те, що він становить приблизно половину терміну служби (в середньому 6–7 років (Liebig Sarah, 2015, с. 193).

На другому етапі навчання функціонують курси підготовки для служби в штабах, на які старші офіцери направляються не раніше ніж через рік після закінчення курсу основної підготовки. Відбір здійснює управління кадрів міністерства оборони Німеччини.

3-й етап підготовки – це курси підвищення кваліфікації та спеціальної підготовки від 1 до 10 тижнів, де навчаються генерали, старші офіцери, а також цивільні службовці перед призначенням на вищі посади в штаби НАТО (Абашкіна, 1999). Структура підготовки військовослужбовців збройних сил Німеччини наведена нами у Додатку Г (Г.2). Отже, німецька система підготовки офіцерських кадрів сприяє якісному навчанню особового складу, отриманню міцних практичних навичок з підлеглими, сприяє просуванню по службі на ранніх етапах підготовки найбільш обдарованих військовослужбовців. Військовослужбовці бундесверу мають можливість отримати також цивільну спеціальність у професійних установах за (рахунок бундесверу), що дозволяє командуванню збройних сил Німеччини збільшити число добровольців у військах та підвищити рівень їхньої професійної майстерності.

Значний інтерес викликає система військової підготовки Сухопутних військ Франції. Потужне військове будівництво та хороший досвід комплектування професійних збройних сил формують систему військової освіти Франції. Франція за останні роки минулого століття здійснила ряд реформ у своїх Збройних силах, перевела армію на професійну основу в межах існуючих бюджетних асигнувань, здійснила реорганізацію, що призвело до скорочення національного війська (Лойко, 2009, с. 114).

Загалом, Франція є однією з небагатьох країн, у складі Збройних сил якої є майже повний спектр сучасного озброєння та військової техніки власного виробництва – від стрілецької зброї до ударних атомних авіаносців. Види Збройних сил Франції: Сухопутні війська Франції, або армія (включаючи морський з'єднання, Французький

іноземний легіон, легка авіація), військово-морські сили Франції, або національний військовий флот (включаючи повітряні сили на флоті), Військово-повітряні сили Франції (включаючи протиповітряну оборону та майбутні космічні сили), Національна жандармерія Франції (виконує функції національної сільської поліції та військової поліції для всіх збройних сил Франції). Елітною структурою Збройних сил є Медична служба Збройних сил Франції, що здійснює медичне забезпечення всіх чотирьох видів збройних сил¹.

Уряд Франції приділяє велике значення підготовці та комплектуванню збройних сил кваліфікованими, професійно підготовленими офіцерами. Їх підготовка проходить декілька напрямів, етапів і починається ще в ході отримання середньої освіти². Базова допризовна підготовка відбувається на добровільній основі. Командуючі зонами оборони, військово-повітряних та військово-морських округів відповідають за її організацію. Навчальні групи у складі 30–35 осіб-призовників створені для її проведення.

Для добровольців існує початкова військова підготовка, яка триває протягом чотирьох місяців у навчальних центрах. Навчання здійснюється за поглибленими програмами та триває окремо від призовників. Після завершення навчання, добровольці, які показали хороші результати та мають бажання продовжити навчання, направляються в унтер-офіцерську школу в м. Сен-Мексан. Тут навчання триває 6 місяців. Після закінчення школи, випускники одержують військове звання «сержант» та направляються у практичні школи родів військ з тривалістю навчання 4 місяці. Тоді відбувається призначення в частини для проходження подальшої військової служби. Підготовчі військові ліцеї або ліцеї оборони є підґрунтям підготовки майбутніх офіцерів у Франції. Сюди вступають переважно діти військовослужбовців та із заможних родин, тому що стати офіцером у Франції дуже престижно. Цей фах забезпечує стабільність у житті офіцера та надає йому міцного матеріального становища. Французькі військові ліцеї ставлять за мету дати випускнику старшу середню освіту, що в перспективі дозволить йому перейти до наступного етапу навчання – до вищої освіти. Вагомою особливістю військових ліцеїв у Франції є те,

¹ Див.: <https://www.defense.gouv.fr/en/academ/membres-lacadem/army-centre-higher-military-education>

² Там само.

що навчаючись на цьому етапі (тривалістю 3 роки), формується військова спеціалізація та висуваються високі вимоги щодо отримання атестата про середню освіту.

Випускники підготовчих військових ліцеїв, молодь від 17 до 22 років після закінчення загальноосвітніх середніх шкіл можуть вступити до основних шкіл. Основна підготовка військовослужбовців відбувається у спеціальних та загально освітніх військових школах, а також у Політехнічній школі в Парижі (найстаріший військовий навчальний заклад Франції для підготовки фахівців широкого профілю для Збройних сил)

Упродовж навчання у школах основної підготовки, яке триває 3 роки, курсанти отримують основи військових знань і навичок, проходять військову підготовку в обсязі, достатньому для управління підрозділами до роти включно. Вивчення військових дисциплін займає близько 50 % часу, близько 40 % і 10 % займають загальноосвітні предмети та фізична підготовка відповідно.

Також під час навчання в школах основної підготовки курсанти оволодівають знаннями про організацію частин і підрозділів, тактику їх дій, бойове використання з'єднань, знайомляться зі статутом збройних сил, беруть участь у загальновійськових навчаннях, тощо. Окрім цього курсанти мають право вибору спеціалізації з гуманітарних та природничих наук (математика, фізика, географія, історія, філософія, політологія, економіка та ін.). Необхідним елементом підготовки майбутнього офіцера є вільне володіння іноземною мовою (Богунов, 2019).

Наступна спеціалізація офіцерів за обраною спеціальністю терміном 2 роки здійснюється у практичних школах різних родів військ. Офіцери вивчають питання організації військ, їх озброєння здобувають необхідні навички управління підрозділами в ході бойових дій, проводять навчання особового складу, а також володіння зброєю та військовою технікою. По завершенні практичної школи вони направляються для проходження служби у війська. У збройних силах Франції просування по службі та призначення офіцерів на вищі посади здійснюється лише після проходження підготовки на курсах удосконалення при різних військових навчальних закладах і отримання відповідної військової освіти. Для навчання особового складу сухопутних військ Франції створено 13 центрів підготовки,

перепідготовки та удосконалення з різних військових спеціальностей, які розміщуються у військових округах. Вища військова освіта ділиться на 3 ступені.

Підготовка 1-го ступеня проводиться для офіцерів у званні капітан та віком 30–35 років та триває протягом 5–7 місяців. По завершенні навчання офіцери отримують диплом офіцера або офіцера інженерно-технічної служби та направляються на різні посади в штабі підрозділів частин та з'єднань, а також у військові установи.

Підготовка 2-го ступеня проводиться у вищій військовій школі (Париж) для офіцерів у званні від капітана до підполковника та віком не старше 40 років. Вона полягає у підготовці офіцерів з питань взаємодії видів військ, плануванні та організації спільних операцій, управління військами та використанні автоматизованих систем управління. Навчання у військовій академії спрямоване на міжнародні відносини, військове планування та взаємодію родів військ. Основною метою вищого військового навчального закладу є навчити слухачів базовими принципами організації та ведення бойових дій, які будуть забезпечувати безпеку у світі та Європі¹.

Підготовка 3-го ступеня проводиться в спеціальних військових навчальних закладах – центрах, вищих військових досліджень, центрах перспективних досліджень в галузі озброєння або інститут вищих досліджень національної оборони та проводиться для старших офіцерів у віці до 50 років та званні від полковника і вище. По закінченні навчання вказані офіцери призначаються на посади командирів з'єднань або відповідальні посади в штаби та військові установи.

Структура підготовки військовослужбовців збройних сил Франції наведена у Додатку Г (Г.3).

Проаналізувавши систему військової освіти у Франції, доцільно виділити її основні особливості:

- різноманіття мережі військових навчальних закладів, центрів з підготовки майбутніх військових різних рівнів та категорій;
- зміст підготовки фахівця відповідає його посадовому призначенню та є актуальним відповідно до сучасного рівня розвитку воєнної науки, єдиної схеми організації процесу навчання – початкова військова підготовка, підготовка за кваліфікацією відповідно до рівнів освіти;

¹ Див.: <https://www.defense.gouv.fr>

- передовий розвиток системи військової освіти стосовно повсякденної практики діяльності збройних сил Франції;
- узгодженість фінансового, інформаційного, матеріально технічного фактичного забезпечення з освітніми програмами (Богунів, 2019).

Отже, у Франції втілюється державна політика, яка спрямована на досягнення певної мети в сфері військової системи освіти, метою якої є захист державних інтересів і безпека у державі. Саме загальнонаціональні інтереси та створення безпеки у державі є основним і міцним компонентом зростання та процвітання військової освіти¹.

Успішність діяльності системи військової освіти у Франції корелюється з політичними, дипломатичними, економічними, фінансовими засобами, особливим показником яких є свої приватні кошториси вищих військових навчальних закладів різноманітних рівнів.

Варто зазначити, що саме кращий досвід країн-учасниць Альянсу посприяв Україні у створенні ефективної системи професійної військової освіти. Наприкінці 2018 року в Міністерстві оборони України розроблено та затверджено статут проекту «Розвиток системи військової освіти та підготовки військових фахівців», який передбачає повний перехід на нову систему підготовки з 2021 по 2025 роки. Було проведено апробацію програм, нових підходів до організації процесу навчання, щоб перебудувати систему кар'єри офіцерів. Також Департаментом військової освіти і науки Міністерства оборони України затверджена трирівнева система (тактичного, оперативного та стратегічного рівня), яка повністю відповідає стандартам НАТО, на кожному з рівнів проводяться певні курси. В основу освіти покладена західна філософія лідерства, принципова концепція й культура військового керівництва всіх рівнів. Лідерські курси – достатньо глибокі кар'єрні та ментальні перетворення, які має пройти офіцер за час військової кар'єри. Тому з тактичного рівня тільки починається становлення сучасного офіцера як військового фахівця².

Розглянемо детальніше триступеневу систему підготовки відповідно до стандартів НАТО (стратегічний, оперативний і тактичний рівні).

¹ Див.: <https://www.defense.gouv.fr/>

² Див.: <https://www.armyfm.com.ua/sergij-salkucan-oficer-povinen-vchitisya-de-mozhlivo-j-skilki-mozhlivo/>

На *тактичному* рівні відбувається розгалужена схема підготовки за спеціальностями та спеціалізаціями. Фахівці цього рівня отримують диплом освітньо-кваліфікаційного рівня: бакалавр або магістр. З них формують групу офіцерів військового управління на тактичному рівні.

Майбутні офіцери навчаються у вищих військових навчальних закладах протягом трьох років для служби на посадах командирів взводів, техніків та рівних їм, де вимагаються військово-технічні знання та висока практична підготовка. Після закінчення вищого військового навчального закладу випускникам присвоюється первинне офіцерське звання – лейтенант.

Вищі військові навчальні заклади 2-го та 4-го рівнів акредитації готують бакалаврів з тривалістю навчання до 4 років на основі загальної середньої освіти. Після державних іспитів курсантам присвоюється кваліфікація «бакалавр» та видається диплом про здобуття базової вищої освіти згідно вказаного напрямку підготовки.

Після державної атестації у галузі знань «Військові науки» курсантам присвоюється кваліфікація «бакалавр-офіцер військового управління тактичного рівня» та видається диплом про одержання базової вищої освіти. Особи, які отримали базову вищу освіту та кваліфікацію «бакалавр» за визначеним професійним напрямом, можуть продовжити навчання та здійснити підготовку у магістратурі протягом 1,5 року. Після успішної державної підсумкової атестації присвоюється кваліфікація «магістр» та видається диплом про здобуття вищої повної освіти за відповідним напрямом підготовки.

Особам, які здобули кваліфікації «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр» встановлюється рівень військової освіти – вища військова спеціальна освіта.

Академія Збройних Сил України та командно-штабні факультети інших вищих навчальних закладів за окремими освітньо-професійними програмами підготовки офіцерського складу здійснюють підготовку офіцерів *оперативного* рівня. Випускникам присвоюється кваліфікація «спеціаліст-офіцер військового управління оперативного рівня» та «магістр військового управління» лише після державної підсумкової атестації. Особи, які закінчили зазначені вище навчальні заклади, отримують рівень військової освіти – вища військова оперативна освіта.

Підготовка офіцерських кадрів на *стратегічному рівні* здійснюється в академії Збройних сил України за такими кваліфікаціями: «магістр державного військового управління» та «спеціаліст-офіцер військового управління оперативно-стратегічного рівня».

Випускники академії здобувають стратегічну освіту як *рівень військової освіти*¹.

Відповідно до Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року, підготовка офіцерів оперативного та стратегічного рівнів в вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України відбувається за оновленими освітніми програмами, розробленими з урахуванням натовських процедур планування та прийняття військових рішень². Зміна системи рівнів підготовки військової освіти укладена у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Зміна системи рівнів військової освіти

Рівні підготовки військової освіти		
Існуюча система	Перспективна система	ВНЗ, ВНП ЗВО
Оперативно-стратегічний рівень	Стратегічний рівень (L4-L5)	Національний університет оборони України
Оперативно-тактичний рівень	Оперативний рівень (L3)	Національний університет оборони України Українська військово-медична академія
Тактичний рівень	Тактичний рівень (L1-L2)	Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Військова академія (м. Одеса) Харківський національний університет повітряних сил імені Івана Кожедуба

¹ Див.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-п#Text>

² Див.: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0637322-23#Text>

Проведення військової підготовки курсантів розпочав С. Полторак, який стверджував ще 2019 року про необхідність системи перепідготовки та підвищення кваліфікації військових кадрів перетворити на школу оборонного менеджменту (на основі вищих академічних курсів) та школу лідерства (на основі курсів підвищення професійної кваліфікації). Зазначені курси були впроваджені на кожному рівні військової освіти та супроводжувалися посиленням мовної підготовки, інтегруванням підготовки військових фахівців за кордоном у національну систему перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Зміни, зазначені вище, були спрямовані на професійну підготовку офіцера (лідера), здатного для вмілого керування підпорядкованим підрозділом у бойових умовах, створення взаємних відносин між офіцером та сержантом на основі стандартів НАТО (Полторак, 2006).

Проект був реалізований протягом трьох років як пілотний на базі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного з метою впровадження лідерських курсів тактичного рівня для офіцерів.

На сьогодні система військової освіти в Україні формується з органів управління та мережі вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділів закладів вищої світи і військових ліцеїв. Вказана система базується на основі принципів доступності, неперервності та наступності ступеневого навчання військовослужбовців, враховуючи специфіку їхньої військової служби. Систему військової освіти очолює Департамент військової освіти і науки України. Варто зазначити, що саме висококваліфіковані кадри є основним продуктом системи військової освіти. Серед основних проблем у сучасній військовій освіті виступає проблема розвитку і професійного становлення майбутнього військового фахівця. Тому вищі військові навчальні заклади України мають виховати молоде покоління військових офіцерів, враховуючи їх особистісний та професійний розвиток.

Виходячи з сучасних реалій сьогодення, сучасну військову освіту в Україні можна поділити на 2 етапи:

- етап отримання фундаментальних знань під час навчання у вищих військових навчальних закладах;

– етап практичної реалізації здобутих умінь та навичок безпосередньо у військових бойових частинах, підрозділах в обороні держави від збройної агресії з боку російської федерації¹.

На сьогодні майбутніх офіцерів в Україні готують такі вищі військові навчальні заклади: 2 університети, 8 академій, 7 військових інститутів, 3 військові коледжі сержантського складу, 1 відділення військової підготовки, 33 кафедри військової підготовки, 10 кафедр медицини катастроф та військової медицини, 3 військові ліцеї (Повний перелік подано в Додатку Д).

Система військової освіти в Україні перебуває у процесі глибоких змін, щоб відповідати потребам і вимогам членства в ЄС і НАТО². Зокрема, Україна з 2012 р. бере активну участь у програмі розроблений НАТО (Defence Education Enhancement Program), за допомогою якої здійснюється розвиток у реформуванні системи військової освіти країн-членів НАТО. Вказана програма спрямована на вдосконалення методики викладання у вищих військових навчальних закладах та охоплює триступеневий комплекс вказаних нижче етапів.

На *першому етапі* здійснюється передача досвіду інструкторів країн-партнерів для фахівців вищого навчального закладу. На *другому етапі* здійснюється курс вже підготовленими фахівцями вищого навчального закладу у присутності НАТО експертів та країн-партнерів. На *третьому етапі* фахівці вищого навчального закладу самостійно проводять курси вже за оновленою тематикою.

Отже, передача досвіду, підготовка фахівців та самостійна реалізація оновлених курсів сприятиме вдосконаленню методики викладання у вищих військових навчальних закладах України. Від 2023 року Україна активно працює над вдосконаленням законодавства, що регулює військову освіту, зокрема, над новою версією закону «Про вищу освіту», який передбачає уніфікацію нормативно-правової бази військової освіти з європейськими стандартами³. Метою трансформації системи військової освіти є створення комплексної структури професійної військової освіти, яка відповідатиме стандар-

¹ Див.: <https://itta.info/napryami-transformuvannya-sistemi-vijskovoї-osviti-ukraїni-na-shlyaxu-dosyagnennya-standartiv-nato/>

² Там само.

³ Див.: https://jurliga.ligazakon.net/news/216492_zatverdzheno-kontseptsyu-transformatsii-sistemi-vyskovy-osvity-za-standartami-nato-shcho-peredbacheno

там НАТО, передовим вітчизняним та іноземним практикам, а також власному досвіду ведення бойових дій. Однак, не менш важливим завданням є досягнення сумісності структури професійної військової освіти з відповідними структурами держав-членів НАТО з урахуванням потреб Збройних Сил та інших складових сил оборони. Також від 2023 року Україна продовжує активно співпрацювати з партнерами з Європейського Союзу та НАТО, щоб відповідно до їхніх вимог розробити та запровадити військову освіту на рівні європейських стандартів. У цьому контексті, українські військові навчальні заклади активно працюють над вдосконаленням своєї освітньої програми, зокрема, з англійської мови та інших військових навчальних дисциплін. Аналіз практики підготовки майбутніх офіцерів з досвіду провідних країн світу, участь в антитерористичній операції, повномасштабне вторгнення російської федерації, досвід проведення сучасних бойових дій надає можливість переглянути сучасну підготовку майбутніх офіцерів та запровадити нові, сучасні й прогресивні методи підготовки.

Отже, проаналізувавши специфіку підготовки до професійної діяльності майбутніх військових у провідних країнах світу, зазначимо, що їхня освітня військова система побудована на поетапному та неперервному навчанні протягом всієї служби, метою якої є якісне забезпечення своїх Збройних сил висококваліфікованими офіцерами. Саме завдяки розгалуженій мережі навчальних закладів різних рівнів підготовки, порядком кадрового відбору через курсову підготовку; сутністю військової освіти, підґрунтям якої є оптимальне співвідношення гуманітарних, природничо-наукових дисциплін згідно фактичних вимог збройних сил та хорошій системі заохочування, можна реалізувати поставлені цілі та перспективи. Крім того, військова освіта в провідних країнах світу включає не тільки навчання теоретичних знань, але й військову практику, у тому числі бойову, військову підготовку та тренування. Також, військова освіта здійснюється з урахуванням сучасних вимог до застосування технологій та зброї, а також враховується можливість проведення військових операцій на міжнародному рівні. Готовність до професійної діяльності майбутніх військових включає розвиток таких критичних навичок як лідерство, стратегічне мислення, комунікація та співпраця, аналітичність, прийняття рішень в умовах невизначеності та вирішення проблем.

Висновки до розділу 1

У розділі здійснено аналіз категорії готовності до професійного зростання у трьох аспектах: філософському, психологічному та педагогічному. Зазначено, що філософи розуміють готовність індивіда до професійної діяльності як певний стан її свідомості. Трамбування дефініції готовності у психологічних дослідженнях здійснюється як: загальна психологічна категорія; готовність у контексті психологічної готовності до виконання того чи іншого різновиду професійної діяльності; готовність до конкретного виду професійної діяльності. У педагогічних дослідженнях готовність розглядається як цілісний і всебічний вияв особистості, який забезпечує ефективне виконання професійних функцій та діяльності. Ця готовність формується в процесі комплексної підготовки, що охоплює психологічну, моральну, професійну та фізичну складові розвитку особистості з урахуванням вимог професійної діяльності.

Встановлено, що готовність до професійної діяльності є складним феноменом, який включає не лише володіння певними знаннями й уміннями, а й здатність до постійного навчання та саморозвитку. Наголошено, що готовність передбачає гнучкість у мисленні та можливість приймати нетрадиційні рішення в умовах динамічного середовища. Розглянуто концепцію готовності до професійної діяльності з позиції акмеології, науки, яка вивчає розвиток людини на етапі її зрілості, визначено 7 рівнів особистісної зрілості та творчого «акме» людини: *творчий потенціал, фізична зрілість, саморозвиток, міжособистісна зрілість, професійний розвиток, креативна зрілість та духовні цінності*.

У розділі проаналізовано етапи розвитку акмеології як науки. Перший етап, *латентний*, охоплює період формування історичних, культурологічних, педагогічних і філософських передумов для виділення нової галузі. Другий етап, *номінаційний*, введено термін «акмеологія» у 1928 році. Третій етап, *інкубаційний*, об'єднання досліджень акмеології як окремої галузі. Четвертий етап, *інституційний* – створення соціальних структур (кафедр) в закладах вищої освіти та Міжнародної академії акмеологічних наук.

Виокремлено такі етапи професійного зростання: *професіоналізм особистості* (комплекс особистісних характеристик, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків, а саме компетентність та різноманіття ефективних професійних умінь та навичок, що забезпечують високопродуктивну діяльність); *професіоналізм*

діяльності (досягнення високого результату, що відбувається за рахунок навчання та саморозвитку); *творчість та творчий результат* (обов'язковий елемент структури професіоналізму).

Виділено кілька етапів професійного становлення особистості, а саме: *формування намірів*, що передбачає формування професійних намірів; *професійна підготовка*, де виникають адекватні уявлення про професію та формується психологічний апарат, який гарантує ефективне виконання професійних обов'язків; *професійна адаптація*, що характеризується стійкими позитивними змінами у ставленні працівника до своєї професії; *професіоналізм та майстерність* відображають різні рівні розвитку фахівця; професіоналізм являє собою сукупність необхідних особистісних характеристик і професійних навичок, а майстерність представляє найвищий рівень професійної діяльності.

Обґрунтовано та розкрито зміст військової акмеології, де в центрі уваги виступає військовий фахівець, воїн і командир, який займає центральну позицію у процесі розвитку та самореалізації. З акмеологічних позицій виділено та проаналізовано умови кар'єрного зростання військовослужбовців: *техніко-функціональна грамотність, продуктивний менеджмент, служіння та виклик*. Наголошено, що процес формування готовності до професійного зростання складається з таких етапів: усвідомлення необхідності професійного саморозвитку, розвиток самостійності у прийнятті рішень, організація самостійної роботи над собою та практична діяльність щодо виконання програм самоосвіти й самоаналізу.

З метою вивчення та узагальнення практики, проаналізовано досвід підготовки провідних країн світу, які є членами НАТО (США, Великої Британії, Німеччини, Франції) та України. Аналіз освітніх військових систем у провідних країнах світу засвідчив, що вони побудовані на принципах поетапного та неперервного навчання протягом усієї служби. Метою такого підходу є забезпечення висококваліфікованими офіцерами завдяки розгалуженій мережі навчальних закладів. Військова освіта базується на оптимальному поєднанні гуманітарних і природничо-наукових дисциплін та підтримується розвиненою системою заохочень.

Основні напрацювання першого розділу «Теоретичне обґрунтування сутності готовності до професійного зростання» висвітлено у публікаціях автора (Гавришків, 2020; Гавришків, 2021; Havryshkiv, 2020).

РОЗДІЛ 2

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

У розділі обґрунтовно та схарактеризовано структуру готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання; здійснено аналіз сучасного стану готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання; розроблено та описано модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання у контексті акмеологічного підходу; виокремлено педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

2.1. Структура готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання

Структура готовності до професійного зростання розглядалася в наукових дослідженнях багатьох українських вчених, зокрема у працях О. Бикової (Бикова, 2001), М. Буйняк (Буйняк, 2019), М. Варія (Варій, 2008), І. Зязюна (Зазюн, 2000), І. Ковалю (Коваль, 2017), Н. Мачинської (Мачинська, 2013), А. Міщенко (Міщенко, 2017), В. Моляко (Моляко, 2022), В. Молотай (Молотай, 2006), О. Пехоти (Пехота, 2011), А. Тарнавської (Тарнавська, 1991) та інших.

До проблеми вдосконалення професійної військової підготовки зверталися такі дослідники, як: Ю. Лісніченко (Лісніченко, 2013), Н. Нецадим (Нецадим, 2003), В. Полюк (Полюк, 2004), В. Телелим (Телелим, 2013) та ін. Питання формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності представлено в дисертаційних дослідженнях таких учених: Л. Барановської (Барановська, 2014), Є. Брижатога (Брижатий, 2011), Ю. Дем'янюк (Дем'янюк, 2010), В. Уліча (Уліч, 2013) та ін. Іноземні науковці, М. Бернс та Е. Карл (Carl, 1990), також частково досліджували проблему професійної готовності офіцерських кадрів. Так, зокрема М. Бернс розглядає професійну готовність офіцерських кадрів з точки зору особистих і професійних якостей, необхідних для успішного виконання ними своїх обов'язків та виділяє такі компоненти професійної готовності

майбутніх офіцерів як особисті (лідерські, моральні, інтелектуальні та фізичні якості) та професійні (знання, навички, вміння, досвід) якості. Е. Карл розглядає професійну готовність офіцерських кадрів з точки зору здатності офіцерів до успішного виконання ними своїх обов'язків у мінливих і складних умовах. Він виділяє такі компоненти професійної готовності офіцерських кадрів як: знання про військову справу, про суспільство, навички управління, навички прийняття рішень та спілкування, вміння критично мислити та працювати в команді (Carl, 1990, с. 297–305).

Чимало вітчизняних дослідників зверталися до проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, причому військова проблематика була основним напрямом їхніх досліджень. Серед них: Л. Барановська, яка розглядає готовність майбутніх офіцерів до професійного зростання як складну інтегративну якість, що включає в себе теоретичні знання, практичні навички, особистісні якості, мотивацію до професійного розвитку (Барановська, 2014), О. Євсюков досліджував педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів (Євсюков, 2006), Д. Іщенко, А. Філіпов досліджують комплекс чинників, які впливають на процес формування професійної готовності майбутніх фахівців державної прикордонної служби України, розділяючи їх на об'єктивні (глобальні, загальні, локальні, специфічні) та суб'єктивні. Дослідники стверджують, що ці чинники значною мірою впливають на зміст та інтенсивність процесу формування цих якостей (Іщенко, 2002), О. Прохоров (Прохоров, 2011), В. Собко (Собко, 2015) підкреслюють, що професійна компетентність є багатограним поняттям, яке включає не тільки знання та вміння, а й особистісні якості, необхідні для ефективного виконання службових обов'язків. Наголошується, що розвиток професійної компетентності є актуальним завданням для забезпечення високого рівня безпеки держави (Біжан, 2001), Н. Генералова розробила систему педагогічних умов, що включає формування внутрішньої мотивації курсантів до навчання, стимулювання їх пізнавальних інтересів (Генералова, 2003) та ін. Дослідники стверджують, що за сучасних умов забезпечення безпеки та опору агресії з боку російської федерації нарізла невідкладна потреба розгляду та аналізу змістово-організаційної підготовки майбутніх офіцерів у Збройних силах України, яка має ґрунтуватися на

професіоналізмі майбутніх офіцерів в освітньому військовому просторі навчального закладу.

Аналізуючи структуру готовності, доцільно розглянути роботу Ю. Бойка. У структурі готовності вчений виокремлює пов'язані між собою такі компоненти:

- мотиваційний (успішне виконання поставлених задач та прагнення досягти успіху);
- орієнтаційний (представляє наявність знань та здогадок про специфіку та умови діяльності);
- операційний (пов'язаний з виконанням ряду операцій), передумовою якого є використання різних способів та методів діяльності, вмінь та навиків;
- вольовий (визначає внутрішні необхідності в керуванні діями);
- оціночний (прогнозує внутрішнє відчуття самоцінності та стану своєї підготовленості та узгодженості перебігу виконання дій або розумових задач до виконання поставленої мети) (Бойко, 2008).

Як стверджує В. Кротиков, аналіз та вивчення дефініції «підготовка майбутніх офіцерів до професійного зростання» розкриває її загальний зміст. Разом з тим, характерні особливості, внутрішні протиріччя, а також компоненти у структурі професійної підготовки відіграють важливу роль. Тому професійна підготовка курсантів є невід'ємною частиною системи військової освіти та навчання, а також частиною освітнього процесу (Кротиков, 2010).

Ми вважаємо, що необхідно виокремити низку особливостей професійної підготовки майбутніх офіцерів саме в контексті формування готовності до професійного зростання. Задля цього доцільно обґрунтувати та проаналізувати структуру готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Вивчення та аналіз наукової літератури з питань структури готовності до професійного зростання продемонстрував, що значна частина науковців у структурі готовності виокремлюють вміння, знання, практичні навички, сталі мотиви готовності до професійного зростання та професійно-вагомі риси особистості.

Зокрема, Н. Гуртовенко, розглядаючи основні складові готовності студентів до професійної діяльності, звертає увагу на праці В. Моляко, де виокремлено у структурі готовності психологічний та мотиваційний компоненти. Психологічна готовність зумовлена

низкою факторів: зовнішніх (соціальних, природних) і внутрішніх (психологічних, фізіологічних), своєю чергою будуть стимулювати розвиток мотиваційного поля особистості (Гуртовенко, 2014).

Н. Гуртовенко стверджує, що однією із важливих ознак психологічної готовності фахівця до професійного зростання є розвиток його мотиваційної складової. Аналізуючи цей компонент структури психологічної готовності людини, дослідниця зазначає, що мотивація включає в себе навчально-професійну та професійну діяльність фахівця. Саме мотивація здійснює великий вплив на селекцію та успішність при здобутті професії, розкриває властивості взаємних відносин індивіда у колективі, самовдосконалення фахівця.

Спрямованість особистості формується сукупністю мотивів, ідей та директив, які є вагомими складниками мотиваційного компонента готовності, а саме:

- належне виконання своїх обов'язків в професійній діяльності та переконаність щодо правильного прийняття рішення в обраній професії;
- зацікавлення до діяльності, масштабність інтересів творчого рівня;
- переважання гуманізму та досконалості;
- сталі та відповідні амбіції щодо професійного розвитку (Гуртовенко, 2014).

Мотивація людини визначається сукупністю її мотивів. Зокрема, Л. Ткачук, спираючись на дослідження В. Сухомлинського, виокремлює три етапи формування мотивів. На першому етапі мотиви навчальної діяльності спокушають та приманюють вигодами, передбачені навчанням. Другий етап полягає у прагненні бути першим у професійній діяльності. Третій етап є найцікавішим – людина сама зацікавлена у процесі навчання, вона завжди буде наполегливо шукати щось нове, що буде викликати потребу у її діяльності (Ткачук, 2001).

У структурі професійної готовності О. Карпенко виокремлює такі компоненти: пізнавально-оцінний, мотиваційний, операційно-дієвий, емоційно-вольовий, установчо-поведінковий. Розкриємо їх зміст:

- пізнавально-оцінний: професійна ерудованість, вимоги до професійної діяльності, вміння вирішити професійно-педагогічні завдання;

- мотиваційний: зацікавленість та відданість професії, розуміння її значущих потреб;
- операційно-дієвий: застосування раніше засвоєних знань, умінь або навичок та професійно-важливих властивостей індивіда, адаптація з вимогами професійних ролей та умов педагогічної діяльності;
- емоційно-вольовий: відповідальність за отримані результати у професійній діяльності, здатність контролювати свої емоції, думки і поведінку, що входять до складу професійної діяльності педагога;
- установчо-поведінковий: налаштованість чесно, старанно і сумлінно виконувати свої професійні обов'язки (Карпенко, 2008).

Проаналізуємо структуру готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання у вітчизняних наукових дослідженнях.

Є. Брижатий зазначає, що під професійним зростанням офіцера слід розуміти військово-професійну підготовку, як основну детермінанту індивідуальності, яка охоплює цілу систему знань, умінь та навичок, спонукань, передбачає активну діяльність військовослужбовця в освітньому процесі та охоплює комплекс потреб, цінностей, що викликають бажання у людини займатися улюбленою військовою справою. Загальний алгоритм професійного зростання майбутніх офіцерів, на думку дослідниці, включає установчо-мотиваційний етап (формування мотивації до професійної діяльності), змістовно-пошуковий (організаційні функції педагогічної діяльності), контрольно-смісловий (тренування та самоконтроль навчальної діяльності) і адаптивно-перетворювальний (перехід теоретичних знань у практичну площину, набуття професійного досвіду) (Брижатий, 2014, с. 13).

У процесі визначення сутності та структури готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання О. Хацаюк звернув увагу на дослідження В. Ягупова, де було встановлено, що до найважливіших структурних компонентів готовності майбутніх військових належать такі компоненти:

- мотиваційний – сильне бажання подолати перешкоди в бою та усвідомлення потреб щодо їх вирішенні, оцінка потенційних можливостей стосовно контролю над своїм психічним станом на засадах здобутого досвіду;
- пізнавальний – охоплює певний обсяг інформації, потрібної для діяльності за звичайних умов;

– емоційний – відчуття самовпевненості чи побоювання у своїй готовності перед подоланням перешкод у мистецтві ведення сучасного бою, навиками в управлінні емоційно-вольовими навиками за екстремальних умов;

– вольовий – гарантує офіцерам можливість подолати труднощі на полі бою (Хацаюк, 2019).

Теоретичний аналіз проблеми формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів у вітчизняних наукових дослідженнях дозволяє узагальнити підходи науковців до визначення структури готовності. Зокрема: І. Платонов виділяє такі компоненти, як мотиваційний, загально-професійний, емоційно-вольовий (Платонов, 2001), С. Кубіцький виокремлює ціннісно-мотиваційний, когнітивний, практичний та оцінний компоненти (Кубіцький, 2001), А. Балендр акцентує на важливості мотиваційно-вольового, пізнавально-операційного, прогностично-творчого компонентів (Балендр, 2011).

Ми розглядаємо професійну готовність майбутніх офіцерів як складну систему, що формується в результаті систематичного поєднання традиційних та інноваційних компонентів підготовки. Такий підхід передбачає аналіз взаємозв'язків між різними елементами системи, виявлення суперечностей та розробку нових принципів і форм навчання. Нестабільність у готовності офіцерів може бути викликана відсутністю одного зі структурних елементів. Кожен компонент освітнього процесу є невід'ємною ланкою єдиної системи, яка характеризується взємодією та взємозалежністю всіх її елементів. Саме ця взаємодія забезпечує цілісність та ефективність освітнього процесу.

Дослідження проблеми готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів дало нам змогу виокремити в її структурі низку взаємозв'язаних компонентів: визначено мету та завдання професійної готовності, розкрито їх зміст (виховання, навчання, розвиток, психолого-педагогічна підготовка та самовдосконалення). Особливе місце у структурі займають функції, які реалізуються у тісній взаємодії між учасниками освітнього процесу: курсантами та науково-педагогічними працівниками. Також подано види готовності, які визначаються через результати (знання, навички, уміння, професійно-важливі якості). Ми розглядаємо професійну готовність майбутніх офіцерів як складну систему, що формується в результаті систематичного поєднання традиційних та інноваційних компонентів підготовки

(Додаток Е). Такий підхід передбачає аналіз взаємозв'язків між різними елементами системи, виявлення суперечностей та розробку нових принципів і форм навчання. Нестабільність у готовності офіцерів може бути викликана відсутністю одного зі структурних елементів. Кожен компонент освітнього процесу є невід'ємною ланкою єдиної системи, яка характеризується взаємодією та взаємозалежністю всіх її елементів. Саме ця взаємодія забезпечує цілісність та ефективність освітнього процесу.

Мета формування професійної готовності майбутніх військово-службовців чітко визначає конкретні завдання для вищих військових навчальних закладів, зокрема: здійснювати процес підготовки майбутніх офіцерів відповідно до нових умов життєдіяльності військ; формування механізму безперервного оновлення змісту процесу професійної підготовки слухачів; забезпечувати потреби курсантів під час служби у Збройних Силах України; вносити зміни у нормативно-правову базу, базуючись на формуванні і реалізації державного замовлення числа майбутніх офіцерів та інше (Лісніченко, 2013).

В. Георгієв зазначає, що мета і завдання формування професійної готовності військовослужбовців мають бути ґрунтовно осмислені науково-педагогічними працівниками та майбутніми офіцерами у вищому військовому навчальному закладі. Завдяки цьому зароджується певна мотивація з приводу ретельного та сумлінного опанування навчальних дисциплін та професійної діяльності офіцерських кадрів між усіма учасниками освітнього процесу (Георгієв, 2015). Як показує досвід викладання у вищому військовому навчальному закладі, успіх професійної підготовки майбутнього офіцера багато в чому залежить від мотивації.

О. Діденко, розглядаючи компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх офіцерів правоохоронних органів України, вказує, що змістові компоненти підготовки охоплюють навчальну, розвивальну, психолого-педагогічну, виховну підготовку та самовдосконалення. Домінуючою функцією під час підготовки майбутніх офіцерів виступає виховна функція, яка забезпечує сформованість особистості у курсантів відповідно до потреб сучасного війська. Не менш важливою виступає навчальна функція, оскільки взаємодіючи з виховною функцією, вони забезпечують високоякісну підготовку військово-службовців (Діденко, 2010).

О. Бабенко та Ю. Черних стверджують, що розвиваюча функція професійної підготовки відображає зміни фізичних та духовних азів (першоджерел) курсантів та є спрямованою на покращення психічного стану курсантів, проявляється в кількісних та якісних змінах освітнього процесу (Бабенко, 2012).

За Г. Баллом, психологічна підготовка майбутніх офіцерів забезпечує формування психологічної готовності до виконання професійних обов'язків. Ця готовність проявляється у здатності долати труднощі, пов'язані зі службою, у емоційній стійкості та впевненості у власних силах (Балл, 2005).

Аналізуючи та досліджуючи проблему самовдосконалення, І. Ковальчук зазначає, що завершальною функцією у підготовці до професійної діяльності у майбутніх військовослужбовців виступає самовдосконалення, яке у своїй структурі має такі складники: самовиховання та самоосвіта. Реалізація цієї функції дає можливість курсантам закласти та розвинути всі необхідні компетенції, необхідні для професійної діяльності, налаштувати себе до підготовки успішної професійної діяльності у військах (Ковальчук, 2009).

Реалізація розвиваючої, психологічної та функції вдосконалення є важливими для формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності. Розвиваюча функція забезпечує формування у курсантів необхідних знань, умінь та навичок, а також розвиток їхніх фізичних та духовних якостей. Психологічна функція забезпечує формування у курсантів необхідних емоційно-вольових якостей долати труднощі, викликані професійною діяльністю. Самовдосконалення забезпечує у курсантів розвиток необхідних морально-етичних якостей і формування нових знань та вмінь.

Прийнято вважати, що виховання, навчання та розвиток психологічної складової перебувають у взаємному зв'язку під час професійної підготовки майбутніх фахівців. Такий зв'язок є вагомим та надзвичайно актуальним на етапі модернізації військової освіти та втілюється в освітній процес вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України. Випускники ВВНЗ мають мати не лише професійні знання та навички, а й високі моральні та психологічні якості, формування яких відбувається в процесі виховання, навчання та розвитку психологічної готовності.

Зауважимо, що виокремлення структурних компонентів професійної готовності майбутніх військових є не сталим, а умовним явищем, оскільки немає встановлених чітких кордонів між елементами цього процесу. Як показує досвід роботи у вищому військовому навчальному закладі, всі вони перебувають у взаємному зв'язку, впливають один на одного, проте кожен із структурних елементів має свої особливості та властивості, які проявляється у процесі професійної підготовки курсантів. Формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів відображає першочергові структурні компоненти, послідовність даного процесу та охоплює зовнішні та внутрішні соціально-педагогічні фактори, які значною мірою мають вплив на результативність підготовки військових.

Зважаючи на зазначене, ми вважаємо, що до структури готовності майбутніх офіцерів входять такі компоненти: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний*.

Мотиваційно-ціннісний компонент охоплює внутрішню мотивацію до професійного зростання, ціннісні орієнтації, прагнення до саморозвитку та досягнення високих професійних вершин, формує стійке бажання офіцера працювати над собою.

Когнітивний компонент охоплює сукупність знань, умінь та навичок, необхідних для професійного зростання офіцера та забезпечує розуміння суті професійних завдань та методів їх виконання.

Діяльнісний компонент відображає реалізацію професійних знань та умінь через конкретні дії, операції в професійній діяльності. Він передбачає здатність організовувати та виконувати завдання, займатися самостійною підготовкою та забезпечує формування готовності до професійного зростання через активну діяльність та практичне засвоєння досвіду.

Рефлексивно-оцінний компонент пов'язаний із здатністю офіцера до самоаналізу, самооцінки, рефлексії професійного розвитку. Він охоплює вольовий контроль, стесостійкість, уміння підбивати підсумки та коригування власної поведінки для подальшого професійного зростання.

Отож, готовність до професійного зростання – це складна інтегративна структура, яка розгалужується на психологічну, практичну та науково-теоретичну та містить такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний.

Ці компоненти сприяють комплексній підготовці майбутніх офіцерів до виконання їхніх обов'язків на високому рівні й підкреслюють важливість інтеграції різних аспектів професійної діяльності для досягнення успіху в цій сфері, а акмеологічний підхід підкреслює комплексність та взаємозв'язок цих компонентів, що забезпечує системний розвиток особистості і професіонала, здатного до професійного зростання і досягнення акме-вершин майстерності.

2.2. Стан готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання

Формування готовності до професійної діяльності і професійного зростання майбутнього офіцера є важливим завданням сучасної військової освіти, яке передбачає використання сучасних методів і технологій навчання, а також створення умов для самоосвіти і самовдосконалення офіцерів упродовж життя.

За умов значного осучаснення військової техніки та озброєння, способів збройної боротьби та особливостей бойового застосування частин та підрозділів, викликаних швидким розвитком науково-технічного прогресу та інформативними процесами суспільства, зростанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, офіцер повинен сформувати та вдосконалити у собі високий рівень готовності до професійної діяльності, легко орієнтуватися в інформаційному просторі сучасного суспільства, тощо (Горбатюк, 2006).

Реформування Збройних Сил України на сучасному етапі характеризується прагненням до підвищення якості підготовки військових фахівців, жорсткими вимогами до виконання службових та бойових завдань майбутнього військового. Зростання навчально-бойових завдань, переміна тактики дій та розвиток методів їх здійснення, засобів збройної боротьби та їх технічних комплікацій, зобов'язують майбутніх офіцерів оволодіти відповідними професійно-значущими якостями. Ці фактори суттєво впливають на необхідність в розробці сучасних технологій, методів навчання курсантів задля породження в них креативного мислення, переконаності у своїх силах, вміннях породжувати нові нешаблонні погляди, принципи та ідеї, які сприятимуть успішному виконанню професійних задач (Маслій, 2017, с. 54–56).

Підготовка майбутніх офіцерів у Збройних Силах України регламентується такими нормативними документами як: Закон України «Про вищу освіту»¹, Закон України «Про освіту»², Закон України «Про Збройні сили України»³, Закон України «Про оборону України»⁴, Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу»⁵, Воєнна доктрина України⁶, Концепція підготовки Збройних Сил України⁷, наказ МОУ від 20.07.2015 р. № 346 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України»⁸, Указ Президента України від 26.05.2015р. № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»⁹, Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20.05. 2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»¹⁰, розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 р.»¹¹, наказ МОУ від 25.04.2016 № 216 «Про вдосконалення підготовки офіцерських кадрів тактичного рівня та сержантського (старшинського) складу вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів»¹², статут військового закладу вищої освіти, навчальні плани і робочі навчальні програми дисциплін ВВНЗ.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

⁵ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

⁶ <https://www.kmu.gov.ua/npas/366136>

⁷ <https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html>

⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>

⁹ <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>

¹⁰ <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-2016-p#Text>

¹² https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU2016_216.pdf

Нормативно-правову базу, положення і рекомендації військово-педагогічної науки, створення та забезпечення якісних умов для професійної освіти у вищому військовому навчальному закладі Г. Артюшин рекомендує аналізувати як педагогічну систему, що являє собою суть концепції професійної підготовки майбутніх військовослужбовців. За словами дослідника, оцінка готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання вимагає комплексного аналізу всіх компонентів їхньої підготовки у Збройних Силах України (Артюшин, 2001).

Участь українського війська в Операції Об'єднаних Сил на сході нашої держави засвідчила про значні недоліки підготовки військових, які, передусім, залежать від якості офіцерського складу. Відповідно, у Міністерстві оборони України розглядалося питання з приводу покращення стану готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання під час освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах. Згідно наказу Міністерства оборони України низький рівень знань про озброєння та військову техніку, вміння вдало застосовувати її під час бойових дій та обслуговування є вагомими недоліками, які необхідно усувати під час професійної діяльності офіцерів під час професійної діяльності (*Наказ Міністерства Оборони України «Про введення в дію рішення колегії Міністерства оборони України»: від 14.08.2015 р. № 407*).

24 лютого 2022 року цей конфлікт переріс у повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, що спричинило важкі наслідки для населення та економіки нашої країни, а також для Збройних Сил України.

Українські військові продемонстрували свій патріотизм, мужність та готовність захищати свою країну. Однак, були значні недоліки у підготовці військових, зокрема офіцерського складу, які вплинули на ефективність бойових дій. Одним з головних недоліків, виявлених у процесі участі українського війська в захисті нашої держави, була недостатня підготовка військових до використання сучасного озброєння та військової техніки, що підвищує ризик для життя та здоров'я військовослужбовців.

На сьогоднішній день Україна не в змозі забезпечити свої військові потреби без залучення західних партнерів, зокрема США, Великої Британія, Польща, Франція, Нідерланди, Німеччина та ін. надають значну допомогу Україні у сфері військової техніки та

озброєння. Українські військові підрозділи вже успішно застосовують нове озброєння НАТО у зоні ведення бойових дій, що доводить ефективність співпраці зі світовими лідерами у військовій галузі. Проте, далі необхідно розвивати власні військові центри та підвищувати кваліфікацію українських військових фахівців.

Сучасні види зброї, зокрема озброєння НАТО, мають вплив на зміст і форми бойових дій, організаційну структуру, комплектування та готовність до професійної діяльності майбутнього офіцера. Разом з тим, зміни та розвиток у військовій освіті, організаційно-штатній структурі, системі бойової підготовки та виховання офіцерських кадрів значною мірою впливають на стан готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Ми переконані в тому, що це стало рушійною силою до суттєвих реформ у підготовці майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах. Важливим правилом таких реформ, безсумнівно, має стати якісна підготовка майбутніх офіцерів, які зможуть на достойному рівні виконувати бойові задачі та суттєво посилити обороноздатність нашої країни. Події, що відбуваються у нашій державі, посилюють глобальну воєнно-політичну нестійкість та змушують офіцерів правильно і швидко реагувати на запити Міністерства оборони України, вміння приймати нестандартні рішення, передбачати кінцевий результат своєї діяльності.

Ми вважаємо, що як особистісний розвиток офіцерів, так і їхня професійна підготовка до конкретних завдань є однаково важливими складовими формування їхньої готовності до успішної військової кар'єри. Перший підхід підкреслює важливість особистих якостей офіцерів, таких як лідерство, відповідальність, моральні принципи тощо, а другий – набуття необхідних знань, умінь та навичок для ефективного виконання службових обов'язків.

Відтак, можна впевнено стверджувати, що майбутні офіцери зобов'язані мати всі можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані під час виконання професійних завдань і в мирний, і у воєнний час.

На основі аналізу вітчизняних досліджень (Бахмат, 2012) систематизовано найважливіші завдання Збройних Сил України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Найважливіші завдання Збройних сил України

Мирний час	Період військового загострення	Воєнний час
підтримка воєнного потенціалу, покращення бойової та мобілізаційної готовності Сухопутних військ до припинення агресії противника	зростання складу та підвищення бойової та мобілізаційної готовності армії	виконання завдань за планом стратегічного розгортання Збройних Сил України
забезпечення бойової готовності військ для ведення бойових дій	збільшення сил і засобів виконання бойових завдань	створення перешкод у недопущенні військових конфліктів
готовність органів управління та Сухопутних військ до ведення бойових дій відповідно їхнього рольового призначення	ефективне розгортання угруповань військ у зоні збройного конфлікту	проведення спільних оборонних та наступальних операцій з іншими видами і родами військ Збройних Сил України
виготовлення резервного озброєння, бойової техніки та матеріальних засобів	нарошення обсягів військової підготовки тих громадян, які перебувають у запасі	—
участь у миротворчих операціях відповідно до міжнародних стандартів	участь у різноманітних анти терористичних навчаннях	—
участь у ліквідації наслідків аварії, стихійних лих	приведення до ладу озброєння та військової техніки, покращення матеріально-технічного забезпечення	—
участь у заходах з оперативного облаштування	забезпечення захисту державних кордонів	—

Джерело: укладено автором

До складу Сухопутних військ України входять такі роди військ: піхотні, моторизовані, мотопіхотні, механізовані, кавалерійські, танкові, повітряно-десантні, аеромобільні, ракетні, артилерійські, ППО, розвідувальні, інженерні, РХБ захисту тощо, підрозділи, частини й з'єднання. Можуть також мати власні авіаційні підрозділи, звані авіацією сухопутних військ або армійською авіацією. З метою дослідження сучасного стану готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання ми провели опитування (питальник подано в Додатку Ж). Опитування проводилося в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (всього опитаних – 1050, вік – 18 років і старші, очної та заочної форм навчання, з рівнем попередньої освіти – середньою) в період від 1 до 15 квітня 2021 року. Вік респондентів, форма навчання та рівень освітньої підготовки на момент вступу у вищі навчальні військові заклади представлено на діаграмах, поданих у Додатку Ж.

Основні завдання опитування:

- встановити причини, які спонукали обрати професію військового офіцера;
- визначити показник щодо готовності продовження навчання в майбутньому для підвищення своєї професійної компетентності (професійного самовдосконалення);
- узагальнити погляди майбутніх офіцерів про плани на майбутнє у Збройних силах України;
- визначити роль і місце вивчення іноземної мови у вищих військових навчальних закладах, зокрема: наскільки знання іноземної мови сприятимуть професійній підготовці майбутнього офіцера та подальшій офіцерській кар'єрі;
- виокремити види додаткових платних освітніх послуг, які майбутні офіцери готові оплачувати з метою їх професійного зростання тощо.

Аналіз відповідей на запитання про виокремлення чинників, які спонукали майбутніх офіцерів обрати професію військового офіцера показав, що провідним чинником є самостійне рішення кожного курсанта; до наступних чинників курсанти віднесли зовнішні чинники,

а саме: рівняння на командира, закінчення військового ліцею, війна на Сході нашої держави, незавершена справа учасника АТО, обіцянка, перспективи та патріотизм. Відтак, отримані результати дозволяють нам зробити висновок про свідомий вибір професії військового офіцера, що свідчить про стійкий інтерес служінню народу України та зміцнення обороноздатності нашої України проти російської агресії.

Наступною групою чинників, що спонукали обрати професію військового офіцера, є внутрішні чинники: рівняння на своїх батьків, родичів, друзів. Ми вважаємо, на вибір майбутніх військових вплинуло те, що вони зростали в професійному середовищі та знаходилися під впливом батьків, друзів, які також були військовими фахівцями. Таким чином, середовище в якому перебувають школярі, впливає на подальший вибір у житті професії і при вдалому її виборі, досягнення професіоналізму та успіху.

Варто зазначити, що під час вибору професії абітурієнти замислюються над тим, чи їхня спеціальність буде актуальною в майбутньому. Оскільки поруч з професіями, які затребувані людством на кілька років, а потім зникають з ринку праці, є безліч спеціальностей, які будуть існувати до тих пір, поки існує людство. Сьогоднішній світ настирливо вказує нам нові шаблони існування. Центральною серед них постає безпека як людська, так і суспільства. Тому, професію майбутнього військового обирають не всі, а лише дисципліновані, фізично, психічно, морально витривалі, які здатні швидко організувати себе, вміють аналізувати факти, мають розвинене мислення, можуть швидко ухвалювати рішення та ін.

На запитання: «Чи готові Ви продовжити навчання в майбутньому для підвищення своєї професійної компетентності?» ми отримали такі результати: так – 80 %, ні – 4 %; не визначилися – 15 %). Деякі респонденти не готові продовжувати навчання задля підвищення своєї професійної компетентності – 0,4 %. Таким чином, можемо зробити висновок, що рівень вмотивованості курсантів, їх прагнення здобувати знання та наслідувати приклад батьків, створюючи сучасні військові династії, є досить високий. Бажання розвиватися та вдосконалювати свої професійні здібності завжди дають змогу отримати вагомий вантаж нових знань завдяки талановитим викладачам та мудрим командирам.

Заслужують на увагу результати анкетного опитування курсантів щодо подальшого служіння у Збройних силах України, а саме: 32 % респондентів планують служити у Збройних Силах України увесь термін; 14 % ще не визначилися із планами на майбутнє, 55 % відповіли, що все залежить від обставин. Такі результати пояснюються тим, що значна кількість курсантів вбачає своє довготривале служіння у Збройних Силах України задля захисту нашої свободи та територіальної цілісності. Проте, чимало курсантів мають досвід служби у Збройних силах та в інших формуваннях України, беручи участь у бойових діях на Сході нашої держави та ін. Ми вважаємо, що нестабільна ситуація у нашій державі впливає на невизначеність окремих курсантів до подальшого служіння у Збройних силах України.

Цікавими є основні мотиви вибору професії військового у майбутніх офіцерів. У процесі опитування було з'ясовано, що: 67 % респондентів вказали на їх самостійне рішення, 20 % зазначили про відданість державі, 9 % респондентів зазначили, що це сімейна традиція. Під час вибору професії вирішальну роль відіграє мотивація. Встановлення основних мотивів вибору професії виступає одним з найважливіших чинників вибору професії, оскільки внутрішні мотиви сприяють вибору професії. Отримані результати опитування свідчать про те, що вірність Україні є невід'ємною ознакою національного свідомого громадянина. Адже бути військовослужбовцем непросто. Для представників цієї професії характерні такі риси як дисциплінованість, відданість державі, вірність присязі, також патріотизм. Їм часто доводиться ставити під ризик своє здоров'я та життя.

Отже, ми дійшли висновку, що професія майбутнього офіцера є престижною та затребуваною у суспільстві навіть у мирний час. Для окремих респондентів це була дитяча мрія, для когось – це справжній патріотизм, відданість своїй Батьківщині, для когось – це сімейна традиція та справа честі.

Аналіз воєнного стану в Україні вказує на те, що це не просто війна між двома країнами, а складний геополітичний конфлікт, який відображається на багатьох рівнях: політичному, економічному, соціальному та військовому.

Незважаючи на те, що Україна має достатній потенціал військової сили, протистояння росії вимагає більше різноманітних заходів,

включаючи дипломатію, економічні санкції та підтримку міжнародного співтовариства. Також важливим є збільшення інвестицій в миротворчу діяльність, дослідження в області безпеки та співпраця між науковцями з різних країн. Тільки такі комплексні підходи можуть допомогти знайти мирне та стійке рішення конфлікту, яке б підходило всім сторонам.

Важливим аспектом нашого дослідження є виявлення зацікавленості майбутніх офіцерів до вивчення іноземної мови, визначення рівня їх знань, та важливості володіння іноземною мовою (однією або декількох) для професійного зростання упродовж життя.

Аналіз проведеного анкетування щодо виявлення зацікавленості та важливості курсантів до вивчення іноземної мови, показав, що: більшість респондентів вважають, що знання іноземної мови важливі (81 %); 16 % зазначають, що знання іноземної мови не є важливими (Додаток Ж, діаграма 5). Варто зазначити, що серед респондентів були й такі, які вважають знання іноземної мови не зовсім важливими для професійного зростання. Таких курсантів, на нашу думку, потрібно спонукати до вивчення іноземної мови. Адже вільне володіння іноземною мовою є не лише показником освіченості, а й виступає потужним чинником для прийняття кадрового рішення у Збройних силах України.

Важливість вивчення англійської мови для кар'єри та професійного розвитку сьогодні неможливо переоцінити. Зокрема, у сфері оборони та військової справи знання іноземної мови є надзвичайно важливим. Це стосується не тільки комунікації з представниками інших країн, але і вміння працювати з іноземною зброєю та технікою. Приклад вторгнення росії в Україну показує, що знання іноземної мови може вирішувати питання життя та смерті на полі бою. Керівники військових операцій, які несуть відповідальність за безпеку своїх військовослужбовців та цивільних, мають бути здатними ефективно комунікувати з іншими країнами та міжнародними організаціями.

Як зазначено у дорожній карті вдосконалення мовної підготовки у Збройних силах України на 2021–2025 роки «3 огляду на приєднання України до Програми НАТО з розширених можливостей виникає необхідність забезпечення належної взаємосумісності підрозділів Збройних сил України із підрозділами держав-членів НАТО та потреба щодо підвищення ефективності функціонування сталої системи мовної

підготовки у Збройних силах України, спрямованої на забезпечення належного рівня володіння іноземною мовою особовим складом. Особливо важливого значення набуває опанування особовим складом англійської мови, що і є одним із чинників досягнення взаємосумісності з НАТО»¹. Головною метою є забезпечення опанування іноземної мови на високому рівні для проходження служби у міжнародних організаціях, заходах міжнародного оборонного співробітництва, навчання за кордоном, міжнародних миротворчих операціях та ін.

Таким чином, результати нашого дослідження підтверджують необхідність та важливість вивчення іноземної мови у вищих військових навчальних закладах.

За результатами опитування нам вдалося з'ясувати чи вивчають майбутні офіцери іноземну мову та наскільки цікавим є вивчення іноземної мови у вказаних навчальних закладах. Отже, 58 % респондентів вважають вивчення іноземної дуже цікавим; 30 % респондентів зазначили, що важко відповісти; 10 % респондентів вважають вивчення іноземної мови нецікавим (Додаток Ж, діаграма 6).

Високий показник зацікавленості курсантами у вивченні іноземної мови демонструє швидкий розвиток комунікативних навичок володіння англійською мовою та сприяє подальшому вдосконаленню. Вивчення іноземних мов у вищих військових навчальних закладах є комунікативно-прагматичним та професійно-орієнтованим, яке спрямоване на лише на розвиток навичок іншомовного спілкування майбутніх офіцерів, а й на підвищення їх професійної компетентності. 10 % респондентів вказує на те, що вивчення іноземної мови є не цікавим або залежить від теми та подачі матеріалу. Ми вважаємо, що тут посідає вагоме місце сам викладач. Адже метою та головним завданням викладачів іноземної мови є сприяння у підготовці фахівців, що відповідають нормам суспільства сьогодення. Науково-педагогічні працівники мають створити найкращі умови для розвитку успішних професійних комунікативних навичок та допомогти подолати всі труднощі, які виникають під час комунікативних бар'єрів.

Отже, партнерські стосунки викладача та курсанта є важливою умовою для безпосереднього процесу формування навичок професійного спілкування іноземною мовою у майбутніх офіцерів.

¹ Див.: https://www.mil.gov.ua/content/education/doroznya_karta_2021.pdf

Опитування показало, що важливою складовою формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів є участь в індивідуальних освітніх заходах (факультативах, гуртках, розмовних клубах з присутністю носіїв мови).

Аналіз проведеного анкетування активності майбутніх офіцерів у відвідуванні факультативів, розмовних клубів, гуртків показав, що: 30 % респондентів беруть участь в індивідуальних освітніх закладах, 50 % не беруть участь в індивідуальних освітніх закладах, 19 % беруть участь частково (Додаток Ж, діаграма 9). Частина респондентів вказала, що мають велике бажання відвідувати індивідуальні освітні заходи, але, за браком часу, не відвідують їх. Таким чином, важливу роль у підготовці майбутніх офіцерів відіграють позааудиторні заняття, розширюють обсяг знань, умінь та навичок, покращують формування активності, розвивають творче мислення, спонукають до креативних пошуків. Водночас, це допомагає майбутнім офіцерам якомога краще реалізувати себе у професійній діяльності у майбутньому, досягти вершин у саморозвитку.

Отже, потрібно з перших курсів навчання залучати курсантів до участі в різноманітних факультативах, гуртках, тощо. Адже організовані позааудиторні заняття належним чином сприятимуть поглибленому засвоєнню навчальних дисциплін, формуванню власної думки, ініціативи тощо.

Проаналізуємо більш ґрунтовно результати опитування, подані на рис. 2.2.1.

Результати опитування на запитання «Чи готові Ви до постійного самовдосконалення?» засвідчують, що: 79 % респондентів готові до постійного самовдосконалення, 13 % зазначили, що це необхідність, 6 % респондентів не визначилися, 2 % не готові до самовдосконалення. Такі результати можна пояснити усвідомленням майбутніх офіцерів корекційної роботи над собою. Розуміння особистих недоліків, прагнення їх усунути, розроблення плану власних заходів щодо постійного самовдосконалення, демонструють високий рівень самоорганізації курсантів щодо формування готовності до професійного зростання. Тільки планомірна індивідуальна робота над собою, готовність до покращення професійних якостей, значний потенціал до самокритики, самоконтролю, підштовхують майбутніх військових до саморозвитку, що спричиняє розкриття творчого потенціалу.

Індивідуальний творчий підхід під час вирішення військово-прикладних завдань призведе до професійної майстерності, що є неминучою умовою для успішної кар'єри сучасного військовослужбовця Збройних сил України. Тому, ідея активізації постійного самовдосконалення має бути втілена у процес викладання всіх дисциплін.

Рис. 2.2.1. Відповіді на запитання «Чи готові Ви до постійного самовдосконалення?»

Заслужують на увагу результати опитування, які свідчать про готовність майбутніх офіцерів служити народу України. У процесі дослідження було з'ясовано, що: 69 % респондентів готові служити народу України, 16 % респондентів можуть служити народу України; 15 % респондентів хочуть служити народу України (Додаток Ж, діаграма 8).

Кожен громадянин України, вступаючи у Збройні сили України, зобов'язаний особисто присягнути українському народу на вірність і чесність, дотримуватися Конституції та законів України, реалізовувати їх у житті. Професія військового є надто відповідальною, адже її обов'язком є служіння народу України¹.

Результати проведеного опитування свідчать, що майбутні офіцери готові виконувати важливу місію, захищаючи суверенітет і незалежність нашої держави та демонструвати приклад мужності та патріотизму. Військова служба вимагає високого професіоналізму,

¹ Див.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1936-12#Text>

надзвичайної відповідальності та непохитності. Події сьогодення у нашій державі демонструють чіткий приклад, де потрібна висока бойова готовність, стійкість та героїзм, прийняття ефективних бойових рішень.

Аналіз проведеного анкетування на запитання «Ви б хотіли змінити освітній процес Вашого навчального закладу?» показав такі результати: 51 % респондентів хочуть змінити освітній процес свого навчального закладу, 8 % респондентів не хочуть вносити змін, 10 % респондентів вважають, що немає потреба вносити змін в освітній процес свого закладу освіти, 158 % респондентів зазначили, що усім задоволені, 16 % – не визначилися з відповіддю.

Дослідження сучасного стану освітнього процесу шляхом опитування у навчальних закладах показує, що переважна більшість респондентів вважає за необхідне внести зміни в освітній процес свого навчального закладу. На нашу думку, це пояснюється тим, що система військової освіти України потребує кардинального оновлення, подальший розвиток якого пов'язаний із впливом інших чинників: інтенсивними змінами в інформаційно-комунікаційних технологіях, проведення операції об'єднаних сил у східній частині нашої держави, потребою підготовки українського війська до ведення війни проти російської федерації.

Дослідження виявило, що деякі респонденти були задоволені освітнім процесом свого навчального закладу. Ми розуміємо це як повільне реагування на сучасні напрями системи військової освіти та прагнення їх реалізовувати у власних цілях. Тут необхідною передумовою виступає всебічний розгляд трансформації системи військової освіти України.

Аналіз проведеного опитування щодо внесення змін в освітній в процес навчального закладу продемонстрував такі результати. До найбільш вагомих змін респонденти віднесли такі: 1) збільшити кількість годин на самопідготовку; 2) створити можливість для проходження індивідуальних професійно-зорієнтованих тренінгів; 3) збільшити години на проведення семінарських та практичних занять; 4) створити можливість для індивідуального вибору тих предметів, які цікаві (необхідні) конкретному здобувачеві освіти; 5) створити умови для закордонного стажування / вивчення професійно-зорієнтованих дисциплін на етапі навчання; 6) створити умови

для проходження навчання практичної підготовки за обраним фахом у подібному вітчизняному закладі; 7) створити додаткові платні освітні послуги.

Освітній процес у закладах вищої освіти відбувається у таких формах: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи. Як свідчать результати опитування, кількість годин на вивчення певних дисциплін є недостатньою, тому респонденти вважають доцільним збільшити кількість годин на самопідготовку, мати можливість самостійно вибирати предмети та створити умови для закордонного стажування з метою отримання неоціненого досвіду провідних країн світу та готові оплачувати додаткові освітні послуги з метою вдосконалення своєї професійної майстерності.

Ми дізналися, які ж саме освітні послуги майбутні офіцери готові оплачувати з метою професійного зростання, а саме: 46,8 % опитаних готові оплачувати зарубіжне стажування, 33,6 % готові оплачувати додаткове вивчення іноземних мов, 33 % готові оплачувати перекваліфікацію / другу освіту; 30 % опитаних готові оплачувати тренінги професійного зростання; 29 % готові оплачувати одночасне оволодіння суміжними професіями (Додаток Ж, діаграма 11).

Таким чином, значна частина респондентів з метою професійного зростання готова оплачувати додаткові освітні послуги та самовдосконалюватися. Майбутній офіцер потребує більш тісної співпраці з науково-педагогічними працівниками, використання найсучасніших форм та методів навчання, а також стабільного оновлення навчальної бази. Навчальні програми та матеріальне забезпечення постійно перебувають в доопрацюванні, а відкориговані програми, хоч і містять повноцінний навчальний матеріал, не забезпечують якісного навчання майбутніх офіцерів. Тому і виникає потреба у додаткових освітніх послугах.

Як свідчать результати опитування значна кількість респондентів вбачає у зарубіжному стажуванні можливість здобути практичні навички та збагатитися неоцінним досвідом, який вони безумовно використають під час служби. Додаткове вивчення іноземної мови підвищуватиме рівень міжнародного співробітництва України з країнами-членами НАТО. Такі нові спроможності сприятимуть професійному вдосконаленню майбутніх офіцерів, нададуть додаткові можливості в майбутньому взяти участь у різноманітних освітніх програмах

для військовослужбовців. Частина респондентів вважає доцільним змінити професію, відвідувати тренінги професійного зростання чи одночасно оволодіти суміжною професією.

На нашу думку, це пояснюється війною, яка радикально змінює людей та їхнє світосприйняття, а ринок праці висуває свої ультиматуми в умовах постійного оновлення інформації, ерудиції, умінь та навичок. Щоб бути конкурентноздатним, потрібно безупинно навчатися та вдосконалюватися.

Ми вважаємо, що потрібно запровадити безоплатні додаткові освітні послуги у військових частинах та установах для того, щоб наші захисники мали змогу отримувати якісні та перспективні профорієнтаційні послуги, не витрачаючи власних коштів.

Було цікаво дізнатися послідовність власних дій респондентів щодо реалізації професійних планів від найбільш до найменш важливих. На це запитання ми отримали такі результати: 1) набути впевненості; 2) бути відповідальним; 3) віра у власні можливості; 4) чітке виконання службових обов'язків; 5) постійне самовдосконалення професійної майстерності; 6) прагнути досягти успіху у професійній діяльності; 7) досконале вивчення іноземної мови.

Запропоновані твердження необхідно було проранжувати у порядку значущості, де перше означення найбільш важливе.

Отримані результати опитування свідчать про високий бойовий дух та чітке усвідомлення майбутніми офіцерами найбільш важливих власних дій на шляху до реалізації професійних планів. На думку респондентів, саме така послідовність призведе до формування належного рівня професіоналізму.

На запитання «Які чинники на Вашу думку сприяють формуванню професійної готовності майбутнього офіцера до професійної діяльності. Оберіть три найбільш вагомі» ми отримали такі результати: 73 % респондентів зазначили, що практична діяльність; 54 % вважають патріотичне виховання у закладах вищої освіти; 47 % відповіли, що профільюючі предмети; 45 % зазначили, що умови навчання; 38 % відповіли, що самоосвіта; 20 % вказали тренінги, 19 % відзначили профорієнтаційну роботу. Результати опитування чітко демонструють, що значна частина респондентів потребує більше практичної діяльності, патріотичного виховання у закладах вищої освіти, профільюючих предметів та кращих умов навчання, самоосвіти тощо. Адже

для оволодіння військовою майстерністю потрібні широка загальнокультурна освіта та ерудиція. Як свідчать результати опитування, майбутні офіцери не зможуть по справжньому розвинути свої аналітичні здібності, уяву і розсудливість, інтуїцію, якщо тренуватимуться тільки під час виконання професійних завдань. Сукупність таких чинників на сьогодні визнаються бажаним елементом підготовки професійного офіцера. Результати опитування зображені у діаграмі на рис. 2.2.2.

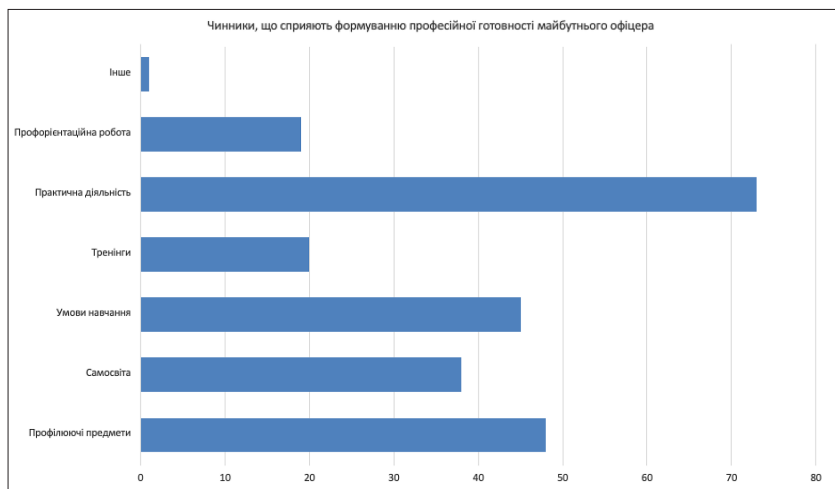

Рис. 2.2.2. Відповіді на питання «Які чинники, на Вашу думку, сприяють формуванню професійної готовності майбутнього офіцера до професійної діяльності?»

На запитання «Які, на Вашу думку, основні ознаки готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів?», ми отримали такі результати. Домінантними ознаками готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів є: знання із військової галузі, професійні вміння (86 %), постійне самовдосконалення (74 %), бажання досягти успіху у професійній діяльності (70 %) та вміння спілкуватися іноземною мовою (35 %) (Додаток Ж, діаграма 10). Це свідчить про те, що більшість курсантів адекватно усвідомлюють та визначають для себе пріоритетні напрями на шляху до поставлених цілей під час

виконання службових обов'язків. Відповіді засвідчують, що професійні вміння та знання із військової галузі переважають та підтверджують те, що без належних практичних навичок та знань неможливо бути готовим до професійної діяльності. Решта поодиноких відповідей вказують на психофізіологічний аспект готовності до професійної діяльності, який охоплює впевненість в собі і в своїх силах, адекватність, бажання самостійно завершувати розпочату справу до кінця, здатність вільно контролювати свою та чужу поведінку, професійну діяльність, активність і саморегуляцію, врівноваженість і витривалість, емоційну стійкість, фізичну витривалість. Ці характеристики та можливості забезпечують високу ефективність у виконанні професійних функцій майбутніх офіцерів.

Отже, аналіз сучасного стану сформованої готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання дає змогу зробити висновок, що 80 % респондентів готові продовжити навчання задля вдосконалення своєї професійної майстерності. Спонукає їх до цього патріотизм, відданість державі, бажання захистити свою рідну землю. 70 % респондентів готові служити народу України та 79 % готові до постійного самовдосконалення. Згідно опитування 86 % респондентів вважають знання із військової галузі та професійні вміння основними ознаками готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів, а 47 % опитаних вважають зарубіжне стажування одним із найкращих додаткових освітніх послуг, які вони готові оплачувати з метою професійного зростання. Адже вивчення зарубіжного досвіду передових армій світу українськими воїнами великою мірою призведе до вдосконалення введення бойових дій. Від професійної підготовки офіцерського складу Сухопутних військ України, залежатиме результат бойових дій, життя та здоров'я особового складу.

Дослідження показують, що додаткова освіта є ключовим елементом успіху в кар'єрному зростанні. Зокрема, знання іноземних мов може допомогти в ефективному використанні іноземних технологій, що має важливе значення для сучасної військової справи. Також важливим є професійний розвиток та перспективна профорієнтація для військових, які ведуть активні бойові дії. Запровадження безкоштовних додаткових освітніх послуг може забезпечити військовим необхідні знання та навички для ефективного ведення військових дій та кар'єрного зростання у майбутньому. Це може сприяти створенню

військової системи з кваліфікованими та професійними кадрами, що забезпечуватиме безпеку та стабільність в Україні.

Проведене опитування сучасного стану готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання підтвердило актуальність нашого дослідження оскільки ми бачимо, що мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний компоненти потребують підсилення.

Таким чином, подальший розвиток та підтримка професійного зростання майбутніх офіцерів є ключовим фактором в успішному виконанні завдань військової діяльності та забезпечення національної безпеки.

2.3. Модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу

Процес формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів – цілеспрямований, систематичний та планомірний процес, ефективність якого залежить від діяльності науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів та зосереджений на формуванні належних професійних якостей курсантів у контексті готовності до професійної діяльності. Вагоме місце тут посідає дослідження результативності цього процесу. Під результативністю ми розуміємо досягнуті результати разом з поставленими цілями та завданнями за певний період часу. Його наукове обґрунтування потрібно розглядати через побудову моделі. Саме тому побудова моделі формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів в контексті акмеологічного підходу є важливим етапом нашого дослідження.

Доцільність використання методу моделювання аргументована у працях науковців, зокрема: Т. Гуменюк (Гуменюк, 2010), О. Дахін (Дахін, 2003), Є. Лодатко (Лодатко, 2022), О. Шапран (Шапран, 2011) та ін. Під моделлю розуміємо знакову систему, яка частково зображає низку чинників, що окреслюють об'єкт на різних сферах його розвитку та самозабезпечення.

Сучасні способи використання методу моделювання широко застосовуються в працях таких науковців, як: О. Дахіна (Дахін, 2003),

Р. Серветника (Серветник, 2004), В. Шейка (Шейко, 2006), Н. Мачинської (Мачинська, 2016), Є. Лодатко (Лодатко, 2010; Лодатко, 2022) та ін. Моделювання вчені розглядають як метод, що має змогу об'єднати емпіричні та теоретичні методи, пов'язати дослідження і структуру механізмів. На основі теоретичного аналізу ми уклали структурно-функціональну модель готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Є. Лодатко зазначає, що процес моделювання характеризується:

- метою (для чого здійснюється моделювання);
- об'єктом (де здійснюється моделювання);
- предметом (що моделюється).

Вчений стверджує, що педагогічне моделювання слід розглядати як дослідження педагогічних явищ (об'єктів) за допомогою моделювання інших характеристик чи умов існування. Об'єктом педагогічного моделювання виступає освітній процес, що втілюється у соціокультурному просторі в рамках конкретно встановленого часу; предметом педагогічного моделювання, на думку дослідника, є управлінські структури освітніх систем та компетентнісні досягнення суб'єктів.

Як стверджує Н. Мачинська, модель фахівця – це якісна характеристика сукупності знань, навичок, особистих якостей, якими повинен володіти фахівець для успішного виконання своїх посадових обов'язків. У дослідженні вченої, модель майбутнього магістра є ключовим елементом, що веде до його саморозвитку та слугує орієнтиром, допомагаючи магістранту чітко усвідомити вимоги до його майбутньої професійної діяльності. Модель фахівця описує траєкторію розвитку обраної галузі, окреслює необхідні знання, навички, способи дії, особисті якості, а також стан здоров'я та стійкість до стресів, які є ключовими для успішної професійної діяльності (Мачинська, 2013).

На переконання О. Дахіна, моделювання важливо вивчати як окремий напрям у контексті загального дослідження. Вчений зазначає, що для моделювання характерні певні особливості та стверджує, що педагогічне моделювання зображає аксіоматичну частину, побудовану на принципах вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, тобто загальну методологію, і змістову – споріднену з проблемною педагогікою (Дахін, 2003).

У науковому дискурсі модель є штучно створеною формулою, яка може бути зображена у вигляді схем, фізичних конструкцій, знакових форм та формул. Модель призначена для відображення структури, властивостей, взаємозв'язків та відносин між елементами досліджуваного об'єкта в спрощеній та доступній формі. А. Дахін умовно поділяє модель на три види:

- фізична-репрезентація об'єкта або процесу, яка має фізичну природу та структуру, подібну до оригіналу;
- матеріально-математична – абстрактні об'єкти, де фізична реалізація відрізняється від прототипу, але описується математично з високою точністю та дозволяє відтворити оригінал;
- логіко-семіотична – побудована на основі спеціальних знаків, символів та структурних схем, що дозволяє відтворити структуру та взаємозв'язки між елементами педагогічних явищ з точністю (Дахін, 2003).

В. Бахрушин поділяє моделі на дві категорії:

1) реальні (речовинні, матеріальні, натурні), які можуть бути реальними об'єктами і відтворювати характеристики та властивості оригіналів. Це робить їх більш зручними для дослідження. Прикладами таких моделей є різноманітні макети, схеми приладів тощо;

2) абстрактні (ідеальні) моделі є концептуальними конструкціями, що створюються засобами мислення та свідомості і не залежить від фізичної реальності.

Абстрактні моделі поділяються на різні типи, такі як мовні, графічні, знакові, математичні, алгоритмічні тощо. Ідеальні моделі можуть бути використані для опису різних реальних процесів та об'єктів, і надають можливість розуміти та досліджувати їх безпосередньо за допомогою концептуальних засобів. Прикладами таких моделей можуть бути різні формули, рівняння, схеми, плани тощо (Бахрушин, 2009).

Як стверджує В. Міхеев, значна кількість сучасних педагогічних досліджень зосереджені на моделюванні різноманітних характеристик та окремих аспектів навчання та виховання, як на загальноосвітньому, так і на професійно-орієнтованому рівнях, що пояснюється різноманітністю гносеологічних функцій процесу моделювання.

У педагогічному моделюванні існують складності, пов'язані з багатоланковою структурою педагогічних процесів та неможливістю

точного відтворення педагогічних явищ в часі за заздалегідь визначеними умовами.

В. Міхєєв зазначає, що моделювання в педагогіці включає кілька аспектів застосування, а саме:

- гносеологічний, що дозволяє використовувати модель як інструмент пізнання педагогічних явищ;
- загальнометодологічний, що дозволяє оцінювати зв'язки та взаємозв'язки між елементами навчально-виховного процесу на різних його рівнях;
- психолого-педагогічний – дає змогу описати різні аспекти навчально-виховної та загально-педагогічної діяльності та виявити психолого-педагогічні закономірності на цій основі (Міхєєв, 2006).

Проаналізуємо окремі структури моделей професійної підготовки фахівців фізичного виховання та майбутніх офіцерів служби цивільного захисту України з більш детальною характеристикою їх структури. Так, Т. Дерєка пропонує модель неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання на засадах акмеології, зображаючи такі етапи:

- аналіз потреб у професійній підготовці: аналіз своїх знань, вмінь та навичок, щоб зрозуміти, які аспекти роботи потребують додаткової підготовки для планування професійного розвитку та розроблення плану неперервної професійної підготовки;
- розвиток знань та вмінь: набуття нових знань та вмінь, щоб підвищити свою професійну кваліфікацію;
- оцінка результатів неперервної професійної підготовки: оцінка результатів неперервної професійної підготовки та внесення корективів до свого плану професійного розвитку.

Запропонована у праці Т. Дерєки модель професійної підготовки фахівців фізичного виховання базується на акмеологічних засадах та включає аналіз потреб у професійній підготовці, розвиток знань та вмінь, оцінці результатів та корекції плану професійного розвитку. Ця модель може бути корисною для організації ефективної неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання та майбутніх офіцерів, які мають високі вимоги до своєї кваліфікації (Дерєка, 2016, с. 295).

Г. Хлипавка запропонувала структурно-функціональну модель формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби

цивільного захисту України. Модель містить п'ять блоків: теоретико-методологічний, цільовий, суб'єктний, змістовно-процесуальний та результативний, які взаємодіють для досягнення поставлених цілей. Розглянемо дану модель більш детально.

Теоретико-методологічний блок є ключовим складником для змістового значення моделі та основних принципів її функціонування. Він містить цілий комплекс методологічних підходів, вихідних положень, які визначають зміст, організаційні форми і методи навчального процесу, зовнішніх та внутрішніх факторів, які мають вплив на освітній процес майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі. Провідними компонентами цільового блоку є мета (створення організаційної системи професійної підготовки, що забезпечує інтегрований результат з підвищення рівня сформованості соціальної компетентності майбутніх офіцерських кадрів) та завдання (забезпечення послідовності здійснення професійної підготовки задля формування компонентів соціальної компетентності тощо).

Суб'єктний блок моделі формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів зображає принциповість взаємозв'язків між суб'єктами професійної підготовки. Змістові складники суб'єктного блоку ґрунтуються на гуманістичних та феноменологічних теоріях та гарантують процес формування соціальної компетентності у майбутніх офіцерів.

Змістово-процесуальний блок є основою моделі формування соціальної компетентності курсантів, що накопичує логічні зв'язки між її складниками й гарантує реалізацію методичного супроводу формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів.

Результативний блок спрямований на встановлення рівнів сформованості компонентів в курсантів. Крім того, опрацьовано критеріально-діагностичний апарат (комунікативно-діяльнісний, рефлексивно-психологічний, професійно-особистісний та ін.) та їх ознаки, що дозволяють встановити позитивний результат роботи розробленої моделі для досягнення динаміки сформованості соціальної компетентності в майбутніх офіцерів (Хлипавка, 2016).

Ця модель може бути корисною для використання у вищих військових навчальних закладах України для підвищення рівня професійної готовності майбутніх офіцерів.

Здійснивши аналіз наукових досліджень вчених, ми виокремили ключові етапи педагогічного моделювання, які доцільно використати

для розробки моделі формування готовності до професійного зростання в майбутніх офіцерів.

Перший етап пов'язаний з вивченням педагогічного процесу підготовки офіцерів, виявленням закономірностей його функціонування та визначенням його найважливіших складових.

На другому етапі конкретизуємо цілі нашого моделювання, тобто формулюємо питання, на які хочемо отримати відповіді за допомогою створеної моделі. Це дозволить нам визначити ключові аспекти педагогічного процесу, які необхідно включити в модель для досягнення поставлених цілей.

Третій етап спрямований на впровадження розробленої моделі з метою досягнення конкретних результатів: підвищення якості підготовки майбутніх офіцерів, оптимізації освітнього процесу та загального покращення ефективності роботи вищого військового навчального закладу.

Четвертий етап дослідження присвячений емпіричний перевірці валідності розробленої педагогічної моделі готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів. Ми розуміємо педагогічну систему як ідеальну конструкцію, що відображає цілеспрямовану взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Структурно-функціональна модель, обрана нами для візуалізації системи, дозволяє не лише детально описати її компоненти та зв'язки, але прогнозувати її поведінку в реальних умовах вищого військового навчального закладу (Маслій, 2020). Завдяки цьому ми можемо оцінити, наскільки розроблена модель відповідає реальним потребам та завданням підготовки офіцерів.

Модель формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів, запропонована О. Маслієм, базується на таких функціях: прогностичній (аналіз можливих ситуацій та розробка стратегій на основі попередньої оцінки ризиків і вигод); комунікативній (взаємодія зі співробітниками, підлеглими, колегами та іншими зацікавленими сторонами); аналітичній (розуміння складних процесів та взаємозв'язків між ними, пошук рішень на основі аналізу даних); організаційній (управління ресурсами, планування та контроль за виконанням завдань); мотиваційній (здатність мотивувати співробітників до досягнення поставлених цілей та саморозвитку); інноваційній (здатність до нововведень та пошук інноваційних рішень);

особистісно-професійній (розвиток власних особистісних якостей та професійних навичок) та нормативній (регламентація нормативно-правової бази в педагогічних, організаційних і управлінських діях та інших) (Маслій, 2020).

Визначення структури моделі підготовки майбутніх офіцерів до професійного зростання у Збройних Силах України також має низку особливостей. Найскладнішою та найменш прогнозованою складовою моделі готовності до професійного зростання будь-якого військово-службовця є його особистісні якості. Функціональний та воєнно-професійний компоненти моделі готовності до професійного зростання практично не відрізняються за змістом у представників різних родів військ та військово-облікових спеціальностей. Натомість, особистісна складова моделі готовності до професійного зростання військовослужбовця має досить різнобічні трактування. Це зумовлено тим, що формування особистості військовослужбовця лише частково залежить від ефективності навчально-виховного процесу у військовому навчальному закладі. Значно більший вплив на її розвиток мають чинники, які не пов'язані з системою освіти у Збройних Силах України, такі як спадковість, патріотичне виховання, сімейне виховання, стан суспільства тощо. Таким чином, модель підготовки майбутніх офіцерів до професійного зростання у Збройних Силах України повинна включати не лише формування знань, навичок та вмінь, але й розвиток особистісних якостей, необхідних для успішного виконання службових обов'язків.

Розробка моделі формування готовності до професійного зростання майбутніх військовослужбовців ґрунтується на комплексному аналізі таких ключових підходів:

- компетентнісний: визначення ключових компетенцій, необхідних для успішного виконання військовослужбовцями професійних обов'язків;
- прогностичний: врахування динамічності та мінливості середовища, в якому будуть діяти в майбутньому військовослужбовці;
- системності та безперервності: розгляд моделі розвитку готовності до професійної діяльності як цілісної системи, що складаються з взаємопов'язаних елементів;
- інтеграційний та міждисциплінарний: поєднання знань та методів з різних галузей науки для створення цілісної моделі формування готовності до професійної діяльності майбутніх військовослужбовців;

- акмеологічний: використання принципів акмеології, науки про закономірності розвитку та розквіту особистості, для оптимізації процесу підготовки військовослужбовців;
- культурологічний: вивчення впливу військової культури та цінностей на формування готовності до професійного зростання;
- гуманістичний: визнання цінності особистості військовослужбовця та спрямованість моделі на його всебічний розвиток.

Проаналізуємо зміст означених підходів.

Компетентнісний підхід фокусується на визначенні ключових компетенцій, необхідних для успішного виконання військовослужбовцями своїх професійних обов'язків. Він передбачає чітке розуміння знань, навичок та вмінь, які потрібні для кожної посади або сфери діяльності. Згідно з дослідженнями В. Поліщука дидактична значущість компетентнісного підходу полягає у можливості систематично навчати курсантів комплексу процедур науково-теоретичного характеру. Це зробить їх більш підготовленими до виконання своїх професійних обов'язків у сучасному динамічному та мінливому середовищі. Тут важливим є те, що курсанти зобов'язані усвідомлювати особисту та соціальну значущість результатів навчання. Якщо цього не буде відбуватися, майбутні офіцери втратять інтерес до освітнього процесу, а його ефективність значною мірою знизиться (Поліщук, 2006). На нашу думку, реалізація компетентнісного підходу у підготовці майбутніх військовослужбовців має ґрунтуватися на таких напрямках:

- удосконалення змісту військової-професійної підготовки;
- застосування в освітньому процесі інноваційних технологій, нових форм і методів навчання;
- підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників;
- вдосконалення навчально-матеріальної бази;
- створення і розвиток польової навчальної бази.

Прогностичний підхід до підготовки військових фахівців ґрунтується на формуванні у майбутніх офіцерів здатності прогнозувати події та приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності. І. Азаров у своєму дослідженні вказує, що важливими складовими прогностичного підходу є: структуризація змісту освіти, прогностична діяльність та розвиток особистісних якостей (Азаров, 2016).

Системний підхід передбачає вивчення навчальних дисциплін професійної підготовки у певній послідовності, яка відповідає логіці

їхнього змісту та забезпечує формування у військовослужбовців цілісного уявлення про військову справу. Шляхи реалізації цього підходу розкривають необхідність у взаємному зв'язку навчальних дисциплін за змістовим наповненням та місцем у освітньому процесі та змістовну і технологічну логіку навчального матеріалу з навчальних дисциплін. Зміст педагогічного процесу з військової підготовки окреслює узгодженість під час стройової, вогневої, фізичної, загально-професійної, військово-професійної та професійно-спеціальної підготовки.

Системний підхід характеризується взаємозв'язком між цілеспрямованою діяльністю майбутніх військових (свідомістю) та їхніми певними діями чи вчинками. Можливість військових спеціалістів усвідомлювати об'єктивну реальність є ключовим важелем їхнього відношення до перебігу подій, манер, поступок, моделювання їхньої професійної підготовки в майбутньому. Доцільно виокремити, що процес усвідомлення формується на основі систематично набутих знань, умінь та навичок, що породжують змістове наповнення свідомості особистості. Свідоме вивчення майбутніми офіцерами профільних дисциплін займає вагоме місце в інших професійних напрямках. Системність опанування знань у військовій галузі гарантуватиме їх незламність та силу духу під час професійної підготовки (Ягупов, 2002).

Згідно з поглядами Н. Ничкало, безперервність професійної підготовки є необхідним для функціонування людини та ключовим постулатом в освітній сфері, охоплюючи різні вікові етапи її розвитку, також одним з ключових принципів втілення української освітньої політики, що відображає тенденцію розвитку професійно-компетентних військових фахівців (Ничкало, 2005).

В. Поліщук переконливо доводить, що основою розвитку безперервної фахової освіти фігурують протиріччя між її складниками та їх характерними ознаками. Суттєвим є не виявлення самих суперечностей, а знаходження ефективних рішень. Обрання ефективного вирішення проблеми зумовлюється цільовими потребами, котрі містять свою ступеневість, а саме: пріоритетні рішення, і ті, що окреслені на сьогодні (стратегічні, тактичні та оперативні цілі) (Поліщук, 2006, с. 154).

Досліджуючи неперервну освіту майбутніх військових, Т. Собченко зазначає, що така освіта має своєю суттю не тільки

організаційний, безперервний педагогічний процес, а й планомірну послідовну взаємодію окремих етапів компетентності, що можуть сприяти ефективним результатом та гарантувати вищий рівень формування професійної компетентності майбутнього військовослужбовця (Собченко Т. 2024).

Безперервне навчання – це структурований комплекс державних, приватних і громадських освітніх закладів, які забезпечують організаційну і змістовну єдність і спадкоємний зв'язок всі ланок освіти, що забезпечують прагнення людини до самоосвіти і розвитку протягом усього життя. Принцип безперервності охоплює системне навчання майбутніх військових, тому є потреба в постійному коригуванні освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі.

Інтеграційний та міждисциплінарний підхід вимагає, щоб навчальні дисципліни, які вивчається в процесі підготовки військовослужбовців, були взаємопов'язані між собою. Це сприяє формуванню у військовослужбовців цілісного уявлення про військову справу та забезпечує їхню професійну підготовку на високому рівні. Впровадження інтеграційного та між дисциплінарного підходу в освітній процес вимагає реалізації його фахових освітніх рекомендацій. Сміслові характеристики охоплюють взаємне розташування логіко-змістових елементів інтеграційних процесів, їх різноманітні деталі, ступені, обсяги та способи інтеграції (Собко, 2007). Згадані процеси є в суттєвій залежності від тих елементів, які присутні в інтеграції та які з'являються в результаті інтеграції.

Суть інтеграційного підходу під час військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів полягає в тому, що військова освіта охоплює як і професійну так і військову освіту, єднає елементи компетенції, такі як: знання, уміння та навички у систематизовану професійну підготовку майбутніх військових.

Інтеграційний та міждисциплінарний підхід полягає у ефективному підвищенні професійної підготовки курсантів завдяки опануванню ними типізованих (узагальнених) професійних навичок навчально-пізнавальної діяльності. Проте важливим завданням міжпредметних зв'язків являється встановлення фактичного рівня знань отриманих курсантами на загальноакадемічних кафедрах та співвідношення закладених знань, необхідних для вивчення вузькопрофільних дисциплін. Підґрунтям загальнонаукових дисциплін

є обізнаність, важлива для використання під час практичної діяльності фахівцями лише у тому випадку, якщо під час педагогічного процесу буде використана послідовність між загальними та вузько-профільними дисциплінами та міжпредметна консолідація.

Акмеологічний підхід стає все більш популярним у військовій освіті. Він використовується для вивчення інноваційних методів підготовки майбутніх військовослужбовців. В. Бабак, вивчаючи дидактичні індикатори засобів акмеологічного тренінгу в дослідженні підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності вважає, що цей підхід дозволяє зрозуміти закономірності розвитку особистості майбутнього офіцера, стимулювати ефективне виконання професійних дій, глибше розвивати основи професіоналізму. Вчений зазначає, що виконання акмеологічних вправ у тренінгах може бути активною формою групового навчання та способом корекції індивідуального розвитку особистості курсанта (Бабак, 2017). Більш ґрунтовно зміст акмеологічного підходу розкрито в підрозділі 1.2.

Такий підхід пропонує новий погляд на підготовку майбутніх офіцерів, роблячи акцент на їхньому особистісному розвитку.

Як зазначає В. Осьодло, культурологічний підхід у військовій освіті ґрунтується на розумінні того, що культура є ключовим фактором, який впливає на процес підготовки військових фахівців. Він підкреслює зв'язок між військовою службою та культурними цінностями, традиціями та менталітетом армійського соціуму. Цей підхід передбачає вивчення культурної спадщини армії, розуміння духовних основ життя суспільства, виховання військового обов'язку та відданості вітчизні, підготовка до міжкультурної взаємодії. Важливим аспектом культурологічного підходу є розвиток культурного потенціалу педагогічної освіти. Це означає, що науково-педагогічні працівники у вищих військових навчальних закладах повинні володіти не лише глибокими знаннями з військової справи, але розуміти культурні цінності та традиції армії (Осьодло, 2016).

Гуманістичний підхід, за В. Улічем, ґрунтується на повазі до особистості курсанта та його активній участі в освітньому процесі. Цей підхід включає такі етапи:

- моделювання процесу підготовки (використання сучасних методів моделювання для оптимізації навчального процесу, врахування індивідуальних особливостей курсантів та їхніх потреб);

- особистісно-орієнтована освіта (зосередження на розвитку особистості курсанта як вільної, самостійно-мислячої та дієвої особистості);
- застосування педагогіки співробітництва (спільна діяльність викладачів та курсантів, яка ґрунтується на взаєморозумінні, повазі та прагненні до спільного успіху);
- гуманітаризація та гуманізація освіти (включення до навчальних програм курсів з гуманітарних наук, які сприяють розвитку етичних, естетичних та інших цінностей у курсантів);
- використання комплексних, системних та діяльнісних підходів (поєднання різних методів та методик навчання, які сприяють активному засвоєнню знань, умінь та навичок курсантам) (Уліч, 2007).

На основі вищезазначених підходів сформулюємо мету формування готовності до професійного зростання в майбутніх військово-службовців у контексті акмеологічного підходу. Ця мета полягатиме у забезпеченні:

- належної професійної підготовки майбутніх офіцерів;
- формування необхідних компетенцій, знань, умінь та навичок;
- виховання високих морально-етичних якостей;
- розвиток стійкості до стресів та психологічної підготовки до бойових дій;
- здатність до саморозвитку та самовдосконалення протягом всієї військової кар'єри.

В. Ягупов стверджує, що у військовій дидактиці підходи до навчання є основою для визначення та реалізації ефективних шляхів і методів навчання військовослужбовців. Вони відображають закономірності, що характеризують дидактичний процес і забезпечують досягнення навчальних цілей. Вивчення провідних тенденцій навчання військовослужбовців, вирішення суперечностей, що виникають під час процесу навчання, визначення основних положень, які викладається в гуманітарних предметах та визначення змісту, методів та форм навчальної діяльності є важливими аспектами дослідження у цій галузі. Отже, підходи до навчання військовослужбовців є основою для організації та проведення військового дидактичного процесу. Вони відображають закономірності навчання та визначають методику, зміст та проведення навчання у Збройних Силах України (Ягупов, 1999).

На основі теоретичного аналізу методологічних підходів нами була розроблена структурно-функціональна модель готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Ми вважаємо, що модель формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів має містити такі блоки: *цільовий, теоретико-методологічний, мотиваційно-стимулюючий, ресурсно-діяльнісний, діагностико-результативний*, що покращить якість професійної підготовки курсантів та забезпечить їх готовність до ефективного професійного зростання в майбутньому. Структуру моделі подано на рис. 2.3.1.

Перейдімо до розгляду запропонованої структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

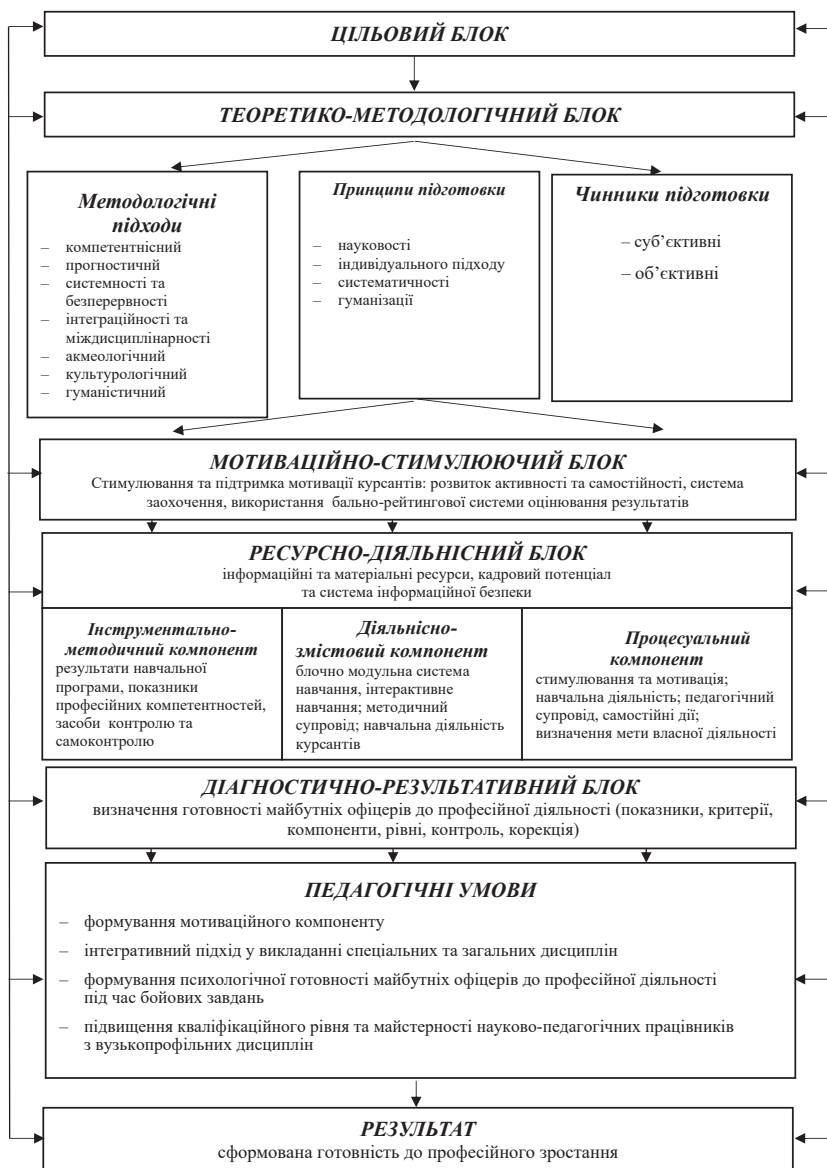
Цільовий блок моделі зображує функцію індивідуального досягнення будь-яких цілей курсантів, характеризує роль індивідуальності для професійного саморозвитку, а також встановлює умови формування готовності до професійної діяльності у майбутніх військових у контексті акмеологічного підходу. У цьому аспекті щодо встановлення цілей та суті під час професійної підготовки військових фахівців варто взяти до уваги специфіку змін у військовій сфері, що викликані технологічним розвитком високоточної зброї та умовами професійної діяльності.

Мета формування готовності у майбутніх офіцерів до професійного зростання включає два рівні:

1) особистісний – формування готовності до професійної діяльності як фахової якості майбутнього військового, яка гарантує індивідуальність, безперервність та продуктивність професійних знань та вмінь;

2) навчальний – забезпечення майбутнім офіцером ефективної професійної підготовки, яка дозволить їм успішно реалізовувати себе в професійній діяльності та постійно розвиватися.

Мета формування готовності до професійного зростання майбутніх військових зумовлює виконання нових стандартів вищої освіти України і кваліфікаційних вимог до професійної підготовки фахівців у військовій сфері. Завдання цільового блоку базуються на рівнях особистості курсанта та формують особистісні цілі саморозвитку майбутнього військового.

**Рис. 2.3.1. Структурно-функціональна модель формування
готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів**

Цільовий блок характеризує безпосередній вплив на організацію освітнього процесу цілої низки факторів, що розкривають необхідність системи підготовки майбутніх офіцерів та відповідають європейським зразкам документів а саме:

1) стандарти вищої освіти бакалаврського і магістерського рівня вищої освіти, які охоплюють комплекс вимог до змісту та результатів навчальної діяльності вищих військових навчальних закладах усіх ступенів вищої освіти за всіма спеціальностями (Наказ МОН № 600 від 01.06.2016);

2) кваліфікаційні вимоги до військового спеціаліста, що передбачають такі характерні риси як: індивідуальність, самоаналіз, прагнення до саморозвитку та самоконтролю;

3) інноваційність військової освіти, яка вдосконалює та сприяє розширенню організації навчального процесу внаслідок застосування інноваційних технологій.

На процес підготовки майбутніх офіцерів впливає низка об'єктивних та суб'єктивних чинників, а саме:

1) державні стандарти вищої освіти встановлюють чіткі вимоги до того, якими знаннями та вміннями мають володіти випускники військових вузів;

2) кваліфікаційні вимоги до військового фахівця визначають сукупність знань, умінь та особистих якостей, необхідних для успішного виконання військової служби. Ці вимоги формуються на основі аналізу сучасних викликів і загроз; інформатизація військової освіти, яка вимагає постійного оновлення навчальних програм і методів навчання у військових закладах освіти. Це своєю чергою сприяє підготовці висококваліфікованих офіцерів, здатних ефективно виконувати поставлені завдання в сучасних умовах.

Теоретико-методологічний блок містить дискурсивну педагогічну систему формування готовності до професійного зростання майбутніх військових. Структурно-функціональна модель готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання розроблена на основі методологічних підходів, які визначають її теоретичний та практичний зміст. У цьому аспекті щодо встановлення цілей та суті під час професійної підготовки військових фахівців, варто взяти до уваги специфіку змін у військовій сфері, що викликані технологічним розвитком високоточної зброї та умовами професійної діяльності.

Теоретико-методологічний блок містить суб'єктивні та об'єктивні чинники разом з педагогічними умовами та моделями формування готовності до професійної діяльності майбутніх військових, що обумовлюють перспективність розкриття можливостей курсантів під час освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі.

Суб'єктивні фактори охоплюють особистісні характеристики курсантів (мотивація, здібності, інтереси, ціннісні орієнтації), особистісні якості курсантів (дисциплінованість, відповідальність, ініціативність, цілеспрямованість) та об'єктивні фактори, які охоплюють: державні вимоги до професійної підготовки майбутніх військових; зміст освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі; матеріально-технічна база вищого військового навчального закладу; педагогічний колектив вищого військового навчального закладу.

Інноваційний досвід, систематизований у педагогічній науці, має особливе мотиваційне значення у діяльності курсанта під час освітнього процесу. Враховуючи це, у структурній моделі формування готовності до професійного зростання у майбутніх військових виокремлено *мотиваційно-стимулюючий блок*.

Мотивація є ключовим чинником, який визначає успішність професійної підготовки майбутніх військових та сприяє формуванню у них особистісних спонукають до професійного зростання, а також підвищує ефективність пізнавальної діяльності та саморозвитку майбутніх офіцерів. Заслужують на увагу практичні рекомендації О. Коберніка (Кобернік, 2005), С. Пальчевського (Пальчевський, 2007; Пальчевський, 2008; Пальчевський, 2010), С. Сисоєвої (Сисоєва, 2005; Сисоєва, 2009), Ж. Рудницької (Рудницька, 2005), які пропонують низку заходів, що сприяють підвищенню мотивації майбутніх військовослужбовців до навчання та професійної діяльності, а саме: 1) забезпечення чітких навчальних цілей та завдань; 2) використання цікавих та актуальних навчальних матеріалів; 3) створення сприятливого психологічного клімату в навчальному процесі; 4) залучення майбутніх військовослужбовців до різноманітних освітніх та виховних заходів; 5) забезпечення можливостей для саморозвитку та самореалізації майбутніх військовослужбовців.

Мотиваційно-стимулюючий блок містить: 1) сукупність дій з приводу самобутності, наполегливості та ініціативності майбутніх військових; 2) актуальні компоненти в галузі знань, що викладаються

і досліджуються на рівні вищого військового навчального закладу; 3) засоби стимулювання курсантів; 4) рейтингову систему оцінювання результативності навчально-пізнавальної діяльності курсантів.

Самобутність, наполегливість та ініціативність виступають професійно-важливими рисами майбутніх військових. Як стверджують І. Бендера (Бендера, 2004), О. Василенко (Василенко, 2008), М. Солдатенко (Солдатенко, 2006) та автори навчального видання за редакцією О. Корольчука (Психологія праці у звичайних та екстремальних умовах, 2015), індивідуальність професійної діяльності відстежується в ефективному пошуку та самостійному здійсненні послідовності дій, спрямованих на досягнення професійного саморозвитку. Ця особливість здебільшого розкриває відношення курсантів до саморозвитку та характеризує їхню енергійну діяльність.

Максимально змістову завантаженість у розвитку професійної діяльності майбутніх офіцерів відіграє цілеспрямований процес виховання, тобто виховна робота. Ця діяльність охоплює сукупність правових, інформаційно-пропагандистських, психологічних, правових, культурних та спортивних заходів під керівництвом науково-педагогічних працівників, командирів та начальників, психологів, що мають на меті сформувати в курсантів морально-бойові якості. З допомогою виховної роботи у вищому військовому навчальному закладі ефективно інтегруються комплексні завдання саморозвитку у майбутніх військових. Якщо йдеться про зміни індивідуальності та ініціативності та наполегливості майбутніх військових, то сюди слід включити фаховий чи спеціальний план дій, зумовлений розвитком цих рис.

Проходження практики у військових підрозділах є важливим чинником, який впливає на формування мотивації майбутніх військових до навчання та професійної діяльності. Мотивація своєю чергою є важливою складовою освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі, оскільки вона сприяє ефективному навчанню та формуванню готовності до професійного зростання. У мотиваційно-стимулюючому компоненті освітнього процесу важливу роль відіграє система бально-рейтингового оцінювання, яке дозволяє об'єктивно оцінити результативність навчально-пізнавальної діяльності курсантів та сприяє підвищенню їхньої мотивації до навчання та професійної діяльності. Ефективність бально-рейтингової системи оцінювання проаналізована у працях М. Гладиша (Гладиш, 2007) та

О. Лозинського (Лозинський, 2003) та ін. У мотиваційно-стимулюючому блоці система бального оцінювання зображає результативність освітнього процесу курсантів корелятивно до рівня їхньої професійної підготовки.

Роль ресурсного потенціалу готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів охоплюють складники *ресурсно-діяльного блоку*. До проблеми продукування *ресурсно-діяльного блоку* компоненту зверталася чимало вчених: В. Лізинський (Лізинський, 2007), Л. Суховірська (Суховірська, 2014), Л. Рибалко (Рибалко, 2007) та інші. Вивчаючи ресурсно-діяльний блок, науковці звертаються до встановлення наявності, зростання та ефективності використання даних ресурсів, потрібних до формування готовності до професійного зростання майбутніх військових. Є очевидним, що для професійного саморозвитку майбутніх офіцерів є можливим використання не тільки тих ресурсів, які тільки що створилися, а й тих, які є в наявності. Сукупність ресурсно-діяльного блоку – це ресурси, без яких неможливо обійтися під час організації, зміцнення ефективності та змін у педагогічній системі. Перейдімо до ресурсів цього блоку.

Інформаційні ресурси. Прийнято вважати, що інформаційні ресурси вищого військового навчального закладу – це військове середовище, новітні технології та технології сьогодення, апаратно-програмні засоби. Це одна з галузей, яка набуває великого розмаху, тому розглянемо найважливіші її дилеми, які потребують негайного вирішення під час підготовки до професійного зростання майбутніх військових: 1) забезпечення безпеки та розпорядку застосування військової секретної інформації та дозвіл до цих ресурсів фахових спеціалістів; 2) зміни у розвитку місцевих ресурсів вищого військового навчального закладу з паралельним використанням інших інформаційних ресурсів задля системи освітнього процесу; 3) підвищення інформаційної обізнаності науково-педагогічних працівників.

Матеріальні ресурси. Вищі військові навчальні заклади використовують конфіденційну інформацію з обмеженим доступом. Тому створення системи інформаційної безпеки в навчальному процесі підготовки майбутніх військових до професійного зростання засобами інформаційно- комунікаційних технологій ґрунтується на: 1) концепціях, інформаційних ієрархіях та документах, які засвідчують право на допуск і дозвіл; 2) програмному інформаційному захисті;

3) сервісних послугах та обстеженні програмних засобів навчального призначення; 4) спеціально створених, розроблених, запрограмованих та модернізованих технічних засобах та спеціалістах з інформаційного захисту тощо.

Кадровий потенціал. Науково-педагогічні працівники, наставники, керівники та інші є суб'єктами освітнього процесу, які спроможні розв'язувати питання формування професійної готовності майбутніх офіцерів, використовуючи при цьому комп'ютерні технології. Слід враховувати те, що майбутні офіцери мають бути готові до професійного самоаналізу та вміти правильно застосовувати комп'ютерні технології у процесі професійного самовдосконалення.

Система інформаційної безпеки. До цієї групи належать комп'ютерні технології, засоби зв'язку та програмні засоби навчального призначення для організації освітнього процесу, що базується на інформаційно-комунікаційних технологіях сьогодення.

У нашому дослідженні ми прийшли до висновку про необхідність виокремлення у ресурсно-діяльнісному блоці моделі таких компонентів: інструментально-методичного, діяльнісно-змістового та процесуального. Обґрунтуємо нашу позицію.

Процес формування готовності майбутніх офіцерів до професійного саморозвитку вимагає від педагогічних працівників чималої систематичної роботи. З цієї причини, система моделювання формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів охоплює інструментально-методичний компонент, який поєднує методи і засоби навчання в рамках навчальної програми.

Розглянемо основні його складові: 1) результативність освітньо-професійної програми; 2) докладний опис професійних обов'язків чи конкретних професійних задач; 3) блок-схема моніторингу результативності різних галузей наук; 4) засоби діагностики та критерії оцінювання навчальних досягнень курсантів.

Освітній процес у вищих військових навчальних закладах України реалізується сукупністю таких форм і методів: лекції, семінарські заняття, практичні, лабораторні; самостійна підготовка; практична підготовка; контрольні заходи.

Згідно з концепцією Н. Замотасвої, метод навчання – це планомірний процес навчання, який полягає у досягненні поставлених цілей. Рациональна селекція методів навчання у відповідності до мети та

змісту педагогічного процесу, анатомо-фізіологічних і психічних якостей курсантів сприятиме змінам пізнавальної та розумової діяльності людини, здатності застосовувати набутий досвід на практиці, сприятиме курсантам у самостійній підготовці та формуватиме їхні життєві принципи, погляди, переконання, ідеологію та світосприйняття (Замотаєва, 2021).

Під результативністю освітньо-професійної програми ми розуміємо скомпоновані інтеграційні результати, що охоплюють професійну ерудованість та сприяють майбутнім військовим фахівцям у службовій діяльності. Вважаємо, що такі результати відносяться до професійного саморозвитку майбутніх військових спеціалістів. Оскільки в освітній програмі результати навчання детально продумуються в межах компетентностей, тому майбутній військовий не зможе проаналізувати процес професійної підготовки самостійно. Досягнення результатів можливе шляхом самоаналізу на кожному періоді становлення майбутнього військового фахівця.

Засоби оцінювання результатів навчальних досягнень курсантів, результативні блоки навчальних дисциплін, паспорт професійних компетенцій (рівні та показники) та результати засвоєння освітньо-професійної програми є складовими основного змісту *інструментального-методичного компоненту*, що включено до структурно-функціональної моделі готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Професійна підготовка курсантів передбачає складні, інтеграційні результати засвоєння освітньо-професійної програми, які об'єднують професійну компетентність та забезпечують майбутньому офіцеру можливість ефективно виконувати свою службову діяльність. Курсант немає можливості самостійно усвідомити процес професійного становлення, оскільки результати освітньо-професійної програми визначаються на рівні компетентностей. Можливість досягнення комплексних результатів у підготовці майбутніх офіцерів залежить від проведення професійної рефлексії на кожному етапі їх професійного становлення.

Науковою основою розробки методичного супроводу освітньо-професійної програми є критерії досягнень курсантів у навчанні, показники і методи навчання. Науково обґрунтовано, що для досягнення максимальної ефективності професійної підготовки

майбутніх офіцерів, освітня програма має включати реалістичні форми навчання, такі як тактичні та польові навчання, навчальні, виробничі та військові практики, а також військові стажування.

Розробка нормативної документації, зокрема стандартів вашої освіти, які визначають компетентності майбутніх офіцерів (інтегральні, загальні, спеціальні), є одним із видів методичної роботи у вищому військовому навчальному закладі. Для успішного виконання професійних обов'язків та подальшого навчання майбутніх офіцерів здобувають вищу освіту, яка передбачає засвоєння теоретичних знань та практичних умінь і навичок. Ефективна підготовка майбутніх офіцерів може бути забезпечена шляхом включення цього компонента в інструментально-методичний блок моделі. Це можна здійснити шляхом:

- різноманітність навичок та здібностей, необхідних для професійної діяльності;
- багатогранна система критеріїв та показників, які детально вивчається та розглядається;
- характеристика рівнів компетентностей, що базується як на якісних, так і на кількісних показниках їх сформованості;
- програма формування професійних компетентностей з послідовною структурою.

Діяльнісно-змістовий компонент виступає одним з головних елементів у складі структурно-функціональної моделі готовності майбутніх військових до професійного зростання у вищому військовому навчальному закладі та є споріднений з усіма іншими компонентами, розкриваючи їхню роль та суть.

У цьому аспекті варто взяти до уваги дослідження таких вчених як: В. Кременя (Кремій 2007), Г. Нестеренка (Нестеренко, 2004), М. Туленкова (Туленкова, 2009) та інших. Вчені стверджують, що організаційна функція лежить в основі формування, сприяння та якісних змін адміністративного апарату, які цілком підходять до встановленої мети. Освітній процес у вищих військових навчальних закладах здійснюється через організаційну структуру (блочно-модульна система навчання та ін.), яка охоплює організацію та методологічний вплив на формування інституцій, їх взаємозв'язків в структурі навчальної діяльності майбутніх військових.

У наукових дослідженнях А. Поплавської (Поплавська, 2005), О. Маковського (Маковський, 2002) та ін. зазначено, що модульна

система є однією з форм педагогічних перетворень, яка викликає найбільший ефект під час навчального процесу. Матеріали здійсненого дослідження зазначених вище авторів дозволяють конкретизувати певні особливості блочно-модульного навчання: 1) встановлення чітких меж (часових, змістових ресурсних), що дають змогу вводити модулі в освітній процес вищого військового навчального закладу; 2) аналіз інших складових і загрози послаблення навчального процесу у вищому військово-навчальному закладі; 3) здатність підлягати керуванню та коректуванню; 4) неподільність ресурсів з освіти та виховання, навчальних предметів, виховання особистості курсанта та щоденної військово-професійної підготовки майбутніх офіцерів для досягнення власної мети.

Отримані результати свідчать про те, що діяльнісно-змістовий компонент моделі формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів охоплює архітектонічний комплекс механізмів, навчальних предметів із багатим змістом, освітньо-виховним забезпеченням. До складу змістового компоненту входить блочно-модульна система навчання, зокрема: інтерактивне навчання, методичний супровід, навчальна діяльність курсантів, самостійне оволодіння навчальним матеріалом.

Цілеспрямований процес формування готовності до професійного зростання майбутніх військових зумовлений педагогічною взаємодією науково-педагогічних працівників та курсантів. Зазначений процес є плановим. Розглянемо основні його етапи: мотивація, орієнтування, навчальна діяльність, оточення, індивідуальність.

Закономірність формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів відображена у *процесуальному компоненті*. Цей процес є планомірним, тому тут доцільно виділити такі етапи:

- стимулювання та мотивація – створення сприятливих умов для розвитку професійної діяльності та підвищення мотивації до навчання;
- навчальна діяльність – використання різноманітних форм і методів навчання, які відповідають вимогам сучасної освіти та сприяють розвитку професійних компетенції курсантів. На цьому етапі важливо забезпечити якісну підготовку майбутніх офіцерів з усіх аспектів військової справи;
- педагогічний супровід – індивідуальний підхід до кожного курсанта з метою виявлення та вирішення проблем в розвитку, підтримка

позитивної мотивації та створення оптимальних умов для навчання та розвитку;

- самостійні дії – навчання курсантів самостійно вирішувати професійні завдання та приймати рішення в нестандартних ситуаціях;
- вміння визначити мету своєї діяльності – формування курсантів уміння самостійно встановлювати мету своєї професійної діяльності.

Вказані етапи виділяються ступенем освіченості курсантів та середністю педагогічного взаємодіяння.

Важливим компонентом структурної моделі формування професійної підготовки майбутніх офіцерів виступає *діагностико-результативний блок*, який є основою для забезпечення ефективності та якості навчання, планування та організації освітнього процесу. Одним з головних завдань діагностико-результативного компонента – це визначення рівня знань та навичок курсантів після закінчення кожного етапу навчання, що дає змогу коригувати освітній процес та досягати кращих результатів. Для досягнення цієї мети можна використовувати різноманітні форми та методи контролю: тестування, оцінювання, самоконтроль тощо.

Діагностико-результативний блок не тільки забезпечує ефективність та якість навчання, планування та організації освітнього процесу, а й передбачає розробку навчальних програм та курсів, встановлення критеріїв оцінювання та контролю, а також використання інноваційних технологій у навчальному процесі, зокрема дистанційних форм навчання.

Педагогічні умови формування готовності до професійного зростання майбутніх військових включають в себе: розробку ефективних методів підвищення мотивації курсантів для успішної підготовки до військової служби; забезпечення комплексного підходу до формування професійної компетентності майбутніх офіцерів шляхом інтеграції теоретичних та практичних навичок; створення системи тренувань, спрямованої на розвиток навичок швидкого та ефективного реагування майбутніх офіцерів на різні бойові ситуації; постійне підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з метою забезпечення високого рівня підготовки майбутніх офіцерів.

Готовність до професійного зростання майбутніх військових зображена через дію взаємопов'язаних структурних компонентів, які

об'єднані освітньою метою розвитку індивідуальності особистості, тому її компоненти розглядають не окремо, а у взаємовідношенні.

Розробка структурно-компонентної моделі готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання обумовлена наявністю певних чинників, а саме:

- специфіка професії офіцера характеризується значною відповідальністю, необхідністю приймати рішення в нестандартних ситуаціях та постійним ризиком життя. Це зумовлює потребу в не лише високій кваліфікації, але й стійкості до стресів, лідерських якостях, командній роботі та здатності до швидкого прийняття рішень;

- динамічний розвиток сучасного світу обумовлює потребу в безперервному професійному розвитку офіцерів. Акмеологічний підхід у готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів формує в них навички самоаналізу, самооцінки та саморозвитку, які дозволять їм протягом своєї кар'єри підтримувати високий рівень кваліфікації;

- підготовка майбутніх офіцерів передбачає не лише формування професійних знань та навичок, але й розвиток особистісних якостей, необхідних для виконання ролі лідера, наставника та вихователя. Акмеологічний підхід сприяє розвитку таких якостей, як відповідальність, чесність, справедливість, комунікабельність, емпатія та ін.

Створення моделі з чітко визначеною структурою та компонентами формування готовності до професійного зростання у майбутніх військовослужбовців у контексті акмеологічного підходу є важливим кроком у формуванні системи підготовки офіцерського складу. Використання цієї моделі дозволить забезпечити більш ефективну підготовку висококваліфікованих та всебічно розвинених офіцерів, готових до виконання надскладних завдань та досягнення успіху на військовій арені.

Проведемо поглиблений аналіз структури готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, які в майбутньому забезпечуватимуть Сухопутні війська Збройних Сил України. Наша модель спрямована на формування в курсантів не лише знань та навичок, але стійкої мотивації до служби, глибокого розуміння важливості теоретичної підготовки та здатності до самостійного вирішення професійних завдань. Для цього ми розглянемо чотири взаємопов'язані компоненти: *мотиваційно-ціннісний* (включає цінності та прагнення), *когнітивний* (знання та розуміння), *діяльнісний* (практичні навички)

та *рефлексивно-оцінний* (здатність аналізувати власну діяльність). Для оцінки рівня підготовки майбутніх військових фахівців ми розробили систему критеріїв та показників, представлену нами в Додатку II.

Формування готовності до професійного зростання є основною метою навчання майбутніх військових. Більш того, готовність до професійного зростання ґрунтується на знаннях, уміннях та навиках, які закладаються під час вивчення різноманітних дисциплін військової та загальної підготовки. Види військової підготовки охоплюють: оперативно-тактичну, тактичну, спеціальну, тактико-спеціальну, військово-технічну, загально-професійну, загальновійськову, гуманітарну, психологічну та інші. Взаємовплив вказаних видів підготовки до професійного зростання майбутніх офіцерів зображено у Додатку К. Методи, форми, прийоми і засоби мають важливе значення у професійній підготовці фахівців кожної спеціальності. На сьогодні існує опрацьований педагогічний інструментарій, доведено визначення прийомів та засобів потребами освітнього процесу. Таке спрямування виправдане для підготовки майбутніх офіцерів. Відповідно до рівня підготовки, існують характерні методи професійного навчання курсантів (розповідь, пояснення, лекція, інструктаж, навчальна дискусія, спостереження, демонстрування, практичні роботи, лабораторні роботи, дидактичні ігри та ін.) у вищих військових навчальних закладах (Лозова, 2006).

Ми вважаємо, що методи формування професійної готовності у майбутніх офіцерів мають охоплювати дидактичні методи, такі як: психологічна підготовка, самовдосконалення, контролю і самоконтролю, проєктів, проб і помилок, управління, вказаних та обґрунтованих у військовій педагогіці. Порівняно з методами, прийоми розкривають особливість методів професійної підготовки, наділяються особистим характером діяльності науково-педагогічного працівника.

Щодо засобів професійної підготовки майбутніх офіцерів, розглядаємо матеріальні предмети та об'єкти, різноманітні види педагогічної діяльності науково-педагогічних працівників вищого військового навчального закладу, а також комплексу усього ряду навчальних дисциплін, згідно робочих навчальних планів. Педагогічна діяльність обумовлена навчальною, науковою, методичною, вихованою та організаційною діяльністю. До програмних засобів входять стандарти вищої освіти, кваліфікаційні характеристики, робочі плани

і програми; до технічних засобів навчання (засобів загально-дидактичного призначення, що складаються з інформаційного фонду та технічної системи для відтворення) належать масмедіа, прикладне програмне забезпечення та інше.

А. Білан, розглядаючи інформаційно-комунікаційні технології у готовності до професійного зростання майбутніх військовослужбовців вказує, що вони мають велике значення та позитивно впливають на пізнавальну діяльність курсантів. Стабільне застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій при такій підготовці дасть можливість виконати такі завдання: 1) розвинути власну професійну обізнаність; 2) спонукати до навчально-пізнавальної діяльності; 3) сформувати власний інформаційний простір військового фахівця; 4) сформувати готовність майбутніх офіцерів до професійної діяльності в контексті сучасних інформаційних технологій; 5) покращити та модернізувати самопідготовку; 6) розвинути навчально пізнавальну діяльність; 7) гарантувати системність та напрямок підготовки (Білан, 2008).

Дефініція «засіб» у ширшому значенні включає в себе все те, що фігурує між суб'єктом (офіцерами) та передбаченими результатами професійної діяльності. Коли навчальний засіб використовується у конкретній діяльності, впливає на неї значною мірою та проявляє при цьому характерні тільки йому ознаки, то варто очікувати суттєвих змін, які відбудуться. В іншому разі, засіб навчання застосовується як відповідник «наслідувальних» функцій, то у професійній діяльності не слід очікувати вагомих змін. Зважаючи на зазначене, використання комп'ютерної техніки під час організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах спонукає до виконання таких функцій: контроль, корекція, тренінг умінь та навичок. Це значною мірою змінить освітній процес згідно таких параметрів:

- часового (економиться час на розробку методичних матеріалів, контрольних завдань, їх розповсюдження між курсантами, система сама обробляє результати контролю тощо);
- залучення великої кількості курсантів (труднощі під час проведення організаційної роботи та самого заняття зменшуються вдвічі).

Це є свідченням того, що використання персональних комп'ютерів та смартбордів дозволяє зробити індивідуальний підхід до кожного курсанта більш ефективним. Однак, функціональні характеристики

застосування інформаційно комунікаційних технологій не мають першорядного значення щодо досягнення цілей та мети навчання.

Так, в рамках економічно-військового співробітництва у Національній академії сухопутних військ є використання нещодавно запровадженої платформи adl (Advanced Distance Learning) на основі програми DEEP. Це єдина найпотужніша інформаційна технологія у Національній академії та всіх вищих військових навчальних закладах України зокрема. За допомогою цієї платформи можливе використання прямих, безпосередніх зв'язків з представниками з іноземних вищих військових навчальних закладів, що підкріплюється ефективним діалогом на засадах обміну передовим досвідом, надання фахових консультацій з широкого кола питань. Так, наприклад, у листопаді 2020 р. з метою успішного реагування на наслідки пандемії COVID-19 було проведено семінар із вивчення досвіду освітянської діяльності, зокрема і досвіду організації курсантів. Загалом у семінарі взяли участь 209 представників і 111 вищих військових навчальних закладів, які поділились досвідом та проаналізували основні проблеми адаптування викладачів і студентів до навчання у віртуальному середовищі, визначили можливості та переваги різних інформаційних технологій та інше. Вказаний захід проводився у режимі відеоконференції на платформі порталу НАТО з удосконалення військової освіти (deer portal), можливості програмного забезпечення якого також доступні для використання українських вищих військових навчальних закладах, зокрема і для викладання іноземної мови із застосуванням ресурсів онлайн-платформи ADL.

Вищевказана система, що була створена на основі навчальної платформи MOODLE, постійно удосконалюється передусім завдяки використанню переваг і можливостей військового співробітництва України з НАТО. Починаючи з 2017р., українські вищі військові навчальні заклади у рамках програми DEEP мають також доступ до ресурсів навчальної онлайн платформи ADL (NATO / DEEP – owned Advanced Distributed Learning (ADL), що дало змогу покращити процес розроблення, зберігання та використання під час занять матеріалів спеціалізованих курсів дистанційного вивчення англійської мови.

Використання на курсах змішаної форми навчання та впровадження інших сучасних педагогічних підходів, що базуються на застосуванні передових інформаційних технологій, потребує першочергового комплексного вирішення трьох найбільш важливих

проблем. Перш за все, це стосується забезпечення належного рівня «онлайн кваліфікації» НПП (науково-педагогічного працівника), покращення їх інформаційно-комунікаційної компетентності для якісного розроблення електронних інтерактивних засобів вивчення іноземних мов, підготовки і проведення практичних занять із використанням як дистанційної, так і змішаної форми навчання. По-друге, необхідно, щоб слухачі мали відповідний ступінь онлайн готовності до проведення занять із застосуванням гібридної форми навчання, що передбачає наявність у військовослужбовців потрібних для дистанційної роботи знань, вмінь та практичних навичок. По-третє, акцент має бути зроблений на вирішенні нагальних технічних проблем, які стосуються розширення можливостей із використанням сучасних навчальних онлайн платформ, покращення доступу до WI-FI, підвищення пропускну здатності та надійності мережі інтернет тощо.

Повертаючись до методів, прийомів і засобів формування професійної готовності, доцільно виділити те, що вони реалізується через сукупність організаційних форм, таких як: практичні заняття, семінарські заняття, лабораторні роботи, лекції, групові заняття, тактичні та тактико-спеціальні навчання, науково-практичні конференції, контрольні та самостійні роботи, військові стажування, курсові та магістерські роботи та інше. О. Маслій зауважує, що весь комплекс методів, прийомів, форм і засобів формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів може бути різноманітним та створювати її технологічну базову основу. Рівень досягнення цілей військовослужбовців під час професійної підготовки відтворює оцінково-результативний компонент. Вважаємо, що його доречно вивчати та розглядати не тільки з погляду діяльності цілей всього процесу, а й з точки зору якості освіти (Маслій, 2019).

Запропонована авторська модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання є цілісною, структурованою системою, яка забезпечує комплексний підхід до підготовки майбутніх офіцерів, сприяє їхньому професійному зростанню та готовності до виконання завдань в різних умовах. Враховуючи це, наступним важливим кроком є обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, що дозволить створити ефективні умови для реалізації моделі та забезпечити якісну підготовку майбутніх військових.

2.4. Обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання

Обґрунтовуючи педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, необхідно зазначити, що обґрунтування – це сукупність аргументів, доказів, фактів для переконання в чому-небудь, на підтвердження чогось. Обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх фахівців до професійного зростання висвітлено у працях О. Діденко (Діденко, 2010), О. Маслій (Маслій, 2020), І. Хом'юк (Хом'юк, 2012) та ін.

О. Діденко стверджує, що до педагогічних умов належать: розвиток умінь та навичок спілкування під час професійної діяльності, організація самоосвітньої діяльності шляхом залучення до експериментальних та дослідницьких робіт, запровадження до навчального процесу методів та прийомів, які будуть забезпечувати майстерне опанування професійної діяльності (Діденко, 2016).

І. Хом'юк до педагогічних умов формування професійної готовності відносить: сприятливе навчальне середовище; мотивацію як рушійну силу активізації професійної діяльності; використання в навчальному процесі інтерактивних засобів для організації активної взаємодії студентів і викладачів з метою досягнення визначених результатів (Хом'юк, 2012).

Наукові дослідження О. Маслія демонструють, що ефективне формування офіцера як фахівця залежить від педагогічних умов, які забезпечують розвиток важливих професійних якостей та спрямовують особистість на досягнення мети. Для досягнення цього необхідно використовувати системний підхід до організації підготовки офіцерів у вищих військових навчальних закладах та забезпечувати їх інтегрований розвиток, враховуючи комплекс професійних знань, умінь, навичок, досвіду, ціннісних орієнтацій та професійно-важливих особистісних якостей (Маслій, 2020).

Є. Хриков, аналізуючи педагогічні умови в структурі наукового знання, звернув увагу на різні трактування педагогічних умов багатьма дослідниками, а саме: Н. Посталюк вважає, що педагогічні умови – це обставини, які можуть сприяти або перешкоджати реалізації педагогічних закономірностей, що виникають у зв'язку з певними факторами; Т. Шамова стверджує, що педагогічні умови впливають на

успішність освітнього процесу; В. Андреев вважає, що вони є результатом відбору із застосуванням форм навчання для досягнення дидактичних цілей; А. Найн підкреслює, що педагогічні умови охоплюють сукупність можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічного управління та матеріально-просторового середовища, які допомагають досягти поставлених цілей (Хриков, 2011, с. 11–15).

Беручи до уваги останні події, що розгортаються на території нашої держави, важливим фактором обороноздатності держави та успішного виконання бойових завдань виступає якісна професійна підготовка майбутніх офіцерів. Безперечно, у такому разі потрібно втілювати найбільш ефективні комплекси освітніх компонентів, проводити безперервний контроль молодших офіцерів та на цьому підґрунті здійснювати коригування освітньо-професійних програм, покращувати форми і методи організації освітнього процесу. Найважливішим мірилом якості оцінювання навчання має стати здатність показати свій професіоналізм на полі бою. Усвідомлення того, що відбувається від початку повномасштабного вторгнення російської федерації у нашу державу, є провідним для пошуку продуктивних та ефективних напрямків розбудови Сухопутних військ Збройних сил України в інтересах забезпечення військової безпеки. Таким чином, першочерговим завданням Міністерства оборони України є створення новітніх навчальних програм професійної підготовки формування та зростання кадрового потенціалу Збройних Сил України.

Без сумніву, знаходити відповідь на поставлені завдання Україна вже навчилася, опираючись на передовий досвід фахівців військової справи у країнах Європи та США. Як результат, освітній процес у вищих військових навчальних закладах України має необхідність у суттєвому перегляді. Не викликає жодних сумнівів, що сформувати майбутнього офіцера можливо лише в тому оточенні, де притаманні ефективні умови для підвищення його професійної майстерності.

Нашою метою є обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання. У цьому аспекті варто взяти до уваги дослідження науковців щодо формування професійної готовності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

До проблеми удосконалення професійної майстерності майбутніх офіцерів для Збройних сил України зверталось чимало авторів, а саме:

Е. Афонін (1994), С. Будник (Будник, 2009), О. Діденко (Діденко, 2010; Діденко, 2014; Діденко, 2016), О. Євсюков (Євсюков, 2006), С. Каплун (Каплун, 2008), М. Нецадим (Нецадим, 2003), Г. Яворська (Яворська, 2006), В. Ягупов (Ягупов, 2000; Ягупов, 2002). Дослідники запропонували основи професійної підготовки майбутніх офіцерів, проаналізували проблеми професійної підготовки майбутніх військових та виокремили характерні особливості професійного особистісного розвитку майбутніх офіцерів та інше.

В аналогічному напрямку активно працюють такі дослідники, як: Е. Сарафанюк (Сарафанюк, 2005) та В. Ройлян (Ройлян, 2004). Е. Сарафанюк вбачає, що освітній процес у вищих військових навчальних закладах України повинен бути направлений на особистісне формування особистісних якостей у курсанта, які сприятимуть в самостійній професійній орієнтації, знаннях та вміннях, необхідних для виконання завдань за місцем дислокації (Сарафанюк, 2005). В. Ройлян стверджує, що успішна військово-професійна підготовка майбутніх офіцерів Збройних сил України здійснюється за допомогою певних обставин (умов), які роблять успішним протікання навчального процесу та спрямовані на реалізацію інструментарію для посиленого навчання, розуміння та змісту професійної підготовки майбутніх військових з різних навчальних дисциплін (Ройлян, 2004).

Спираючись на результати опитування, ефективність процесу формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів значною мірою залежить від дотримання таких педагогічних умов:

- *формування мотиваційного компоненту* (приклади успішної професійної діяльності офіцерів, створення в навчальному закладі позитивної атмосфери, яка сприятиме розвитку інтересів до військової справи, залучення майбутніх офіцерів до участі у різноманітних заходах, які сприятимуть розвитку їхніх професійних знань та навичок) та ін.;

- *інтегративний підхід у викладанні спеціальних та загальних дисциплін* (у рамках вивчення спеціальної дисципліни «тактика» можна розглянути питання застосування психологічних знань для підвищення ефективності управління військами, у рамках вивчення загальної дисципліни «соціологія» можна розглянути питання впливу соціальних факторів на військову службу) та ін.;

- *формування психологічної готовності майбутніх офіцерів під час бойових завдань до професійної діяльності* (запровадження курсів

з психології стресу та екстремальних ситуацій, залучення майбутніх офіцерів до участі у волонтерських проєктах, які сприятимуть розвитку їхніх соціальних навичок, створення навчальному закладі психологічного консультування);

– *підвищення кваліфікаційного рівня та майстерності науково-педагогічних працівників з вузькопрофільних дисциплін*. Зокрема, ми пропонуємо запровадити систему стажування науково-педагогічних працівників у вищих військових закладах України та зарубіжних країнах; розробка та впровадження нових форм та методів навчання, які сприятимуть активізації пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів (використання інтерактивних технологій: віртуальних лабораторій, симуляційних моделей тощо), залучення науково-педагогічних працівників до наукової роботи (заохочення науково-педагогічних працівників до публікації наукових статей у фахових журналах, участь у наукових конференціях та семінарах, надання науково-педагогічним працівникам матеріальної та методичної підтримки для проведення наукових досліджень).

Проаналізуємо детальніше зазначені вище педагогічні умови та можливості їх втілення в освітній процес вищого військового навчального закладу.

Аналізуючи *мотивацію*, як фактор підвищення навчальної успішності в процесі формування готовності до професійного розвитку, зазначимо, що мотивація до професійної діяльності майбутніх військових відрізняється своєю специфічністю та визначається в результаті розвитку різноманітних соціально-психологічних особливостей (Кремень, 2007). За своєю структурою мотиваційний компонент зображає бажання успішно виконати поставлене бойове завдання, самовдосконалюватися, бути успішним, відповідальним, зацікавленість до професійної діяльності офіцера. Мотиваційний компонент виступає тим фактором, що консолідує внутрішні та зовнішні чинники, тому виступає ключовим. Саме тому активізація мотиваційного компоненту визначає формування психологічної готовності до військової служби майбутніх військових. Таким чином, стимулююча функція готовності до професійної діяльності, об'єднуючи мотиви, інтереси та потреби військових, посилює внутрішнє бажання до професійної діяльності.

Підвищення ефективності мотиваційного компонента майбутніх офіцерів до професійного зростання спрямоване на об'єднання

групових та індивідуальних діяльнісних форм, необхідності розроблення відповідної навчально-матеріальної бази, вмінням імітувати ситуації, які можливі під час професійної діяльності. Ми вважаємо, що вплинути на підвищення ефективності мотивації курсантів можна за допомогою:

- інформування майбутніх офіцерів про професійну діяльність військовослужбовця, її значення та роль для держави, гарантування цілісності та непорушності кордонів;
- наданням можливості щодо професійного зростання військовослужбовця за конкретними спеціальностями та розуміння цілі військової підготовки у вищих навчальних військових закладах;
- формування елементів мотиваційної структури особистості, на підставі яких відбувається вибір тих чи інших соціальних установок або мотивів, пов'язаних з військовою службою.

Отже, є всі підстави зробити такий висновок, що підвищення рівня сформованості мотивації має здійснюватися протягом усього навчального періоду у вищих військових навчальних закладах. Вторгнення російської федерації в Україну зобов'язує військових фахівців використовувати всі знання, уміння та навички із застосуванням на полі бою важкого озброєння, високу психологічну рівновагу та моральну стійкість. Саме тому для формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів до стримання та усунення потенційних небезпек українським національним інтересам в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів необхідно застосовувати такі методи та засоби, які допоможуть курсантам самоактуалізувати мотиви професійного зростання, ідеали, прагнення, здатність розуміти та застосовувати кодекси морально-етичної поведінки та інші аспекти професійної діяльності.

Від початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, рівень мотивації та підхід до виконання бойових завдань курсантів вищих військових навчальних закладів та й усього особового складу не тільки послабився, а й навпаки, підвищився. Насамперед, ми знаємо, що у нас є своя система цінностей та знаємо, за що воюємо, на відміну від країни агресора. Саме тому причинами успіху Збройних Сил України є мотивація військовослужбовців та інтелектуальне планування військової операції. Станом на сьогодні Збройні Сили України в умовах російсько-української війни

запроваджують певні підходи і стандарти НАТО, великою мірою переходять з радянського та пострадянського озброєння на сучасне озброєння від союзників, держав Північноатлантичного Альянсу. Великий відсоток особового складу Збройних Сил України проходить інтенсивну підготовку у країнах-членах НАТО та їх партнерах.

Засоби, що спрямовані на формування мотиваційного компонента, є важливими елементами в контексті підвищення рівня мотивації та ефективності виконання бойових завдань. Проаналізуємо їх детальніше:

- *система цінностей*. Курсанти вищих військових навчальних закладів та особовий склад Збройних Сил України мають свою систему цінностей, що характеризують особистісний світогляд, моральні якості, відповідальність та професійну готовність майбутніх офіцерів до виконання своїх завдань (патріотизм, дисциплінованість, чесність, професіоналізм, відданість, толерантність, відповідальність) та знають, за що воюють. Це створює високу мотивацію до виконання бойових завдань;

- *інтелектуальне планування військової операції*. Особовий склад Збройних Сил України має високий рівень інтелектуальної підготовки, що дозволяє їм розуміти та ефективно планувати військові операції, що також збільшує їх мотивацію до виконання бойових завдань;

- *застосування підходів та стандартів НАТО*. Збройні сили України в умовах російсько-української війни використовують певні підходи та стандарти НАТО, що дозволяє їм бути більш ефективними в бойових діях та збільшує мотивацію особового складу до виконання бойових завдань;

- *інтенсивна підготовка у країнах-членах НАТО та їх партнерах*. Великий відсоток особового складу збройних сил України проходить інтенсивну підготовку в країнах-членах НАТО та їх партнерах, що дозволяє підвищити рівень професійної підготовки, а також збільшує мотивацію до виконання бойових завдань.

Обґрунтовуючи *другу педагогічну умову, а саме інтегративний підхід*, можна стверджувати, що формування готовності майбутніх військових до професійної діяльності може бути досягнуто ефективніше за допомогою інтегративного підходу, який передбачає всебічне поєднання спеціальних та загальних дисциплін. Аналіз власного

педагогічного досвіду вказує, що інтеграція професійних та загальних знань може гарантувати підвищення рівня готовності до професійного зростання майбутніх військовослужбовців. Нам вдалося класифікувати ключові протиріччя у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів: внутрішня логіка навчального предмета не відповідає міжпредметним зв'язкам, навчальна інформація не відповідає меті заняття. Тому ефективність освітнього процесу потребує удосконалення. Дієвим рішенням вищезазначених проблем має бути побудова системи навчання згідно професійної підготовки майбутніх офіцерів враховуючи принципи інтегрованого підходу.

Сучасна педагогічна технологія професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах орієнтована на формування майбутніх військових фахівців, їхніх творчих здібностей та покращення їх інтегрованого підходу. Інтеграція має свої специфічні риси, які характеризуються структурою і змістовим наповненням готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів. Саме інтеграція гарантуватиме взаємозалежність головних складників педагогічної системи формування професіоналізму майбутніх військових до виконання поставлених завдань під час службової діяльності.

Чинники, які мають вплив на продуктивність інтегрованого навчання: 1) неподільність та зв'язок професійних, педагогічних явищ та явищ взаємодії людей, які здійснені в соціальному просторі; 2) необхідність у цілісному вивченні об'єкта у процесі навчально-бойової діяльності; 3) здатність майбутніх військових фахівців продуктивно втілювати власний потенціал; 4) майстерність виконувати бойові завдання в нестандартних ситуаціях.

Отже, ключовою складовою ефективності підготовки майбутніх військових фахівців є обмеження змісту навчання, яке формує їхню готовність до професійної діяльності та вирішення бойових завдань згідно з принципами міждисциплінарності. Характерною особливістю інтеграції є те, що вона глибоко розкриває форму та сутність готовності майбутніх військовослужбовців до виконання професійних обов'язків.

Третьою педагогічною умовою, що забезпечує ефективність навчання, є формування *психологічної готовності* майбутніх офіцерів до виконання бойових завдань у рамках їхньої професійної діяльності.

Як стверджує Р. Хомчак, психологічна підготовка є однією із складових всієї професійної підготовки та розглядається як першочергове завдання всіх військовослужбовців. Високий моральний та психологічний стан армії – це спосіб, який дає можливість перетворити поразку в перемогу (Хомчак, 2019).

Формування психологічної готовності відбувається за рахунок комплексу заходів, які охоплюють психічну стійкість, емоційні і вольові якості, необхідні для виконання бойових задач, підвищують витривалість рівня фізичних та психологічних навантажень.

Досвід роботи командирів, педагогічні та психологічні теорії мають охоплювати систему формування психологічної підготовки. Для успішної реалізації психологічної готовності як педагогічної умови офіцер повинен бути особистістю, яка має високі моральні якості, а також професійні знання та навички.

Найважливішим складовим компонентом психологічної готовності військових фахівців, а також їх здатності протистояти впливу факторам сучасного бойового стресу є рівень психологічної підготовки військових фахівців під час проведення нормативних та спеціальних навчань.

Базовими критеріями психологічної стійкості воїна є: 1) чітке планування заходів чи дій; 2) відсутність девіантної поведінки (поведінка, яка не вкладається в рамки розуміння більшості людей); 3) виконання наказів та команд.

На основі досвіду роботи у вищому військовому навчальному закладі, можна стверджувати, що набуття моральної стійкості воїна, є комплексним процесом, який ґрунтується на взаємопов'язаних закономірностях розвитку військового фахівця та зміни його окремих компонентів, а саме: 1) адаптація до нових професійних умов; 2) реалізація потенціалу особистості.

Процес формування навичок психологічної готовності військовиків доцільно реалізувати через імітаційне моделювання ситуацій, властивих для бойових дій під час екстремальних умов. Психологічна готовність проявляється через: *стійкість* (здатність воїна зберігати холонокровність, самовладання та рішучість у складних і небезпечних ситуаціях), *витривалість* (здатність витримувати тривалі фізичні та психологічні навантаження без втрати працездатності), *відновлюваність* (здатність військовослужбовця швидко відновлювати свої

сили після фізичних і психологічних навантажень), *переконливість* (здатність лаконічно та чітко доносити накази, щоб ефективно керувати своїми підрозділами).

Вагомим фактором удосконалення професійної майстерності науково-педагогічних працівників вищого військового навчального закладу є підвищення кваліфікаційного рівня, який відповідає сучасним знанням та вимогам професійної діяльності військових спеціалістів. Змістовий аспект підвищення кваліфікаційного рівня відповідає найважливішим актуальним знанням про форми та методи ведення бойових дій, заходам безпеки при поводженні зі зброєю та технікою. Вища військова освіта сьогодення потребує педагогічних працівників, які вчасно будуть реагувати на зміни, що звершується у галузі військової освіти, майстерно спрямовують розвиток особистості майбутніх військових фахівців, регулярно покращують умови освітнього середовища вищого військового навчального закладу.

Необхідно зазначити, що четверта педагогічна умова – *підвищення кваліфікаційного рівня та майстерності науково-педагогічних працівників з вузькопрофільних дисциплін* зумовлена необхідністю високої професійної майстерності викладачів. Без висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів у вищих військових навчальних закладах неможливий розвиток високого рівня підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності.

Документ, який засвідчує цю педагогічну умову, є наказ Міністерства оборони України від 30.11.2020 «Про організацію та проведення курсів професійної військової освіти та підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників Збройних сил України у 2021–2022 роках»¹.

На сьогодні багато вищих військових навчальних закладів України проводять підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників на науковому рівні, що дає можливість не лише покращити якість підготовки військовослужбовців, а й розвивати науковий потенціал військових навчальних закладів. Перелік курсів підвищення кваліфікації у вищих військових навчальних закладах наведено у Додатку Л.

Невід’ємною умовою, що позитивно впливає на розвиток всіх складників готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів

¹ https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/448_nm.PDF

є втілення педагогічної системи у вищому військовому навчальному закладі, що завбачає рівень підготовки майбутніх офіцерів, організацію різноманітних тренінгів щодо визначення рівня готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів, запровадження в педагогічний процес нових галузей науки з метою здійснення контролю упродовж цього процесу до чергового його коригування.

Виокремлені педагогічні умови, на нашу думку, є найбільш оптимальними для формування професійного зростання майбутніх військових. Реалізація умов гарантує зміни, необхідні для ефективного функціонування освітнього процесу та має позитивні наслідки у формуванні готовності до професійного саморозвитку майбутніх військових. Ефективність освітнього процесу є невід’ємною умовою для формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності.

Висновки до розділу 2

У розділі визначено структуру, критерії, показники та рівні готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання. Проаналізовано сучасний стан готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання. Спроектовано структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання. На основі аналізу теоретичних та методичних матеріалів, а також власного практичного досвіду, здобутого у вищому військовому навчальному закладі, визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Структура готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання охоплює такі компоненти: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний*.

Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає сильне бажання здолати перешкоди в бою та усвідомлення необхідності у їхньому розв’язанні, а також аналіз власних можливостей щодо контролю психічного стану на основі досвіду, який був здобутий. *Когнітивний компонент* відображає базові знання, вміння та навички, необхідні для успішного виконання професійної діяльності; гнучкість та адаптивність; практична спрямованість та універсальність. *Діяльнісний*

компонент передбачає спроможність застосовувати знання на практиці, долати труднощі, а також самостійно розвивати професійні якості. *Рефлексивно-оцінний компонент* охоплює здатність до самоаналізу, об'єктивну оцінку власної діяльності та потребу у самовдосконаленні..

Аналіз сучасного стану готовності до професійного зростання в майбутніх офіцерів у контексті акмеологічного підходу дає змогу зробити висновок, що 79,6% опитаних мають намір продовжити навчання задля підвищення своєї професійної майстерності. Патріотизм, відданість державі та бажання захистити свою рідну землю від російського агресора є основними стимулами для дій. 69,1% респондентів віданні служінню українському народу та 78,9% прагнуть до постійного саморозвитку. 85,5% вважають, що знання військової справи і професійні навички – це головні критерії оцінки професійної діяльності, а 46,8% опитаних зазначили, що зарубіжне стажування є одним із найкращих освітніх послуг, спрямованих на розвиток додаткових навичок.

Як показали результати опитування, володіння іноземними мовами може сприяти в ефективному використанні іноземних технологій, що є запорукою успіху в сучасних військових операціях.

У процесі дослідження розроблено структурно-компонентну модель готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, яка містить такі блоки: *цільовий, теоретико-методологічний, мотиваційно-стимулюючий, ресурсно-діяльнісний та діагностично-результативний блоки*. *Цільовий блок* містить функцію індивідуального досягнення цілей курсантів. *Теоретико-методологічний блок* відображає концептуальні положення та принципи підготовки майбутніх військових. *Мотиваційно-стимулюючий блок* відображає заходи для стимулювання та підтримки мотивації у майбутніх офіцерів. *Ресурсно-діяльнісний блок* відображає інформаційні та матеріальні ресурси, кадровий потенціал та систему забезпечення інформаційної безпеки та охоплює інструментально-методичний, діяльнісно-змістовий та процесуальний компоненти. *Діагностично-результативний блок* відображає засоби діагностики, оцінки та покращення результативності у визначенні готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності.

У розділі обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання (*формування мотиваційного компоненту, інтегративний підхід у викладанні спеціальних та загальних дисциплін, формування психологічної готовності майбутніх офіцерів під час бойових завдань до професійної діяльності, підвищення кваліфікаційного рівня та майстерності науково-педагогічних працівників з вузькопрофільних дисциплін*) та розкрито їх зміст.

Основні напрацювання другого розділу «Системний підхід у формуванні готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання» висвітлено у публікаціях автора (Гавришків, 2021; Гавришків та ін., 2021; Гавришків, 2022; Гавришків і Пащук, 2022; 2023; Havryshkiv, 2022).

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

У розділі описано етапи та методику експериментальної роботи, проаналізовано її результати

3.1. Організація педагогічного експерименту

Ефективність нашої моделі формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів можна перевірити за допомогою педагогічного експерименту.

С. Максимюк стверджує, що наукове дослідження – це специфічна форма пізнання, яке ґрунтується на систематичному цілеспрямованому вивченні об'єктів. Цей процес призводить до формування нового знання про досліджуваний об'єкт, а педагогічний експеримент, як складова наукового дослідження, впливає на підготовку майбутніх офіцерів (Максимюк, 2009).

Методологічні основи педагогічного експерименту ґрунтуються на працях таких дослідників: С. Гончаренка (Гончаренко, 2008), С. Сисоєвої (Сисоєва, 2009), С. Максимюка (Максимюк, 2009) та ін.

Педагогічне дослідження, на думку С. Гончаренка, це процес і результат наукової діяльності, з метою виявлення нових фактів про: 1) принципи і закони, які керують процесами навчання, виховання та розвитку особистості; 2) форми та методи організації навчально-виховного процесу; 3) головні ідеї, принципи, способи та методи організації (Гончаренко, 2008).

Існують два типи умов для проведення педагогічного експерименту: природні та лабораторні.

Природний експеримент проводиться в умовах, які відповідають реальній діяльності досліджуваних, де створюється або відтворюється явище, яке вивчається. Завдяки можливому обмеженню впливу інших явищ, проводиться лабораторний експеримент, який дозволяє

максимально вивчити дію активного чинника педагогічного впливу. Незважаючи на певні переваги лабораторного експерименту, такі як можливість впливати на незалежні явища та ізолювати деякі педагогічні явища для кращого їх вивчення, він має й недоліки. Штучність умов його проведення не дають змоги безпосередньо переносити отримані результати до реального навчально-виховного процесу, тому потрібна додаткова перевірка в умовах природного експерименту. Є. Лодатко наголошує, що експериментальні дослідження є складними та потребують значних зусиль, проте вони необхідні у науці та на практиці. Найбільш достовірні результати можна отримати лише за умови ретельного планування, правильної організації та проведення експерименту (Лодатко, 2022).

Організація педагогічного експерименту, на думку О. Маслія, охоплює певні зміни або відтворювальні явища, які досліджуються у спеціально створених контрольних та сприятливих умовах. Вагомою особливістю такого експерименту є здатність дослідника активно втручатися в ситуацію, яка досліджується. Таке втручання полягає в планомірному маніпулюванні однією або кількома змінними (чинниками), за якими фіксуються певні зміни в поведінці об'єкта дослідження (Маслій, 2020).

Отже, педагогічний експеримент – це специфічний процес наукового дослідження, що організовується з метою вивчення педагогічних явищ у контрольованих умовах. Основними ознаками, які одночасно визначають його суть, є такі: 1) внесення певних змін до освітнього процесу, відповідно до плану та гіпотези дослідження; 2) створення умов для чіткого з'ясування зв'язків між різними елементами освітнього процесу; 3) результати освітнього процесу аналізуються, на основі чого формуються остаточні висновки.

Для більш детального вивчення результатів нашого дослідження виникла необхідність у проведенні системного педагогічного експерименту. Такий експеримент дасть змогу виявити як позитивні, так і негативні сторони, встановити ефективність нововведень, визначити причинно-наслідкові зв'язки між досліджуваними процесами та явищами, а також спрогнозує результати готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів.

Педагогічний експеримент у нашому дослідженні використовується для вивчення особливостей впровадження педагогічних умов, що забезпечують реалізацію моделі формуванню готовності до

професійного зростання у майбутніх офіцерів у контексті акмеологічного підходу.

Мета експерименту: визначення взаємозв'язку між факторами, що впливають на формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів та отриманими результатами, які відповідають гіпотезі нашого дослідження.

Для організації нашого дослідження ми використали результати наукових здобутків О. Маслія, який наголошує, що визначеної послідовності дій для проведення педагогічного експерименту не існує, тому важливо чітко окреслити стратегію дослідження. Автор пропонує такий алгоритм: планування – включає складання програми експерименту та вибір методів і параметрів його проведення; організація педагогічного експерименту – передбачає визначення репрезентативної вибірки для досліджуваних явищ і процесів; проведення експерименту для вивчення причинно-наслідкових зв'язків; інтерпретація результатів, яка включає кількісно-якісний аналіз, опис та інтеграцію результатів в освітній процес, а також оцінку ефективності експериментальної роботи (Маслій, 2020).

Педагогічний експеримент проводився впродовж 2019–2025 рр. на базі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Мета експериментального дослідження – удосконалити процес професійної підготовки щодо формування у майбутніх офіцерів готовності до професійного зростання. У процесі підготовки дослідження здійснено всебічний аналіз сучасних методів психолого-педагогічної діагностики; охоплено широкий спектр психологічних явищ, що супроводжують професійну діяльність військових фахівців, зосереджуючись на якісних та кількісних характеристиках, які визначають високий рівень їхньої фахової компетентності як в умовах ведення бойових дій, так і в мирний час.

Основні завдання експериментального дослідження: 1) проаналізувати сучасний стан готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання; 2) визначити критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання; 3) обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів

до професійного зростання; 4) розробити та обґрунтувати модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу; 5) опрацювати та проаналізувати отримані дані педагогічного експерименту.

Педагогічний експеримент містив такі етапи:

- організаційно-підготовчий (2019/2020 н. р.);
- констатувальний (2020/2021 н. р.);
- формувальний (2021/2023 н. р.);
- контрольний (2024/2025 н. р.).

На першому, *організаційно-підготовчому етапі* експерименту, ми опрацювали вітчизняні та зарубіжні джерела щодо вивчення проблеми дослідження; визначили цілі і завдання педагогічного експерименту; сформували гіпотезу наукового пошуку.

Організаційно-підготовчий етап передбачав реалізацію таких завдань дослідження (2019/2020 рр.):

- 1) визначити методологічний апарат дослідницької роботи (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи);
- 2) здійснити аналіз науково-методичної літератури щодо окресленої проблематики нашого дослідження;
- 3) проаналізувати зарубіжний досвід з проблеми формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів;
- 4) проаналізувати змістове наповнення категорії готовності до професійного зростання у контексті акмеологічного підходу.

На другому, *констатувальному етапі* експерименту, ми проаналізували сучасний стан готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Констатувальний етап нашого дослідження передбачав реалізацію таких завдань (2020/2021 н. р.):

- 1) проаналізувати сучасний стан готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання;
- 2) визначити критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання;
- 3) виявити та обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання;
- 4) розробити та охарактеризувати модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу.

Важливим аспектом дослідження є визначення експериментальної бази. До участі в експерименті були залучені такі вищі військові навчальні заклади як: Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Національна академія прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та Львівський державний університет безпеки життєдіяльності ДСНС України.

Основні методи дослідження – аналіз, синтез, проблемно-хронологічний метод, експертно-аналітичне оцінювання, методи індукції та дедукції. Виокремлені методи дали можливість ґрунтовно вивчити проблему готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, проаналізувати різні фактори, що впливають на неї та зробити висновки.

Опитування – це метод збору інформації про досліджуваний об’єкт. Розрізняють безпосереднє (усне опитування, інтерв’ю) та опосередковане (письмове опитування, анкетування) опитування. Це дозволяє отримати дані про думки, погляди та досвід самих майбутніх офіцерів, що є цінним джерелом інформації для дослідження.

З метою отримання максимально повної та об’єктивної інформації ми застосували комплексну систему опитування. Зокрема, ми використали як традиційні методи з фіксованими варіантами відповідей (закриті питання, питання з множинним вибором), так і більш гнучкі методи, що дозволяли респондентам висловити свою думку у формі ранжування та порівняння та ін. Завдяки такому різноманітному підходу до збору даних, ми змогли отримати детальну картину досліджуваної проблеми. Для того, щоб перетворити зібрану інформацію на цінні знання, ми провели кілька послідовних етапів дослідження, а саме:

- підготовка до опитування;
- проведення опитування;
- аналіз результатів опитування;
- розроблення пропозицій.

Опитування респондентів було проведено анонімно на добровільній основі з дотриманням вимог законодавства України у сфері захисту персональних даних та прав суб’єктів персональних даних. Дослідження виконано з вимогами наказу начальника Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного від 18 березня 2021р. № 169-ОД (див. наказ у Додатку М).

Підготовка до опитування включала:

- аналіз вихідних даних (курс, вік, стать, мета та завдання опитування, часові межі та місце проведення) для підготовки та проведення дослідження;
- вивчення керівних документів, які стосуються формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів Збройних Силах України, а також інших проблемних питань, що досліджуються;
- визначення основних завдань і критичних проблемних питань, які потребують ретельного вивчення, що є однією із ключових моментів підготовки до збору інформації.

Відповідно до вимог нашого дослідження здійснено спеціалізований збір та вивчення інформації для дослідження сучасного стану готовності майбутніх військових офіцерів України до професійного зростання, зокрема:

- розроблення програми опитування, зокрема: визначення складу груп опитування (респондентів); складання графіку (розкладу) опитування; відпрацювання переліку основних питань за напрямками дослідження; вибір методу (методів) збору інформації відповідно до завдань і умов їх виконання;
- безпосередня підготовка до збору інформації, насамперед підготовка анкети опитування та вирішення інших питань з організації дослідження.

Перед початком *проведення опитування* повторно було узгоджено з відповідними органами військового управління порядок, місця та термінів роботи робочої групи, після чого завчасно проінформовано респондентів про опитування та його головну мету.

Опитування респондентів було проведено у проміжку з 01.04.2021 по 30.04.2021 на основі затвердженої програми дослідження з використанням розробленого інструментарію.

Для аналізу *результатів опитування* було виконано такі процедури:

- вивчення результатів проведеного опитування респондентів;
- вибір напрямів та методів аналізу зібраної інформації: критичного оцінювання, статистики, категоризації, «матриця пріоритетів», аналітичний метод аналізу «три в одному», що передбачає виконання трьох послідовних процедур, таких як: оцінювання результатів спостереження (критично оцінюється формат і зміст спостережень для визначення повноти та достатності отриманої інформації),

визначення основних причин виникнення проблеми, вирішення проблеми (визначаються можливі шляхи вирішення проблеми);

- проведення аналізу зібраної інформації; при цьому важливо було визначити, на чому сфокусувати проведення аналізу зібраної інформації;

- оцінювання важливості отриманих результатів аналізу зібраної інформації; для критичного оцінювання отриманої інформації проведено статистичний аналіз відповідає, що були отримані в результаті опитування;

- узагальнення результатів та укладання висновків.

На третьому, *формувальному етапі* експерименту, ми перевірили ефективність існуючого та розробленого нами навчально-методичного забезпечення, що використовується для формування готовності до професійного зростання у військовослужбовців на засадах акмеологічного підходу.

Формувальний етап нашого дослідження передбачав реалізацію таких завдань (2021–2023 рр.):

1. Проаналізувати та удосконалити зміст навчально-методичного забезпечення для формування готовності до професійного зростання військовослужбовців.

2. Визначити практико-зорієнтовані методики спрямовані для діагностики рівня сформованості готовності до ризику, мотиваційної спрямованості військовослужбовців для досягнення успіху та типу мислення у військовослужбовця.

3. Розробити та впровадити в систему підготовки майбутніх слухачів, що проходять підготовку за освітньо-професійною програмою «Педагогіка вищої військової професійної освіти», модель педагогічної системи формування готовності в майбутніх офіцерів до професійного зростання та педагогічні умови формування готовності в майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу; критерії готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання; завдання для практичних занять (інтерактивні методи, кейс-стаді, рольові ігри тощо) та самостійної роботи, які містять мотиваційні тексти щодо формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів.

4. Розробити модель формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів в контексті акмеологічного підходу,

критерії, показники та рівні сформованої готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів.

Кожен дослідник формує свою систему критеріїв, показників та методику оцінювання наукових результатів. Завдяки аналізу різних підходів до розробки критеріїв та показників результативності, вивченню сутності та структури процесу формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів, було створено систему критеріїв та показників для оцінювання ефективності досліджуваного процесу.

Для комплексної оцінки ефективності педагогічної системи формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів виділено чотири критерії: *цільовий, діяльнісний, особистісний та результативний* (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Критерії формування готовності до професійного
зростання майбутніх офіцерів**

Критерії	Показники
1	2
Цільовий	– створення моделі формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів, що відповідає сучасним стандартам; – чітке визначення та опис цілей підготовки майбутніх офіцерів у відповідних нормативних документах; – розробка навчальних програм, які інтегрують знання з різних дисциплін, необхідних для успішної професійної діяльності офіцерів; – включення до навчальних програм актуальних відомостей із військової науки, техніки, технологій, а також знайомство з новітніми зразками озброєння та військової техніки
Діяльнісний	– відповідність форм та методів навчання специфіці професійної діяльності офіцерів; – інтеграція ситуативних, практичних та нестандартних завдань, що відповідають специфіці майбутньої професійної діяльності майбутніх офіцерів; – компетентність науково-педагогічних працівників у сфері підготовки майбутніх офіцерів; – застосування сучасних методів та засобів навчання, що відповідають специфіці майбутніх офіцерів

Продовження таблиці 3.1

1	2
Особистісний	– формування морально-етичних якостей, необхідних для роботи офіцера (відповідальність, самовідданість та патріотизм); – свідоме прагнення до професійного розвитку та самовдосконалення; – глибоке розуміння сутності професійної компетентності та професійного обов'язку; – готовність курсантів до прийняття рішень та дій у надскладних та непередбачуваних умовах
Результативний	– наявність у курсантів знань та навичок, необхідних для ефективного управління у повсякденній діяльності; – вміння майбутніх офіцерів організовувати та керувати логістичним процесами; – підготовка курсантів до ведення інформаційної війни

Під час оцінювання педагогічної системи формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів ключовим є аналіз її організації, зокрема цільова спрямованість. Саме *цільовий критерій* визначає відповідність процесу підготовки очікуваним результатом, зокрема визначається відповідність змісту, методів, прийомів та засобів педагогічного впливу цілям формування готовності до професійного зростання майбутніх військових фахівців сухопутних військ збройних сил України.

За допомогою показників *діяльнісного* критерію визначається, чи відповідають форми, методи та засоби навчання професійній підготовці майбутніх офіцерів у контексті формування у них готовності до професійного зростання.

Рівень підготовки викладачів, їх методична майстерність та відповідність методів, форм та засобів навчання потребам майбутньої професійної діяльності випускників виступають ключовими показниками діяльнісного критерію. Окрім того, важливою складовою є залучення занять з практичними, ситуативними та нестандартними завданнями, а також використання технологій професійно-орієнтованого навчання в освітньому процесі вищого військового навчального закладу.

За допомогою *особистісного* критерію оцінюється рівень розвитку особистих якостей курсантів, необхідних для успішного виконання

ними військових завдань. До таких якостей належать стійкість, рішучість, відповідальність, самодисципліна, вміння працювати в команді та інші. Цей критерій також визначає, чи цікавиться курсант обраною професією, і чи розуміє значення таких понять як «професійний обов'язок» та «професійна компетентність».

Результативність визначається за допомогою об'єктивних показників, що включають теоретичну підготовку та практичні навички, необхідні для успішного виконання професійних завдань за обраною спеціальністю для подальшого навчання. Ці показники відповідають стандартам вищої освіти та кваліфікаційним характеристикам випускника. Така характеристика описує спектр військово-професійних задач, які очікують на майбутніх офіцерів. Рівень їх підготовки до виконання цих завдань оцінюється за наявністю у них необхідних знань, умінь та навичок, що стосується організаційно-управлінської діяльності.

Ефективність експериментального дослідження значною мірою залежить від дотримання чітких термінів та правил його проведення, а також від ретельного вибору експериментальної бази. Педагогічний експеримент потребує тривалого періоду спостереження та моніторингу, що дозволяє вносити корективи як в організаційні аспекти, так і процес дослідження для максимально точного відображення. Експериментальну базу дослідження формують з урахуванням добровільної участі та зацікавленості всіх учасників, а також їх профільного спрямування. Важливо, щоб умови проведення експерименту були природними та комфортними для всіх учасників (Маслій, 2020).

Критерії формування готовності до професійного зростання військовослужбовців та методики їх оцінювання укладено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Критерії формування готовності до професійного зростання
майбутніх військових фахівців та методики їх оцінювання**

Критерії	Методика оцінювання
Цільовий	методика Шуберта
Діяльнісний	методика Т. Елерса
Особистісний	опитувальник Р. Бремсона та А. Гаррісона
Результативний	короткий орієнтовний тест «КОТ»

Для оцінки сформованості цільового критерію готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів, що відповідає сучасним стандартам, необхідно комплексно оцінювати не лише знання та навички, але й психологічні характеристики курсантів. Одним з таких важливих показників є готовність до ризику. Саме тому методика Шуберта може бути ефективним інструментом для діагностики цього аспекту, дозволяючи виявити індивідуальні відмінності в схильності до ризикованої поведінки та підібрати оптимальні методи підготовки.

Опитувальник складається з 25 тверджень, що описують різні ризикові ситуації. Респондент оцінює свою готовність до таких дій за п'ятибальною шкалою від «повністю не згоден» до «повністю згоден».

- 2 бали – повністю згоден, «так»;
- 1 бал – скоріше «так», ніж «ні»;
- 0 балів – ні «так», ні «ні», щось середнє, «важко сказати»;
- 1 бал – скоріше «ні», ніж «так»;
- 2 бали – повністю не згоден, «ні».

Методика дозволяє визначити, наскільки людина схильна до ризикованої поведінки, чи готова вона приймати рішення, які можуть мати негативні наслідки.

Для оцінювання показників сформованості діяльнісного критерію використано методику Т. Елерса. Діагностика особистості на мотивацію до успіху», що дало можливість отримати більш повну картину готовності курсантів до служби, а саме: оцінити відповідність особистісних якостей вимог професії, ідентифікувати потенційні труднощі, розробити індивідуальну програму розвитку на підвищення мотивації, формування необхідних професійних компетенцій та подолання виявлених труднощів. Методика базується на самозвіті особистості. Респондентам пропонується низка тверджень, на які він має відповісти «так» або «ні». Аналіз відповідей дозволяє зробити висновки про рівень сформованості мотивації досягнення успіху. Результати методики інтерпретуються за кількістю набраних балів. Чим більше балів, тим вищий рівень мотивації досягнення успіху. Методика дозволяє виділити такі рівні мотивації:

- *низький*: низька мотивація до успіху (від 1 до 10 балів);
- *середній*: середній рівень мотивації (від 11 до 16 балів);
- *високий*: помірно високий рівень мотивації (від 17 до 20 балів);

– *дуже високий*: дуже високий рівень мотивації до успіху (більше 21 бали).

Всього респондентів – 85, вік – від 18 до 25 років. Обробка даних нашого дослідження продемонструвала широкий спектр мотивації до успіху серед опитуваних (рис. 3.1.1.) Деякі з них відобразили низький рівень мотивації (14 %), інші продемонстрували середній рівень (29 %). Для деякої частини респондентів мотивація була помірно високою (24 %), а для значної кількості респондентів прагнення до успіху та саморозвитку продемонстровано на дуже високому рівні (33 %).

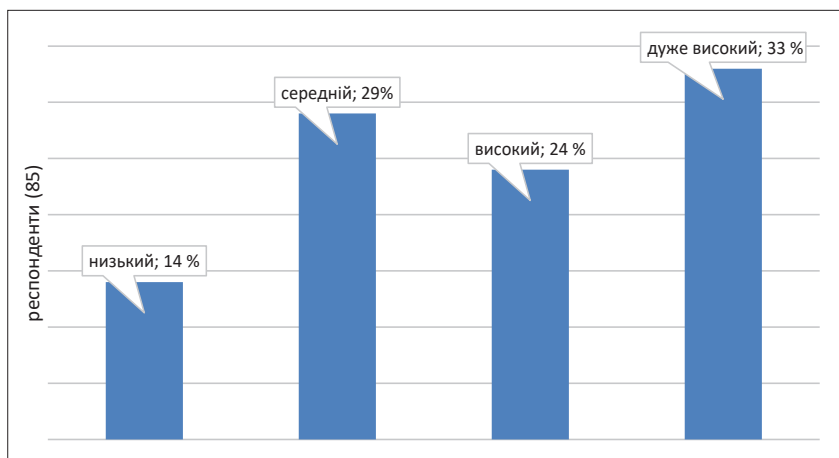

Рис. 3.1.1. Рівні мотивації досягнення успіху

Для оцінювання показників сформованості особистісного компоненту використано методику Гаррісона – Бремсона (Тимчасові методичні рекомендації, 2021, с. 70), яка дала можливість визначити чи респонденти є більш схильними до аналізу, інтуїції, практичності чи креативності. Для військових ці знання особливо важливі, оскільки допомагають краще розуміти свої сильні сторони та слабкі місця, ефективніше взаємодіяти з колегами, а також приймати зважені рішення в екстремальних ситуаціях. Наприклад, офіцер з аналітичним стилем мислення може детально проаналізувати ситуацію перед прийняттям рішення, тоді як офіцер з прагматичним стилем мислення швидше зосередиться на конкретних діях. Розуміння цих

відмінностей дозволяє кожному військовослужбовцю розвивати свої сильні сторони та компенсувати слабкі, що сприяє підвищенню ефективності його діяльності. Методика Гаррісона – Бремсона пропонує детальний аналіз індивідуального стилю мислення, виділяючи п'ять основних типів: синтетичний, ідеалістичний, прагматичний, аналітичний та реалістичний. Кожен з цих типів характеризується певним набором характеристик, які впливають на процес прийняття рішень, сприйняття інформації та взаємодію з оточуючими.

Синтетичний стиль характеризується здатністю до творчого мислення, поєднання різноманітних ідей та створення нових концепцій. Люди з таким стилем мислення часто бачать картину більш широко і здатні знаходити нестандартні рішення. У військовій сфері синтетики можуть бути ефективними при розробці нових стратегій та тактик.

Ідеалістичний стиль фокусується на цінностях, моральних принципах та загальному благополуччі. Люди з таким стилем мислення часто мотивовані бажанням зробити світ кращим. У військовій сфері ідеалісти можуть бути відданими своїй справі та готові до самопожертви.

Прагматичний стиль орієнтований на конкретні результати та практичне застосування знань. Люди з таким стилем мислення ефективно вирішують повсякденні завдання і швидко адаптуються до змін. У військовій сфері прагматики можуть бути відмінними виконавцями і лідерами.

Аналітичний стиль характеризується схильністю до детального аналізу інформації, логічного мислення та систематичного підходу до вирішення проблем. Люди з таким стилем мислення часто є експертами у своїй галузі. У військовій сфері аналітики можуть бути цінними розвідниками та планувальниками.

Реалістичний стиль фокусується на фактах, досвіді та конкретних результатах. Люди з таким стилем мислення часто є практичними і орієнтованими на дію. У військовій сфері реалісти можуть бути ефективними виконавцями і лідерами в екстремальних ситуаціях.

Учасникам пропонується оцінити ступінь відповідності кожного з п'яти запропонованих закінчень тверджень до їхнього особистого досвіду та переконань за 5-бальною шкалою Ліккерта. Оцінки мають варіюватися від 1 (мінімальна відповідність) до 5 (максимальна

відповідність). При цьому кожне числове значення може бути використане лише один раз у межах кожного твердження. Загалом опитувальник містить 18 таких тверджень. Учасникам рекомендується зробити вибір навіть у випадку, коли декілька закінчень здаються однаково прийнятними.

Для визначення профілю стилів мислення учасників було використано ключовий метод підрахунку балів. Кожному твердженню опитувальника відповідає певна вага для кожного з п'яти стилів мислення (синтетичний, ідеалістичний, прагматичний, аналітичний та реалістичний). Аналіз даних опитувальника демонструємо у діаграмі на рис. 3.1.2.

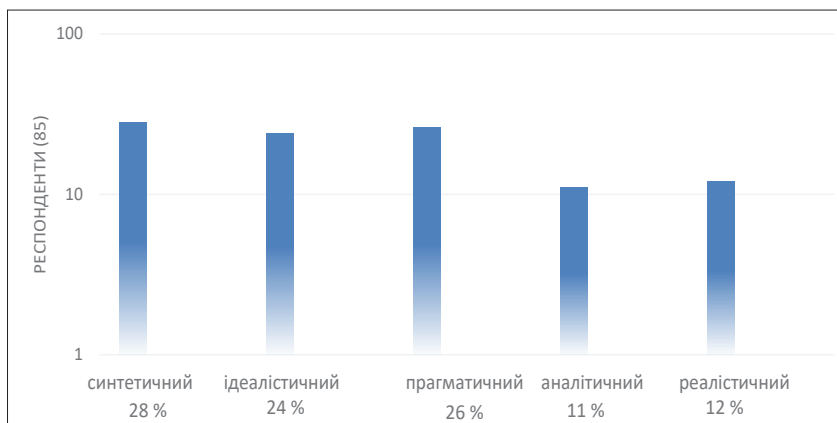

Рис. 3.1.2. Розподіл респондентів за стилями мислення

Згідно з результатами опитування, у респондентів присутні різноманітні стилі мислення. Частина респондентів, як продемонструвало опитування, не виявляє чіткого стилю мислення, тоді як синтетичний стиль переважає у більшій мірі (28%). Ідеалістичний стиль чітко окреслений лише у невеликій кількості респондентів, а в інших виявлена помірна перевага або нехтування цим стилем. Ідеалістичний та прагматичний стилі мислення також є досить поширеними серед курсантів (24% та 26% відповідно). Реалістичний та аналітичний стилі мислення виражені у меншій кількості респондентів (12% та 11% відповідно).

Для оцінки сформованості показників сформованості результативного критерію ми використали методику «Короткий орієнтовний тест «КОТ» (В. Бузін, Е. Вандерлик) як один з інструментів для діагностики загального рівня інтелектуальних здібностей. Такий тест дозволяє оцінити інтелектуальний потенціал майбутніх офіцерів, що є важливою складовою їхньої готовності до професійної діяльності.

Тест-опитувальник містить 50 питань. Завдання підібрані таким чином, щоб охопити різні аспекти інтелекту. Результат інтерпретується за шкалою від «низький» до «високий». На виконання тесту відводиться 15 хвилин. Ця методика дозволяє оцінити загальний рівень інтелектуальних здібностей, виявити сильні та слабкі сторони в інтелектуальному розвитку та прогнозувати успішність навчання та професійну придатність. Інтегральний показник загальних розумових здібностей дорівнює кількості правильно розв'язаних задач.

Всього респондентів – 85, вік – від 18 до 25 років. Результати дослідження унаочнені діаграмами, що зображають розподіл респондентів за рівнями загальних розумових здібностей. Більшість опитаних (33 %) засвідчили про середній рівень інтелекту. Значній частині респондентів (28 %) притаманний рівень інтелектуальних здібностей вище середнього, а 17 % продемонстрували високий рівень інтелекту. Разом з тим, для 17 % опитаних притаманний рівень розумових здібностей нижче середнього, а 6 % – низький (рис. 3.1.3.).

На підставі проведеного опитування розроблено пропозиції щодо підвищення готовності майбутніх офіцерів України до професійного зростання відповідно до існуючої процедури проведення опитування.

Наукові результати дослідження доцільно використати для удосконалення підготовки майбутніх військових офіцерів України в умовах триваючий збройної агресії російської федерації проти України.

Таким чином, поєднання різних методів дослідження дає можливість отримати комплексну та ґрунтовну інформацію про готовність майбутніх офіцерів до професійного зростання. Це дозволяє зробити більш об'єктивні висновки та розробити ефективні рекомендації щодо покращення підготовки офіцерського складу.

На четвертому, *контрольному етапі* експерименту, ми встановили причинно-наслідковий зв'язок між застосованими педагогічними впливами та отриманими результатами.

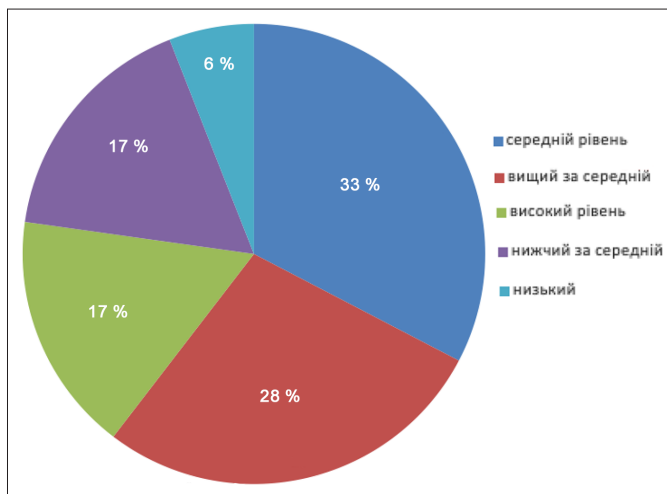

Рис. 3.1.3. Розподіл респондентів за рівнями загальних розумових здібностей

Контрольний етап нашого дослідження передбачав реалізацію таких завдань (2024/2025 н. р.): 1) кількісна та якісна оцінка динаміки змін у рівні формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання у результаті впровадження визначених педагогічних умов; 2) оцінка ефективності впровадження моделі формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів в контексті акмеологічного підходу шляхом виявлення динаміки рівнів формування готовності до професійного зростання умовах закладу вищої освіти; 3) здійснити порівняльний аналіз отриманих даних на констатувальному та контрольному етапах педагогічного дослідження; 4) розробити пропозиції та рекомендації щодо підвищення готовності майбутніх офіцерів України до професійного зростання.

У ході педагогічного експерименту комплексно вивчено готовність майбутніх офіцерів до професійного зростання: проаналізовано її поточний стан, визначено критерії та показники, а також спроектовано структурно-функціональну модель формування та обґрунтовано педагогічні умови. Результати підсумкового етапу підтверджують практичну значущість та перспективність застосування розробленої системи заходів для підвищення цієї готовності.

3.2. Хід та інтерпретація результатів педагогічного експерименту

Педагогічне дослідження проводилось упродовж 2019–2025 років та охоплювало чотири етапи.

На першому, *організаційно-підготовчому*, етапі (2019–2020 рр.) ми визначили тему дослідження, проаналізували педагогічну, психолого-педагогічну, науково-методичну літературу та нормативно-правову базу з означеної проблеми. Обґрунтовано методологічний апарат дослідження (об'єкт, предмет, мету, завдання, методи). Проаналізовано зарубіжний досвід з проблеми формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів. На організаційно-підготовчому етапі зроблено висновок про доцільність використання таких основних підходів до змісту твердження поняття «готовність», зокрема: 1) готовність як складне утворення, яке включає у себе когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий компоненти; 2) готовність як певний функціональний стан, що слугує успішній діяльності, забезпечує її високий рівень; 3) готовність як складне особистісне утворення, що включає професійно-важливі якості особистості, вміння і психологічні стани.

Уточнено поняття формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів Збройних Сил України, яке ми трактуємо як багатогранний, динамічний і безперервний процес, спрямований на розвиток у курсантів комплексу особистісних якостей, знань, умінь та навичок, необхідних для їхнього успішного виконання службових обов'язків протягом всієї кар'єри.

На другому, *констатувальному етапі* (2020–2021 рр.) проаналізовано сучасний стан готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання. З цією метою ми провели опитування, яке включало 19 запитань (Додаток Ж). Опитування проводилося в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького та Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (всього опитаних – 1050 респондентів). На основі отриманих та проаналізованих результатів опитування запропоновано визначення готовності до професійної діяльності, яке ми трактуємо як складну інтенсивну структуру, що містить психологічну, практичну та науково-теоретичну складові та визначається

такими компонентами: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

На підставі проведеного опитування розроблено пропозиції щодо підвищення готовності майбутніх офіцерів України до професійного зростання відповідно до існуючої процедури проведення опитування, а саме:

- збільшити кількість навчальних годин з практичної підготовки, тренувань, польових виходів та симуляцій;
- змінити змістове наповнення навчальних дисциплін, особливо тактико-спеціального призначення, беручи до уваги складні воєнно-політичні умови, пов'язані з протистоянням збройної агресії російської федерації в Україні;
- побудувати освітні програми військової підготовки на формуванні або підвищенні рівня готовності до професійного зростання, оскільки цей показник відображає стан психологічної та професійної спроможності майбутнього військового застосовувати певні компетенції залежно від умов ведення бойових дій, здійснення різних видів діяльності у мирний та воєнний час;
- надати курсантам можливість проходити стажування у бойових частинах, де вони зможуть отримати бойовий досвід та ознайомитися з сучасними формами та методами ведення бойових дій;
- залучення офіцерів з бойовим досвідом в освітній процес вищого військового навчального закладу з метою обміну досвідом та знаннями;
- забезпечити швидке нарощування якнайбільшої чисельності особового складу, що володіє іноземними мовами, насамперед англійською мовою, на рівні не нижче ніж СМР 2 («функціональний») згідно зі стандартами НАТО STANAG 6001, враховуючи обов'язкове застосування англійської мови під час викладання інших немовних предметів з вузькопрофільних дисциплін у вищому військовому навчальному закладі;
- залучення курсантів перекладачами під час військових навчань та підготовки особового складу ЗСУ за кордоном тощо;
- покращити науково-методичне та навчально-методичне забезпечення курсантів у вищому військовому навчальному закладі;
- підвищити професійну компетентність науково-педагогічних працівників у вищому військовому навчальному закладі;

– впровадити інноваційні форми навчання для мотивації навчальної діяльності курсантів.

На констатувальному етапі дослідження ми розробили та обґрунтували модель педагогічної системи формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів (детальний опис запропоновано у п. 2.3. дисертаційного дослідження), а також визначили педагогічні умови формування готовності до професійного зростання майбутніх офіцерів в умовах професійної підготовки, зокрема: формування мотиваційного компоненту; інтегративний підхід у викладанні вузькопрофільних дисциплін; формування психологічної готовності майбутніх офіцерів; підвищення кваліфікаційного рівня та майстерності науково-педагогічних працівників з вузькопрофільних дисциплін.

Третій, *формувальний етап* (2021–2023 рр.) включав розроблення, впровадження та аналіз результатів необхідних заходів, передбачених для впровадження моделі та реалізації запропонованих умов.

Зокрема, у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного було проведено розмовні клуби (*speaking clubs*) з носіями мови із залученням науково-педагогічних працівників кафедри іноземних мов та військового перекладу для курсантів, які спроможні вільно спілкуватися англійською мовою та підвищувати свій мотиваційний рівень. Саме таке спілкування з носіями мови дає можливість майбутнім військовим застосовувати вивчену лексику та граматику в живих діалогах, звикати до різних акцентів та швидкості мовлення, засвоєння нових фраз, які рідко зустрічаються в підручниках, можливість дізнатися про культуру, традиції та стиль життя носіїв мови.

З метою реалізації та ефективної перевірки запропонованих педагогічних умов, а саме: формування мотиваційного компоненту, ми провели кілька додаткових освітніх заходів із залученням носіїв мови. Охарактеризуємо один із них (Тема «Риси характеру»).

Етап підготовки розмовного клубу охоплював цілу низку завдань, спрямованих на подолання мовного бар'єру майбутніми офіцерами, а саме:

- вибір актуальної теми заняття (розмовного клубу) як один із чинників мотивації курсантів, що сприяє розмовній практиці;
- визначення формату заняття, а саме – груповий формат з обмеженою кількістю курсантів;

– підготовка різноманітних завдань (рухливі ігри, настільні ігри, питання для обговорення в групах, робота з текстами, висловлення своїх думок щодо прочитаних текстів, перегляд та обговорення відео та інші активності), які сприятимуть розвитку та удосконаленню комунікативних навичок, швидкості розмовної мови у формулюванні власних думок;

– встановити часові рамки виконання завдань.

Під час проведення заняття було застосовано різні види активності, які укладено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Види активності під час проведення розмовних клубів

Вид активності	Змістова характеристика
рухлива гра «Зміни своє місце, якщо ти... «Change your place if you»)	– мотивування до участі у грі; – знайомство з усіма учасниками; – налагодження динамічної взаємодії між усіма учасниками
інтерактивна гра «Хрестики-нулики»	кожен квадрат містить одне запитання, що спонукає для роздумів про власні риси характеру та взаємодію учасників під час обговорення
презентація словника	використання різноманітних прикметників та їхніх антонімів, що описують особистість
перегляд мотиваційних відео	дослідження та вивчення різних типів темпераментів, аналізуючи їхні особливості з використанням нової лексики
вивчення структури власної особистості	– виконання практичних вправ з метою формування досвіду опису особистості; – проведення дискусій на особисті теми, що сприяють більш глибокому самопізнанню та обміну досвідом; – вивчення відмінностей між екстравертами та інтровертами; – проходження тесту на визначення власного типу темпераменту особистості та обговорення отриманих результатів; – складання опису своєї особистості та опис людей, зображених на фото

Варто зазначити, що динамічна та інтерактивна форма розмовного клубу плавно переходила з одного етапу в інший, створюючи захоплюючу атмосферу. Схвальна оцінка як носіїв мови, так і самих курсантів після проведеного заходу сприяла подальшому відвідуванню та активній участі майбутніх військових у подоланні мовного бар'єру.

Також на формувальному етапі дослідження було проведено консультації до складання державного екзамену та проходження мовного тестування для визначення рівня володіння англійською мовою, яке відповідає стандартизованому мовленнєвому профілю 1111/2222 відповідно до стандарту NATO STANAG 6001 для курсантів випускного курсу. Зазначимо, що інтеграція сучасної армії до НАТО передбачає високий рівень володіння іноземною мовою. Тим військовослужбовцям, які прагнуть до саморозвитку та самовдосконалення, просування по військовій кар'єрі, майстерного володіння сучасними зразками зброї – потрібно знати англійську мову.

STANAG – це міжнародний договір, який включає безліч різних стандартів у всіх військових сферах. Він діє в країнах НАТО, а також країнах-партнерах. Розглянемо рівні STANAG 6001, згідно яких і вимірюється рівень компетенції володіння мовою:

- рівень 0 – непрофесійний (*no proficiency*) (без практичних навичок, неспроможність підтримати розмову);
- рівень 1 – рівень виживання (*survival*) (уміння вести просту за змістом розмову при безпосередньому спілкуванні в типових повсякденних ситуаціях);
- рівень 2 – функціональний (*functional*) (уміння спілкуватися в повсякденних та стандартних робочих ситуаціях);
- рівень 3 – професійний (*professional*) (у більшості ситуацій офіційного та формального характеру здатність ефективно спілкуватися на практичні, суспільні і професійні теми, легко обговорювати питання, які становлять особливий інтерес або стосується галузі власної професійної компетенції);
- рівень 4 – експертний (*expert*) (здатність точно висловлювати думку у розмові на будь-які загальні та професійні теми);
- рівень 5 – досконалий (*highly-articulate*) (уміння вести розмову на рівні високоосвіченого носія мови).

З метою якісної підготовки курсантів до складання державного іспиту та проходження мовного тестування для визначення

рівня володіння англійською мовою відповідно до стандарту NATO STANAG 6001, як вже зазначено вище, ми провели консультації в межах Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Охарактеризуємо етапи консультації:

- детальний огляд структури тесту, включаючи чотири рівні мовленнєвої діяльності: аудіювання читання, говоріння та письмо;
- пояснення критеріїв оцінювання для кожного рівня тестування;
- надання прикладів тестових завдань та бланків заповнення відповідей;
- обговорення стратегій ефективного прослуховування текстів та розуміння контексту;
- прослуховування автентичних текстів та виконання практичних вправ до них;
- обговорення типових помилок під час аудіювання;
- огляд різних типів текстів, які є в структурі тексту (реклама, оголошення, заголовки, інструкції);
- обговорення стратегій швидкого та ефективного розуміння тексту, включаючи пошук ключової інформації згідно структури тексту;
- проведення практичних занять з читання;
- обговорення вимог щодо письмових завдань, листів, звітів, електронних повідомлень;
- надання порад щодо використання граматики, структури необхідних для успішного написання письмових завдань;
- написання листів чи інших текстів з аналізом та виправлення типових помилок;
- огляд питань, які входять до субтесту з говоріння, поділених за рівнями;
- застосування практичних умінь і навичок з говоріння, зосереджуючись на вільному та зв'язному мовленні.

Саме завдяки таким заходам було встановлено, що курсанти під час тестування та здачі державного іспиту з іноземної мови були готові продемонструвати всі рівні мовленнєвих компетенцій.

Для розвитку комунікативних навичок, поповнення словникового запасу, опанування базової граматики – розбір найважливіших правил (Present Simple, Past Simple, артиклі, займенники тощо), навчання правильній вимові (постановка основних звуків англійської мови), слухове сприйняття (розвиток вміння розуміти англійську на слух

через діалоги та аудіо матеріали) – ми провели факультативні заняття для курсантів першого курсу. Такі освітні додаткові заняття надають майбутнім військовим можливість для самовдосконалення та вправлення у вільний від занять час для покращення розвитку особистих якостей, необхідних для професійного зростання.

Для оцінки власного рівня знань, покращення професійної (військової англійської мови), розвиток усіх мовних навичок, адаптації до реальних ситуацій (симуляція комунікації у військовому середовищі), підготовки до здачі сертифікаційного іспиту, у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного для курсантів усіх курсів усіх спеціалізацій, що перебувають на території академії та інституту МПЗ, передбачена англійська мова з використанням програмного забезпечення ALC, наданого Великою Британією. Ми самостійно пройшли кожен юніт програмного забезпечення, ретельно вивчаючи інтерфейс та зроблено детальний опис програми. Це дозволило зрозуміти структуру та зміст програмного забезпечення, визначити ефективні методи використання програмного забезпечення у підготовці до професійного зростання майбутніх військових та розробити індивідуальні плани навчання для майбутніх офіцерів з різним рівнем володіння мовою. Завдяки нашій роботі з ALC, курсанти отримали доступ до якісного та ефективного інструменту для вивчення англійської мови, яке допомогло підготуватися до міжнародної співпраці та сприятиме у забезпеченні лінгвістичного супроводу курсантами за кордоном.

З метою ефективної перевірки другої педагогічної умови – інтегративного підходу у викладанні спеціальних та загальних дисциплін – ми розробили інтегроване заняття для викладачів вибухової справи та фізичної підготовки на тему: «Фізична підготовка сапера: подолання перешкод та транспортування вибухових речовин». Це заняття поєднує теоретичні знання з вибухової справи з практичною фізичною підготовкою, що є критично важливим для формування професійних навичок майбутніх офіцерів-саперів (Додаток Н).

Для реалізації третьої педагогічної умови, ми провели тренінг «Формування психологічної готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності» (Додаток Н), метою якого була комплексна діагностика та розвиток ключових професійних компетентностей майбутніх офіцерів, включаючи готовність до професійного зростання, емоційний інтелект, ціннісно-мотиваційну сферу, комунікативні та

аналітичні навички, лідерський потенціал та суб'єктну активність. У результаті проведеного тренінгу, майбутні офіцери продемонстрували значний прогрес у розвитку ключових професійних компетентностей. Спостерігалось підвищення рівня готовності до професійного зростання, покращення навичок аналізу емоцій, а також поглиблення розуміння ціннісно-мотиваційної сфери. Майбутні офіцери стали більш впевнено та чітко висловлювати власні думки, виявляти здатність до аналізу соціальних речей. Тренінг також дозволив встановити потенційних лідерів серед майбутніх офіцерів та активізувати мотивацію до виконання службових завдань на професійному рівні.

З метою реалізації четвертої педагогічної умови, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з вузькопрофільних дисциплін, ми розробили тренінг для викладачів «Професійне зростання» (Додаток Н).

Тренінг «Професійне зростання» є дводенною програмою, розробленою для науково-педагогічних працівників (до 15 осіб). Він спрямований на формування у викладачів умінь самостійно ставити цілі та розвивати стійке бажання до професійного зростання.

Перший день тренінгу спрямований на залучення учасників до інтерактивної взаємодії та зорієнтований на формування мотивації та практичних навичок професійного зростання. Учасникам пропонуються різноманітні вправи, які спрямовані на розвиток критичного мислення, підсилення мотиваційного компоненту до саморозвитку та досягнення професійних цілей.

Другий день тренінгу орієнтований на закріплення мотивації до професійного зростання шляхом самоаналізу, практичних вправ, розвитку самостійності та рефлексії учасників.

Важливо зазначити, що тренінг «Професійне зростання» розроблено для науково-педагогічних працівників з вузькопрофільних дисциплін, його основні педагогічні ідеї та способи мотивування до професійного зростання можуть бути адаптовані і до інших учасників освітнього процесу. У рамках нашого дослідження сучасного стану готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання ми провели опитування серед курсантів вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України. Опитування здійснювалося двічі: вперше – до повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, вдруге – уже в умовах конфлікту. Варто зазначити, що

в другому опитуванні взяли участь тільки слухачі Національної академії сухопутних військ.

Такий підхід дозволив здійснити порівняльний аналіз відповідей і виявити динаміку змін та оцінити вплив зовнішніх обставин на професійне зростання молодих фахівців. Порівняльний аналіз представлено в табл. 3.4.

Порівняльний аналіз рівня сформованості мотивації та готовності майбутніх військових офіцерів до професійного зростання до повномасштабного вторгнення та в умовах воєнного конфлікту демонструє значні зміни у пріоритетах і підходах до військової служби. У мирний час вибір військової професії переважно ґрунтувався на особистих переконаннях, сімейних традиціях і патріотизмі, а також на впливі близьких людей, що свідчить про більш спокійний і усвідомлений підхід до кар'єри. Водночас знання іноземної мови вважалося важливим, але не визначальним фактором, а основні ознаки готовності офіцерів включали практичні навички, вихованість і психологічну стійкість. Натомість в умовах конфлікту мотивація стала більш гострою та емоційною, зосередженою на захисті держави, помсті за загиблих побратимів і безпосередньому протистоянні окупанту, що відображає трансформацію військової служби у справжній моральний обов'язок і боротьбу за виживання нації. Водночас пріоритети у підготовці офіцерів змістилися в бік розвитку лідерських якостей, відповідальності за життя підлеглих і ефективного виконання бойових завдань, тоді як знання іноземної мови втратило свою актуальність на фоні нагальної потреби у тактичних навичках і внутрішній комунікації українською мовою. Ці зміни свідчать про адаптацію військової професії до реалій сучасної війни, підкреслюючи важливість практичної підготовки, моральної стійкості та патріотизму як ключових факторів професійного зростання офіцерів у воєнний час.

На останньому, *контрольному*, етапі (2024–2025 рр.), нашого дослідження ми розробили методичні рекомендації для майбутніх офіцерів, які вміщують цикл інтегрованих занять професійно спрямованої іноземної мови (англійської).

Практичні заняття передбачають: вивчення граматики та розвиток комунікативних навичок, практичне застосування мови у професійній сфері, складання діалогів та виконання усних і письмових завдань. Контроль знань здійснюється через читання, граматичні вправи, усні повідомлення, розв'язання ситуативних задач, тести та діалоги.

Таблиця 3.4

**Результати опитування щодо впливу зовнішніх чинників
на професійний вибір**

№ з/п	Запитання	Відповіді до повномасштабного вторгнення	Відповіді в умовах конфлікту
1	Хто (що) спонукало вас у виборі професії військового офіцера?	Самостійно, батьки, друзі, війна на сході, патріотизм, перспективи, бажання продовжувати сімейну справу	Окупація, начальник штабу, служба за контрактом, мобілізований, любов до артилерії та звільнення дому від окупантів, вчитель з захисту України, командир батальйону, військомат, бажання продовжити сімейну традицію
2	Основні мотиви вибору професії військового	Сімейна традиція, самостійне рішення, відданість державі, патріотизм, батьки	Напад ворога, помста за всіх полеглих побратимів, бажання вбити всіх, хто причетний до геноциду української нації, грошове забезпечення
3	Чи вважаєте ви, що знання іноземної мови важливе для вашого професійного зростання?	Важливі, зовсім не потрібні, залежно від призначення підрозділу. Знання іноземної звичайно важливі але в нашій професії більш важливі знання тактики ведення бойових дій, адже іноземною мовою особовий склад не збережеш	Частково, для рівня полковника і вище, на сьогоднішній день знання іноземної мови не є пріоритетним, вважається менш нагальною потребою в умовах воєнного стану. Перехід на українську мову та завершення війни є більш важливим завданням
4	Основні ознаки готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів	Досвід ведення бойових дій, Навички стрільби, водіння, любов до своєї праці, психологічна та патріотична готовність, ставлення до майбутніх офіцерів, вихованість, відданість нація	Відповідальність, вміння спілкуватися іноземною мовою, бажання досягти успіху у практичній діяльності, вмотивованість, навички лідерства, розуміння, що найважливіше завдання командира підрозділу – це збереження життя особового складу, а найважливіше завдання підрозділу – виконання бойових завдань

Подано блоки фахової предметної лексики іноземною мовою, теми для дискусії та матеріали для анотування та перекладу. Методичні рекомендації спрямовані на організацію систематичного освітнього процесу майбутніх офіцерів з вивчення іноземної мови. Навчальна діяльність курсантів включає практичні заняття та самостійну роботу.

Для підвищення ефективності навчання рекомендовано використовувати інтерактивні методи:

- групові дискусії;
- професійно-комунікативні ігри;
- інформаційні та технічні засоби;
- професійно-мовленнєві ситуації.

Ці методи наближають освітній процес до реальних умов практики майбутніх офіцерів, сприяючи кращому засвоєнню мови в професійному середовищі.

Отже, проаналізовані етапи експериментальної роботи засвідчують, що апробація запропонованих умов та перевірка їх ефективності підтвердили позитивну динаміку у формуванні готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Висновки до розділу 3

У розділі описано програму організації, етапи й методику проведення педагогічного експерименту, проаналізовано результати експериментальної роботи. Педагогічний експеримент проводився упродовж 2019/2025 н. р. на базі трьох закладів вищої освіти України за такими етапами: організаційно-підготовчий (2019/2020 н. р.), констатувальний (2020/2021 н. р.), формувальний (2021/2023 н. р.) та контрольний (2024/2025 н. р.). Довідки про впровадження результатів дослідження подано нами у Додатку Н.

Мета педагогічного експерименту – удосконалення процесу професійної підготовки щодо формування у майбутніх офіцерів готовності до професійного зростання.

На організаційно-підготовчому етапі педагогічного експерименту визначено методологічний апарат дослідження (об'єкт, мета, завдання, предмет), здійснено аналіз категорії готовності як психолого-педагогічної проблеми; проаналізовано закордонний досвід

формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів.

На константувальному етапі педагогічного експерименту здійснено аналіз сучасного стану готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, розроблено модель формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу, визначено критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

На формувальному етапі педагогічного експерименту удосконалено навчально-методичне забезпечення для формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів у контексті акмеологічного підходу, здійснено добір та модифікацію практико-орієнтованих методик спрямованих для діагностики рівня мотивації (методика Елерса), рівня сформованості готовності до ризику (методика Шуберта), типу мислення (методика Гаррісона – Бремсона) та рівня інтелектуальних здібностей (Короткий орієнтовний тест «КОТ» за В. Бузіном та Е. Вандерликом) у військовослужбовця; впроваджено в освітній процес для майбутніх слухачів модель педагогічної системи та педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання в контексті акмеологічного підходу, критеріїв готовності майбутніх офіцерів до професійного завдання, завдання для практичних занять та самостійної роботи, які містять мотиваційні тексти щодо формування готовності до професійного зростання у майбутніх військовослужбовців.

На контрольному етапі встановлено причинно-наслідкові зв'язки між застосованими педагогічними впливами та отриманими результатами; розроблено методичні рекомендації для майбутніх офіцерів щодо формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання у процесі іншомовної підготовки.

Основні напрацювання третього розділу «Експериментальна перевірка системи готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання» висвітлено у публікації автора (Гавришків, 2024).

Усі публікації автора подано у Додатку П.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дослідження присвячено комплексному аналізу процесу формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів у контексті акмеологічного підходу.

1. Науковий аналіз проблеми формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання у контексті акмеологічного підходу показав, що зазначена проблема перебуває у центрі уваги багатьох українських дослідників. Аналіз наукових розвідок дає можливість стверджувати, що категорія готовності до професійного зростання є багатоаспектною та розглядається у *філософському, психологічному та педагогічному* контекстах. У *філософському* готовність розглядається як певний стан людини до діяльності та є універсальним людським явищем. У *психологічному*, готовність – це стан особистості, який дозволяє їй успішно увійти в професійне середовище та швидко розвиватися в професійному відношенні; певний психічний стан, що є умовою високих результатів виконання того чи іншого виду діяльності; особистісні інтегровані новоутворення в мисленні, свідомості, самосвідомості, якостях особистості майбутнього вчителя (інтелектуальних, психічних, фізичних). Визначено два основні підходи до розуміння поняття «психологічна готовність: *функціональний* (готовність розглядається як установка психолого-фізичних сил особистості до виконання певних дій) та *особистісний* (готовність як складна багаторівнева утворення, динаміку системи з пізнавальними, вольовими, мотиваційними та емоційними характеристиками. У *педагогічному* контексті готовність – це система організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують формування особистості знань, умінь, навичок, професійної готовності та спрямованості; комплексний феномен, що охоплює не лише знання та вміння, але і готовність до постійного навчання, та здатність приймати нестандартні рішення.

Зроблено висновок, що аналіз підходів до визначення поняття професійної готовності охоплює їх спільність, яка виражається в тому, що всі дослідники розглядають її як складне цілісне утворення, динамічне явище, систему, яку детермінують внутрішні та зовнішні фактори яка має свою структуру.

Акмеологічний підхід дозволяє розглядати готовність до професійного зростання як процес досягнення особистісної та професійної зрілості, що включає різні етапи та рівні розвитку.

Аналіз освітніх військових систем провідних країн світу підтвердив важливість поетапного та неперервного навчання, оптимального поєднання гуманітарних і природничо-наукових дисциплін та розвинутої системи заохочень. Вивчення іноземного досвіду дає можливість покращити систему підготовки офіцерських кадрів.

На основі теоретико-практичного аналізу уточнено зміст поняття *готовність до професійного зростання*, яке у дисертації трактується як *складна інтегративна структура, яка розгалужується на психологічну, практичну та науково-теоретичну та містить такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний*.

2. З метою виокремлення структурних компонентів готовності у майбутніх офіцерів до професійного зростання проаналізовано праці вітчизняних дослідників. Визначено структуру готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, яка охоплює такі компоненти: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінний*. Розроблено критерії (цільовий, діяльнісний, особистісний та результативний) та рівні (низький, середній та високий) формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

Для ґрунтового дослідження та аналізу сучасного стану готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання було здійснено опитування серед майбутніх офіцерів у трьох вищих військових навчальних закладах. Встановлено, що теоретичні знання без належного рівня практичних знань та набутих навичок не дозволяють досягти вагомих результатів у професійній кар'єрі.

3. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування готовності, такі як: формування мотиваційного компоненту, інтегративний підхід у викладанні загальних та спеціальних дисциплін, формування психологічної готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності під час бойових завдань, підвищення кваліфікаційного рівня науково-педагогічних працівників з вузькопрофільних дисциплін. Ці умови сприяють ефективному формуванню готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання.

4. Розроблено структурно-компонентну модель готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання, яка містить цільовий, теоретико-методологічний, мотиваційно-стимулюючий, ресурсно-діяльнісний та діагностично-результативний блоки. Модель

забезпечує комплексний підхід до формування готовності, враховуючи специфіку військової діяльності.

Педагогічний експеримент підтвердив ефективність розробленої моделі та педагогічних умов. Впровадження модифікованих практик з орієнтованих методик сприяло підвищенню рівня мотивації, готовності до ризику, розвитку типу мислення та інтелектуальних здібностей у курсантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині / Акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ : Вища школа, 1998. 204 с.
2. Абашкіна Н. В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець XIX–XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра кан. пед. наук : 13.00.04 / Акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ, 1999. 46 с.
3. Азаров І. С. Прогностична компетенція у майбутніх військових фахівців. *Збірник наукових праць Військової академії (м. Одеса). Технічні науки*. Одеса, 2016. Вип. 1 (5). С. 139–143.
4. Академія командування Бундесверу. *Вікіпедія вільна енциклопедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Академія_командування_Бундесверу (дата звернення: 01.04.2022).
5. Акмеологічний словник / упоряд. І. О. Ніколаєску. Черкаси : ОПОПП, 2012. 28 с.
6. Акмеологія з основами психології кар'єри : навч. посіб. / уклад. : О. М. Гавалешко, В. В. Пасніченко, Т. А. Кривко ; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці : Рута, 2004. 84 с.
7. Андронов В., Тищенко В. Анаеробна витривалість та лактатне енергозабезпечення: аналіз у жіночому гандболі. *Olympicus* : науковий журнал. 2024. № 2. С. 3–9.
8. Антонова Н. О. Проблеми діагностики психологічної готовності до професійної діяльності у випускників психологічного факультету. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць. 2009. Т. X. Ч. 11. С. 43–52.
9. Антонова О. Є. Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості. *Акмеологія – наука XXI століття* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 лют. 2011 р. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Укр. акад. акмеол. наук ; редкол.: В. О. Огнев'юк (заг. ред.) та ін. Київ, 2011. С. 17–22.
10. Артюшин Г. М. Актуальні проблеми вищої професійної підготовки військових кадрів. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ, 2001. № 9. С. 123–128.
11. Архипова С. П. Основи акмеології : навч. посіб. / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. 2-ге вид, випр. та допов. Черкаси : Вид. від. ЧНУ, 2009. 128 с.

12. Афонін Е. А. Становлення збройних сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми / Нац. акад. наук України, Ін-т соціології. Київ : Інтерграфік, 1994. 304 с.

13. Бабак В. І. дидактичні індикатори засобів акмеологічного тренінгу в дослідженні підготовки майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ до професійної діяльності. *Young Scientist*. № 8 (48). С. 195–198.

14. Бабенко О. П., Черних Ю. О. Концептуальні засади подальшого розвитку системи військової освіти у Збройних Силах України. *Військова освіта*. 2012. № 1. С. 31–44.

15. Балендр А. В. Формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення конфліктних ситуацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2011. 20 с.

16. Балендр А. В. Формування готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до вирішення конфліктних ситуацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2011. 20 с.

17. Балл Г. О., Перепилиця П. С. Формування готовності до професійної праці у контексті гуманізації освіти. *Психологічні аспекти гуманізації освіти* : книга для педагога / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України та ін. ; за ред. Г. О. Балла. Київ ; Рівне, 1996. 125 с.

18. Барановська Л. В. Особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх офіцерів військового управління тактичного рівня : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2014. 20 с.

19. Барбіна Є. Педагогічна майстерність учителя у системі неперервної професійної освіти. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 36. С. 96–100.

20. Бахмат М. В., Баландин М. В., Олійник М. Я. Бойова робота вогневих підрозділів наземної артилерії : навч. посіб. Львів : АСВ, 2014. 276 с.

21. Бахрушин В. Є. Математичні основи моделювання систем : навч. посіб. / Класичн. приватн. ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2009. 219 с.

22. Безперервне навчання. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Безперервне_навчання (дата звернення: 18.04.2025).

23. Бендера І. М., Корольчук О. В. Активізація самостійної роботи студентів інженерно-педагогічних спеціальностей при здобутті освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст». *Динаміка наукових досліджень* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ, 2004. Т. 25. С. 15–18.

24. Бех І. Виховання особистості : підручник. Київ : Либідь, 2008. 848 с.

25. Бех І. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2 (63). С. 26–31.

26. Бикова О. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх офіцерів пожежної охорони : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2001. 204 арк.

27. Біжан І., Афанасенко В., Деменко М. та ін. Організація навчально-виховного процесу, методичної і наукової роботи у вищій військовій школі : підручник. Харків, 2001. 410 с.

28. Білан А. Д., Панасик О. П. Інформаційні технології: технічний педагогічний аспект : монографія. Луцьк, 2008. 320 с.

29. Біляковська О. О. Компетентнісна парадигма якості професійної підготовки майбутніх вчителів в Україні та Республіці Польща. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2019. С. 65–69.

30. Білінов О. А. Формування емоційної стійкості у військово-службовців аеромобільних військ під час повітряно-десантної підготовки : автореферат дис. ... канд. психол. наук : 20.02.02 / Київ. військ. гуманіт. ін-т. Київ, 1999. 19 с.

31. Богданюк О. Д. Формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів-кінологів Державної прикордонної служби : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2007. 20 с.

32. Богунов С., Вавілова Н., Приходько Ю. Підготовка військових фахівців у Збройних Силах Франції. *Військова освіта*. 2019. № 1. С. 43–56.

33. Бойко О. В. Педагогічні аспекти формування готовності офіцерів у вищих військових навчальних закладах США, Великобританії та ФРН до управлінської діяльності. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ, 2003. № 12. С. 83–93.

34. Бойко О. В. Формування готовності до управлінської діяльності у майбутніх магістрів військово-соціального управління : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. оборони України. Київ, 2005. 476 с.

35. Бойко Ю. Ю. Формування психологічної готовності майбутніх юристів до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07 / Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 29 с.

36. Бойко Ю. Ю., Швець Д. В. Професіоналізм діяльності та особистості керівників органів і підрозділів МВС України. *Право і безпека*. 2017. № 1 (64). С. 119–124.

37. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія. Київ : Наук. світ, 2008. 318 с.

38. Бочелюк В. Й. Психологічна готовність до управлінської діяльності в умовах проблемної ситуації. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. пр. / Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків, 2003. Вип. 1 (5). С. 351–357.

39. Брижаний Є. І. Військово-професійна підготовка майбутніх офіцерів: від готовності до професіоналізму. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 6. С. 13–17.

40. Брижаний Є. І. Військово-професійна підготовка майбутніх офіцерів: від готовності до професіоналізму. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 6. С. 13–17.

41. Брижаний Є. І. Система поетапної військово-професійної підготовки офіцерських кадрів інженерних військ в США. *Системи озброєння і військова техніка*. 2011. № 1 (25). С. 196–199.

42. Брижаний Є. І. Формування готовності майбутніх офіцерів інженерних військ до професійної діяльності в системі безперервної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Держ. прикордон. служба України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2014. 20 с.

43. Будник С. М. Професійне становлення як найважливіший етап соціалізації майбутнього офіцера-прикордонника. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. Серія: Педагогічні та психологічні науки*. 2009. Вип. 51. С. 113–117.

44. Буйняк М. Г. Формування психологічної готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми

потребами : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08 / Кам.-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 322 с.

45. Булига І. Акмеологічні аспекти становлення зрілої особистості. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2015. Вип. 20 (1). С. 207–212.

46. Вареник В. В. До питання про професійну та психофізіологічну готовність курсантів-випускників ПТНЗ. *Пожежна безпека*. 1996. № 2. С. 24–30.

47. Вареник В. В., Глазунов Г. Д., Глазиріна В. М. До питання про професійну та психофізіологічну готовність курсантів-випускників ПТНЗ. *Пожежна безпека*. 1996. № 2. 24 с.

48. Варій М. Й. Психологія особистості : навч. посіб. / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 591 с.

49. Василенко О. В. Організація самостійної роботи студента заочної форми навчання у вищих навчальних закладів юридичного профілю: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Акад. пед. наук України ; Ін-т педагогіки та освіти дорослих. Київ, 2008. 257 с.

50. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 [слів] / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1719 с.

51. Військова акмеологія. *medbib.in.ua*. URL: <http://medbib.in.ua/voennaya-akmeologiya.html> (дата звернення: 18.04.2025 р.).

52. Військові навчальні заклади США. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Військові_навчальні_заклади_США (дата звернення: 17.03.2023).

53. Вітченко А. Ю., Вітченко А. О. Компетентнісний підхід у сучасній вищій освіті: освітня інновація чи реформаторський симулякр доби постмодерну? *Вища школа*. 2019. № 4. С. 52–66.

54. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2006. 579 арк.

55. Гавришків О. Адаптація до нових реалій в освітньому процесі вищого військового навчального закладу в умовах воєнного стану. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, курсантів

та молодих вчених, 9 листопада 2022 р. / за ред.: М. Нагірняка. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. С. 9–13.

56. Гавришків О. Використання інноваційних освітніх технологій у підготовці майбутніх військових. *Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології* : збірник наук. робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (8–9 травня). Харків, 2020. С. 74–78.

57. Гавришків О. Військова акмеологія як науковий напрямок практичної складової акмеологічної теорії. *Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень* : збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (9–10 липня 2021 р.). Київ, 2021. С. 43–45.

58. Гавришків О. Особливості дистанційної та онлайн форм вивчення англійської мови у майбутніх офіцерів. *Педагогіка та психологія сьогодні: теорія та практика* : зб. наук. робіт учасників міжнарод. науково-практичної конференції. 21–22 січ. Одеса, 2022. С. 134–137.

59. Гавришків О. Особливості мотиваційного компоненту у майбутніх офіцерів до професійного саморозвитку. *Тенденції розвитку психології та педагогіки* : збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2021. С. 29–32.

60. Гавришків О. Особливості підготовки майбутніх військових у Сполучених Штатах Америки. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. (Запоріжжя, 19–20 листопада 2021 р.). Запоріжжя, 2021. С. 13–16.

61. Гавришків О. Професійна підготовка майбутніх офіцерів: теоретичний аспект. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*: Львів, 2020. С. 48–51.

62. Гавришків О. Професійне самовдосконалення викладачів вищої військової школи. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2021. Вип. 35. С. 22–32. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2021.35.11319>

63. Гавришків О. Професіоналізм як ключова характеристика акмеології: теоретичні аспекти. *Фактори розвитку педагогіки і психології у 21-му столітті* : зб. тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2021. С. 30–33.

64. Гавришків О. Психолого-педагогічні основи розвитку іншомовної професійної компетенції у майбутніх офіцерів. *Соціальна робота. Становлення, перспективи, розвиток* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 5–6 червня 2020 р.). Львів, 2020. С. 51–54.

65. Гавришків О. Феномен «акме» в професійному розвитку людини. *Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки: збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса, 2021. С. 82–85.

66. Гавришків О. Формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів на засадах акмеологічного підходу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 81. С. 46–50. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.81.11>

67. Гавришків О. Формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання: результати експериментального дослідження. *Інноваційна педагогіка. Теорія та методика професійної освіти*. 2024. Вип. 78. С. 97–101. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.1.17>

68. Галян О., Галян І. Мотиваційно-ціннісний компонент професійного вибору майбутніх психологів на етапі оптації. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2012. Вип. 1. С. 122–131.

69. Гаркович О. Освітнє середовище як система. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград, 2005. Вип. 61. Ч. 1. С. 36–40.

70. Гаркуша І. В., Кайко В. І. Формування компонентів психологічної готовності кандидатів до служби в Збройних Силах України. *Modern researches in psychology and pedagogy* : collective monograph / North University Centre of Baia Mare. Riga : Baltija Publishing, 2020. Рр. 71–93.

71. Генералова Н. М. Педагогічні умови керівництва самостійною підготовкою курсантів військових вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харків. військов. ун-т. Харків, 2003. 257 арк.

72. Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Хмельн. гуманітар.-пед. акад. Хмельницький, 2015. 20 с.

73. Гладиш М. О. Умови адаптації модульно-рейтингової системи в українських ВНЗ. *Проблеми сучасної педагогічної освіти* : зб. наук. пр. Серія: Педагогіка і психологія. Ялта, 2007. Вип. 14. Ч. 2. С. 191–203.

74. Гладкова В. М, Пожарський С. Д. Основи акмеології : підручник. Львів : Новий Світ-2000, 2011. 320 с.

75. Глушко О. О. Розвиток у студентів психологічної готовності до професійної діяльності. Вісник психології і педагогіки : укр. електр. психол.-пед. ресурс. URL: <https://www.psyh.kiev.ua/> Розвиток у студентів психологічної готовності до професійної діяльності (дата доступу: 18.04.2025). Дата публікації: 10.05.2010 р.

76. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям : навч. посіб. Київ ; Вінниця, 2008. 278 с.

77. Горбатюк Р. М. Проблеми автоматизації освітнього процесу. *Проблеми педагогічних технологій* : зб. наук. праць Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк, 2006. Вип. 2–4 (31–33). С. 2–4.

78. Горностай П. П. Формирование психологической готовности старшеклассников к педагогической деятельности : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Науч.-исслед. ин-т психологии УССР. Киев, 1988. 20 с.

79. Гришанова Н. Затверджено Концепцію трансформації системи військової освіти за стандартами НАТО: що передбачено. *Ліга. Закон* : інформ. агенство. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/216492_zatverdzheno-kontseptsyu-transformats-sistemi-vyskovo-osvti-za-standartami-nato-shcho-peredbacheno (дата звернення: 18.04.2025, дата публікації: 03.01.2023).

80. Гуманістична психологія : антологія : у 3-х т. / упоряд. Р. Трач і Г. Балл. Київ : Пульсари, 2005. Т. 2. Психологія і духовність. 279 с.

81. Гуменюк Т. Б. Моделювання в педагогічній діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 13: Проблеми трудової та професійної підготовки*. 2010. Вип. 7. С. 66–72.

82. Гупаловська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки : автореф. дис. ... канд. психол. наук :

19.00.01 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2005. 25 с.

83. Гуркова Т. Дефініція поняття «готовність» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2020. № 9. С. 317–320.

84. Гуртовенко Н. В. Мотиваційний компонент – головна складова готовності студентів до професійної діяльності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія і педагогіка*. 2014. Вип. 30. С. 55–58.

85. Данильченко О. А. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх офіцерів Національної Гвардії України. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 70. Т. 1. С. 99–102.

86. Дахін О. Педагогічне моделювання: змістовність, ефективність та невизначеність. *Педагогіка*. 2003. № 4. С. 21–26.

87. Дем'янюк Ю. А. Формування військово-організаторських умінь у майбутніх офіцерів державної прикордонної служби України : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Держ. прикордон. служба України ім. Б. Хмельницького, Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 20 с.

88. Дерека Т. Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: концепція дослідження. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 7. С. 31–39.

89. Дерека Т. Г. Неперервна професійна підготовка фахівців фізичного виховання: акмеологічні засади : монографія / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Едельвейс, 2016. 528 с.

90. Джуринський П. Б. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2013. 43 с.

91. Діденко О. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх офіцерів правоохоронних органів України. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. 2010. Вип. 33. С. 218–222.

92. Діденко О. В. Особливості впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутніх офіцерів у ВНЗ. *Вісник*

Національної академії Державної прикордонної служби України, 2014. Вип. 3.

93. Діденко О., Сова С. Обґрунтування педагогічних умов формування міжнародної правової культури майбутніх офіцерів-прикордонників. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2016. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapped_2016_4_8 (дата звернення: 18.04.2025 р.).

94. Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України (на 2021–2025 роки). *Міністерство оборони України* : офіц. вебсайт. URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/doroznya_karta_2021.pdf (дата звернення: 18.04.2025 р.).

95. Дубасенюк О. А. Фундаментальна акмеологія: засади вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. *Акмеологія в Україні*. 2010. № 1. С. 18–25.

96. Дубасенюк О. А. Методи формування професійної умілості майбутніх вчителів. *Шлях освіти*. 1998. № 3. С. 37–40.

97. Євсюков О. Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2006. 172 арк.

98. Жалдак М. І., Рамський Ю. С., Рафальська М. В. Модель системи соціально-професійних компетентностей вчителя інформатики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2009. Вип. 7 (14). С. 3–10.

99. Загальна психологія : підруч. для студентів ВНЗ : у 2 т. / Максименко С. Д. та ін. ; за заг. ред. С. Д. Максименка. 4-те вид., перероб. й допов. Київ : Людмила, 2025. Т. 1. 567 с.

100. Замотаєва Н. В. Військова педагогіка : історія, теорія, практика : навч. посіб. / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського, Каф. військ. підгот. Київ : Альфа Реклама, 2021. 124 с.

101. Збройні сили Великої Британії. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Збройні_сили_Великої_Британії (дата звернення: 02.04.2022).

102. Збройні сили США: бюджет, структура, відбір, зарплата... *АрміяInform* : інформ. агенство. URL: <https://armyinform.com.ua/>

2020/05/zbroyni-syly-ssha-byudzheta-struktura-vidbir-zarplata (дата звернення: 18.04.2025, дата публікації: 13.05.2020).

103. Збройні сили Франції. Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Збройні_сили_Франції (дата звернення: 18.04.2025 р.).

104. Зязюн І. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія / за ред. І. Зязюна. Київ, 2000. С. 11–57.

105. Зязюн І. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*: зб. наук, праць / за ред. І. Зязюна : у 2-х двох частинах. Ч. 1. Київ, 2001. С. 15–23.

106. Зязюн І. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. *Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. Київ ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. С. 10–18.

107. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. С. 11–57.

108. Іщенко Д. В. Військова педагогіка : курс лекцій. Хмельницький : Вид-во Академії ПВУ, 1998. 156 с.

109. Іщенко Д. В., Філіпов А. Ф. Основи військової педагогіки : навч.-метод. посіб. / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький : Вид-во НАДПС України ім. Б. Хмельницького, 2002. 106 с.

110. Каплун С. О. Професійна компетентність майбутнього офіцера служб тилу як об'єкт наукового аналізу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2008. Вип. 42. С. 111–115.

111. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 546 арк.

112. Келемен А. В. Формування педагогічної культури майбутніх соціальних працівників на засадах акмеологічного підходу в закладах вищої освіти : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельн. нац. ун-т, Нац. ун-т «Львівська Політехніка». Хмельницький, 2020. 332 арк.

113. Клік Л. Формування готовності студентів магістратури до професійної діяльності. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2014. Вип. 199 (1). С. 135–139.

114. Кобернік О. Г. Мотиваційна готовність працівника ОВС до виконання професійної діяльності. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (11–13 травня 2005 р.) / Донецький юридичний інститут МВС України. Донецьк : ДЮІ МВС, 2005. С. 216–224.

115. Коваленко О. Е. Дидактичні основи професійно-методичної підготовки викладачів спеціальних дисциплін : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 1999. 407 с.

116. Коваль І. С. Теоретичні аспекти психологічної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 5. С. 184–191

117. Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Держ. служба України з надзвичайн. ситуацій, Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. Львів, 2017. 294 арк.

118. Ковальчук І. Л. Самовдосконалення як чинник подолання відчуження: філософського антропологічний аналіз : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / Луцьк. ін-т розвитку людини Відкритого міжнар. ун-ту розвитку людини «Україна». Луцьк, 2009. 212 арк.

119. Кожедуб О. Акмеологічні проблеми вільного часу курсантів вищого військового навчального закладу. В *Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. С. 45.

120. Козяр М. М. Екстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях : монографія / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Львів. ін-т пожеж. безпеки МНС України. Львів : Сполом, 2004. 376 с.

121. Кокун О. М. Зміст та структура психологічної готовності фахівців до екстремальних видів діяльності. *Проблеми екстремальної та кризової психології* : зб. наук. пр. Харків, 2010. Вип. 7. С. 182–190.

122. Колесніченко О. С. Психологічна готовність працівників МНС України до професійної діяльності в екстремальних умовах :

дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Нац. ун-т цивільн. захисту України, М-во надзвич. ситуац. України. Київ, 2011. 238 арк.

123. Колесніченко О. С. Психологічна готовність працівників МНС України до професійної діяльності в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / Нац. ун-т цивільн. захисту України. Харків, 2011. 21 с.

124. Кондрашова Л. В. Концепція «Взаємодії моральних і психологічних якостей у змісті педагогічного професіоналізму». *Професійне становлення майбутнього вчителя* : монографічний огляд. Кривий Ріг, 2006. С. 6–34.

125. Кондрашова Л. В. Концепція «Взаємодії моральних і психологічних якостей у змісті педагогічного професіоналізму». *Професійне становлення майбутнього вчителя* : монографічний огляд. Кривий Ріг, 2006. С. 6–34.

126. Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. Київ : Вища школа, Голов. вид-во, 1987. 52 с. (Вуз – школі).

127. Концепція збройних сил України / підгот. А. Шинко. *Ukrainian Military Pages* : [незалежний інформаційний ресурс] : веб-сайт. Київ, 2014–. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2016/02/concept-of-the-armed-forces-of-ukraine.html> (дата звернення: 16.04.2023, дата публікації: 26.02.2016).

128. Концепція освіти дорослих в Україні / укл.: Лук'янова Л. Б. ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Ніжин : Лисенко М. М., 2011. 24 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5474/1/Концепц%20я.pdf> (дата звернення: 18.04.2025 р.).

129. Корнят В. С. Неперервність у системі професійної підготовки соціальних педагогів. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 3/4. С. 185–197.

130. Корнят В. С., Співак У. Я. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери до здійснення соціально-психологічної реабілітації. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 38. С. 156–159.

131. Кравець О. Є. До питання професійної педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. Вип. 43. С. 161–165.

132. Кравчук Г. Т. Професійна готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Вісник*

Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2013. Вип. 3 (69). С. 160–164.

133. Країни-члени. *НАТО : Організація Північноатлантичного договору* : вебсайт. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_52044.htm (дата звернення: 17.12.2023).

134. Кремень В. Г., Пазиніч С. М., Пономарьов О. С. Філософія управління. Київ : Знання України, 2007. 360 с.

135. Кришталь М. А. Психологічне забезпечення професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України : навч. посіб. Черкаси : Академія пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля, 2011. 226 с.

136. Кротиков В. П. Гуманітарна політика у збройних силах України: проблеми теорії і практики : монографія / Наук.-дослідж. центр гуманіт. пробл. Збройних Сил України. Київ : Вид. будинок «Аванпост-прим», 2010. 258 с.

137. Кубіцький С. О. Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти Акад. пед. наук України. Київ, 2001. 20 с.

138. Кужель М. М. Формування психологічної готовності до педагогічної діяльності викладачів фізичної культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 24 с.

139. Линенко А. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : монографія. Київ : ОКФА, 1995. 80 с.

140. Литвин А., Руденко А. Формування психологічної готовності курсантів ЗВО ДСНС до діяльності в ризиконебезпечних обставинах. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія.* 2021. № 1. С. 40–48.

141. Лізинський В. М. Ресурсний підхід в управлінні розвитком школи. Харків : Ранок, 2007. 160 с.

142. Лісніченко Ю. М. Теоретичні засади підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності в умовах компетентнісного навчання. *Науковий вісник Чернівецького університету.* Вип. 642 : Педагогіка та психологія. Чернівці, 2013. С. 72–77.

143. Лісніченко Ю. М. Теоретичні основи підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності у процесі вивчення фахових дисциплін. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 29. С. 90–94.

144. Лодатко О. Є. Педагогічне моделювання : монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2022. 206 с.

145. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів / Слов'ян. держ. пед. ун-т. Слов'янськ : СДПУ, 2010. 148 с.

146. Лозинський О. Концептуальні засади кредитно-модульної системи організації навчального процесу та особливості формування навчальної програми підготовки фахівців. *Аудиторія*. 2003. № 4 (37). С. 7–9.

147. Лозова В. І. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. Харків : ОВС, 496 с., 2006.

148. Лойко О. М., Папікян А. Л. Комплектування Збройних сил Франції на контрактній основі: історія і досвід. *Військово-науковий вісник*. 2009. Вип. 11. С. 114–127.

149. Лук'янова Л. Б. Акмеологічний ресурс андрагогічної моделі навчання. *Проблеми освіти : зб. наук. пр.* Житомир ; Київ, 2015. Вип. 84. С. 31–36.

150. Любінська О. І. Формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів з лабораторної медицини у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Держ. служба України з надзвич. ситуацій, Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. Львів, 2018. 22 с.

151. Мазур Н. Поняття «готовності» та визначення структурних компонентів готовності майбутніх вчителів інформатики. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 121 (2). С. 283–287.

152. Маковський О. К. Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів : дис. ... канд. пед. наук : 20.02.20 / Нац. акад. Прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2002. 145 с.

153. Максимюк С. П. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 670 с.

154. Марченко О. Акмеологічні засади формування освітнього середовища у вищих військових навчальних закладах. *Акмеологія – наука XXI століття* : матер. IV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 трав. 2014 р., м. Київ. Київ, 2014. 512 с.

155. Маслій О. М. Методи активізації навчання в системі професійної підготовки офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Молодь і ринок*. 2019. № 7 (174). С. 76–83.

156. Маслій О. Педагогічна система професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 1. С. 83–90.

157. Маслій О. М. Тенденції удосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Професійна педагогіка і андрагогіка: актуальні питання, досягнення, інновації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 20–21 листопада 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 54–56.

158. Маслій О. М. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння у вищих військових навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. Хмельницький, 2020. 516 с.

159. Мачинська Н. І. Акмеологічна модель сучасного педагога. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Педагогічні науки. 2015. Вип. 135. С. 12–15.

160. Мачинська Н. І. Міждисциплінарний контекст підготовки вихователя дошкільного закладу та вчителя початкової школи в умовах наступності. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2016. Вип. 30. С. 100–109.

161. Мачинська Н. І. Педагогічна наука та освіта у класичному університеті: акмеологічний підхід. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогічні науки*. 2014. Вип. 2 (76). С. 13–17.

162. Мачинська Н. І. Теоретичні і методичні засади педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2013. 415 арк.

163. Мельничук Д. П., Сапон Д. М., Черниш О. А. Психічне здоров'я, соціальні установки та уявлення щодо якості життя: гуманітарна експертиза міжпоколінних комунікацій інструментами психологічного аналізу. *Humanistic expertise as a strategy for developing the future culture : scientific monograph*. Riga : Baltija Publishing, 2022. Рр. 185–211.

164. Методика «Діагностики особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс). *Тимчасові методичні рекомендації «З вивчення психічних станів, процесів та властивостей військовослужбовців і застосування програмного забезпечення PSY-D»* / Військ. ін-т Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка спільно з Упр. психол. забезпечення головн. управління морально-психол. забезпечення Збройних Сил України. Київ, 2021. С. 86–88.

165. Методика «Короткий орієнтовний тест “КОТ”» (В. Бузін, Е. Вандерлік) *Тимчасові методичні рекомендації «З вивчення психічних станів, процесів та властивостей військовослужбовців і застосування програмного забезпечення PSY-D»* / Військ. ін-т Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка спільно з Упр. психол. забезпечення головн. управління морально-психол. забезпечення Збройних Сил України. Київ, 2021. С. 70–72.

166. Методика «Опитувальник “Стилі мислення”» (Р. Бремсон, А. Харісон, адаптовано А. Алексєєвим). *Тимчасові методичні рекомендації «З вивчення психічних станів, процесів та властивостей військовослужбовців і застосування програмного забезпечення PSY-D»* / Військ. ін-т Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка спільно з Упр. психол. забезпечення головн. управління морально-психол. забезпечення Збройних Сил України. Київ, 2021. С. 65–70.

167. Методичні рекомендації щодо зіставлення кваліфікацій з Національною рамкою кваліфікацій України. *Інститут професійних кваліфікацій* : вебсайт експертної громадської організації. URL: https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/Final%20Guidelines%20referencing%20Ukraine_UKR.pdf (дата звернення: 18.04.2025 р.).

168. Миронець С. М. Негативні психічні стани та реакції працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України в умовах надзвичайної ситуації : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / Ун-т цивільн. захисту України. Харків, 2007. 25 с.

169. Міщенко М. С., Горенко М. В. Основи формування готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри. *Актуальні наукові психологічні та педагогічні дослідження сучасності* : матеріали IV Всеукр. інтернет-конф. Умань, 2017. С. 126–131. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/7710> (дата звернення: 20.01.2025).

170. Молотай В. А. Формування психологічної готовності військовослужбовців внутрішніх військ до діяльності по охороні громадського порядку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2006. 20 с.

171. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої професійної діяльності : наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах нових викликів», 17 листопада 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. № 4 (2). С. 1–7.

172. Навчально-методична лабораторія акмеології. *Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти* : вебсайт. URL: <https://moipro.mk.ua/navchalno-metodychna-laboratoriia-akmeolohii/> (дата звернення: 18.04.2023).

173. Навчання у британській військовій академії : інсайд від українського курсанта. *Головне управління розвідки [Міністерства оборони України]*. URL: <https://gur.gov.ua/content/navchannia-u-brytanskii-viiskovii-akademii-insaid-vid-ukrainskoho-kursanta> (дата публікації: 16.01.2021).

174. Наказ Міністерства оборони України № 448 від 2020 року. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/448_nm.PDF (дата звернення: 18.04.2025).

175. Напрями трансформування системи військової освіти України на шляху досягнення стандартів НАТО. *ІТТА.info*. URL: <https://itta.info/napryami-transformuvannya-sistemi-vijskovoї-osviti-ukraїni-na-shlyahu-dosyagnennya-standartiv-nato> (дата звернення: 18.04.2025).

176. Науково-дослідна лабораторія акмеології освіти. *Житомирський державний університет імені Івана Франка* : вебсайт. Житомир, 2010. URL: <https://zu.edu.ua/lab-acmeology.html> (дата звернення: 18.04.2025).

177. Недбай М. П. Формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування технічних засобів у службовій діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2008. 20 с.

178. Нестеренко Г. О. Особистість у нелінійному суспільстві : монографія. Запоріжжя : Просвіта, 2004. 140 с.

179. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ : Вид.-полігр. центр «Київський ун-т», 2003. 852 с. (Військова освіта / Міністерство оборони України).

180. Ничкало Н. Г. Неперервній професійній освіті – педагогічні кадри нової генерації. *Проблеми інженерно-педагогічний освіти* : зб. наук. пр. 2005. Вип. 10. С. 15–19.

181. Ничкало Н. Г. Теоретико-методологічні проблеми і перспективи розвитку досліджень з неперервної професійної освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : зб. наук. пр. : [у 2 ч.] / Акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ, 2001. Ч. 1. С. 35–43.

182. Особливості вищої військової освіти в США. *АрміяInform : інформ. агентство*. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/15/zbrojni-syly-ssha-osvita-protyagom-vsiyeyi-sluzhby> (дата звернення: 22.04.2022).

183. Осьодло В. І., Карпова-Чемерис Л. І. Актуальні проблеми підготовки фахівців вищої військової школи: культурологічний аспект. *Військова справа* : зб. наук. пр. Нац. ун-ту оборони України. 2016. № 1 (33). С. 214–220.

184. Пальчевський С. Акмеологія : навч. посіб. Київ : Кондор, 2008. 398 с.

185. Пальчевський С. Акмеологія – покликання майбутнього. *Акмеологія в Україні*. 2010. № 1. С. 7–13.

186. Пальчевський С. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Каравела, 2007. 576 с. (Вища освіта в Україні).

187. Пасько О. М. Структурні компоненти готовності слідчого до професійної діяльності. *Юридична психологія*. 2020. № 1. С. 70–76.

188. Пащук Ю., Гавришків О. Мотивація курсантів до вивчення іноземних мов. *Застосування Сухопутних військ Збройних Сил*

України у конфліктах сучасності (за досвідом забезпечення національної безпеки складовими сектору безпеки і оборони у ході російсько-української війни) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 29–30.11.2023). Львів, 2023. С. 314–317.

189. Пашук Ю., Гавришків О. Оцінювання мотивації військових курсантів до вивчення іноземних мов. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 89. С. 117–122. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.89.24>

190. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І., Семенова А. В. та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2007. 495 с.

191. Підбуцька Н. В. Психологічні основи професіоналізму інженера: структура, динаміка та закономірності розвитку : монографія / Нац.-техн. України «Харків. політехн. ун-т». Харків, 2016. 296 с.

192. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О. М. Пехота та ін. ; ред. І. А. Зязюн, О. М. Пехота. Київ : А.С.К., 2003. 239 с.

193. Платонов І. В. Динаміка психологічної готовності майбутніх офіцерів внутрішніх військ до правоохоронної діяльності : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 20.02.02 / Нац. акад. Прикордон. військ України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2001. 18 с.

194. Побірченко Н. А. Здоров'язбережувальна феноменологія готовності майбутніх викладачів до професійної діяльності в умовах вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 4. С. 158–165.

195. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервності освіти : монографія / Терноп. нац. пед. ун-т України ім. В. Гнатюка. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 426 с.

196. Поліщук І. С. Можливості формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах. *International Scientific and Practical Conference «World science»*. 2015. Вип. 3 (3). Рр. 45–49.

197. Полторак С. Полторак назвав терміни реформування Збройних Сил України. *Український тиждень*. Київ, 2006. URL: <https://tyzhden.ua/poltorak-nazvav-terminy-reformuvannia-zbroj-nykh-syl-ukrainy> (дата звернення: 18.04.2025, дата публікації: 27.02.2016).

198. Полюк В. С. Організаційно-педагогічні умови контролю навчальної діяльності курсантів вищих військових навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2004. 18 с.

199. Поплавська А. П. Дослідження психологічних особливостей кар'єрних орієнтацій військовослужбовців-офіцерів. *Актуальні проблеми психології. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. Київ: Міленіум, 2005. Т. 1. Ч. 14. С. 43–47.

200. Почекалін І. М. Формування професійної культури у офіцерського складу в умовах службової діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2011. 190 арк.

201. Про введення в дію рішення колегії Міністерства оборони України : Наказ Міністерства Оборони України від 16.07.2015 р. № 280. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0280322-15#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

202. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

203. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2232-12#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

204. Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони : Наказ Міністерства оборони України № 484 від 22.12.2020 р. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text> (дата звернення: 12.01.2025).

205. Про затвердження та введення в дію методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України № 600 від 01.06.2016 р. *Законодавство України* :

база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600729-16#Text> (дата звернення: 12.01.2025).

206. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

207. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України : Указ Президента України від 10 грудня 2008 р. № 1153/2008. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1153/2008> (дата звернення: 18.04.2025).

208. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» : Указ Президента України від 6 червня 2016 року № 240/2016. *Президент України* : офіц. інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137> (дата звернення: 18.04.2025).

209. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015. *Президент України* : офіц. інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070> (дата звернення: 18.04.2025).

210. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 6 червня 2019 року № 2745-VIII. *Законодавство України* : база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2745-19#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

211. Прохоров О. А. Формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності на засадах педагогічного менеджменту : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2011. 19 с.

212. Прудка Л. М. Формування інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2013. 20 с.

213. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я / Корольчук М. С., Крайнюк В. М., Косенко А. Ф., Кочергіна Т. І. ; заг. ред. М. С. Корольчука ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Київ. міжнар.

ун-т, Київ. військ. гуманіт. ін-т Нац. акад. оборони України. Київ : Фірма «Інкос», 2002. 272 с.

214. Психологія праці у звичайних та екстремальних умовах : навч. посіб. / М. С. Корольчук, В. М. Корольчук, С. М. Миронець та ін. / Київ. нац. торг.- екон. ун-т. Київ : КНТЕУ, 2015. 651 с.

215. Психологія професійної діяльності офіцера [Текст] : підруч. для вищ. військ. навч. закл. / В. Г. Кремень та ін. Вид. 2-ге. Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ПВУ, 2000. 487 с. (Б-ка військ. педагога).

216. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2008. 42 с.

217. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійної педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. 443 с.

218. Ройлян В. О. Підготовка викладачів вищого військового закладу освіти до формування професійних якостей майбутніх фахівців Сухопутних військ ЗСУ : навч.-метод. посіб. / М-во оборони України, Одеськ. ін-т сухопутн. військ. Одеса, 2004. 128 с.

219. Рудницька Ж. О. Мотивація професійно-творчої діяльності в процесі навчання фізики студентів у вищого технічного навчального закладу. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів, 2005. Вип. 30. С. 213–216.

220. Сакалюк О. О. Формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2012. 21 с.

221. Салкуцан С. «Офіцер повинен вчитись, де можливо й скільки можливо» : [інтерв'ю з заступником начальника Національного університету оборони України ім. Івана Черняхівського, генерал-майором / бесіду вела Олена Кравченко]. *Army FM* : вебсайт військового радіо. URL: <https://www.armyfm.com.ua/sergij-salkucan-oficer-povinen-vchitisya-de-mozhливо-j-skilki-mozhливо> (дата звернення: 18.04.2025, дата публікації: 16.01.2020).

222. Сарафанюк Е. І. Педагогічні умови підвищення якості загальновійськової підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2005. 22 с.

223. Серветник Р. М. Педагогічне моделювання як проблема. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ, 2004. № 1 (13). С. 12–19.

224. Сивохоп Е. М. Формування готовності до самопізнання майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі фізичної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 20 с.

225. Сидорчук Н. Г. Розвиток акмеологічної науки як одна з умов підвищення якості освіти. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики* : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 321–335.

226. Сисоєва С. О. Поясок Т. Б. Психологія та педагогіка : підруч. для студентів вищ. навч. закладів непер. профілю традиц. та дистанц. форми навчання. Київ : Міленіум, 2005. 520 с.

227. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка . Луцьк, 2009. 460 с.

228. Словник іншомовних слів : вебсайт. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EE%F4%B3%F6%E5%F0> (дата звернення 22.12.2020).

229. Словник психолого-педагогічних понять і термінів. *Освіта.ua : вебсайт*. Київ, 2025. URL: <https://osvita.ua/school/method/psychology/1270> (дата звернення: 21.10.2019, дата публікації: 01.01.2005).

230. *Словник.ua* : портал укр. мови та культури. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=обґрунтування> (дата звернення: 18.04.2020).

231. Собко В. Г. Розвиток професійної компетентності офіцерів-прикордонників у фаховій підготовці із застосуванням ділових ігор : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2015. 20 с.

232. Собко Я. М. Теоретичні та методичні основи інтеграційних курсів у професійно-технічній освіті : монографія / за ред. С. У. Гончаренка. Львів : Сполом, 2007. 332 с.

233. Собченко Т. Безперервне професійне зростання майбутніх офіцерів як психолого-педагогічна проблема. *Молодь і ринок*. 2024. № 11 (231). С. 55–58.

234. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності : монографія / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2006. 198 с.

235. Стан та перспективи розвитку Збройних Сил Великої Британії // *Militarnyi* : інформ.-аналіт. центр. URL: <https://mil.in.ua/uk/stan-ta-perspektyvy-rozvytku-zbroinykh-syl-velykoi-brytanii> (дата звернення: 18.04.2025 р.).

236. Староста В. І., Гошко О. В. Структурні компоненти готовності педагога до інноваційної діяльності. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 14–21 травня 2018 р.) / Запорізьк. обл. ін-т післядипл. пед. освіти. Запоріжжя, 2018. Вип. 3 (32). 2018. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23239/1/2018_Starosta%20V_Hoshko%20O_Zaporizza.pdf (дата звернення: 24.05.2024).

237. Старчук О. О. Методика формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2011. 20 с.

238. Степаненко О. І. Формування конфліктологічної готовності викладачів вищої школи у системі методичної роботи. *Педагогічний пошук*. 2011. № 2. С. 37–40.

239. Султанова Л. Ю. Підготовка викладача вищого навчального закладу в умовах інтеграції України в Європейський освітній простір. *Kształcenie Zawodowe Pedagogika i Psychologia : polsko-ukraiński rocznik ukraińsko-polski*. Częstochowa ; Kijów, 2012. R. XIV. Pp. 249–255.

240. Суховірська Л. П. Принципи ресурсного підходу в навчальному процесі з фізики. Наукові записки [Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка]. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Кіровоград, 2014. Вип. 5, ч. 3. С. 179–182.

241. Сухопутні війська. *Вікіпедія* : вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сухопутні_війська (дата звернення: 18.04.2025 р.).

242. Тарновская А. С. Формирование психологической готовности студентов университета к педагогической деятельности в школе : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Науч.-исслед. ин-т психологии УССР. Киев, 1991. 20 с.

243. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Система військової освіти: протиріччя розвитку, напрямки та шляхи реформування. *Наука і оборона*. 2012. № 4. С. 42–49.

244. Телелим В. М., Тимошенко Р. І., Приходько Ю. І. Військова освіта в системі безпеки та оборони держави. *Наука і оборона*. 2013. № 4. С. 21–28.

245. Теорія і методика фізичного виховання : підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту : у 2 т. Т. 1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімпійська література, 2012. 391 с.

246. Тепла Ю. Теоретико-методологічні засади акмеології. *Педагогічна акмеологія*. Київ, 2014. С. 137–155.

247. Тимчасові методичні рекомендації «З вивчення психічних станів, процесів та властивостей військовослужбовців із застосуванням програмного забезпечення PSY-D». Київ : Міністерство оборони України, 2021. 170 с.

248. Ткачук Л. В. О. Сухомлинський про складові успіху в навчанні. Початкова освіта. 2001. № 19. С. 2.

249. Толлок І. В., Приходько Ю. В. Підготовка військових фахівців з вищою освітою: інноваційні підходи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 6 (32). С. 259–269.

250. Трембецька Ю. Особливості організації міжнародного співробітництва у системі підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2013. Вип. 29. С. 110–119.

251. Туленков М. В. Теоретико-методологічні основи організаційної взаємодії в соціальному управлінні : монографія. Київ : Каравела, 2009. 512 с.

252. Тушко К. Ю. Система підготовки майбутніх офіцерів державної прикордонної служби України до професійної взаємодії : дис. ...

д-ра пед. наук : 13.00.04 / Держ. прикордон. служба України, Нац. акад. Держ. прикордон. служба України. Хмельницький, 2020. 266 с.

253. Українець став найкращим закордонним випускником Королівської військової академії в Сандгерсті. *Укрінформ*. Київ, 2015. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2913165-ukrainec-stav-najkrasim-zakordonnim-vipusknikom-korolivskoi-vijskovoi-akademii-v-sandgersti.html>. Дата публікації: 06.04.2020 р.

254. Українська Академія Акмеології. *Київський столичний університет імені Бориса Грінченка* : вебсайт. URL: <https://kubg.edu.ua/korporatyvna-kultura/105-informatsiya/naukovtsyam/2086-ukrainska-akademii-akmeolohii.html> (дата звернення: 18.04.2022).

255. Уліч В. Л. Гуманістичні аспекти військової освіти як основа моделювання процесу підготовки військових фахівців у вищих навчальних закладах. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2013. № 5. С. 90–94.

256. Уліч В. Л. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2007. 20 с.

257. Уліч В. Л. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Військовий ін-т Київського національного ун-ту ім. Т. Шевченка. Київ, 2007. 236 арк.

258. Федорова І., Житник М. Компетентнісний підхід як управлінський механізм реорганізації системи вищої освіти України. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2013. № 3. С. 38–46.

259. Фермен Б. Британський підхід до початкової підготовки офіцерів. *Реформування Збройних Сил України: пріоритети, передумови та перспективи* : за матеріалами міжнар. семінарів, Київ, 14–15 лютого 2000 р., 22–23 червня 2000 р. / Нац. ін-т стратег. дослідж., Центр міжнар. безпеки та оборон. дослідж. Ланкастерського ун-ту ; ред. Н. М. Марченко. Київ, 2001. С. 74–75.

260. Філософія освіти : навч. посіб. / Т. Андрущенко, В. Бех, Ю. Бех та ін. ; за заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 328 с.

261. Фрицюк В. А. Компоненти готовності майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2017. № 2. С. 218–222.

262. Хацаюк О. В. Сутність та структура готовності майбутніх офіцерів національної гвардії України до виконання завдань за призначенням засобами спеціальної фізичної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 65. Т. 2. С. 144–154.

263. Хлипавка Г. Г. Формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів служби цивільного захисту в процесі професійної підготовки. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2016. № 13. С. 232–241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2016_13_34 (дата звернення: 18.04.2025 р.).

264. Хом'юк І. В. Система формування професійної мобільності майбутніх інженерів машинобудівної галузі : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 37 с.

265. Хоржевська І. М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості. *Наука і освіта*. 2016. № 11. С. 55–60.

266. Хоржевська І. М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія: Державне управління. 2013. Т. 214, Вип. 202. С. 110–113.

267. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 11–15.

268. Черних Ю., Черних О. Основи організації та функціонування системи військової освіти Німеччини – аналітичний огляд. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. № 57. С. 238–248.

269. Шалигіна Н., Каменцев Д., Гавришків О. Педагогічні умови підвищення якості мовної підготовки військових фахівців під час дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 45, т. 2. С. 186–193. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-2-31>

270. Шапран О. І. Наукові підходи до педагогічного моделювання інноваційної підготовки майбутнього вчителя. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний*

університет імені Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2011. № 21. С. 315–318.

271. Шевченко В. Є. Методика Шуберта. Діагностика ступеню готовності до ризику. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodika-suberta-diagnostika-stupenu-gotovnosti-do-riziku-123119.html> (дата звернення: 18.04.2025 р.).

272. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. Київ : Знання, 2006. 307 с.

273. Шлямар І., Воронцов О. Порівняння систем оцінювання з фізичної підготовки в збройних силах провідних країн НАТО. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2023. Серія 15, (10 (170)). С. 161–168. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.10\(170\).34](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.10(170).34)

274. Яворська Г. Х. Теоретичні та методичні засади формування соціально-професійної зрілості курсантів вищих навчальних закладів МВС України : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2006. 45 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2014_3_6 (дата звернення: 18.04.2025).

275. Ягупов В. В. Військова дидактика : навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2000. 399 с.

276. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. для студ. пед. спец. вищ. навч. закладів. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

277. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання : монографія / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ : ТанDEM, 2000. 380 с.

278. Ягупов В. В., Основи військово-тактичних знань / М-во освіти України, М-во оборони України, Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 1999. 376 с.

279. Berns M. Contexts of Competence: Social and Cultural Considerations in Communicative language Teaching. New York : Penguin Press, 1990. 256 p.

280. Carl E. Professionalism and the Army of the 1990-s. *Military Review*. 1990. № 4.

281. Davies W. Improving the engagement of UK armed forces overseas. Generating a sophisticated understanding of complex operating environments. International Security Programme January 2022. 40 p.

282. Deployments. *British Army*. URL: <https://www.army.mod.uk/deployments/> (дата звернення: 18.04.2025 р.).

283. Führungsakademie der Bundeswehr. *Bundeswehr*. URL: <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/weitere-bmvg-dienststellen/fuehrungsakademie-der-bundeswehr> (дата звернення: 18.04.2025).

284. Havryshkiv O. The issue of readiness for professional activity: theoretical aspects. *Scientific Journal of Polonia University Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. 2020 (38). № 1. Vol. 2. 2020. P. 136–146. DOI: <https://doi.org/10.23856/3858>

285. Kadirov I. The system of professional training of military personnel in france. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*. 2024. 11 (10), 185–192. URL: <https://www.eijmr.org/index.php/eijmr/article/view/2045>

286. Kamentsev D., Havryshkiv O., Kukharska L., Romashko O., Baybakova I. Learning english through YouTube as a selfdevelopment factor for future officers. *Amazonia investiga*. 2022. July. Vol. 11, Iss. 55. P. 132–142. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.55.07.14>

287. Ladlow P, Suffield C, Greeves JP, et al. How 'STRONG' is the British Army? *BMJ Mil Health*. 2024; 170. P. 283–286.

288. Liebig S. E. The German Army at a Crossroads of modernization. Master's Theses. 2015. P. 193. USF : Scholarship Repository / University of San Francisco. URL: <https://repository.usfca.edu/thes/193> (дата звернення: 18.04.2025 р.).

289. Ministère des Armées : site Web. URL: <https://www.defense.gouv.fr/> (дата звернення: 18.04.2025 р.).

290. Research of readiness of pedagogical workers for innovations / N. Machynska, N. Yaremchuk, V. Korniat, Y. Derkach, N. Sirant, S. Lozynska. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, no. 51. Pp. 50–60. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.51.03.5> (дата звернення: 27.01.2024).

291. Salmon T. C., Shepherd A. J. K. Toward a European army : a military power in the making? London : Lynne Rienner Publishers, 2003. 239 p.

292. Selection and training in the British Army. *Wikipedia : the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Selection_and_training_in_the_British_Army (дата звернення: 01.04.2022).

293. Thompson M., Jefferson O., James T., Waller B., Reed R., Slade H., Swift K., Pynn H. J. Defining capabilities in deployed UK military prehospital emergency care *BMJ Mil Health*. 2024 Mar, 20. Vol. 170 (2). P. 150–154. DOI: 10.1136/military-2022-002159. PMID: 38508774.

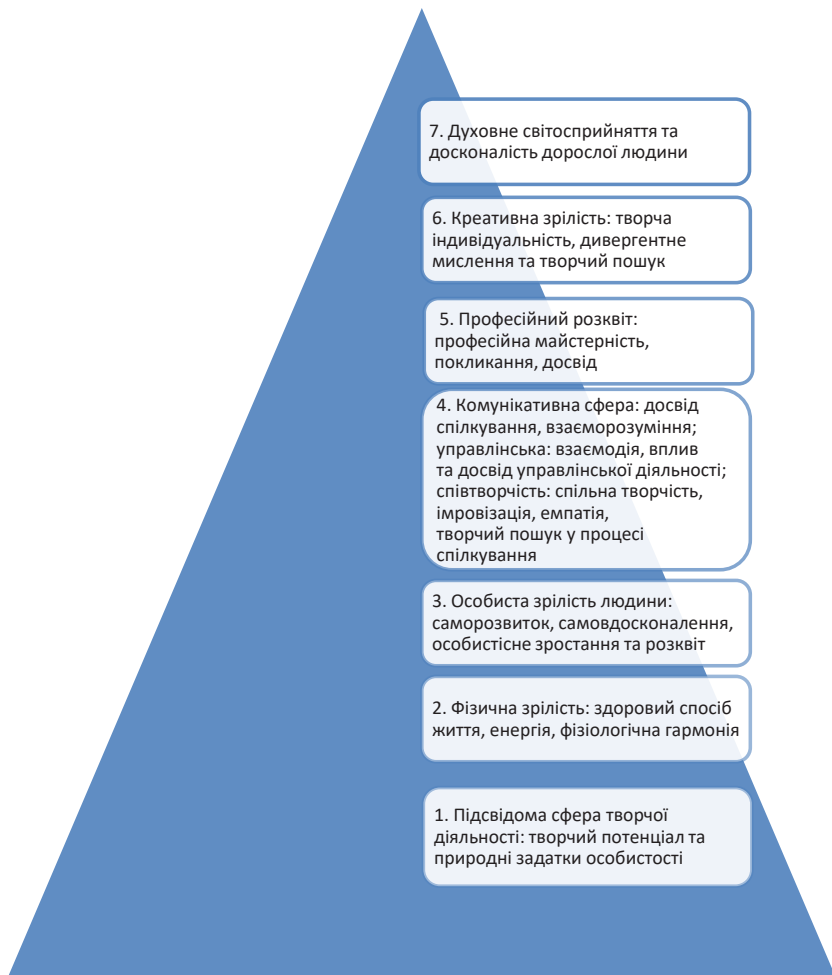
294. United States Military Strength, 2025. *GFP : Global Firepower*. 2006. URL: https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=united-states-of-america (дата звернення: 18.04.2025).

295. Yuldashev A. Structure of military-professional competence of cadets in higher military educational institutions. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*. 2024. Vol. 11 (10). P. 110–112. URL: <https://www.eijmr.org/index.php/eijmr/article/view/2019>

ДОДАТКИ

Додаток А

Рівні особистісної зрілості і творчого «акме» (авторська схема, за І. Булигою)

Додаток Б

СИСТЕМА ПОНЯТЬ АКМЕОЛОГІЇ

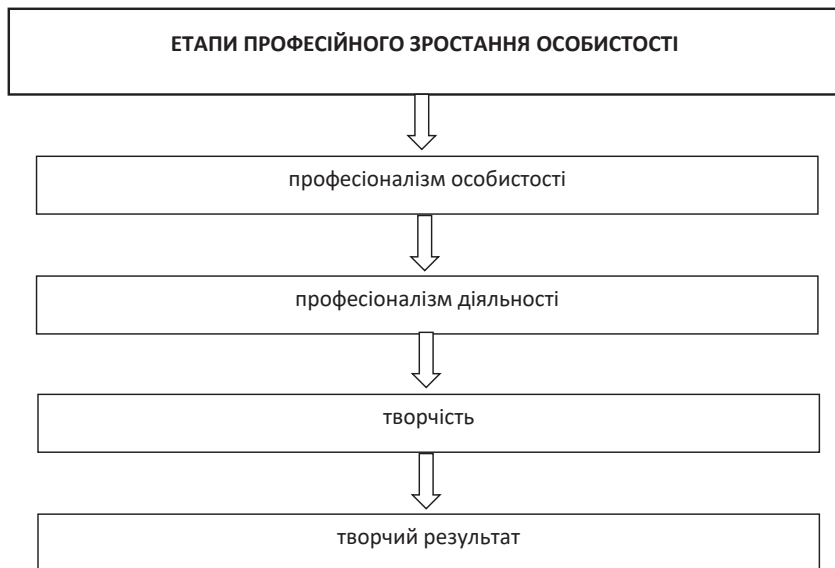
<i>Акме (вершина)</i>	найвищий рівень досягнень при розв'язанні спеціальних та професійних завдань у будь-якій професії, в тому числі і в науці, мистецтві, літературі, техніці, освіті.
<i>Акмеологічні закономірності</i>	стійкі зв'язки й закономірності між рівнем продуктивності діяльності окремих суб'єктів чи цілісних професійних груп і колективів з одного боку, і з іншого – з чинниками (об'єктивними, суб'єктивними і суб'єктивно-об'єктивними), що зумовлюють досягнення високих результатів (вершин), на які вони здатні.
<i>Творчий потенціал</i>	чинник, закладений у людині природою. Це його природні задатки, чутливість нервової системи, мозку, темперамент. Серед представників, які досягли вершин самостійно, завдяки реалізації власного творчого потенціалу можна назвати П. Чайковського та ін.
<i>Зрілість</i>	вік у межах від самостійного вибору професії до завершення творчості, в якому людина все може: приймати рішення самостійно (створення сім'ї, вибір професії, навчального закладу та ін.), вміння справлятися з робочими професійними завданнями і нести за них відповідальність.
<i>Професія</i>	(від лат. <i>professio</i> оголошую свою справу) – вид трудової діяльності, яка потребує певної підготовки і зазвичай є джерелом існування.
<i>Професіоналізм діяльності</i>	її якісна характеристика, пов'язана з якістю вирішення професійних завдань в умовах обмежень і наказів.
<i>Індивід</i>	людина як одинична природна істота, яка виходить за рамки своєї біологічної обмеженості і використовує знаряддя, знаки і через них оволодіває власною поведінкою.

Продовження Додатка Б

<i>Особистість</i>	індивід як суб'єкт соціальних відносин і творчої діяльності.
<i>Індивідуальність</i>	особистість для якої властиві неповторні соціально-психологічні якості, що вирізняють її з поміж інших.
<i>Саморегуляція</i>	вміння людини керувати собою на основі сприймання й усвідомлення актів своєї поведінки та власних психічних процесів.
<i>Рефлексія</i>	самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних станів та актів.
<i>Творчість</i>	праця, результатом якої є створення нових матеріальних та духовних цінностей (С. Архипова, Основи акмеології, 2009).
<i>Акмеологічний критерій</i>	це міра професіоналізму щодо продуктивності праці, міра особистого та професійного розвитку.
<i>Акмеологічні показники</i>	це характеристики ступеня продуктивності особистісного та професійного розвитку професіонала.

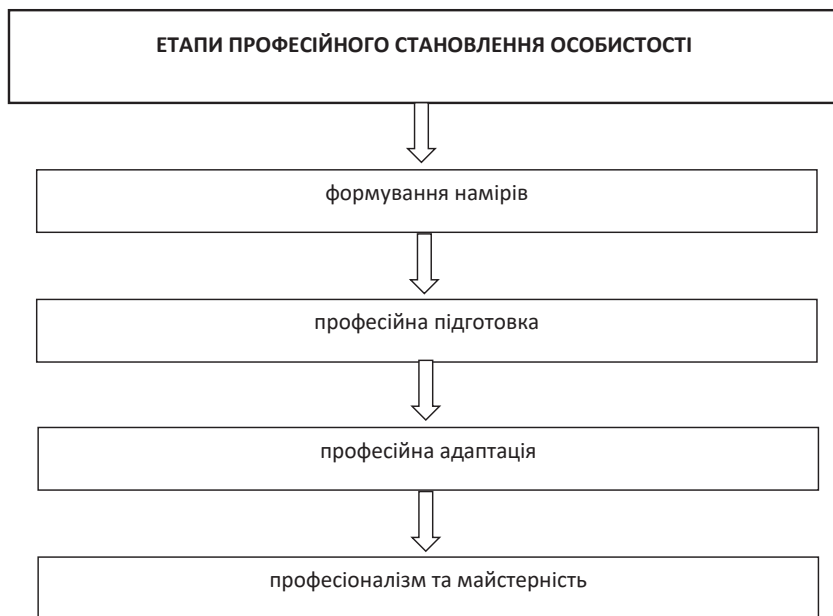
Додаток В

Етапи професійного зростання майбутніх офіцерів

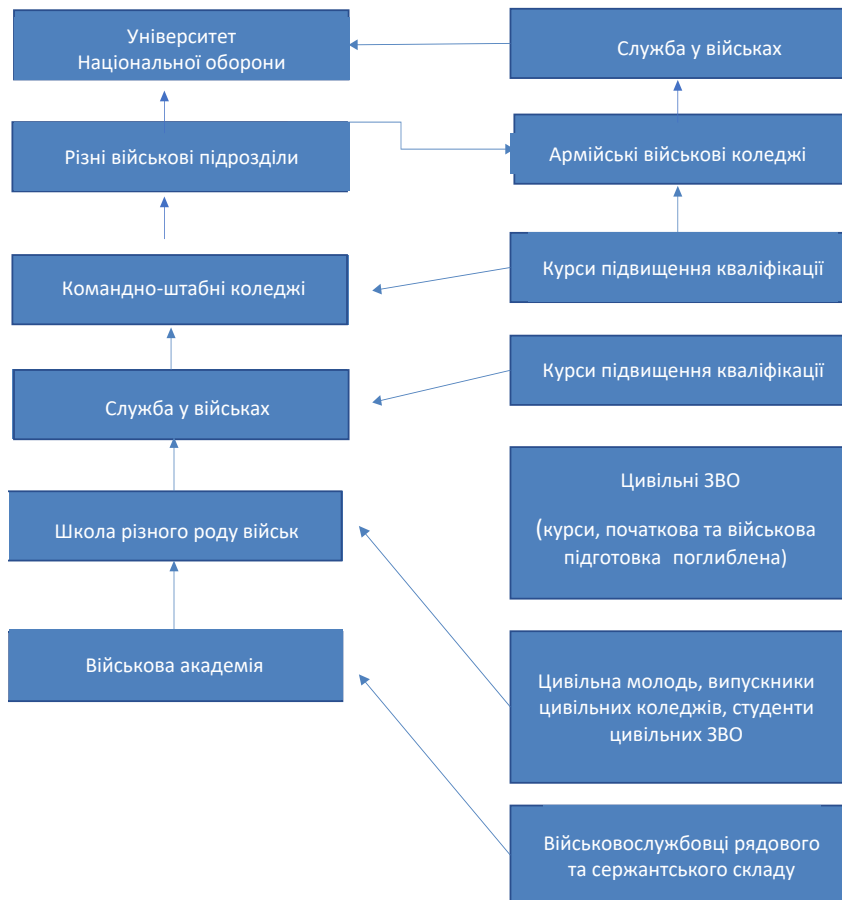

Продовження додатка В (В.1)

**Етапи професійного становлення особистості
(за В. Гупаловською)**

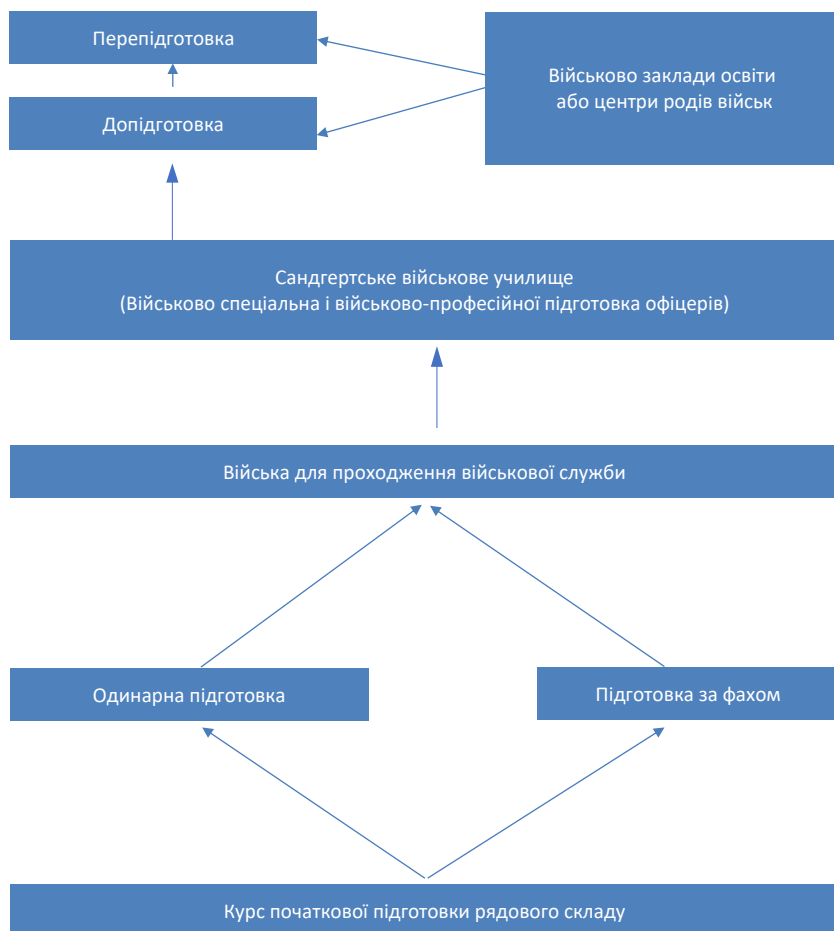

Додаток Г

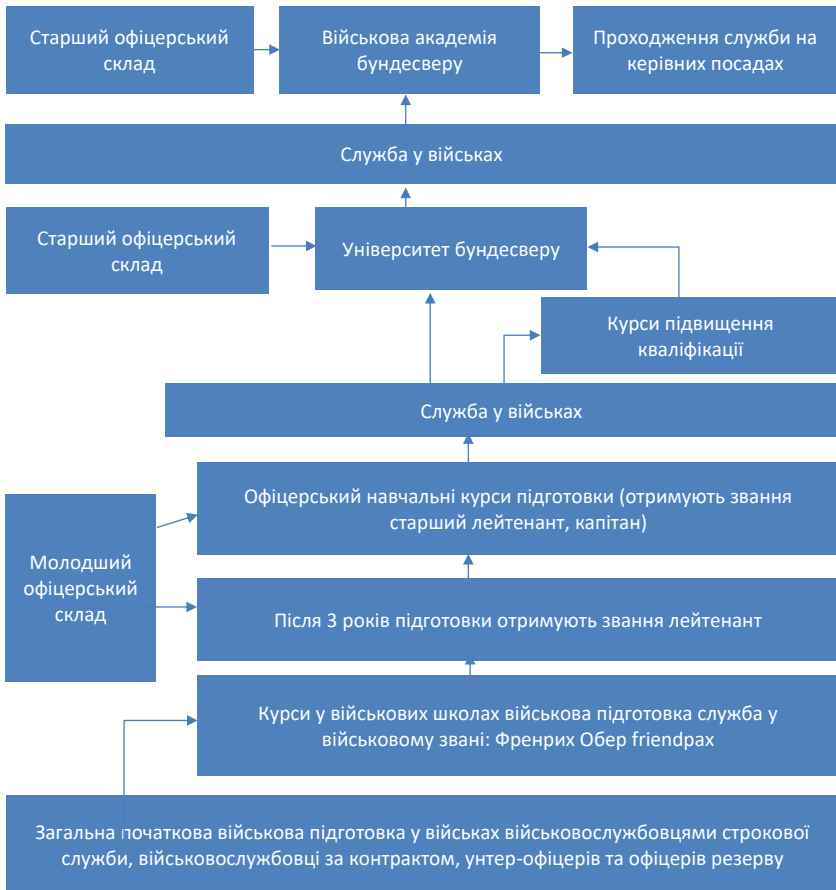
**СХЕМАТИЧНА СТРУКТУРА ПІДГОТОВКИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

Продовження додатка Г (Г.1)

Структура підготовки військовослужбовців збройних сил Великої Британії

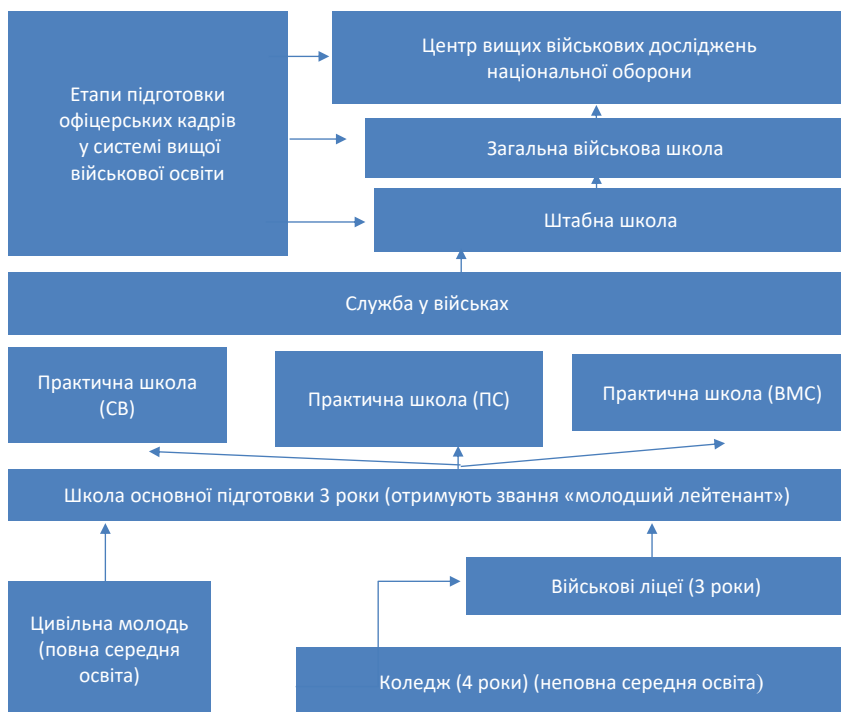

Продовження додатка Г (Г.2)

**Структура підготовки військовослужбовців
збройних сил Німеччини**

Продовження додатка Г (Г.3)

**Структура підготовки військовослужбовців
збройних сил Франції**

Додаток Д

**ВИЩІ ВІЙСЬКОВІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ
ТА ВІЙСЬКОВІ НАВЧАЛЬНІ ПІДРОЗДІЛИ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ***Університети*

- Національний університет оборони України імені Івана Черняховського.
- Харківський національний університет Повітряних сил імені Івана Кожедуба.

Академії

- Військова академія (м. Одеса).
- Українська військова медична академія (м. Київ).
- Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.
- Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка.
- Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький).
- Національна академія національної гвардії України (м. Харків).
- Національна академія Служби безпеки України (м. Київ).
- Академія Державної пенітенціарної служби України (м. Чернігів).

Інститути

- Інститут морально-психологічного забезпечення ЗСУ (м. Львів).
- Інститут телекомунікацій та інформатизації імені героїв Крут (м. Київ).
- Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка та ін.
- Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова (м. Житомир).
- Інститут військово-морських сил Національного університету Одеська морська академія (м. Одеса).
- Військовий інститут танкових військ імені Верховної Ради України Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків).

– Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти

– Факультет підготовки офіцерів запасу національний університет оборони України.

– Факультет військової підготовки Національного авіаційного університету.

– Факультет військової підготовки Національного університету біоресурсів і природокористування України.

– Факультет військової підготовки Харківського національного технічного університету будівництва і архітектури.

– Факультет військової підготовки Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.

– Кафедра військової підготовки Сумського державного університету та інші.

Військові коледжі

– Відділення військової підготовки Фахового коледжу морського транспорту Національного університету «Одеська морська академія» (м. Одеса).

– Військовий коледж сержантського складу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів).

– Військовий коледж сержантського складу Харківського національного університету Повітряних сил імені Івана Кожедуба (м. Харків).

– Військовий коледж сержантського складу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський).

– Військовий коледж сержантського складу Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені героїв Крут (м. Полтава).

– Військовий коледж сержантського складу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків).

– Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою (м. Київ).

– Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою (м. Збараж).

Військовий ліцей

- Київський військовий ліцей імені Івана Богуна (м. Київ).
- Військовий ліцей Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Шептицький).
- Військово-морський ліцей імені віце-адмірала Володимира Безкоровайного (м. Одеса).
- Львівський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою імені героїв Крут (м. Львів).
- Волинський обласний ліцей за посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Небесної Сотні (м. Луцьк).
- Запорізький обласний ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою «Захисник» (Запоріжжя).
- Кам'янець-Подільський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою (м. Кам'янець-Подільський) та інші.

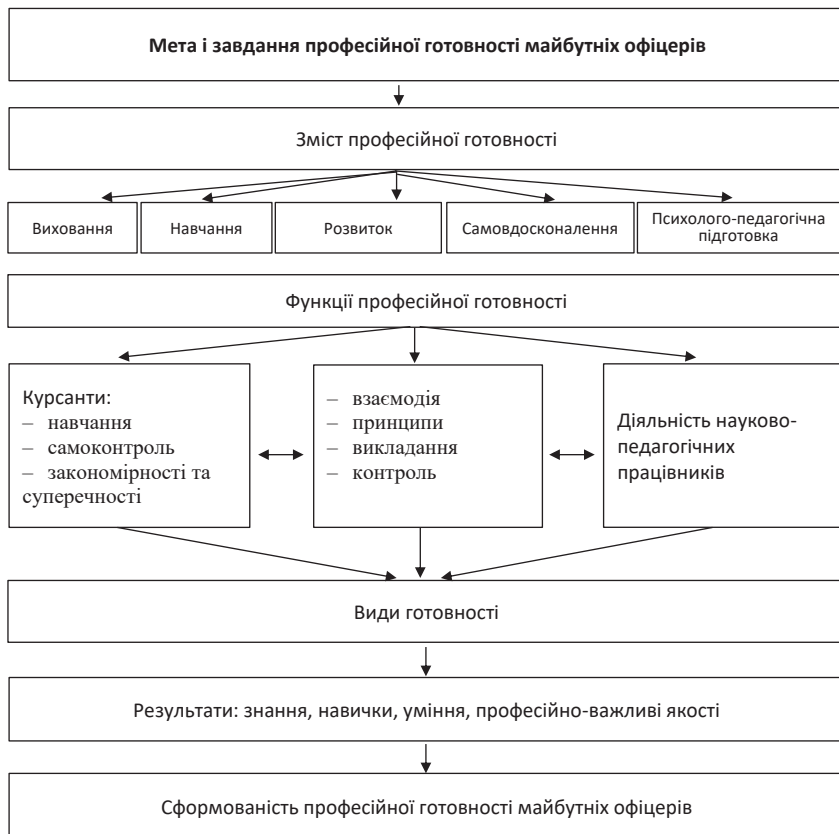
Навчально-тренувальні центри

- Міжнародний центр миротворчості та безпеки (Яворівський полігон);
- 184-й навчальний центр академії Сухопутних військ;
- 38-й об'єднаний навчальний центр Повітряних сил;
- 142-й навчально-тренувальний центр ССО;
- 169-й навчальний центр «Десна»;
- 190-й навчальний центр Житомирського військового інституту;
- 197-й центр підготовки сержантського складу СВ та інші.

Зазначені вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти готують громадян на посади осіб офіцерського складу для проходження військової служби.

Додаток Е

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Додаток Ж

СОЦІОЛОГІЧНЕ ОПИТУВАННЯ

ПИТАЛЬНИК

Шановні респонденти, просимо вас долучитися до опитування, результати якого будуть використані нами з метою проведення дослідження на тему «формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів в контексті акмеологічного підходу». Опитування проводиться на добровільній основі з дотриманням вимог законодавства України у сфері захисту персональних даних та прав суб'єктів персональних даних

1) Хто (що) спонукав (ло) Вас до вибору Вашої професії військового офіцера? *Можливі декілька варіантів відповідей*

Самостійно

Батьки

Друзі

Зовнішні чинники

Внутрішні чинники

Інше

2) Чи готові Ви продовжити навчання в майбутньому для підвищення своєї професійної компетентності?

Так

Ні

Важко сказати

Інше

3) Як довго Ви плануєте служити у Збройних Силах України?

Увесь термін

Залежить від обставин

Важко сказати

4) Основні мотиви вибору професії військового?

Сімейна традиція
Самостійне рішення
Відданість державі
Інше

5) Чи вважаєте Ви, що знання іноземної мови важливе для Вашого професійного зростання?

Важливі
Ні, не важливі
Зовсім не потрібні
Інше

6) Чи вивчення іноземної мови є цікавим у Вашому навчальному закладі?

Так, дуже
Важко сказати
Ні
Інше

7) Яким чином знання іноземної мови сприяють Вашій професійній підготовці?

Полегшують комунікацію з іноземцями
Полегшують вивчення іноземних військових доктрин, інших нормативних документів
Перешкоджають вивченню інших військових навчальних дисциплін
Інше

8) Як Ви вважаєте, чи знання іноземної мови сприятимуть у подальшій Вашій офіцерській кар'єрі?

Полегшать комунікацію з іноземцями
Створять умови для проходження стажування за кордоном
Сприятимуть у просуванні військовою кар'єрою
Інше

9) Чи Ви берете участь в індивідуальних освітніх заходах Вашого навчального закладу (факультативи, гуртки, розмовні клуби)

Так

Ні

Частково

Інше

10) Чи готові ви служити народу України?

Я хочу

Я можу

Я готовий

11) Означте показник фаховості викладацького складу Вашого навчального закладу?

достатньо кваліфікований

високо кваліфікований

середньо кваліфікований

низько кваліфікований

12) Чи готові Ви до постійного самовдосконалення?

Так

Ні

Важко сказати

Це необхідність

Інше

13) Ви б хотіли змінити освітній процес Вашого навчального закладу?

Так

Ні

Немає потреби

Все влаштовує

Важко сказати

14) Якщо Ви б мали можливість внести зміни в освітній процес Вашого навчального закладу, що Ви змінили б насамперед? Оберіть

послідовність відповідей у порядку зростання, де необхідні 1 – найбільш вагомі зміни, а 7 – найменш важливі.

- збільшити кількість години на самопідготовку
- збільшити години на проведення практичних та семінарських занять
- створити можливість для вибору індивідуальних професійно зорієнтованих тренінгів
- створити можливість для індивідуального вибору тих предметів, які цікаві (необхідні) конкретному здобувачеві освіти
- створити умови для закордонного стажування / вивчення професійно- зорієнтованих дисциплін на етапі навчання
- створити умови для проходження навчання / практичної підготовки за обраним фахом у подібному вітчизняному закладі
- створити додаткові платні освітні послуги

15) Оберіть види додаткових платних освітніх послуг, які Ви готові оплачувати з метою професійного зростання (максимально три позиції)

- тренінги професійного зростання
- додаткове вивчення іноземних мов
- зарубіжне стажування
- перекваліфікація / друга освіта
- одночасне оволодіння суміжними професіями

16) Означте послідовність власних дій щодо реалізації професійних планів? Позначте відповіді у порядку зростання, де 1 – найбільш важливе, 8 – найменш важливе

- Набути впевненості
- Бути відповідальним
- Віра у власні можливості
- Чітке виконання службових обов'язків
- Прагнути досягти успіху в професійній діяльності
- Постійне самовдосконалення професійної майстерності
- Досконале вивчення іноземної мови

17) Чи часто у Вас виникає потреба у більш поглибленому вивченні теми навчальної дисципліни?

Часто

Іноді

Не виникає

Інше

18) Які чинники на Вашу думку сприяють формуванню професійної готовності майбутнього офіцера? Оберіть три найбільш вагомі.

Патріотичне виховання у закладі вищої освіти Профілюючі предмети

Самоосвіта

Умови навчання

Тренінги

Практична діяльність

Профорієнтаційна робота

Інше

19) Які на Вашу думку основні ознаки готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів? Оберіть три найбільш важливі для Вас ознаки

Знання із військової галузі, професійні вміння

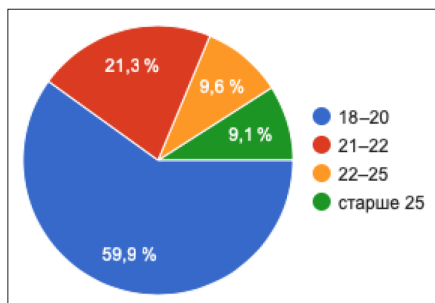
Постійне самовдосконалення

бажання досягти успіху у професійній діяльності

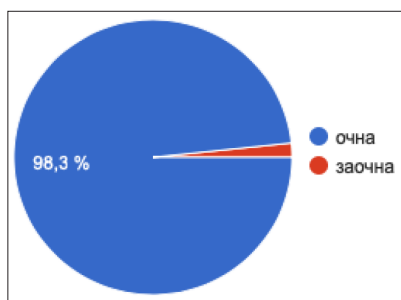
Вміння спілкуватися іноземною мовою

Інше

Продовження додатка Ж

Діаграма 1. Вік опитаних

Діаграма 2. Форма навчання

Діаграма 3. Рівень попередньої освіти

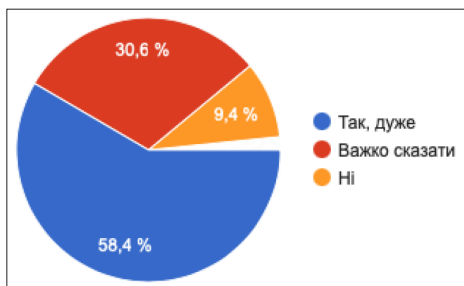
Продовження додатка Ж

Діаграма 4. Чи готові Ви продовжити навчання в майбутньому для підвищення своєї професійної компетентності?

Діаграма 5. Чи вважаєте Ви, що знання іноземної мови важливе для Вашого професійного зростання?

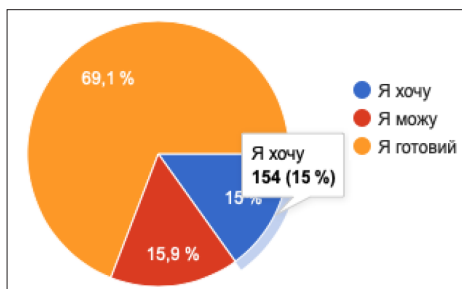

Діаграма 6. Чи вивчення іноземної мови є цікавим у Вашому навчальному закладі?

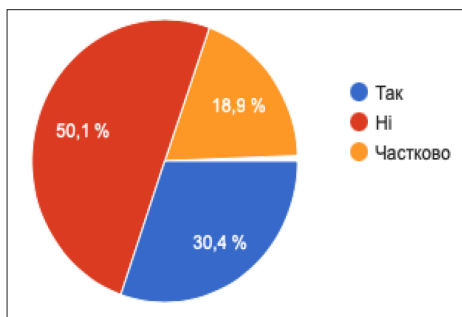
Продовження додатка Ж

Діаграма 7. Як довго Ви плануєте служити у Збройних Силах?

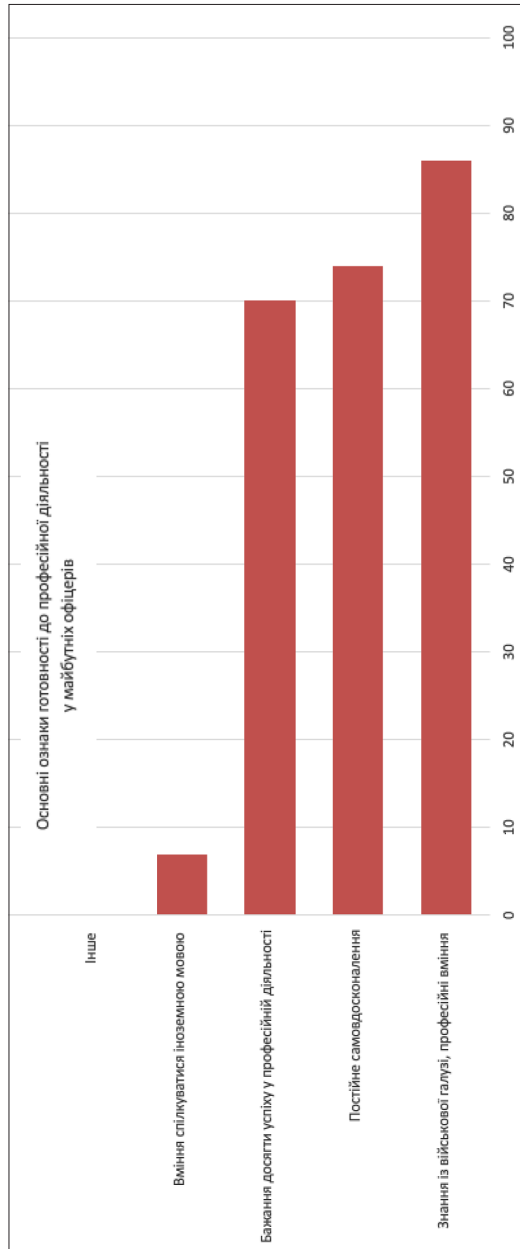

Діаграма 8. Чи готові ви служити народу України?

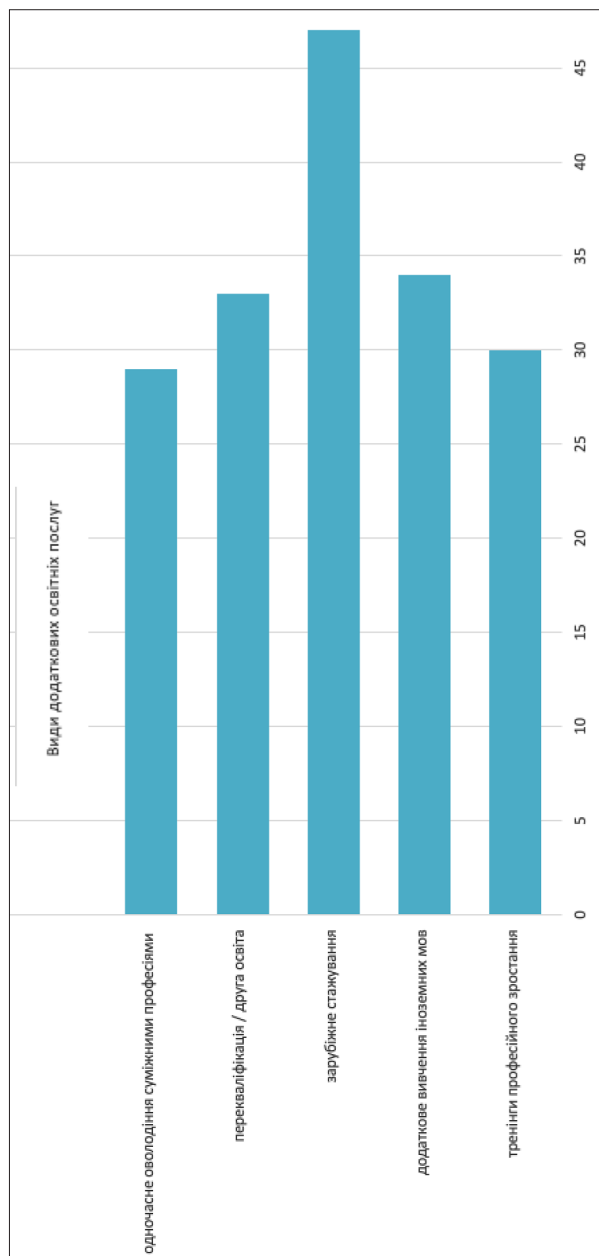
Діаграма 9. Чи Ви берете участь в індивідуальних освітніх заходах Вашого навчального закладу

Продовження додатка Ж

Діаграма 10. Чинники готовності до професійної діяльності

Продовження додатка Ж

Діаграма 11. Види додаткових освітніх послуг

Додаток И

**Система критеріїв та показників оцінювання
сформованості структури готовності до професійного зростання майбутніх військових**

Мотиваційно-ціннісний компонент				
Критерії	Показники	Рівні		
		низький	середній	високий
1 Цільовий	2 сформована компетентність військових – це запорука успішних військових операцій	3 розуміння вимог військової служби, але відсутні теоретичні знання щодо сучасних високотехнологічних систем озброєння та військової техніки	4 демонстрування достатнього рівня знань у галузі військової служби, що підтверджується теоретичною підготовкою майбутнього офіцера	5 Наявність високої інженерної підготовки та прагнення застосовувати отримані знання на практиці; володіння глибокими теоретичними знаннями військового управління і розуміння власної ролі у виконанні навчально-бойових завдань
Когнітивний компонент				
Діяльнісний	володіння комплексом знань про сучасні види озброєння та алгоритми їх використання в бойових умовах	базові знання для військової служби, але є потреба додаткового навчання та тренувань для підвищення професійного рівня	розуміння теоретичних основ розробки нових видів озброєння, але наявні труднощі з оцінкою своїх можливостей щодо практичного втілення інноваційних ідей	володіння чітким алгоритмом дій під час експлуатації та бойового застосування складних військових систем; регулярний аналіз власних дій допомагає оцінити рівень підготовки до виконання завдань

Продовження Додатка И

1	2	3	4	5
Діяльнісний компонент				
Особистісний	готовність приймати рішення, пов'язані з виконанням військових завдань, які потребують експлуатації, інженерних та технічних знань.	не здатність самостійно розробляти стратегії для вирішення військових задач, які потребують технічних знань та інженерних розробок.	слабо розвинені навички прийняття рішень у військово-технічній сфері, що ускладнює об'єктивну самооцінку	Добре розвинені навички для виконання військових завдань, пов'язаних з експлуатацією, інженерією та технікою; здатність об'єктивно оцінити свої сильні сторони та слабкі місця у контексті виконання військових завдань технічного характеру
Рефлексивно-оцінний компонент				
Результативний	здатність критично оцінювати свою роботу і визначати шляхи вдосконалення.	неспроможність до само критичної оцінки своєї військової служби, безініціативність у власному професійному розвитку; низький рівень самосвідомості, не розуміння своїх сильних та слабких сторін.	вміння аналізувати власну діяльність, наявна потреба доповнити у формулюванні конкретних цілей для професійного розвитку	Систематично аналізує свою діяльність, визначає сильні сторони та недоліки і на основі цього приймає рішення щодо подальшого розвитку

Додаток К

ВИДИ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Додаток Л

КУРСИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ НПП

Список курсів для підвищення кваліфікації,
доступних у вищих військових навчальних закладах України

Місце проведення, назва курсу	Категорія осіб, які залучаються на курси	Тривалість навчання	Скільки слухачів та періодичність курсу на рік	Форма навчання
1	2	3	4	5
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського «Підвищення кваліфікації з питань освітньої діяльності»	Науково-педагогічні працівники, які мають педагогічний стаж більше 5 років, офіцери і працівники Збройних сил України науково-методичного центру організації освітньої діяльності, навчальних управлінь вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти	До 4 тижнів	До 15 осіб 1 раз на рік	Очна, дистанційна
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Підвищення кваліфікації з питань методичної майстерності»	Науково-педагогічні працівники, які не навчались в ад'юнктурі, мають педагогічний стаж до 2 років	До 8 тижнів	80 осіб 1 раз на рік	очна, дистанційна
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного «Підвищення кваліфікації викладачів початкової загальної військової підготовки»	Педагогічні працівники, які проводять початкову загальну військову підготовку	До 1 тижня	До 30 осіб 2 рази на рік	Очна

Продовження Додатка Л

1	2	3	4	5
Військова академія (м. Одеса) «Підвищення кваліфікації викладачів базової загальної військової підготовки громадян України до національного спротиву»	Педагогічні працівники, які проводять базу загальну військову підготовку громадян України до національного спротиву	До 2 тижнів	До 30 осіб 1 раз на рік	Очна
Українська військово-медична академія «Підвищення кваліфікації з питань методики викладання модулів військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби»	Науково-педагогічні працівники української військової медичної академії та кафедр медицини катастроф військової медицини закладів вищої освіти, які залучаються до проведення військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби за модулями загальної військової дисципліни, організації медичного забезпечення, військово хірургічного та інших спрямування.	До 1 тижня	До 20 осіб 10 разів на рік	Очна
Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» «Підвищення кваліфікації запитань технології розроблення дисциплінарних курсів»	Науково-педагогічні працівники ВВНЗ та ВНП ЗВО, які залучаються до підготовки громадян України за програмою офіцерів запасу, а також науково-педагогічні працівники військового інституту танкових військ національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»	До 8 тижнів	До 60 осіб 1 раз на рік	Дистанційна

Додаток М

НАКАЗ НА ОПИТУВАННЯ

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

НАЧАЛЬНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО

18.02.2021

м. Львів

№ 10209

Про проведення опитування у
Національній академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
у 2021 році

Відповідно до Плану наукової та науково-технічної діяльності Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного на 2020 рік в рамках дисертаційного дослідження здобувача Гавришків Оксани Богданівни сплановано проведення добровільного опитування серед курсантів академії за темою "Формування готовності до професійного зростання у майбутніх офіцерів в контексті акмеологічного підходу". З метою якісного проведення зазначеного заходу **наказую:**

1. Начальникам факультетів та інституту морально-психологічного забезпечення:

в період з 1 по 15 квітня 2021 року організувати проведення добровільного опитування 100% курсантів за посиланням в мережі Інтернет <https://forms.gle/EYKfxqNi7jicfpQ37>;

про виконання доповіді заступнику начальника академії з навчальної роботи до 21 квітня 2021 року.

2. Заступнику начальника академії з навчальної роботи доповіді начальнику академії узагальнені результати проведеного опитування до 22 квітня 2021 року.

Продовження Додатка М

2

3. Заступнику начальника академії з наукової роботи забезпечити системний моніторинг результатів проведення опитування.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на першого заступника начальника академії.

Начальник Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
генерал-лейтенант

П.ТКАЧУК

Додаток Н**ТРЕНІНГИ ТА ІНТЕГРОВАНІ ЗАНЯТТЯ****ІНТЕГРОВАНЕ ЗАНЯТТЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ**

Тема: «Фізична підготовка сапера: подолання перешкод та транспортування вибухових речовин»

Курс: «Вибухова справа» та «Фізична підготовка»

Тривалість: 4 академічні години (180 хвилин)

Цілі заняття (інтеграція навчальних цілей):

- **Поглибити знання** курсантів з вибухової справи, зокрема щодо безпечного транспортування та встановлення вибухових речовин і засобів підриву.

- **Розвинути фізичні якості** курсантів, необхідні для виконання завдань сапера: силу, витривалість, спритність, координацію рухів.

- **Сформувати практичні навички** подолання природних та штучних перешкод з одночасним транспортуванням імітаційних вибухових речовин та обладнання.

- **Покращити психологічну стійкість** курсантів, їхню здатність діяти в умовах фізичного навантаження та стресу, пов'язаного з роботою з вибуховими речовинами.

- **Сприяти розвитку** навичок командної роботи та взаємодопомоги під час виконання складних фізичних вправ, пов'язаних з вибуховою справою.

- **Акцентувати важливість** дотримання заходів безпеки під час виконання фізичних вправ з імітацією вибухових речовин та обладнання.

- **Активізувати мотивацію** курсантів до фізичного самовдосконалення як невід'ємної складової професійної підготовки сапера.

Форма проведення: Практичне заняття на спортивному майданчику або обладнаній смузі перешкод з елементами інструктажу та контролю з вибухової справи.

Міждисциплінарні зв'язки: Вибухова справа (безпечне поведення з ВР, транспортування), фізична підготовка (спеціальна силова підготовка, подолання перешкод), військова інженерія (інженерні загородження).

Матеріально-технічне забезпечення:

- Спортивний майданчик або смуга перешкод з різними елементами (колода, стінка, рів, тунель, канава тощо).
- Імітаційні вибухові речовини (макети мін, шашок, зарядів різної ваги та габаритів).
- Імітаційні засоби підризу (детонатори, підривні машинки).
- Саперні лопатки, міношукачі (макети).
- Носилки (за потреби).
- Захисне спорядження (каска, бронежилети) (за потреби).
- Секундоміри, свистки.
- Медична аптечка.
- Інструкції з безпеки при роботі з імітаційними ВР та подоланні перешкод.

Хід заняття:

I. Вступна частина (20 хвилин):

1. **Шукування та оголошення теми, мети та завдань заняття.** (5 хвилин)

2. **Інструктаж з безпеки:** Детальне ознайомлення з правилами безпечного поведення з імітаційними вибуховими речовинами та під час подолання смуги перешкод. Наголошення на відповідальності кожного курсанта за дотримання цих правил. (10 хвилин)

3. **Розминка:** Комплекс загальнорозвиваючих вправ для підготовки основних груп м'язів до фізичного навантаження. (5 хвилин)

II. Основна частина (140 хвилин):

1. **Теоретичний блок «Транспортування та встановлення ВР: фізичні вимоги» (20 хвилин):**

- Інструктор з вибухової справи нагадує основні правила транспортування вибухових речовин та засобів підризу, акцентуючи увагу на фізичних зусиллях, необхідних для цього (перенесення вантажів різної ваги та габаритів, збереження рівноваги).

– Обговорюються особливості дій сапера при встановленні зарядів у складних умовах місцевості (наприклад, на висоті, в обмеженому просторі).

2. Практична вправа «Подолання смуги перешкод з імітацією вантажу» (60 хвилин):

– Курсанти почергово або групами проходять смугу перешкод, несучи при цьому імітаційні вибухові речовини (макети мін, шашок) різної ваги та габаритів.

– Інструктори контролюють правильність виконання вправ, дотримання заходів безпеки та техніку перенесення вантажу.

– Елементи смуги перешкод можуть включати:

- Біг по пересіченій місцевості.
- Подолання колоди.
- Перелізання через стінку.
- Проходження через рів.
- Переповзання під низькою перешкодою.
- Перенесення «пораненого» (одного з курсантів) з імітацією вибухового пристрою.

3. Командна вправа «Встановлення заряду в складних умовах» (40 хвилин):

– Курсанти діляться на малі групи (саперні розрахунки).

– Кожна група отримує завдання «встановити» імітаційний заряд в умовно складному місці (наприклад, на «висоті» – драбині, під «перешкодою» – низькою колодою).

– Завдання виконується на час з урахуванням безпечного транспортування елементів заряду та командної взаємодії.

– Інструктори оцінюють швидкість, злагодженість дій та дотримання правил безпеки.

III. Заключна частина (20 хвилин):

1. Підведення підсумків та аналіз виконання вправ: Обговорення курсантами своїх відчуттів під час виконання вправ, труднощів, що виникли, та способів їх подолання. Аналіз допущених помилок (якщо були) з точки зору фізичної підготовки та безпеки при роботі з вибуховими речовинами. (10 хвилин)

2. Оцінювання та завдання на самостійну підготовку:

Оцінювання рівня фізичної підготовленості та знання правил безпеки. Надання рекомендацій щодо подальшого фізичного самовдосконалення та повторення матеріалу з вибухової справи. (10 хвилин)

Оцінювання: Оцінювання здійснюється на основі швидкості та якості подолання смуги перешкод, злагодженості дій у командній вправі, дотримання заходів безпеки та активності під час обговорення.

Самостійна робота:

- відпрацювання окремих елементів смуги перешкод;
- виконання комплексів силових вправ, спрямованих на розвиток м'язів, що беруть участь у перенесенні вантажів;
- повторення правил безпечного поведіння з вибуховими речовинами та засобів підризу;
- підготовка короткого звіту про аналіз власної фізичної підготовленості для виконання завдань сапера.

Очікувані результати:

Після завершення заняття курсанти мають:

- демонструвати краще розуміння фізичних вимог, що висуваються до сапера під час виконання завдань з вибуховою справою;
- покращити свої фізичні якості (силу, витривалість, спритність), необхідні для подолання перешкод та транспортування вантажів;
- набути практичних навичок безпечного транспортування імітаційних вибухових речовин під час виконання фізичних вправ;
- підвищити свою психологічну стійкість та здатність діяти в умовах фізичного навантаження;
- усвідомити важливість командної роботи та дотримання заходів безпеки при виконанні завдань сапера.

Це інтегроване заняття дозволяє поєднати теоретичні знання з вибухової справи з практичною фізичною підготовкою, що є критично важливим для формування професійних навичок майбутніх офіцерів-саперів.

Продовження Додатка Н

ТРЕНІНГ І**ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ****Цілі тренінгу:**

- перевірити рівень сформованості у майбутніх офіцерів готовності до професійної діяльності;
- перевірити вміння майбутніх офіцерів аналізувати власні почуття та почуття інших;
- надати курсантам знання-репродукції щодо усвідомлення особистої ціннісно-мотиваційної сфери;
- сформувані у курсантів вміння вільно та чітко висловлювати власну думку;
- сформувані вміння аналізувати власні соціально-рольові позиції та позиції інших людей;
- визначити прояви лідерських якостей курсантів;
- актуалізувати суб'єктний потенціал курсанта та стимулювати прояви суб'єктної активності до виконання завдань професійної діяльності.

Оптимальний розмір групи: до 30 осіб.

Час виконання: 5 робочих днів.

Психолого-педагогічні умови проведення та організації вправи (навчальної стресової ситуації):

- ретельна підготовка матеріально-технічних засобів та чітка організація виконання елементів вправ за встановленим розрахунком часу;
- постійне спостереження за фізичним та психічним станом курсантів;
- суворе дотримання заходів безпеки.

Матеріально-технічні засоби та ресурси:

- спеціальна аудиторія для проведення тренінгів;
- мультимедійний проектор;
- картки, папір, маркери, ручки.

Продовження Додатка Н

**Методика проведення тренінгу
«Формування психологічної готовності майбутніх офіцерів до
професійної діяльності»**

№ з/п	Дії керівника заняття (інструктора)
1	2
1	Вступна частина
1.1	Шукування по відділенням у встановленому місці та перевірка особового складу. Доведення теми, мети та часу тренування. Доведення заходів безпеки під розпис. Усвідомлення інформації. Повтор теми та мети тренування. Розпис про доведення і дотримання заходів безпеки.
2	Основна частина
2.1	НАВЧАЛЬНИЙ ДЕНЬ № 1. ВПЛИВ БОЮ НА ПСИХІКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
2.1.1	ВСТУПНА ЧАСТИНА Вітання «Потиск рук» Кожен з учасників групи в порядку черги підходить до всіх інших, схрестивши свої руки, бере в них складені навхрест руки партнера й під час рукостискання говорить йому щось приємне (комплімент, побажання й т. п.). Правила поведінки у групі: 1. Я кажу «я», а не «ми» або «всі». 2. Я не використовую загальні фрази і штампи. 3. Я кажу про те, що заважає мені брати участь у роботі групи. 4. Я не кажу про інших у третій особі (він, вона), а звертаюся безпосередньо до них. 5. Я завжди можу сказати «ні». 6. Усе, що я тут говорю та чую, не виноситься за межі групи. 7. Я намагаюся дотримуватися принципу «тут і тепер».

Продовження Додатка Н

1	2
	ОСНОВНА ЧАСТИНА Знайомство «Наші імена», «Взаємні презентації» Мета: Надати учасникам можливість познайомитись, підвищити рівень зручності спілкування, створити атмосферу незмушеної взаємодії членів групи. Процедура: 1. Учасники стають у коло й беруться за руки. Кожний в порядку черги робить крок у центр і говорить своє ім'я у тій формі, в якій воно йому найбільше подобається. Після цього за сигналом всі учасники роблять крок уперед і разом повторюють це ім'я. 2. Учасники стають у коло. Одна половина кола буде під номером 1, а друга – під номером 2; кожний номер 2 повинен схопити когось із команди номера 1. У такий спосіб учасники поділяються на пари, зручно розміщаються, кожному учасникові дається 2 хвилини, протягом яких вони мовчки дивляться один на одного. Протягом 5 хвилин потрібно розповісти про себе своєму партнерові. По закінченні 5 хвилин учасники обмінюються ролями. Учасники повертаються в коло. Кожен розповідає про свого партнера від його імені. Обговорення: Які враження? Що нового дізналися про себе, про інших? Що ви відчували, коли хтось говорив від вашого імені? А коли ви говорили від імені партнера? Вправа «Аналіз життя» Мета: Проаналізувати минуле, щоб сформувати або усвідомити нові цілі в житті. Процедура: Візьміть листочки паперу і складіть список того, що у вашому житті відмирає, стає слабким, втрачає значущість, відходить на другий план. Можливо, закінчується дружба або робота. Або поступово стають іншими внутрішня позиція, життєва філософія, політичні погляди... Зосередьтеся на тому, що змінюється, але ще не зникло до кінця.

Продовження Додатка Н

1	2
	Складіть ще один список – перелік того, що перебуває у стадії розвитку, того, що ще не стало повноцінною частиною вашого життя. Це може бути те, що от-от з'являється, стає усе більш важливою частиною вашого життя. Можливо, це нова дружба, новий інтерес, якесь бажання. Виберіть тепер із другого списку той пункт, що особливо цікавий і важливий. Спробуйте дати йому невелике пояснення: Якою є передісторія появи? Що допомагає становленню? Що заважає? Чи може це стати важливою життєвою метою? Яким буде ваше життя, якщо це буде розвиватися далі? Психогімнастика Мета: Поліпшити настрій, підвищити невимушеність поведінки членів групи, скоротити дистанцію у спілкуванні. Процедура: Учасники групи стоять у двох шеренгах, повернувшись обличчям в одну сторону. Тренер встає біля одного з кінців шеренги. «Всі завдання потрібно виконувати мовчки. Треба прагнути виконати кожне завдання якнайшвидше й у той же час якомога точніше. Завдання перше: треба розташуватися в шерензі так, щоб на початку шеренги стояв найвищий з учасників, а на протилежному кінці шеренги – той, у кого найменший зріст». Після того як завдання виконане, можна запропонувати учасникам взаємно перевірити точність виконання завдання. Завдання друге: на початку шеренги поставити людину із найтемнішим волоссям, на протилежному кінці – з найсвітлішим волоссям; на початку шеренги поставити людину із найбільш темними очима, наприкінці – з найяснішими; початок шеренги – це 1 січня, кінець – 31 грудня. Треба розташуватися за датами (без урахування року) народження. Вправа «Сила моїх бажань», («Чарівний магазин») Мета: Надихнути учасників поміркувати про справжні цілі та сенс життя.

Продовження Додатка Н

1	2
	Процедура: Уявіть, що ви йдете вузькою стежкою через ліс. Подивіться навколо себе. Що це за ліс? Світлий або темний? Що ви чуєте? Раптом тропа повертає й виводить вас до старого будинку. Вам стає цікаво, і ви заходите в нього. Ви бачите перед собою різні стелажі, ящики, склянки. Цей будинок виявився старим магазином. Причому чарівним. Я – продавець. Ласкаво просимо! Тут ви можете одержати все, чого тільки забажаєте. Але є правило: за виконання будь-якого бажання ви маєте від чогось відмовитися або щось віддати. Той, хто хоче скористатися послугами магазину, може підійти до мене і сказати, що він бажає придбати. Я задам лише одне запитання: «Що ти можеш віддати за це?». Покупець має вирішити, чи готовий він зробити обмін, і якщо так, то чим саме він готовий заплатити. Більше я нічого говорити не буду. Через деякий час до мене може підійти хтось ще. Тепер, якщо хтось хоче, може сам спробувати себе в ролі хазяїна магазину. Після виконання вправи тренер організовує обговорення. Вправа «Заборонені бажання» Мета: Дати учасникам можливість зрозуміти для себе, як працювати із забороненими бажаннями. Процедура: Уявіть, що у кінці аудиторії на стільці перебуває ваше заборонене бажання. Підійдіть до нього і зробіть із ним усе, що забажаєте. Обговорення: Що ви відчували, коли були сам на сам зі своїм бажанням? Прощання. Учасники стають у тісне коло, кладуть руки на плечі один одному, закривають на хвилину очі й подумки передають один одному всі можливі позитивні емоції, почуття й побажання.
2.2.2	Провести неформальний АПД (аналіз проведених дій). Беруть участь в АПД. 20 хв

Продовження Додатка Н

1	2
2.3	НАВЧАЛЬНИЙ ДЕНЬ № 3. ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХІКИ. 480 хв
2.3.1	ВСТУПНА ЧАСТИНА – 5 хв Розминка Мета: Формування навичок психомоторної взаємодії, зменшення комунікативної дистанції між членами групи, підвищення рівня довіри один до одного. Процедура: Розподіліться випадковим чином на пари. Нехай один із партнерів стане до іншого спиною й відступить на один крок. Тепер вам належить повністю розслабитися і просто впасти назад. За вами стоїть ваш товариш, він підхопить вас. Тепер поміняйтеся місцями. Обговорення: У кого які враження? Що ви відчували, коли падали? А коли ловили? Вправа «Біографічна розминка» Мета: Вивчення учасниками себе, своїх ресурсів у минулому, теперішньому і майбутньому. Процедура: Уявіть весь свій життєвий шлях від народження й до смерті. За допомогою трьох кіл спробуйте зобразити свої уявлення про час. Кола позначають минуле, сьогодення й майбутнє. Розмістіть їх так, щоб вони виражали переживання взаємозв'язку вашого особистого минулого, сьогодення й майбутнього. Це можуть бути кола різної величини. Вкажіть, яке коло якому часу відповідає. Поясніть, чому ви розмістили ваші кола саме так? ОСНОВНА ЧАСТИНА Вправа «Невимовлені слова» Мета: Дати учасникам можливість викласти невимовлені на попередньому етапі думки. Процедура: Нехай кожний напише 5–10 питань, на які він сам хотів би дати відповідь. Той з учасників, хто хоче дати інтерв'ю, сам обере собі інтерв'юера, дасть йому список своїх питань.

Продовження Додатка Н

1	2
	Інтерв'юер має право задавати питання в будь-якому порядку, а також доповнювати їх своїми. При цьому респондент не зобов'язаний на них відповідати. Обговорення.
	Психогімнастика Мета: Підвищити настрій, знизити втому. Сприяє розвитку виразної поведінки, спонукає учасників, з одного боку, бути уважними до дій оточуючих, а з іншого – шукати такі засоби самовираження, які будуть їм зрозумілими. Процедура: Учасники сідають у коло. Тренер роздає картки, на яких написані назви тварин. Назви повторюються на двох картках. «Прочитайте, будь ласка, написане на вашій картці. Зробіть це так, щоб напис бачили тільки ви. Тепер картку можна забрати. Завдання кожного – знайти свою пару. При цьому можна користуватися будь-якими виразними засобами, не можна тільки нічого говорити й видавати характерні звуки «вашої тварини». Коли ви знайдете свою пару, залишіться поруч, але продовжуйте мовчати, не переговорюйтеся. Тільки коли всі пари будуть утворені, ми перевіримо, що в нас вийшло». Після того, як усі учасники групи знайшли свою пару, тренер запитує по черзі в кожній парі: «Хто ви?». По завершенні вправи можна запропонувати поділитися враженнями, розповісти про те, як учасники знаходили свою пару. Вправа «Виявлення конструктів і цінностей» (репертуарні й рангові решітки Дж. Келлі) Мета: Усвідомлення особистої ціннісно-сміслової сфери. Процедура: Найважливіше в нашій подальшій роботі – пам'ятати, що елементами решіток обов'язково мають бути значущі у професійній сфері люди (а їх ми виявили за допомогою каузометрії). 1. У полі «Значущі люди» впишіть 10 людей, що відповідають подіям із максимальною значущістю. Для цього потрібно використати попередню таблицю значущостей. 2. Порівняйте цих людей у групах по три людини. У кожному рядку таблиці – по одній трійці людей. Подивіться уважно на першу трійку й подумайте, які дві людини з цієї трійки

Продовження Додатка Н

1	2
	є найбільш схожими між собою й разом з тим відрізняються від третьої? Відзначте в зафарбованих клітинках двох схожих людей, а в полі «Подібність» напишіть рису, за якою ці дві людини можуть бути об'єднані. У полі «Відмінність» напишіть рису, що відрізняє третю людину від двох інших. 3. Перенесіть у наступну таблицю значущих людей з попередньої анкети. Ті якості, які ви вважаєте важливими для вас особисто і для людей взагалі, перенесіть у другу анкету в поле «Якості». 4. Оцініть всіх значущих осіб за кожною якістю (шкала може бути 10-бальною). Після роботи з оцінними решітками учасники можуть проаналізувати систему власних конструктів. Найбільш значущі конструкти будуть мати найбільший бал. Вправа «Створення есе «Самохарактеристика» Процедура: Напишіть есе, в якому розкрийте себе у професійній діяльності. Есе пишеться про себе у вільній формі в третій особі. Зробіть аналіз цінностей та якостей особистості, які проявляються в роботі, й т.п. Обсяг – 2–3 сторінки. Обговорення.
2.3.2	Провести неформальний АПД (аналіз проведених дій).
2.4	НАВЧАЛЬНИЙ ДЕНЬ № 4. ІНДИВІДУАЛЬНА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА, ПОДОЛАННЯ СТРАХУ ТА ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ.
2.4.1	ВСТУПНА ЧАСТИНА Розминка «Внутрішній стан» Мета: Усвідомлення особливостей внутрішніх станів. Процедура: Кидаючи м'яч один одному, необхідно назвати ім'я того, кому кинули м'яч. Той, хто одержав м'яч, прибирає позу, що відбиває його внутрішній стан. Інші учасники повторюють цю ж позу й намагаються відчувати та зрозуміти стан свого колеги. Обговорення.

Продовження Додатка Н

1	2
	ОСНОВНА ЧАСТИНА Психогімнастика Мета: Мобілізувати увагу учасників групи, поліпшити настрій; оптимізація працездатності групи.
	Процедура: Учасники стають у коло. «Будемо в порядку черги виконувати певні дії. Робити це потрібно буде невербально, але так, щоб всі ми зрозуміли, яку дію ви здійснюєте. Хтось із нас першим почне виконувати свою дію, а ми всі разом слідом за ним будемо виконувати цю дію до мого сигналу. Після сигналу певні дії почне виконувати наступний по колу (за годинниковою стрілкою)». Після того, як вправу буде завершено, тренер запитує, звертаючись до групи, яку дію виконував перший учасник, яку – другий і т. д. При цьому щоразу тренер уточнює в «авторів», чи правильно їх зрозуміли. Вправа «Створення нарису фіксованої ролі» Мета: Усвідомлення та аналіз власних соціально-рольових позицій та позицій інших людей. Процедура: Тренер зазначає: «Сьогодні ви створюватимете нові ролі для своїх колег. При написанні цих нарисів необхідно користуватися системою певних правил: слід розвивати основну тему, а не виправляти незначні недоліки; роль має гіпотетичний характер (брати до уваги події з повсякденного життя); роль має бути близькою для людини». Ідентифікація ціннісних груп. «Обмінюйтеся своїми робочими записниками. Для цього необхідно передавати їх по колу один одному. Коли я скажу «Стоп», ви зупинитесь і в кожного в руках опиниться чийсь записник». Група поділяється на трійки так, щоб до трійки не потрапили учасники, записник яких має трійка, а також щоб записники учасників кожної трійки перебували у трьох різних групах. «Тепер я прошу вас подивитися на цінності, зображені на плакаті, і на конструкти в оцінних решітках записників. На плакаті ви бачите три групи цінностей, які характеризують внутрішньомотивовану людину, – самодетермінованість, компетентність, значимі міжособистісні відносини.

Продовження Додатка Н

1	2
	Ваше завдання – розподілити конструкти людей, записники яких ви тримаєте в руках. Подивіться уважно на кожний з конструктів і поставте біля нього назву групи, до якої його можна віднести. Починайте, тільки пам’ятайте: у вас у руках чуже життя, так само, як і ваше життя зараз у руках когось іншого». Обговорення: Чи згодні всі з такими систематизаціями? Трансформація системи конструктів. «А тепер нам слід запропонувати кожній людині нову систему конструктів! Наділіть людину, ціннісну сферу якої ви аналізуєте, новою системою конструктів, такою, яка, на вашу думку, була б для неї корисною й відповідала ідеалу внутрішньої мотивації. Обов’язково візьміть до уваги життєвий шлях людини, її якості, ваші враження про неї, щоб система конструктів, що ви запропонуєте, не була занадто далекою для людини. Працюйте спочатку із цінностями самодетермінації, потім – із компетентністю, далі – зі значущими відносинами. Нову систему конструктів спочатку записуйте на чисті аркуші паперу. Після ознайомлення з нею інших учасників тренінгу й обговорення вам буде необхідно переписати її в робочий записник тієї людини, з якою ви працювали. Готово? Тепер проведемо презентацію. Для цього ми будемо розформовувати по одній трійці. Кожен учасник розформованої трійки йде в ту трійку, що працювала з його записником, стає нібито клієнтом трьох психологів та розглядає запропоновану йому систему цінностей. Трійка обґрунтовує вибір конструктів, а клієнт висловлює свою згоду або незгоду з ними. У випадку незгоди з певним конструктом усі аналізують причину цієї незгоди. Якщо всі розбіжності погоджені, нова система конструктів заноситься в робочий записник клієнта. Клієнт повертається до своєї трійки, а його записником залишається у трійці психологів. Після цього обговорюється наступна трійка і т. д. Створення нарисів фіксованої ролі. «Отже, нові системи конструктів створені. Однак для того, щоб ними можна було користуватися в житті, слід включити ці конструкти в життєві ситуації особистості, конкретизувати їх у вигляді одиниць поведінки.

Продовження Додатка Н

1	2
	Тому, зараз ми будемо писати фіксовані ролі. Ви всі читали п'єси. Ми будемо робити щось подібне. Вам належить на основі нової системи конструктів створити нові способи поведінки клієнта в різних життєвих ситуаціях (на роботі, вдома, при спілкуванні з друзями й колегами). Акцентуйте свою увагу на професійній діяльності, оскільки саме це є метою наших занять. Давайте тепер уявимо нариси фіксованих ролей для всіх учасників тренінгу. Обговоримо кожний з нарисів, тому що це надзвичайно важливо. Отже, усі ознайомилися зі своїми есе. Тепер нехай кожен візьме своє есе і прочитає його ще раз. Немає заперечень? Приймаєте? Якщо ні, обговорення триває». Психогімнастика Мета: Знизити напругу, втому, поліпшити настрій учасників.
2.4.2.	Провести неформальний АПД (аналіз проведених дій).
3.	ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА
3.1.	Провести неформальний АПД (аналіз проведених дій): Слухачі повинні відповісти на запитання: – «Що мало відбутися? Яка мета нашого заняття?» – «Що відбулося насправді? Чи досягли ми поставленої мети? Які позитивні і негативні моменти були у діях слухачів?» – «Що буде робити кожний слухач краще наступного разу в таких ситуаціях? Чого буде уникати? Як удосконалювати свої дії в майбутньому?»
3.2.	Проводить контрольне опитування (тестування) за темою заняття. Оцінює слухачів. Ставить завдання для самостійної роботи. Формулює висновки. Відповідає на запитання.

Продовження Додатка Н

ТРЕНІНГ II**«ПРОФЕСІЙНЕ ЗРОСТАННЯ»
ДЛЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Цілі: 1) сформувати у НПП бажання й уміння у самостійній постановці цілей діяльності; 2) надати НПП знання щодо розвитку стійкого прагнення до професійного зростання.

Оптимальна кількість учасників: до 15 осіб.

Час виконання: 2 дні.

Методика проведення

№ з/п	Дії керівника заняття (інструктора)
1	2
1	Основна частина
1.1	Навчальний день 1. Змістові аспекти роботи тренінгу
1.1.1	ВСТУПНА ЧАСТИНА – 5 хв Доводиться тема, мета та актуальність тренінгу, а також порядок відпрацювання вправ та рольових ігор. ОСНОВНА ЧАСТИНА Перший крок: зосередження уваги учасників до змісту тренінгу: а) проведення невеликого тестування (за Шмальтом): усім учасникам роздається картинка з темою досягнення та перелік вісімнадцяти тверджень («Він вважає, що впорається з цим...» і так далі); потім кожен в порядку черги обирає те твердження, яке, на його думку, відповідає зображенню на малюнку; після цього тренер ставить кожному учасникові невеликий «діагноз» у напівжартівливій формі; б) коротка розповідь про дві категорії людей: з високою і низькою мотивацією до професійного зростання; в) проведення експерименту: викликається доброволець, йому в руки дається невеликий текст; потім повідомляється, що доброволець з цим текстом упродовж трьох хвилин має виконати певні дії; йому надається 30 с на роздуми: він сам ставить собі мету або ж тренер; після того, як доброволець вирішив, – повертається на своє місце;

Продовження Додатка Н

1	2
	г) другий експеримент: те саме, тільки добровольцеві однозначно слід самому поставити перед собою мету, і після того, як доброволець визначився, він не повертається на місце, а йому пропонують виконати завдання (якщо доброволець вирішив, що мету ставить тренер, то йому пропонується завдання: злічити усі коми у тексті); якщо мети досягнуто – то доброволець нагороджується оплесками; д) третій експеримент: викликається черговий доброволець, і йому пропонується на вибір: або ж потрібно вголос прочитати досить довгий прозаїчний текст (приблизно на 3 хв), або ж з готового набору слів (близько 20) скласти фразу з 6 – 8 слів та двічі її музично проспівати; е) четвертий експеримент: викликається доброволець і йому повідомляється, що в експериментатора є дев'ять завдань зростаючого рівня складності, спрямовані на професійне зростання: перше – найлегше, а дев'яте – найважче: добровольцеві пропонується вибрати номер завдання та виконати його (арифметична дія); ж) відбувається обговорення, у процесі якого учасникам пояснюється відповідність експериментів категоріям мотивації до професійного зростання. Другий крок: отримання учасниками досвіду мислення, поведінки й емоційного реагування, що відповідає мотиву до професійного зростання: а) складання проєктивних оповідань з яскраво вираженою темою мети професійного зростання: учасникам надається список категорій професійного зростання, які необхідно використати у розповіді; потреба у досягненні мети, інструментальна діяльність, спрямована на досягнення мети; очікування успіху, похвала як результат професійного зростання та позитивний емоційний стан, пов'язаний з роботою, досягненням, успіхом у здійсненні поставленої мети; пояснюється значення кожної категорії та видаються малюнки, на яких так чи інакше наявна тема досягнення; учасникам надається час на підготовку (5 хв), після чого кожен вголос оголошує свою розповідь; тренер коротко аналізує кожную розповідь;

Продовження Додатка Н

1	2
	б) переваги середніх за складністю цілей: тренер оголошує, що у нього є набір з 9 завдань зростаючого рівня складності; кожен в порядку черги обирає складність завдання та вирішує відповідну задачу; слід врахувати, що завдання 1–4-го рівнів є дуже легкими, 5–6-го рівнів – середнього рівня складності, а 7–9-го – фактично нерозв’язними; в) перевага ситуацій, що припускають особисту відповідальність за успіх професійного зростання: одного добровольця просять вийти; тим, хто залишився, пропонують вирішити завдання (не дуже важке, але таке, що вимагає зосередженості), але вирішувати потрібно колективно; по закінченні 3 хв колектив оголошує своє рішення; потім повертається добровольць та йому надається аналогічне завдання; потім в порядку черги кожен розповідає про те, що він відчував під час розв’язання завдання; г) викликаються два добровольці; кожен отримує частину тексту, і одному надається завдання самому поставити мету й досягти її, а іншому мету ставить тренер (злічити усі голосні букви); після цього кожен учасник тренінгу має оцінити те, що відчували добровольці у фразах Шмальта, враховуючи, що перший – у виразах мотивації до професійного зростання досягнення, а інший – у виразах мотивації уникнення по треби у професійному зростанні; д) вивчення конкретних прикладів зі свого повсякденного життя, а також із життя НПП, що мають суттєві результати професійного зростання; аналіз цих прикладів за допомогою системи категорій. Третій крок: засвоєння учасниками спеціальних термінів, що означають різні компоненти сформованого мотиву до професійного зростання: а) проводиться невелика лекція, в якій викладаються, окрім вищезгаданих, й інші категорії, що відображають спрямованість на мету професійного зростання: потреба у досягненні мети, очікування успіху, очікування невдачі, позитивний емоційний стан, негативний емоційний стан, невдала інструментальна діяльність, успішна інструментальна діяльність, підтримка ззовні, перешкода у навколишньому оточенні й перешкода в індивідові тощо; б) обговорення.

Продовження Додатка Н

1	2
2.2	Навчальний день № 2. Особливості форм і методів проведення тренінгу мотивації до професійного зростання
2.2.1	ВСТУПНА ЧАСТИНА – 5 хв. Доводиться тему, мету та актуальність тренінгу. Порядок відпрацювання вправ та рольових ігор. ОСНОВНА ЧАСТИНА Четвертий крок: співвідношення мотиву до професійного зростання кожним учасником зі своїм ідеалом, зі своїми основними духовними цінностями та особисте сприйняття мотиву: а) коротке вступне слово, в якому розкривається, що мотив до професійного зростання ніяким чином не може завадити людині в її прагненні до ідеалу, відповідності духовним та професійним цінностям; б) кожен учасник в порядку черги розповідає про свій ідеал та про те, як, на його думку, мотив до професійного зростання може допомогти йому в наближенні до ідеалу; в) кожен учасник в порядку черги розповідає про свої п'ять найголовніших цінностей і так само співвідносить їх з мотивом до професійного зростання. П'ятий крок: практичне використання учасниками знань, отриманих у ході навчання, в реальних тренінгових ситуаціях: а) кожному учасникові тренінгу виділяється 10 хв – за цей час він повинен вигадати собі яку-небудь мету, яку можна досягти «тут і зараз», оголошує цю мету та намагається її реалізувати; б) відбувається колективний аналіз того, що сталося, за категоріями мотивації до професійного зростання: самостійна постановка мети, прагнення досягти цієї мети. Шостий крок: самостійна поведінка учасників відповідно до засвоєного мотиву до професійного зростання на тлі допомоги та контролю, що поступово зменшуються з боку тренера. На цьому етапі абсолютно відсутні елементи аналізу: тренер пропонує розігрувати ті або інші ситуації, а присутні беруть участь, як самі забажають. Ситуації можуть пропонуватися й самими учасниками.

Продовження Додатка Н

3.	ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА
3.1	Провести неформальний аналіз проведених дій: Учасники повинні відповісти на запитання: – «Що мало відбутися? Яка мета нашого заняття?» – «Що відбулося насправді? Чи досягли ми поставленої мети? Які позитивні і негативні моменти були у діях слухачів?»; – «Що буде робити кожний слухач краще наступного разу в таких ситуаціях? Чого буде уникати? Як удосконалювати свої дії в майбутньому?».
3.2	Проводить контрольне опитування (тестування) за темою заняття. Оцінює учасників тренінгу. Ставить завдання для самостійної роботи. Формулює висновки. Відповідає на запитання.

Додаток П

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ
ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ*****Наукові праці, в яких опубліковані
основні наукові результати дисертації:***

1. Гавришків О. Професійне самовдосконалення викладачів вищої військової школи. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2021. Вип. 35. С. 22–32. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2021.35.11319>

2. Гавришків О. Формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів на засадах акмеологічного підходу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 81. С. 46–50. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.81.11>

3. Шалигіна Н., Каменцев Д., Гавришків О. Педагогічні умови підвищення якості мовної підготовки військових фахівців під час дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 45, т. 2. С. 186–193. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/45-2-31>

Особисті внески співавторів:

Шалигіна Н – визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підвищення якості мовної підготовки військових фахівців під час дистанційного навчання.

Каменцев Д. – аналіз наукової літератури присвяченої дослідженню проблем та особливостей організації освітнього процесу.

Гавришків О – висвітлення практичного досвіду та аналіз застосування оптимальних інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення якості мовної підготовки військових фахівців в умовах дистанційного навчання.

4. Пашук Ю., Гавришків О. Оцінювання мотивації військових курсантів до вивчення іноземних мов. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 89. С. 117–122. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.89.24>

Особисті внески співавторів:

Пашук Ю. – розроблення рекомендацій щодо подальшого покращення мовленнєвої компетентності курсантів, базуючись на підвищенні їхньої вмотивованості у вивченні іноземних мов враховуючи передовий досвід вітчизняних і зарубіжних військових навчальних закладів.

Гавришків О. – проведення та аналіз результатів соціологічного опитування серед курсантів низки вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України.

5. Kamentsev D., Havryshkiv O., Kukharska L., Romashko O., Baybakova I. Learning english through YouTube as a selfdevelopment factor for future officers = Вивчення англійської мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій як чинник саморозвитку майбутніх офіцерів. *Amazonia investiga*. 2022. July. Vol. 11, Iss. 55. P. 132–142. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.55.07.14>

Особисті внески співавторів:

Kamentsev D. – формулювання методології дослідження та забезпечення його відповідності військовим освітнім стандартам.

Havryshkiv O. – практична реалізація педагогічного експерименту, зокрема безпосередня робота зі студентами експериментальної групи та впровадження запропонованої моделі навчання.

Kukharska L. – методологічне обґрунтування дослідження, зокрема застосування управлінських аспектів до організації освітнього процесу та аналіз даних з точки зору його ефективності.

Romashko O. – збір даних, зокрема проведення опитувань та тестування студентів, а також аналіз отриманих результатів.

Baybakova I. – філологічний та лінгвістичний аспект дослідження, надаючи експертну оцінку щодо розвитку мовних компетенцій та ефективності використання YouTube як інструменту вивчення мови.

6. Гавришків О. Формування готовності майбутніх офіцерів до професійного зростання: результати експериментального дослідження. *Інноваційна педагогіка. Теорія та методика професійної освіти*. 2024. Вип. 78. С. 97–101. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.1.17>

Праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Havryshkiv O. The issue of readiness for professional activity: theoretical aspects. *Scientific Journal of Polonia University Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. 2020 (38). N 1. Vol. 2. 2020. P. 136–146. DOI: <https://doi.org/10.23856/3858>

8. Гавришків О. Професійна підготовка майбутніх офіцерів: теоретичний аспект. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів, 2020. С. 48–51 (заочна участь).

9. Гавришків О. Використання інноваційних освітніх технологій у підготовці майбутніх військових. *Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології* : збірник наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (8–9 травня). Харків, 2020. С. 74–78 (заочна участь).

10. Гавришків О. Психолого-педагогічні основи розвитку іншомовної професійної компетенції у майбутніх офіцерів. *Соціальна робота. Становлення, перспективи, розвиток* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. (Львів, 5–6 червня 2020 р.). Львів, 2020. С. 51–54 (заочна участь).

11. Гавришків О. Особливості підготовки майбутніх військових у Сполучених Штатах Америки. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. (Запоріжжя, 19–20 листопада 2021 р.). Запоріжжя, 2021. С. 13–16 (заочна участь).

12. Гавришків О. Військова акмеологія як науковий напрямок практичної складової акмеологічної теорії. *Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (9–10 липня 2021 р.). Київ, 2021. С. 43–45 (заочна участь).

13. Гавришків О. Професіоналізм як ключова характеристика акмеології: теоретичні аспекти. *Фактори розвитку педагогіки і психології у 21-му столітті* : зб. тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2021. С. 30–33 (заочна участь).

14. Гавришків О. Феномен «акме» в професійному розвитку людини. *Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки* : збірник наукових робіт учасників міжнародної

науково-практичної конференції. Одеса, 2021. С. 82–85 (заочна участь).

15. Гавришків О. Особливості мотиваційного компоненту у майбутніх офіцерів до професійного саморозвитку. *Тенденції розвитку психології та педагогіки* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2021. С. 29–32 (заочна участь).

16. Гавришків О. Адаптація до нових реалій в освітньому процесі вищого військового навчального закладу в умовах воєнного стану. *Соціальна робота: становлення, перспективи, розвиток* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, курсантів та молодих вчених, 9 листопада 2022 р. / за ред.: М. Нагірняка. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. С. 9–13 (очна участь, усна доповідь).

17. Гавришків О. Особливості дистанційної та онлайн форм вивчення англійської мови у майбутніх офіцерів. *Педагогіка та психологія сьогодення: теорія та практика* : зб. наук. робіт учасників міжнарод. науково-практичної конференції. 21–22 січ. Одеса, 2022. С. 134–137 (заочна участь).

18. Пащук Ю., Гавришків О. Мотивація курсантів до вивчення іноземних мов. *Застосування Сухопутних військ Збройних Сил України у конфліктах сучасності (за досвідом забезпечення національної безпеки складовими сектору безпеки і оборони у ході російсько-української війни)* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 29–30.11.2023). Львів, 2023. С. 314–317 (заочна участь).

Наукове видання

ГАВРИШКІВ Оксана Богданівна

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ
В КОНТЕКСТІ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ**

Монографія

За науковою редакцією доктора педагогічних наук, професора
Львівського національного університету імені Івана Франка
Н. І. Мачинської

Дизайн обкладинки – *В. Савельєва*

Технічний редактор – *О. Гринюк*

Верстка – *Ю. Семенченко*

Підписано до друку 21.07.2026 р. Формат 60×84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times. Цифровий друк.

Ум. друк. арк. 15,11. Наклад 300. Замовлення № 0726-68.

Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво “Liha-Pres”

79000, м. Львів, вул. Технічна, 1

87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44

Телефон: +38 (050) 658 08 23

E-mail: editor@liha-pres.eu

Свідцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6423 від 04.10.2018 р.